

Ion druță
povara bunătății noastre

Roman

PREFAȚĂ ȘI TABEL CRONOLOGIC DE MIHAI CIMPOI

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI ● 1992
EDITURA MINERVA ● BUCUREȘTI

17. 1618032

I 732326

ISBN — 973—21—0292—6

ISBN — 973—21—0293—4

Pentru această versiune toate drepturile rezervate
Editurii Minerva (B.P.T.).
Notele pentru ediția B.P.T. au fost alcătuite de
Pavel Balmuş.

SPAȚIUL SACRU

Ca și țăranul lui Sadoveanu, țăranul lui Druță este apăsător de civilizație, simte o tulburare sufletească în fața invaziei ei. Mijlocul securizant, la care recurge, este cel universal: retragerea în sine, ajutată de credința imuabilă în valorile etice, în ceea ce este *frumos și sfânt*.

Deși se alimentează, faptologic, din universul rural, creația lui Ion Druță (n. 3 septembrie 1928 în satul Horodiște, județul Soroca) se pătrunde de toate neliniștile omului secolului XX, fiind, astfel, puternic marcată existențial. Trăind într-o lume în care **temeiurile etice s-au clătinaut**, eroii săi caută în **mod fervent salvarea prin sacru**. Nu există, de fapt, eroi, la scriitorul basarabean, ci un singur erou aflat mereu în căutarea absolutului.

Revelația sacrului este, după Mircea Eliade, singura în măsură să stimuleze convingerea noastră că „ceva ireductibil real există în lume“, că acest real are o bogăție de sensuri și o ordine ce se opune curgerii haotice și periculoase a lucrurilor. La nivelurile cele mai arhaice ale culturii, a fi sau mai cu seamă a deveni om înseamnă a fi „religios“ (*Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. II., Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. IX).

În prima piesă a lui Ion Druță, eroinea respectatocmai o rînduială a pămîntului, visînd la *o casă mare* în care se vedea „mai tînără și mai voinică“. (Casa cea mare este, la moldoveni,

odaia împodobită cu grijă și predestinată evenimentelor cruciale ale vieții, întîlnirii oaspeților, rugăciunilor și spovedaniei.)

Casa mare nu e decît un spațiu sacru în care sufletul păstrează o ordine etică și se raportează întîm la lumea dinafară. Vasiluța este o vădană, care face parte la Druță din șirul oamenilor simpli ai pămîntului și visează la o împlinire prin dragoste, dar știe că sentimentul datoriei este superior acesteia : ea *trebuie* să păstreze amintirea soțului său căzut pe front și *trebuie* să fie în continuare mama feciorului său Andrei. În virtutea supremei Legi etice, nu poate să accepte dragostea flăcăului Păvălache, de altfel cu mult mai tînăr decît ea. Eroina luptă cu ea însăși și în cîmpul conștiinței nu acceptă nici un argument dinafară, chiar dacă el ar justifica o pornire firească a sufletului.

E legea supremă a spațiului sacru : chiar dacă îți este îngăduit să ascuți de chemările omenescului din tine, trebuie să urmezi imperativul categoric a ceea ce e mai *frumos* și mai *sfînt*, Legii și totodată Ție, supuneră față de spiritul Ei (nu față de literă) apărînd ca cea mai mare libertate. Apoi, această solidarizare întru Lege ne dă adevărata conștiință de neam și omenire (decî nu numai de sine). Așa e în spațiul sacru : ai deplinul sentiment că ești tu însuți, dar și că ai în preajmă mereu umbra altcuiva, că, așa cum susține Vasiluța, „ți se năzar oaspeți“. Aci ești, fără prejudecăți și fără ambiții, om ca toți oamenii : „Nu atît latinul în fața unui slav, nu atît tinerețea în fața bătrîneții, cit un creștin își pleacă smerit fruntea în fața altui creștin“. De la „casa mare“ a Vasiluței pînă la „casa sufletului tău“, de care vorbește starețul Paisie Velicicovski în romanul *Biserica Albă*, se întinde arcu voltaic al creației druziene.

Desolidarizarea de sacru sau chiar refuzul lui conștient exprimă, după Druță, drama lumii contemporane, dezaxarea ei morală. „Cele douăsprezece porunci, spune patetic Potiomkin în *Biserica Albă*, sînt hotarele lumii în care trăim, secole la rînd, popoare, limbi, datini. A încălca aceste hotăre, înseamnă a te situa în afara lumii civilizate, înseamnă a fi un om sălbatic, un om strașnic, că nu în zadar celor ce nu recunosc poruncile li se zice : «nu au nici un Dumnezeu».“ Expresia cneazului se cade

a fi luată în sens etic mai larg : omul „fără Dumnezeu“, fără credință în ceea ce este frumos și sfânt, fără conștiință (de sine ca și de neam, de părticică a omenirii), fără memorie (citește : fără conștiința propriei sale istorii), „fără cuvânt“ (=fără personalitate) este un om fără umanitate. În el s-a stins ilacăra esenței divine, adică a demnității.

Ieșirea în spațiul sacru se soldează cu un eșec pe planul realizării existențiale a omului. Sacrul permite perspectiva cea mai înaltă asupra lucrurilor și faptelor umane, de unde se văd clar binele și răul, frumosul și uritul, esența și aparența, adevărul și minciuna, sublimul și mediocritatea, absolutul și relativul, deci lumea în categoriile ei distincte.

După cum ne încredințează unii filosofi, omul de azi nu mai are candoarea naivă a luptătorului ; sofisticat și complexat la culme, el nu mai poate percepe (cu fermitatea unei Vasiluțe, a mătușii Ruța, a unui Călin sau a unui Onache Cărăbuș) hotărul categoric dintre principii, nu mai poate vedea răspicat cine și contra cui luptă, ce se opune la ce. E, neîndoielnic, un exces de dialectizare, dacă vreți, de raționalism mecanic, care duce la explicații monstruoase. În val-virtejul lor pierdem siguranța valorilor, simțul pentru absolut. Sufletul, desacralizat, dezaxat (sub aspect etic), orbecăie printre lucruri, fenomene, etichetări improvizate, variante ale aprecierii.

Druță, care stă ferm cu picioarele pe solul tare al eticii populare (bunul simț, rânduiala dată, sacrul), are această candoare și-această siguranță a valorilor vieții în genere și ale vieții sufletești a omului în particular. Existența umană, luată în ansamblul ei, ține de o înțelegere clară a menirii sale („Ară și seamănă și vei avea dreptate“) ; sufletul omului e asemenea unui pământ oarecare și nimic bun nu crește pe el dacă n-ai să ari, să semeni și n-ai să grijești semănătura ceea cu brațele tale.. Iată naivitatea înțeleaptă, profund țărănească, temeinic verificată de experiența milenară, a eroilor lui Druță, a creatorului lor însuși. Valorile constante, afirmate de-a lungul secolelor, sînt giroscopul după care se orientează ei. Orice încercare de

desconsiderare, falsificare, minimalizare și substituire prin variante vulgarizatoare este dezaprobată și socotită drept sacrilegiu. Masca nu are ce căuta în spațiul sacru. Teama de a nu putea da celor care vin un cod etic, în care să fie definit limpede binele și frumosul, este o dimensiune esențială a lumii lui Druță : „Să trăim o viață atât de lungă — se întreabă Ghiță care descrie — o muștră în ochii confidentei sale Odochia — atât de grea, fără să fi dovedit a spune copiilor noștri ce-a fost frumos, ce-a fost urit în viața noastră ?“ (comedia tragică *Cervus divinus*). Știința adevărului e răsplata cea mai înaltă, pe care se cuvine s-o primească omul ce-și trăiește viața. Astfel e pus în fața eșecului total, astfel se încetșează, devine nesigur însuși sensul existenței.

Eroii lui Druță au ca dat organic *vocația adevărului*.

Nu le lipsește, însă, nici darul de a privi în interior, de a-și da seama de gradul în care e rînduită casa sufletelor lor. A locui demn în lume înseamnă tocmai a putea face și aci, în deplina ta intimitate, o bună rînduială.

Omul din spațiul sacru e chemat nu doar să fie un exponent al valorilor adevărate, ci și să le apere, să le impună. Semnificative sînt în această privință cuvintele lui Paisie Velicicovski din *Biserica Albă* : „Purtați pe Domnul în inimile voastre, a zis apostolul, dar fiți demni de ceea ce purtați cu voi.“ Or, demnitatea presupune și acțiune, capacitatea de a le proteja și de ale impune în planul concret al comportării etice. În romanele, piesele și nuvelele lui Druță, mai cu seamă în cele din ultimul timp, pledoaria pentru ele capătă și forma unei patetice opțiuni autoricești. Deși iau deciziile în desăvîrșită singurătate și au imperativul categoric ca puncte de reper ideale, eroii lui Druță nu se izolează de restul lumii : casele sufletului lor nu au ferestrele oblonite. Ei se deschid ușor înafară și, cu același entuziasm cu care coboară în sfera arhetipală a conștiinței și veghează viața tradiției, se cufundă în contextul viu al vieții. Tocmai din acțiune, din participare sufletească și din implicare socială, din verificări continue cu cei din jur vin deciziile lor etice. Mai

mult : ei sînt puri chiar în situații-limită, care le cer opțiunea și îi pun la încercări. Chiar dacă au întotdeauna la îndemînă preceptele și recomandările deja confirmate de practica milenară, ei găsesc rezolvarea și elaborează „norma“ pe parcurs“, în confruntare cu o situație dată sau chiar prin chinuri istovitoare.

O condiție esențială a spațiului sacru este capacitatea de a te spovedi. Spovedania nu e totuna cu autoanaliza ; e ceva mai mult : implică o deslușire a motivelor, mobilurilor inferioare ale faptelor deja săvîrșite. Prin intermediul confesiunii îți deschizi cu desăvîrșire sufletul pînă în sfera subconștientului, unde germinează și răsar, nerăbdătoare, actele noastre într-o formă potențială. Să coborîm, pe moment, în odiseea Eului și anume la ora stabilirii de hotar între cîința „exterioară“ și „interioară“. Secolul al XII-lea creștin cerea delimitarea spovedaniei individuale de cea colectivă și făcea ca psalmii și rugăciunile să fie rostite la persoana întâi. Recunoașterea formală a păcatului nu-i mai satisfăcea pe cei care respectau dogmele creștine : faptele săvîrșite cereau o apreciere din interior, o sondare a îndemnurilor și impulsurilor inițiale. Sînt delimitate net treptele, gradele emoțiilor și stărilor sufletești. Demonul categorisirii, sistematizării și etichetării se instalează autoritar în teologie, ca și în poezia trubadurilor.

În opera lui Druță, spovedania, stimulată de deschiderea sufletescă, ia formă de dialog, fiindcă e îndreptată spre alții. Eroii săi, solitari romantici incurabili, au, în mod paradoxal, intimi, confidenți, sfetnici chiar. Ei caută, de fapt, mereu o oglindă, se încredințează cu franchețe celor din jur, ascultă atent dovezile celorlalți, dar în rețeaua de păreri atît de diverse care formează cîmpul dezbaterii etice, promovează o consecvență prin nimic strămutată a propriei convingeri. „Ceea ce hotărăște odată Tudor Mocanu, citim într-o replică a dramei *Doina*, hotărît rămîne.“ *Neînduplecarea* este trăsătura de caracter generală a eroilor lui Druță, ei rămînînd a fi flexibili doar în argumente, nu și în felul de a decide, de a se raporta la criteriile morale.

Vorbind de nevoia de a discerne bine categoriile etice, Druță pune, astfel, și o altă problemă spinoasă a lumii contemporane: cea a comunicării, a reflectării într-o oglindă care să te arate întocmai pe tine, adevăratul. (În spațiul a ceea ce este frumos și sfânt, formula biblică „iubește-l pe aproapele tău ca pe tine însuși“ este reactualizată; de altfel, ea a fost reluată mereu în toate etapele istoriei omenirii și, după ce s-au referit la ea Feuerbach sau Tolstoi, iat-o renăscută în plină contemporaneitate.)

Omul de azi nu poate, în mod dilematic, să nu trăiască pentru sine, dar, pe de altă parte, nu poate să trăiască și pentru alții. Or, pentru a cunoaște cât mai temeinic, el are la îndemână un instrument ideal: dedublarea, dialogul între cele două „emisfere“ ale conștiinței sale. Printr-o astfel de interacțiune activă acei „Eu“ și „Tu“ dezmembrați, adică realul „Noi“ se transformă într-un mai bogat psihologic „Noi“ iluzoriu. În psihicul nostru conlocuiesc, așadar, mai multe subiecte. Ei bine, proza și dramaturgia lui Ion Druță sînt pline de astfel de parteneri imaginari și iluzorii, cărora psihologii moderni le zic *evasisubiecte*. Onache Cărăbuș din *Povara bunătații noastre* comunică decisiv cu *Malda*, cățelușa cu nume legendar, și cu o echipă de lăutari; *Vasiluța* din *Casa mare* se raportează la imaginea soțului său dispărut, *Ecaterina* din *Biserica Albă* vorbește cu un vișin, *Potiomkin* din același roman aude permanent sunetele Clopotului din *Cernăgov*. *Călin* din *Frumos și sfânt* și *Păstorul* din *Toiagul păstoriei* „vorbește“ cu mioarele, ca și ciobanul din balada populară. Adevărul e că, atunci cînd luăm o hotărîre în cîmpul dezbaterii etice, auzim glasul tradiției seculare, al subconștientului.

Mircea Eliade, în *Mitul eternei reîntoarceri*, ne spulberă speranța în victoria raționalului, care nu este în măsură să explice chiar totul. Laicizarea (secularizarea), după părerea sa, este eficientă doar la nivelul conștiinței: își pierde semnificația ideile teologice vechi, credințele, dogmele, ritualurile, instituțiile. Omul, însă, nu se poate mulțumi doar cu o viață pur rațională. Ca și omul primitiv, antic, ca și cel din Evul Mediu și Renaștere, omul de azi e predispus să viseze, să se îndrăgostească, să audieze piese

muzicale, să citească sau să privească un film, decît să trăiască nu numai într-o lume istorică și naturală, ci și într-o lume existențială patriarhală.

Îndrăgostitul din zilele noastre seamănă întru totul omului patriarhal, orientat, ante-socratic sau antic și nu apare deloc mai civilizată, mai evoluată, mai rafinată decît acela : el își îmbrățișează iubita, plînge cu lacrimi, face declarații patetice de dragoste și în felul acesta nu mai ține la imperativele raționalului. În acțiunile lui se repetă (a cita oară ?) un arhetip, un model, ceva ce nu este în natură sau în lucrurile făcute de el, nici chiar în însuși interiorul lui. El re trăiește o „experiență sacră“. Eroii lui Druță sînt prin excelență oameni care refac, pe solul dur al contemporaneității, asemenea ritualuri tradiționale.

Ion Druță debutează în contextul literaturii basarabene din anii '50, cînd, după moartea lui Stalin, „cîrmaciul popoarelor“, se instaurează o epocă a „dezghețului“ social. Chiar prin primele sale scrieri nuvelistice prozatorul moldovean redimensionează energetic gîndirea artistică, dominată de sociologism vulgar și de tendința generală de a da o cronică sau, cum se spunea în critica literară românească de odinioară, o frescă a evenimentelor : este preocupat de ceea ce se întîmplă în sufletul omului, nu în afara lui ; prioritatea o are, astfel, nu descrierea evenimentială, ci „povestea“ vieții eroului.

Druță impune, autoritar, formula narativă lirico-simbolică, afirmîndu-se pe linia tradiție crengiene și sadoveniene a literaturii românești. În primele nuvele și în lucrarea de mai mari proporții *Frunze de dor* cultivă aproape fără excepție un principiu baladesc, narațiunea fiind intens colorată de atitudinea emoțională, de atașamentul simpatetic față de eroii săi. Autorul și personajele pe care le crează constituie o unitate plasmatică, actul identificării absolute, dîndu-ne dovada apartenenței la un univers autarhic. Chiar atunci cînd eroii fac parte din categoria intelectualilor (Tolstoi, Potiomkin) ei sînt priviți printr-o prismă țărănească și prezentați ca țărani sui-generis. (Unul dintre filosofii ruși care au

analizat nuvela *Întoarcerea țărinii în pământ* observa cu pătrundere similitudinile dintre Onache Cărăbuș, eroul *Poverii bunătații noastre*, și Tolstoi; eroul celeilalte scrieri.)

Raportat la epocă, lirismul drușian își vedește rosturi polemice: este expresia personalității omului, conceput de Stalin ca un „șurubaș“ supus mașinii statale. Printr-o astfel de redimensionare a mentalității artistice Druță se ralia valului prozei lirice și confesionale ce se impunea în literatura rusă, ucraineană sau kirghiză. Firește, formula sa lirică nu era una de împrumut și — cu atât mai mult — una conjuncturală: e de întrevăzut în ea spiritul tradiției. Cultul povestirii și povestitorului vorbesc despre un prozator *moldovean*. Naratiunea urmează un curs demoi al întâmplărilor, sub semnul oralității tradiționale, și numai prezența din când în când a *racourci*-ului, a „ochiului“ cinematografic, trădează semne ale poeziei românești a secolului XX.

Tipologic, Druță aparține categoriei creatorilor *rurali* în literatură, a acelor care cred că „veșnicia s-a născut la sat“ (Lucian Blaga). Or, universul rural există sub semnul naturalului, al organicului. *Organicismul* se comunică și concepției despre artă. Ion Druță, în speță, cultivă o frază articulată după legile naturii, simplității, tăcerii semnificative. Ea trebuie *auzită*, stângăcia expresivă poartă pecetea ingenuității și rostirii disimulate, ocolite, țărănești.

Naratiunea este pătrunsă întotdeauna de un fior emotiv, confundat cu cel sentimental și producând senzația identității narator—eroi. Chiar și în prozele cu un mai pronunțat caracter epic Druță rămâne, astfel, un *povestitor* ce își asumă funcția de a *imprima* faptelor aerul adevărului datorită calității sale de martor și de cotrăitor al universului. El accentuează, cu mândrie, că este al lumii pe care ne-o înfățișează. Întregul e o formă de existență a lumii rurale, un mod de a fi. Anume conștiința lui naște, dincoala de formula lirică, suflul epic. Horodiștea, Ciutura, Ocolina sînt niște organisme vii, cu o singură respirație, care înfruntă destoinic vicisitudinile soartei, vînturile istoriei.

George Călinescu observa că, la Sadoveanu, indivizii au o autenticitate fenomenală, nu una structurală : „Mișcările, vorbele lor potolite ori repezite sînt verosimile în sine, ființa lor organică e cețoasă prin definiție și nu s-ar putea face nici o deducție psihologică pe temeiul ei. Într-asta stă și poezia acestei literaturi în care nici nu sînt eroi, ci un singur specimen uman în sute de ipostaze“ (*Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, ed. a II-a, p. 619). Eroii sadovenieni sînt doar scoși din marea civilizație în sfera vieții iraționale, suferința simțind-o cu deosebire atunci cînd cad în bătaia civilizației ; ei sînt exponenți ai speței, analiza caracterologică bazîndu-se pe dicotomia elementară bine-rău.

Ion Druță nu se deosebește esențial de acest tip de creatori rurali care concep nu atît eroi, cît un specimen uman ce nu configurează structuri psihologice, ci o ontologie vagă a spiritului. Numai că, la el, este resimțită mai dramatic invazia civilizației, a tot ce periclitează și anihilează *frumusețea și sfințenia* naturii.

În evoluția sa de scriitor, de la primele proze scurte pînă la romanul de mare întindere epică *Biserica Albă*, se conturează o linie ascendentă ce transformă formula lirică discretă într-una patetic-publicistică ascunzînd un strigăt existențial, o atitudine polemică intransigentă. Calitatea de martor, contopit simpatetic cu universul rural, este substituită prin calitatea de acuzator pătimaș al tuturor factorilor ce-l surpă și-l scot din regimul lui natural. *Artistismului* dulce și cultivat i se preferă, în consecință, arta pledoariei publicistice, cu accente tari și amare. Este, esențialmente, arta contrapunerii sacrului unui fenomen îngrozitor : cel al nesocotirii valorilor etice.

De aceea, satul, după cum am văzut, apare ca spațiu sacru.

Povara bunătății noastre, care în ediția definitivă a *Scrierilor* apare cu specificarea : 1961—1964 ; 1984, Chișinău—Moscova (romanul suferă cîteva modificări și în varianta cu caractere latine, din 1990), cristalizează întreaga poetică a lui Druță, ce pecetluiește

viziunea organicist-țărănească asupra lumii : naturalul este opus artificialului adus de civilizație ; sufletul se retrage în fața vinturilor aprige ale istoriei ; coborîrea adîncă în istorie (prin prezența simbolică a cățelușei Molda și sublinierea continuității în ciuda oricăror vicisitudini ale destinului) ; înfățișarea procesului sufletec ca alternare miraculoasă a vîrstelor („Copilăria se duce rușinoasă, iar tinerețea se zbuuciumă de la bun început, căci tinerețea e sfînta vîrstă a nedumeririlor“) și a vieții ca *taină* ; proiectarea subtextuală a sentimentului melancolic al trecerii („Era o poveste veche de cînd lumea : toate vin și toate trec...“). Peste toate întîmplările de esență epică ale vieții lui Onache Cărăbuș se așterne parcă zicerea ecleziastică privind deșertăciunea vieții omenești cu amărăciunea ei de cenușă : „...te aprinzi dintr-o nimica toată, topești o lume cu flacăra sufletului tău, dar vine un fluture negru și te stinge, și te îngroapă, și te duci și nu mai ești“.

Onache Cărăbuș face ultima încercare de a pătrunde miezul mișunii care este viața, de a-și înțelege sufletul blind, creștinește împovărat de propria sa bunătate, și ne dăm seama că a avut o *poveste* a lui, că devenirea i-a fost, cum ar spune Noica, *întru* ființă. Este ceea ce contează în universul creștin al țaranului, care se impune prin excelență ca un univers axiologic.

Viața eroului nu este una liniară și monotonă, cufundată într-o impasibilitate stoică țărănească ; confruntată cu istoria, cu teroarea la care supune ea în mod tradițional Basarabia, această viață scapă de vagul ontologic și se umple de real, modelîndu-se prin *rezistență*, prin recursul la argumentul etic.

Sentimentul că toate pe lume pot fi puse sub semnul rînduiei pămîntului, al naturalului ca principiu suprem al existenței, că pînă și Ciutura arsă definitiv poate reînvia de sub cenușă, îl au toți eroii lui Druță care reprezintă ethosul milenar. În numele Permanenței — marea temă a *Poverii bunătății noastre* și a creației sale în ansamblu — adunî și împărți avuția sufletului aflat în conflict sau în armonie cu Lumea, devii întru cele *sfinite* și *frumoase*.

Timpul lui Onache Cărăbuș este, în lumina acestui ethos al tradiției, timpul lui individual, și nu-i pasă de timpul etern. Acest

mod de a converti realul, de a-l remodela astfel ca să trăiască prin Eul tău într-un chip mitico-magic este datul ontologic esențial al sufletului țărănesc. Despre această unitate panteistă, proiecție a unui idealism țărănesc atât de firesc, vorbesc „reflecțiile“ finale ale lui Onache Cărăbuș: „Pace, tihnă, pustiu pe deal, pustiu pe vale, pustiu în sus, pustiu în jos, și de atîta tihnă și pustietate a început să i se pară bietului Onache că nici nu mai este cel care a fost, ce să te mire că nici cîmpia din jurul lui nu mai este cîmpia de altădată. Fără cîmpie, însă, nu se poate — cîmpia e vatra sufletului, și Onache prinde a mai cerceta o dată. O cerceta palmă cu palmă și-l durea amarnic, căci era aceeași cîmpie. Atîta doar că începuse a se potoli. Îmbătrînise și ea cu șaptezeci de ani și nu-era lucru de mirare că se potolește. O fi avînd ea, în străfunduri, o vîrstă de mii de ani, dar oamenilor nu le pasă de veacuri multe. Ei o primeau atît cît o puteau vedea, cît o puteau folosi, cît o puteau înțelege, și în felul ista cîmpia trăia și ea o vîrstă de plugar.“ Cîmpia prinde viață odată cu nașterea fiecărui om, iată în expunerea țărănului Onache mitul veșnicei reîntoarceri: „Se naștea de fiecare dată cînd se naștea omul, alerga desculță împreună cu el, se înălța istovită de primul fior al dragostei. Apoi intra în muncă, în griji, după care, mai spre bătrînețe, începea a se potoli, a se aduna grămadă, a se stinge.“

Voința de a avea un timp a? său și de a-l proiecta într-un mod cvasi-idealist în natura înconjurătoare și în ceilalți oameni naște îndărătnicia demonică țărănească, proprie atît tatălui naratorului (din nuvela autobiografică *Horodiște*) cît și lui Onache Cărăbuș.

Spiritul de independență, manifestat fie prin mobilizarea întregii morale, fie în mod iluzoriu (cu ajutorul voinii bune, ca în cazul lui Onache), generează un timp psihologic calitativ opus celui real. E, de fapt, un contratimp specific, cauzat de o întîrziere specială a reacției, de o elaborare mai îndelungată a adevărului. Este comportamentul etic pur țărănesc, caracterizat prin neîncredere inițială, întîrziere, disimulare, verificare pe toate fațetele a celor receptate, muțenie, închidere în sine, acumularea de durată a

nemulțumirii. Asemenea acțiuni nasc cunoscutele stratageme ale comunicării și „închiderii țărănești“, pe care a modelat-o însăși istoria. Mecanismele de apărare lucrează în ființa rurală cu știutele stereotipii ale comportamentului. Țăranul își cunoaște „măsura și sorocurile sale“ care generează o tensiune, neslăbită nici măcar o clipă, între el și ceilalți, între ființa sa și timp. De aceea apare, la Druță, ca o personificare a însuși contratimpului.

Aplicînd categorisirile lui Bahtin, am putea spune că Ion Druță alege cronotopul folcloric („rablaisian“): timpul romanesc *laborios*, în care recunoaștem toate fazele muncii agricole, timpul *creșterii productive*, caracterizat prin sporirea și înmulțirea (cantitativă și calitativă) a valorilor (încolțire, înflorire, coacere, în genere reproducere); timpul profund *spațial* și *concret*, nedespărțit, adică, de pămînt și natură, timpul *unitar*, unul și pe de-a întregul „istoric“.

Totuși, țăranul druțian, fiind asumat acestui cronotop, re-crează, umplîndu-l iluzoriu cu plinul său sufletesc.

Mișcarea epicului configurează o vălurire specifică, secundată de o alternare a registrelor dispoziționale și a unghiurilor temporale. În preludiul *Poverii bunătații noastre* ninsoarea vine ca o mare binefacere cerească, încît sufletul se întreabă, îngrijorat, „de unde atîta seninătate și voie bună“, apoi intervin furtunile de zăpadă, ca, în cele din urmă, să se instaureze o iarnă lungă și grea, ce produce groază și de care cîmpeni scapa numai prin intervenția năzdrăvană a Moldei. Ceasul rău, amenințător, vine repede în schimbul timpului senin, binefăcător sufletului.

Proza lui Druță are un adevărat caracter „meteorologic“; cursul narativ e flotant, capricios, contrapunctic. Ceasul bun și ceasul rău polarizează temeinic mișcarea epică, o fac sinuoasă, colorată în „alb“ și „negru“. Sufletul, oscilînd și zbuciumîndu-se între poli, nu mai poate cuprinde farmecul timpului favorabil, dar nici nu poate suporta agresivitatea timpului ostil. Așa cum în plan mitico-real venirea și plecarea Moldei înseninează, întristează, înalță sau coboară autoritatea Ciuturei în fața celorlalte sate, tot

astfel viața lăuntrică a ciutoreanului se supune unor frământări continue — de la înseninare la înnegurare și închidere în tăcere. Ciclicității naturii (și istoriei) i se răspunde printr-o reluare ciclică a momentelor sufletești. Întimplarea (Măria sa Întimplarea, zice Druță), mereu aducătoare de neprevăzut, tulbură situațiile ce păreau limpezi, produce o încurcătură, înșeală așteptarea, deconcertează spiritul. Onache, intră, bunăoară, în zona imprevizibilă a îndoielilor și incertitudinilor. Starea lui permanentă este de om „abătut, întristat, chiar prostit“. Pentru a trăi pe lume, trebuie să știi a te descurca, iată principiul său. Dar capcanele sînt multe, unele dintre ele fiind chiar osanalele satului (cele mai viclene modalități de a încurca omul) și atunci aude glasul destinului : „Geaba sînt toate“.

Sinusoida destinului cunoaște un crescendo al ostilității și marea problemă — filosofică, morală, psihologică — e cum rămîne el însuși (e reluarea pe plan artistic, vast și nuanțat a problemei lui Pentelei Druță din *Horodiște*).

Proza lui Ion Druță este, fără excepție, una a încercărilor neîncheiate. Valurile vin fără preget într-un crug dialectic, tradus prin motivul eminescian „Vreme trece, vreme vine“, la care recurge adesea prozatorul.

Cărăbuș nu se închină, în virtutea demnității sale, în fața întimplării, fie că găsește el expedientul, fie că îi ajută o altă întimplare. Oricum, are mijloace eficiente : semințele de voie-bună inepuizabilă, șiretenia sa naturală (căci față de Haralambie Moraru-practicul, el este totuși un ingenuu, un copil al firii), tăcerea, răbdarea, cîntecele lăutarilor imaginari, care îi spun auztea lucruri despre viața și sufletul lui („Cum, cînd, de unde putuse ei să le aște ?“). Cînd îi sună ceasul, el își dă seama că nu a putut ajunge cu mintea la toate. E sublinierea filosofică a relativității cunoașterii și cunoașterii de sine, conștiința acestui fapt avînd-o în cel mai înalt grad Tolstoi, eroul nuvelei *Întoarcerea țării în pămînt*. Dar în amurgul vieții el nu este cuprins de sentimentul descurajant că nu știe nimic. Știe multe, știe că a rămas demn și nu s-a lăsat

înfrînt „cînd î se ura totul pe lume și-i venea să lepede coarnele plugului, știe că pînă la Alții veniți să are și să samene, a fost El și că timpul a fost *al lui*. A cunoscut adevărul lui, deși incert, chinuit, zbuciumat, fiindcă, dacă a arat și a semănat, *a avut dreptate*.”

Ethosul țărănesc triumfă aci, sub chipul seninei agonii a superbului ciutorean, cu forța irezistibilă a adevărului trăit și verificat.

Jocul elevat al spiritului său sfîrșește în jocul fîlcării („ba se lasă pe spate și se uită în întunericul cahlei, ba miroase a vînt venit din afară (...), ba, înfricoșat de cele văzute, se întoarce înapoi“) și Onache știe bine și jocul acesta : toate vin și toate trec. Gluma pune capăt jocului : dacă mai găsea vreo două-frei scînduri, și focul și jocul mai continuau... Nici nu e moarte de fapt : e o încercare, ultima, de a pătrunde în sensul existenței.

Plecările eroilor lui Druță (a lui Onache, Pavel Rusu, a lui Călin, Tolstói) au o aureolă baladescă, semnificînd o eliberare de contextul dramatic sau tragic al vieții. E o moarte esențialmente filosofică nu prin asigurarea unei sinteze a Vieții, ci prin conștiința calmă a revenirii în natură. În acest sens, ei repetă sfîrșitul Ciobanului *Mioritei* (Călin din piesă *Frumos și sfînt* moare în munți, înconjurat de oi ; mormîntul eroului nuvelei *Toiagul păstoriei* este năpădit de fire de griu des și verde, simbolizînd marea forță a vieții și continuității neamului).

Povestea omului ca ființă ce-și descoperă destoinicia în existența pămîntească favorizează crearea unei a doua lumi, carnavalului prin esența ei. Onache Cărăbus, badea Cireș, moș Mihail — sînt adevărați oameni de Renaștere, în sensul că recurg la rîsul popular (crengian), la fantezie, bunul simț și voie bună.

Oricare ar fi povara destinului și oricît te-ar ingenunchea, spiritul se înalță tot mai sus, aceasta-i concluzia senină, de moralist, pe care o desprindem din finalul *Poverii bunătății noastre*, ca și din finalul *Bisericii Albe*, ce evocă perioada înfruntării unor mari puteri pe pămîntul Moldovei.

Asemenea Ciuturei, Ocolina reinvie de sub cenușă, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, ca mitica pasăre Phoenix. Chiar și pe un

pământ pustiit de un război necruțător oamenii și copacii se recunosc de la distanță și comunică intim, voia bună renaște lângă porțile și fântini și, odată cu apa scoasă, iese la iveală și rostul reînnoit al vieții. La început a fost cuvântul, care rămâne și acum în stare a înălța spiritul.

Semnificațiile scrisului lui Druță se luminează intens când conturăm crezul estetic și cetățenesc îmbrățișat de el.

„Dreptate are cel care-i *sincer*“, spune Cehov și prozatorul basarabean vede în această spusă formularea deopotrivă a condiției scrisului și a comportamentului social al scriitorului. „Și totuși, o dependență organică există între ceea ce se cheamă viața scriitorului și opera lui.“ Nu adevărul răsfrint într-un chip oarecare, ci adevărul smuls vieții și naturii, duc la sinceritatea totală a artei. *Aurul autenticității* este condiția ei *sine qua non*.

De aceea, lui Druță îi repugnă experimentul facil, podoaba zornăitoare, imaginea absconsă.

Marele model al simplității și profunzimii rămâne, pentru Druță, folclorul. „Și Alecsandri, și Eminescu, pornind amândoi de la poezia populară, au găsit, fiecare în felul lui, cum să transplanteze acea floare mândră și rară de pe ogoarele poporului pe o foaie albă de hârtie, în așa fel ca să nu se ofilească, ci, dimpotrivă, să prindă o viață nu din primăvară pînă în toamnă, ci din secol în secol. Floarea răsădită de Alecsandri se numește *Miorița*, floarea răsădită de Eminescu se numește *Luceafărul*, și aceste două cetăți, aceste două catedrale sînt singurele noastre bogății spirituale ce rezistă în timp ca și piramidele egiptene.“

Poetica lui Druță, în aspirația ei spre durabil și concentrare („Crearea unei lumi pe un spațiu suprascort — acesta este priinosul cehovian în literatura universală“; spune el în eseu despre Cehov), se alimentează subteran din reprezentările mitice populare, din substratul creștin autohton al culturii noastre spirituale.

Ion Druță este un cavaler al adevărului și în domeniul vieții sociale. Atît prin intermediul eroilor săi : Onache Cărăbuș, mă-

tuşa Ruţa, Călin, Ghiţă, cit şi în luări energice de atitudine în presă şi în Parlament a vorbit despre marile probleme basarabene : ciudata babilonie care a subminat limba română, rolul nefast al experimentelor şi structurilor social-economice străine obiceiului pământului, periclitarea echilibrului ecologic. „Apele nu pot să dispară, va spune eroul său, Gruia. Apele ba se revarsă, ba îşi schimbă albia, ba cobor în adâncuri, dar să dispară nu pot, pentru că apa şi aerul şi cerul e tot ce-avem mai frumos, tot ce avem mai sfânt...”

Prin pregnantul filon naţional Ion Druţă a influenţat adânc conştiinţa basarabească.

MIHAI CIMPOI

TABEL CRONOLOGIC

1928 3 septembrie Se naște, la Horodiște — Soroca (azi în raionul Dondușeni) Ion Druță. Tatăl său, Pentelei, era fecior de răzeși din Slobozia și profesa meseria de zugrav bisericesc. „Era plin de demnitate, arțăgos și încăpăținat“ (nuvela autobiografică *Horodiște*). Mama, Sofica „era dintr-o familie de ucraineni ni-meriți într-un sat moldovenesc și moldovenizați aproape cu totul“. Avea „ochii negri, fața bălaie, încununată de un zîmbet plin de bunătate — sfinte Dumnezeule, atîta bunătate creștinească, bunătate omenească, încît orice cerșetor, orice pui rătăcit de cloșcă, orice fir de iarbă călcat de roți pe-o margine de drum, găseau înțelegere și compătimire în inima ei“. Pentelei Druță a participat la primul război mondial și, auzind că a început revoluția, „a pornit de unul singur, de la granița Rusiei cu Persia, a pornit avînd un butoiăș cu scrumbie...“. Acest detaliu îl întîlnim în *Povara bunătății noastre*. „Mulți dintre eroii cărților mele au împrumutat anumite trăsături de la tata“, face o mărturisire în acest sens însuși scriitorul.

1939 Începutul celei de-a doua conflagrații mondiale este evocat în capitolul *Maci roșii, maci fierbinți* al *Po-*

verii bunătații noastre : „Europa care în ajunul războiului, din an în an creștea prețul la soia, la maci....“ Familia Druță se mută în satul Ghica Vodă din preajma Bălților.

Incheierea pactului Ribbentrop—Molotov.

1940 28 iunie Trupele Armatei roșii intră în Basarabia. „Autoritățile române erau obligate să elibereze toți basarabeni din armată, și iată-l pe Onache Cărăbuș pe podul dintre Iași și Ungheni. Are în spate un grănicer român, în față — un grănicer sovietic.“ Încep deportările intelectualilor basarabeni în Siberia.

1941—1944 Ani grei de război. „O vreme, cât mai ținea războiul și se tot întorceau oamenii, Onache, nădăjduind că poate se întorc și băieții lui, smulgea macii, îi tăia cu hîrlețul, îi fărîma cu călcîiele, dar în vara următoare ei răsăreau din nou.“

1944 Al doilea val de deportări.
8 decembrie Apare hotărîrea *Despre activitatea Uniunii scriitorilor sovietici din Moldova*, prima dintr-o serie de hotărîri care impun literaturii politica partidului comunist.

1945 Ion Druță urmează cursurile de tractoriști.

1946 Studiază la o școală de silvicultură.

1947 Este secretar la Sovietul sătesc (Sfatul popular) din Ghica Vodă. Fiind chemat în armată, se dedică unor lecturi pasionante și începe să scrie primele poezii și nuvele. „Serviciul militar e una din cele mai grele încercări din viața unui băiat... Mai ales atunci, în primii ani de după război, mai ales după foamea ceea,

cînd eram cu toții istoviți, și nici rusește nu prea știam, nici lume nu prea văzusem..." (eseul *La umbra cuvîntului*).

1946—1947 Secetă cumplită în Basarabia. „Secetele s-au ținut de noi ca o umbră pe tot parcursul istoriei, dintre care ultima, cea din 1946—1947, a fost poate cea mai grea și mai necruțătoare" (eseul *Pămîntul, apa și virgulele*). „A fost, însă, mare secetă, s-au uscat păpușoi de-abia dați în floare, iar puținul ce-a rodit a fost dus la gară pînă la un grăunte... S-a uscat pelinul pe haturi și asta era culmea" (*Povara bunătații noastre*). Pe Stalin numai reacția unor țări străine îl determină să trimită ajutoare în 1947.

1948 noiembrie Hotărîrile CC al PCUS și ale Biroului Comitetului Central al Partidului Comunist (bolșevic) din Moldova „cu privire la istoria literaturii sovietice moldovenești și măsurile pentru îmbunătățirea ei”.

1949 Începutul colectivizării. La îndemnul lui Stalin de a nimici „clasa chiaburilor” are loc o largă campanie de deportări ale tuturor țărănilor înstăriți. Începe șirul unor monstruoase experimente în domeniul agriculturii, care au continuat pînă în anii șaizeci-șaptezeci și care a fost numit de Druță „un tîmbălău demonic, ce se voia declarat drept un început de înflorire totală”: instituirea cotelor (*postavka*), înființarea gospodăriilor agricole de producție (colhozuri), a stațiilor de mașini și tractoare, „împărțirea și răsîmpărțirea” raioanelor, crearea unor mari complexe agro-industriale, întocmirea unor planuri grandioase de felul Dunăre—Nistru—Nipru etc. „Tradițiile, normele etice, bunul simț — toate date peste cap ca fiind necorespunzătoare momentului. A doua lovitură avea să-o suporte bruma de intelectuali, mai ales oamenii de cultură, ei fiind cei mai sensibili la surparea tradițiilor și moralei.”

1951 aprilie Debutul literar al scriitorului cu povestirea

Problema vieții în revista „Octombrie”.
Începutul colaborării la gazetele „Țăranul sovietic”, „Moldova socialistă”, „Femeia Moldovei”, în care publică mai multe schițe.

1952 Debutul editorial cu placheta de nuvele *La noi în sat*. „Sincer vorbind, mă prinde și acum jalea, cînd mă gîndesc la anii ceia. Aveam ce scrie, dar n-aveam unde. La redacție (e vorba de redacția gazetei „Țăranul sovietic” — n.n.) veneau zilnic sumedenie de versuri. Începea marea revoluție agrară, colectivizarea și las' că mai erau deștepți în Moldova, nu eram singurul. Trebuia să stau și să le scriu de ce versurile lor nu sînt bune. Acasă, în odăiță, era zgomot — zi și noapte vuiau mașinile, urcînd la deal, scrișneau din frîne coborînd la vale — și toate acestea la un pas de ferestrele mele.”

Încep să apară în republică, după cîțiva ani de dezbateri, ediții postbelice ale clasicii literaturii române.

15 noiembrie Hotărîrea *Despre activitatea Uniunii scriitorilor sovietici din Moldova*.

1953 5 martie Moartea lui I.V. Stalin.

1954 Apare cea de-a doua carte de nuvele, *Poveste de dragoste*. Critica relevă în cele două volume laco-nismul, arta detaliului, lirismul și umorul. „Comicul din povestirile lui Druță nu-i voit, dar îi parte organică a povestirii” (V. Coroban, „Octombrie”, nr. 3/1953).

1955 Scrie romanul *Frunze de dor*, al cărui ax narativ este dragostea dintre un simplu plugar, Gheorghe, și învățătoarea Rusanda. Faptul că pe sufletul eroului pune stăpînire *glasul pămîntului*, iar pe acela al eroinei *glasul cugetului* îi înstrăinează. Relevînd anumite „merite incontestabile”, critica literară ba-

sarabeană a obiectat cărții „slaba rezonanță a vieții sociale“. „Într-un moment istoric de frintură, când și cei mai obișnuiți țărani ai Moldovei aveau preocupări politice extrem de ascuțite, eroii *Frunzelor de dor* au fost în mod nefiresc ușurați de acest potențial al conștiinței active“ (Andrei Lupan, *Scrieri*, 3, 1973, p.192). Revista „Nistru“ o publică după o discuție îndelungată și deosebit de polarizată în numărul din martie 1957.

1956 Congresul XX al PCUS, care condamnă cultul personalității lui Stalin, stimulează începutul unui proces de democratizare a vieții sociale în U.R.S.S., reluat în forme radicale, după o perioadă *de stagnare*, după 1985, când la cirna țării vine M.S. Gorbaciov.

30 iunie Comitetul Central al P.C.U.S. adoptă Hotărîrea *Despre lichidarea cultului personalității și a urmărilor lui*.

1957 La Editura de Stat a Moldovei apare *Frunze de dor*. Ion Druță absolvă Cursurile superioare de literatură din Moscova, începute din 1956. Se stabilește la Moscova : „Nu știam nici eu că cei doi ani se vor transforma în douăzeci, iar ceea ce vine după douăzeci nu se mai socoate, numindu-se destin, iar destinul, după cum bine se știe, rămîne destin...“ (eseul *La umbra cuvîntului*).

1958 Apare la editura *Sovietski pisateli* din Moscova traducerea în rusește a *Frunzelor de dor*, întîmpinată elogios de cronicarii literari moscoviți.

1959 Volumul de nuvele *Dor de oameni*.

Scrie eseu *Lumea lui Cehov*, care consfințește atașamentul intim față de modelul estetic cehovian : cultul laconismului, al simplității narative, prezența subtextului, împletirea planului relatării neutre, „cenușii“ cu filonul liric, umoristic sau cu semnificațiile

simbolice, caracterul degajat, „suprimat“ al narării. Cehov e, în viziunea lui Ion Druță, mai mult decât un scriitor ; e Scriitorul, e mitul-realitate care face taina vieții palpabilă : „Ca nuvelist, Cehov e unic în literatura universală. El a scos certificatul de naștere al povestirii scurte și i-a făcut drum, înscăunind-o în literatura cea mare. El a format gustul cititorului pentru bucățile mici și a dat o nouă scîlpire limbii ruse. Artă scrisului literar, apărută cu mii de ani în urmă, a mai fost o dată descoperită pe masa lui de scris. Astăzi nu-i în lume dramaturg ori nuvelist care să nu fi făcut ucenicie literară la Cehov. Unii s-au folosit de metoda cehoviană numai pentru început, alții au căutat să-i rămînă pururea credincioși ; dar și pentru unii și pentru ceilalți, chipul medicului cu ochelari rămîne să-i urmărească, și de pe polițele unde stau volumele cu povestiri cehoviene se cer scoase multe volume, considerate pînă la el drept literatură mare.“

Scrie drama *Casa mare*.

1960. 27 mai Inaugurarea Decadei artei literaturii moldovenești la Moscova, ce pune unele puncte pe i în controversele critice declanșate de *Frunze de dor*, în care se considera că Druță „nu urmărește dezvoltarea fondului social al evenimentelor“, „ocolește intenționat vremea, epoca în care se petrece acțiunea, scrie cu incintare despre vechile împrejurări sociale, le zugrăvește cu măiestrie adevărată, însă trece în surdina perioada nouă, fenomenele noi de viață“, iar în roman lipsesc „momentele socialiste“, „caracterul pozitiv al' noului“ (din referatul lui George Meniuc la Consfătuirea din ianuarie 1956 a scriitorilor din Moldova) ; Controverse sînt declanșate și de *Casa mare*, dramă psihologică respinsă de revista

„Nistru“ pentru că aducea, chipurile, elogiul lumii patriarhale a satului. Deși au preluat unele teze ale criticii oficiale basarabene (lipsa temelor contemporane, preferința pentru Moldova veche), scriitorii ruși au participat la dezbateri în cadrul Decadei au evidențiat lirismul, adâncimea analizei „lumii interioare a omului“, viziunea originală asupra lumii : „Povestirile lui Druță constituie un mare succes al literaturii moldovenești și, aș zice, un mare succes al literaturii sovietice“ (D. Naghișkin). Prozatorul și dramaturgul moldovean este considerat de critica unională ca un exponent al prozei lirice care s-a impus în anii șaiszeci prin explorarea individualității eroului, prin caracterul confesiv și mutarea accentului de pe latura evenimentială a narațiunii pe desenul caracterologic și psihologic. Este decorat cu ordinul Drapelul Roșu de Muncă.

1961 Se montează la Teatrul central al Armatei sovietice spectacolul cu piesa *Casa mare*, Teatrul național din Chișinău fiind abia al șaisprezecelea colectiv teatral care a montat, în 1962, această operă dramatică ce a înregistrat un succes răsunător în U.R.S.S. și în unele țări din Europa.
Frunze de dor apare în limba ucraineană.

1962 La editura Cartea Moldovenească apare povestirea pentru copii *Cenușica*.

1963 De sub teacurile aceleiași edituri ies *Balade din cîmpie*, prima parte a dialogiei *Povara bunătății noastre* și placheta pentru copii *Povestea furniciei*. Scrise nuvela *Ultima lună de toamnă*. *Balade din cîmpie* sint traduse în limba letonă, iar o culegere de nuvele în estonă.

1964 Volumul de nuvele *Piept la piept*.

1965 După scenariul lui Druță se turnează, la studioul Moldova-film, pelicula *Ultima lună de toamnă*, distinsă cu Crucea de Sud în cadrul Festivalului internațional de film de la Mar-del-Plata (Argentina).

În urma unor grave critici aduse de oficialitățile de partid filmul *Ultima lună de toamnă* este interzis : „*Ultima lună de toamnă* e despre altceva. L-am apreciat pozitiv, îmi place și acum acest film. Dar... în Moldova pe atunci erau colectate 350 mii tone de grâu. Consumam 850 mii iar pe ecran s-a perindat un episod care, printre altele fie spus, lipsește și la Druță. Un șir enorm de mașini încărcate cu grâu se îndreaptă spre Vest, spre Moscova adică. Iar în întâmpinarea lor veneau : o căruță cu lemne, o capră pipernicită. Eu am spus : filmul e bun, dar detaliul acesta nu-l accept. Nu trebuie să scuipăm în fântâna din care bem apă. Și am citat cifrele de mai sus. Dar filmul n-a fost interzis. Am putut eu să-mi spun punctul meu de vedere ?” (din interviul acordat de fostul prim-secretar al C.C. al Partidului comunist al Moldovei, Ivan Baodiul, revistei „Nistrul”, nr. 10/1988).

1966 *Ultima lună de toamnă* apare în maghiară și în germană (R.D.G.).

1967 I se decernează Premiul de Stat al R.S.S. Moldova pentru *Balade din cîmpie*, *Ultima lună de toamnă* și câteva nuvele.

1968 Apare partea a doua a dilogiei *Pocara bunătații noastre*, care atrage asupra scriitorului o acerbă

și îndelung susținută campanie de presă, secondată de luări drastice de atitudine din partea oficialităților republicane. Reacții dure au produs episodul cu porumbul care putrezea în grămezi în gara Pământeni în timpul foametei, fondul „religios“ al romanului, scena întâlnirii lui Mircea Moraru cu ofițerul român Nică. „Au rămas în afara romanului frământările care au avut loc în satul moldovenesc în primii ani de după război — lupta partidului pentru instaurarea noii orînduiri sociale, rezistența păturii chiaburești, șovăielile mijlocașilor, într-un cuvînt lupta de clasă, ce se ducea permanent, cînd pe aseuns, cînd fățiș în satul moldovenesc în această perioadă“. (D. Tăbăcaru — *O ciutură de băutură amară*, „Moldovă socialistă“, 12 martie 1970).

Serie drama *Doîna*.

Volumul de versuri *Numele tău*, al lui Grigore Vieru, apare cu o prefață semnată de Ion Druță : „Versurile lui vin fierbînti, palpitînd pînă la ultima virgulă, vin să strecoare în sufletul cititorului un fior de dragoste și sfințenie pentru pămîntul natal.“

1969 Apare în limba rusă, la Moscova, volumul de nuvele *Pădureanca*.

1970 *Povara bunătății noastre* și *Frunze de dor* apar în limba lituaniană. O culegere de nuvele apare, la Moscova, în limba engleză.

Serie eseu *Emînescu, poet național*.

Serie nuvelele documentare despre republicile baltice *Mozart la sfîrșitul verii*.

1971 Colectivul redacțional al revistei „Drujba narodov“ (*Prietenia popoarelor*) propune romanul *Povara bunătății noastre* pentru Premiul de Stat al URSS. Fos-

tu prim-secretar al CC al PCM, I. Baodiul, expediază o scrisoare lui N.S. Tihonov, președintele Comitetului pentru premiile Lenin și premiile de stat ale URSS în domeniul literaturii și artei, în care se menționează că romanul „denaturează tabloul transformărilor socialiste din satul moldovenesc” și „politica interioară postbelică a statului sovietic, că lupta de clasă e substituită prin ideea pseudo-umanistă a unității oamenilor indiferent de originea socială”. „În roman se exprimă compătimirea autorului față de un ofițer român. nu se face o distincție între armata sovietică și armata fascistă a lui Antonescu” („Nistru”, nr. 9/1988). *Povara bunătății noastre* apare în limba bulgară și cazahă. O culegere de nuvele este tradusă în gruzină.

Teatrul V. Maiakovski din Moscova montează un spectacol cu piesa *Doina*.

Scrie drama *Păsările tinereții noastre*.

1972 Placheta pentru copii *Bobocel cu ale lui* la editura Cartea Moldovenească din Chișinău.

Povara bunătății noastre și *Casa mare* apar în limba ucraineană.

Scrie romanul *Clopotnița*, apărut și în România.

Piesa *Păsările tinereții noastre* obține premiul I în cadrul concursului unional consacrat celei de-a 50-a aniversări a formării URSS, fiind montată în același an la teatrul chișinăuean „Luceafărul”, iar ulterior în zeci de teatre din URSS, România, Bulgaria.

1973 Campanie de presă în Moldova contra părții a doua a dilogiei *Povara bunătății noastre*, la care Ion Druță răspunde printr-o *Scrisoare deschisă către colegiul de redacție al revistei „Codri”*, publicată în revista „Nistru”, numărul 9 din 1983 : „...Celor care dau to-

nul în republică li s-a părut însă prea puțin, și ca urmare cea mai mică referire la roman a fost pusă sub interdicție. Premiul de stat al Moldovei, decernat autorului, n-a schimbat întru nimic situația, deoarece n-a apucat să se usuce bine fotografia mea, expusă la Expoziția agricolă printre alți laureați ai republicii, că s-a și dispus înlăturarea ei de pe panoul respectiv. Din programele școlare s-a eliminat tot ce se referea la numele lui Onache Cărbuș și, în plus, printre cărțile ce nu trebuiau recomandate cititorilor în bibliotecile satești s-a înscris și *Povara bunătății noastre*.“ Cit privește cele două episoade care stârneau obiecțiile critice ale „polemiștilor“ — descrierea foametei și a scenei înfînirii dintre Micea și Nica — Druță contraobiectează că „la șaisprezece ani, în calitate de secretar al Sovietului sătesc, am eliberat certificate de deces pentru aproape un sfert din consătenii mei și preceptele morale ale strămoșilor nu-mi permit să trec pe lângă mormintele acestora“ și că, „în loc să depisteze pretutindeni urme ale diferențierii de clasă, mai cu rost ar fi să studieze în profunzime istoria specifică a acestui pământ“

Scrive drama *Horia* și romanul cu același subiect, *Clopotnița*. Este tradusă în japoneză nuvela pentru copii, *Balada celor cinci motănași*.

1974 Apare în volum, la Chișinău, *Păsările tinereții noastre*.

Casa mare apare în limba georgiană.

Publică în volum, în limba rusă, nuvela despre Tolstoi: *Întoarcerea țării în pământ*, după care Teatrul Mic din Moscova va monta un spectacol de răsunet. Nuvela este scrisă în 1969—1970 și evocă ultimul an de viață al scriitorului rus. Sufletul măcinat de contradicții al lui Tolstoi cunoaște o oră a calmului în-

telepciunii. Moartea marelui scriitor este o moarte „filosofică“, prefigurînd-o pe cea a lui Călin din *Frumos și sfînt* și aduce aminte, bineînțeles, de moartea „cosmică“ a păstorului Mioriței.

Scrie drama *Frumos și sfînt (Tot ce-avem mai sfînt)*, jucată la Teatrul central al armatei sovietice. din Moscova în 1977, iar ulterior la Teatrul „Lucașăru-
rul“ din Chișinău, la Teatrul național „Vasile Alecsandri“ din Iași, Teatrul Național din Craiova, Teatrul Quartier d'Ivry din Paris și în alte teatre.

1975 Scrie nuvela autobiografică *Horodiște*.
Începe romanul *Biserica Albă*.

1976 Apare în limba polonă *Frunze de dor*, în limba ucraineană o culegere de nuvele, *Povara bunătații noastre* în slovacă.

17 septembrie Piesa *Tot ce-avem mai sfînt* este jucată în premieră la Teatrul de dramă din Vilnius (Lituania). Aceeași piesă este reprezentată de teatrele naționale din Iași, Craiova și Tîrgu-Mureș. *Casa mare* pe scena Teatrului „Maria Filotti“ din Brăila, iar *Păsările tinereții noastre la Teatrul din Brașov* și la Teatrul Național „Vasile Alecsandri“ din Iași.

1977 Începe comedia tragică *Cervus divinus*.

Apare în limba bielorusă *Povara bunătații noastre*. Apar la editurile din Moscova un volum antologic de proză, *Cîmpul sufletului uman* și un volum de piese. *În numele pămîntului și soarelui*.

1978 17 martie Drama *Horia (Clopotnița)* este montată la Teatrul dramatic „V. Komisarievskaja“ din Novocerkask.

3 mai Drama *Întoarcerea tîrîinii în pămînt* este re-

prezentată, în premieră, la Teatrul Academic Mic din Moscova.

27 decembrie Se joacă, în premieră, piesa *Doina* la Teatrul Academic V. Maiakovski din Moscova.

Ultima lună de toamnă apare în slovacă, iar *Frumos și sfânt* în armeană.

Scriitorul împlinește 50 de ani, eveniment care prilejuiește apariția, în presa basarabeană, a unor articole scrise de criticii „oficiali“, care alături de „meritele incontestabile“ menționează „neajunsurile“ creației lui.

1979 *Ultima lună de toamnă* apare în limba ucraineană.

1980 *Ultima lună de toamnă* apare în limbile uzbekă și azerbaidjeană, iar *Povara bunătății noastre* în cehă.

1981 *Tot ce-avem mai sfânt (Cel mai sfânt lucru)* este reprezentată pe scena Teatrului din Quartier Ivry. Încheie prima variantă a comediei tragice *Cervus divinus*.

Povara bunătății noastre apare în limba estonă, iar *Intoarcerea țărinii în pământ* în letonă.

Termină prima variantă a romanului *Biserica Albă*.

1982 Apare, la Chișinău, volumul antologic *De la verde pînă la verde*.

1983 Apare, la Chișinău, volumul pentru copii *Daruri*. Romanul *Biserica Albă* apare la Moscova, într-un volum care include și *Povara bunătății noastre*.

1984 11 februarie Piesa *Biserica Albă* este jucată în premieră la Teatrul Academic Central al Armatei Sovietice.

La Chişinău apare *Clopotnița*, iar la Moscova două volume de scrieri (*Izbrannoie*) și un volum de piese, *Frumos și sfânt (Sviataia siatih)*.

1985 Romanul *Biserica Albă* apare la Berlin și la Paris.

1986 Același roman e tradus în limbile cehă și bulgară. 14 octombrie Comedia tragică *Cervus divinus* este reprezentată în premieră pe scena Teatrului de satiră din Moscova.

Navela *Samariteanca* apare în Republica Federală Germania.

Apar, la editura Literatura Artistică (actualmente Hyperion), primele două volume ale *Scrierilor* lui Ion Druță, ediție care reproduce pentru prima oară variantele definitive și necenzurate ale operelor sale.

1987 Termină varianta a doua a *Bisericii Albe* și a comediei tragice *Cervus divinus*.

Lansează ideea de a înălța prin donațiile tuturor cetățenilor republicii un monument al Poetului Anonim.

Iulie-august Se referă, în articolul *Pământul, apa și virgulele*, publicat pentru întâia dată în săptămânalul „Literaturnaia gazeta”, ca și în numeroase luări de cuvânt în fața cititorilor, la „marea dramă” a Moldovei dintre Prut și Nistru, în care „noua” structură social-politică și economică „a mutat în altă albie însuși caracterul neamului”. Țăranul și pământul „au ajuns în situația celor două vase care aproape că nu comunică”. „Agrochimia a pus pământurile întregii republici la dispoziția unor experimenteratori nesăbuiți, declanșind o adevărată catastrofă: concentrație, supraconcentrație, agro-industrializare, supra-agro-industrializare...” Procesele

de înnoire (*perestroika* și *glasnosti*) nu sînt nicăieri atît de neputincioase ca în Moldova. Tragică e și soarta limbii române, menționează autorul, în satele basarabene : „Ciudata babilonie care-a cuprins mai toate satele, nu numai că subminează principiile estetice ale limbii, dar ea pur și simplu îi pune în mare încurcătură pe vorbitori, dat fiind că nu se pot dumeri ce-a vrut să zică unul, ce i-a răspuns celălalt...”

Este ales președinte de onoare al Uniunii Scriitorilor din Moldova.

1988 An de bilanțuri și de „întoarcere acasă”.

Apare, la editura Literatura Artistică, *Biserica Albă. Octombrie* La Chișinău are loc o adevărată sărbătoare națională consacrată scriitorului, care culminează cu un festival teatral „Ion Druță și teatrul contemporan”, la care participă teatre și critici teatrali din Moldova, Federația Rusă, Franța, Estonia, Lituania, Letonia, România.

I se decernează premiul „Mihai Eminescu” al Societății bibliofililor din Republica Moldova.

Premiul „Vasile Alecsandri” al Uniunii oamenilor de teatru din Moldova.

Premiile și unele onorarii sînt vărsate în fondul monumentului Poetului Anonim și pentru restaurarea bisericii din satul natal.

I se conferă titlul de Scriitor al poporului din R.S.S.M.

Este decorat cu Ordinul Lenin.

Scrisoare de felicitare din partea Biroului C.C. al P.C.M.

Apare, la editura Cartea românească, București, volumul *Clopotnița*, care include romanul titular, nuvelele *Horodiște*, *Ultima lună de toamnă* și poezii.

1989 *25 februarie* Este ales deputat al poporului din U.R.S.S. La Congresul I al deputaților poporului din U.R.S.S. este ales membru al Parlamentului țării
31 august Activ angajat în procesele de înnoire din Republica Moldova în perioada *perestroikăi*, participă la sesiunea Sovietului Suprem al Moldovei care decretează oficializarea limbii române și revenirea la grafia latină. Conduce „Glasul”, primă revistă cu grafie latină.

Decembrie Cu câteva săptămâni înainte de începerea revoluției populare din România prezintă la „Europa liberă” textul *Cine a stins lumina?*
Scrierile se reiau cu grafie latină.

1990 *26 septembrie* Rostește o cuvîntare-program în cadrul Congresului VIII al scriitorilor din Moldova „Grea și încurcată este viața verbului mioritic pe pământul basarabean. Pornind de la niște poezii scrise pe teme ocazionale, literatura contemporană moldovenească a ajuns pînă la celebra lozincă scandată pe tot întinsul republicii — scriitorul și poporul. Acest drapel sonor, răsărit din inima neamului, este confirmarea supremă a meritelor literaturii noastre în procesul de deșteptare a Moldovei la viața nouă.”

13 octombrie Publică un proiect alternativ de reformă agrară, care urmează să fie discutat în Parlamentul Republicii Moldova.

Noiembrie Este ales membru de onoare al Academiei Române, alături de poetul Grigore Vieru.

27 august. Republica Moldova își proclamă independența

Capitolul I

MIRUIREA

Ningea. Peste Cimpia Sorociei ningea încet, domol, agale, și venea potopul cea alb de sus nu ca o ninsoare oarecare, ci ca o mare binefacere cerească. Fulgi mășcați și blinzi cădeau nu atît pe pămînt, cît pe sireacul suflet omenesc, pentru a-l mai mîngîia, pentru a-l mai îmbărbăta oarecum... „Elei, Doamne, d-apoi cine și-o mai fi adus aminte și de noi ? !” — se mirau țărani, iar în vreme ce stăteau ei de se mirau, de sus cernea cu fulgi pletoși, frumoși și albi. De vînt — nici pomeneală. Iese lumea de se miră și sus în deal, și jos în vale, iar din cer tot coboară, legănîndu-se a jale, legănîndu-se a dor, fulgi aleși numai unul și unul. O zi întregă s-a mirat lumea, o zi întregă a tot nins, ș-a fost o zi cum alta nu mai poate fi.

— Așa ninsoare mai rar, ziceau bătrîni, așa ninsoare îți vine o dată în viață, atunci cînd îți vine...

Sufletul tresaltă, sufletul caută în fel și chip să se dumerească — de unde atîta seninătate și voie bună ? Crăciunurile au trecut demult — și cel după stilul nou, și cel după stilul vechi, dar, pentru că unica și marea minune a iernii rămînea tot ea, sărbătoarea aceea, oamenii și-au zis : „Măi, s-o întors Crăciunul”, și întreaga Cîmpie a Sorociei, cu văile și dealurile sale, cu satele și cătunele sale, îngina în sinea ei o colindă pe care cerul i-o tot picura de sus fulg cu fulg, vers cu vers.

Frig — deloc. Era cald, era moloșag¹, așa încît oamenii și-au lăsat vetrele, cuptoarele, mai ieșind pe afară, și vraja acelei ninsori a început a trezi doruri cine știe de pe unde, vise cine știe de pe cînd.

Și tot ninge, ninge, ninge. Fulgi cuminți, îngîndurați se lasă peste case, peste garduri, peste cîmpuri, peste tot ceea ce putea fi, dar nu a fost și, împreună cu această dumnezeiască ninsoare, oamenii încep a se simți așa, deodată, tam-nisam, fericiți. O mie de ani să fi tot nins, o mie de ani ar fi tot stat ei înmărmuriți acolo unde i-a prins ninsoarea, acolo unde i-a luminat Dumnezeu, dar, de, ce să-i faci ?...

Ă ținut numai o singură zi. Mai spre sară cerul s-a lîncezit, dar pentru că ninsoarea a fost mult prea mare, în lungul văilor ce șerpuiau domol dinspre Nistru spre Prut, prin văgăunile pe unde pînă mai nu demult satele se țineau mîna de mîna, acum zăcea omăt peste omăt. Nici tu vale, nici tu deal, nici tu cîmp, nici tu pădure, iar de prin locurile dosnice pe unde de cînd lumea se cuibăreau satele, acum se înălțau cușme albe, spînzurate de cer cu cite-o ațișoară de fum, prinse de pămînt cu cite-o creangă de vișinar, încălzite cu cite-un bob de lumină abia clipocind sub streășină.

— Stai că s-o întors nu numai Crăciunul ; s-o întors și Iarna...

S-o fi zis într-un ceas rău, pentru că chiar în noaptea ceea s-a repezit de peste Nistru un pui de frig. Nu era el chiar cine știe ce frigul cela și ba se încruntă, ba se domolește, și iar vine, și iar se trece. A tot ținut-o așa cu amăgeli pînă a prins omătul pojghită subțire de gheață, hei și apoi să vezi viscole, să vezi iarnă grea ! Furtuni de zăpadă, îmbrobodite în șaluri albe, veneau peste cîmpie schelălăind și dăntuind care mai de care. Ș-au tot suflat pojghita ceea subțire de gheață, ce acoperea în-

¹ Moină.

treaga cîmpie, ș-au tot șlefuit-o pînă au făcut-o ca sticla, așa încît, dacă vîntul smulgea din gireada cuiva o pănușă, o gonea de la munte pînă la mare cît ai fuma o țigară, doar-doar s-a anina pănușa ceea de-o tufă de pelin undeva pe-o muchie de hat...

— Sfirșitul lumii, ziceau bătrînii, făcîndu-și semnul crucii, pentru că, dacă o nevinovată pănușă trece printr-a-tîtea, ce i-o fi așteptînd pe cei mulți și plini de păcate ? !

Și iară s-o fi zis într-un ceas rău, pentru că nu trece multă vreme la mijloc și, într-o noapte, pe cînd crivățul gema și-și făcea de cap, urechea țaranului se pomenește culegînd din fașa acelor friguri urlet de fiară. Se strecurau urletele celea prin sticla ferestrelor, pe sub căptușeala ușilor, prin muțenia pereților de lut. Au început a bate cîinii, vitele se frămîntă în grajduri înnebunite de groază, s-au trezit sugacii și prind a scînci prin leagănele lor. Hai-tele însă, cum au luat-o prin cîmpuri de la o margine, au călcat sat după sat, așa că nu mai era chip de scăpare. Goniți de foame și frig, lupii clănțăneau pe acoperișurile grajdurilor, se încăierau ei înde ei, se hîrjoneau prin ogrăzi, pe după case, apoi, parcă împăcîndu-se, se fac a se duce în drumul lor și, cum inima bietului țaran începe a se întoarce la loc, dihanția se apropie pe nesimțite de pragul casei și zgreaptăna cu gheara scîndura ușii așijde-rea unei pisici degerate ce se cere la cald.

— Ia măi nevoie !

Firește, se întîmpla și mai înainte să scoată iarna lupii de prin munți, și ei porneau val-virtej peste sate, dar oamenii, mai cu o furcă, mai cu o ghioagă, mai cu o sudalmă, de bine, de rău, își apărau avutul. Știau de undeva cam pe cînd aveau să năvălească haitele, și ba uitau o furcă în tindă, ba o ghioagă în ungher, ba lăsau un început de ciudă să treacă de azi pe mine. Acum însă au fost luați pe neașteptate și nici tu furcă, nici tu ghioagă, nici tu sudalmă așa ca să te prîndă și să te scoată din casă. De vină era ninsoarea ceea nemaipomenită, care a țînut

o zi de dimineață pînă sara și a răscolit, bat-o pustia, sufletul oamenilor, făcîndu-i pe toți poeți, iar poetul, chiar de-ar porni să caute prin gospodărie furca, ghioaga ori bîrdița, nu le va da de urmă cît veacul, pentru că, la o adică, ce-i trebuie unui poet furcă, ghioagă ori bîrdiță ?

Ajunși stăpîni pe-o lume pașnică, visătoare, lupii nu se mai puteau ogoi. Săreau peste gard dintr-o ogradă în alta, se cătărau pe suluri de zăpadă, smulgeau cu colții paie din streășină, se ițeau prin case să vadă ce mai fac oamenii. iar cînd începea a se lumina de zi, ei nici gînd s-o ia fuguța spre pădure, pentru a aștepta să se lase iară noaptea. Abia după ce începea a se face ziuă de-a binelea și oamenii ieșeau prin ogrăzi să adape vitele, să aducă în casă de foc, porneau și ei cine-cinește a ieși din sat, dar nu se duceau departe. Și alegeau o înălțătură de loc, de unde se vedea satul bine, își făceau culcuș în omăt și din culcușul cela cercetau casă cu casă, ogradă cu ogradă, fluturînd din urechi la fiecă behăit, muget, covițait.

Arme de vînătoare satele nu prea aveau, iar cele ce mai erau fuseseră confiscate de ureadnici ¹, cînd începu-seră marile frămîntări țărănești. Rămăși față în față cu soarta, bieții oameni căutau și ei să se descurce care cum putea. Unii își luau dobitocul în casă, alții — dimpotrivă, mîneau cu vitele în grajd, iar un biet nuielușean, căruia îi fătase tocmai scroafa în ajunul iernii, s-a văzut nevoit să facă de strajă nopți la rînd în bordeiașul unde își ținea porcii. Covițaitul neprihănit al purcelușilor aduna noapte de noapte ograda plină cu musafiri. Săracul om picura acolo într-un ungher, ascultînd noaptea întregă cum turbă dihăniile, căutînd să muște din ușa bordeiului.

Nuielușeanul rîdea de prostia lupilor, pentru că făcuse singur, cu mîna lui, o ușă trainică, de stejar, dar

¹ Subofițeri, funcționari inferiori în Rusia țaristă.

iată că într-o noapte dihăniile au izbutit să smulgă ușa cu țitini cu tot. S-a făcut deodată liniște și omul, nedormit cum era, s-a pomenit furat de-o toropeală dulce pe mănunchiul de paie pe care ședea. Spre marele său noroc, adormind, a zărit ca prin ceață o coadă și două labe coborînd în bordei. (După cum se știe, lupul intră la pradă cu coada înainte.)

Buimăcit de somn, omul s-a prins cu amîndouă mîinile de coada hotului și a început a trage lupul în bordei. Văzînd așa treabă, lupul s-a răzgîndit să mai intre. O vreme a tras fiecare cît a putut — unul la vale, altul la deal. În cele din urmă, lupul s-a rupt din mîinile omului și a fugit, lăsînd în bordei coada cu rădăcină cu tot. A fost plătită coada ceea cum nu se mai poate de scump, căci peste cîteva rînduri de case lupul a pierit, ș-a tot zăcut acolo, pe-o margine de drum, pînă l-au cărat cîinii pe la case. Asta lupii n-au mai putut-o îndura și au pornit-o urlînd peste sate, că se stîngea focul în vatră !

Rămase față în față cu destinul, satele se pierd pe rînd în furtunile iernii, și casele se lasă la fundul omăturilor, și oamenii sărăcesc cu duhul, picurînd gîrboviți, neputincioși pe lingă vetre. Frica îl macină, îl stinge, îl prosteste pe om, și cel care pînă mai nu demult le înfrunța ușor pe toate, acum, deodată, începe a se lăsa pe tînjală. Că, ziceau cei deștepți : dacă scris îți este s-o tragi, ai s-o tragi pînă la urmă, n-ai încotro ! Și tot așa, casă cu casă, sat cu sat, fie ce-o fi, și-a zis Cîmpia Sorocii. De ne este scris să pierim, vom pieri, dacă, firește, între timp nu se va isca vreo minune ca să ne scape.

Deci, la o mică minune rîvneau țărani și aveau dreptate în felul lor, pentru că, dacă am sta așa, mai pe îndelete, să frunzărim istoria neamului, filă cu filă, veac după veac, am putea ușor observa că în vremurile grele, în vremurile de răsruce, cînd părea că —

gata, ni se stinge făclia și nimic nu se mai poate salva, deodată, nici că mai știi cum și de unde, se iscă o minune și după minunea ceea, încetișor, zi cu zi, fărîmă cu fărîmă...

Nu-i vorbă, se abăteau minunile prin părțile noastre rar de tot, și veneau, de obicei, primăvara, vara sau toamna, cît era cald și drumurile se țineau bine, iar acum, pe frigurile iestea, cînd peste tot e numai viscol, ger și urlet de fiară, și-or porni minunile la drum, or putea ele găsi Moldova în potopurile iestea de omăt?! Domnul însă a vrut să se mai abată o minune peste Cimpia Sorociei, și iată că într-o dimineață o bătrinică din Satul Mare se pomenește că nu mai are cu ce face focul în vatră. Și s-a supărat atunci mătușa. De altminteri, s-a observat mai de mult că frica se ține de om atîta vreme cît omul e sătul și soba e caldă, iar cum toate prind a se răci, omului nu-i mai pasă de nimic. Drept care mătușa și-a plesnit palmele deasupra capului, zicînd :

— Aracan de mine și de mine, să tremur eu în casa me din pricina javrelor celea piclișite? Da ce, m-o făcut mama pe furiș ca să mă tem și de umbra me?!

Hotărîte cum sînt ele, fepseile, la bătrînețe, iese mătușica din casă, leagă belciugele la ușă cu o sfoară, ca să știe vecinele că, iaca, nu mai este acasă și, ocărînd, rușinînd lupii în fel și chip, o ia prin Valea Căina-rului spre pădure. Împreună cu pădurea, mătușa și-a revenit. A adunat o legătură de vreascuri — nici prea mare, nici chiar mică, așa ca s-o poată ridica de jos cînd se va opri să se odihnească. Girbovită de ani, în-covoiață de sarcină, mătușa, ca să nu fie nevoită a tot ridica ea capul și să caute pe unde s-o ia, se întorcea pe pîrtia pe care o făcuse dimnecioară ducîndu-se la pădure. Și tot bodogănînd de una-alta, ca să-și scurteze din drum, se pomenește deodată cu o dihanie spintecată, zăcînd de-a curmezișul pîrtiei!

— Aracan de mine și de mine...

Nu departe de locul acela se șteau de sub omăt rămășițele unei colibe. Grăbiți de lumina zilei, lupii, în goana lor spre pădure, o fi dat de urmele babei și, fără a sta mult pe gânduri, s-au pus la pindă în rămășița ceea de colibă. Dar, cum stăteau ei acolo, lingându-se pe bot, un blestem a venit peste dinșii și i-a lovit așa că le-a fost de-a scăpării. Bătălia de lingă rămășița, ceea de colibă a fost una dintre cele mai crâncene. Jur-împrejur — omăt rupt cu labele și mestecat de parcă ar fi trecut o herghelie de cai. Sînge în colibă, sînge pe după colibă, sînge picurat, depărtîndu-se în lungul văii, spre pădure, iar una din dihăanii, după cum s-a mai spus, a rămas pe veci să zacă la picioarele prăzii la care rîvnise.

— Apoi, Dumnezeu s-o ierte, că eu mai mult așa, cu gura, iar încolo, n-am avut nimica cu dinșii...

Milostive și bune la inimă cum sînt femeile noastre, mătușa a iertat pe loc tot neamul lupilor, dar întîmplarea ca atare trebuia cît mai curînd răsîndită, căci, dacă vom sta să tînuim și lucrurile nemaipomenite care ni se întîmplă, ce rost ar mai avea toate celelalte ? ! Poetă fiind și ea, mătușa a aruncat legătura cu vreascuri în tindă, dar n-a mai avut cînd face focul. Degerată bocnă cum era, a cutreierat satul casă cu casă, înștiințînd lumea că, iată, dat-a Domnul și li s-a venit de hac lupilor. A fost vai și amar de dinșii, și nu că așa, pe ici, pe dincolo, da i-au jupuit, zău, de vii ! S-or fi bătut ei cît s-or fi bătut, dacă unul n-a mai putut ține piept și amu zace spintecat, cu ochii sticliți de groază, cu botul plin de floace roșcate.

— Cum, adică, floace roșcate ? !

— Iaca așa cum vă spun. Că lupoaica ceea spintecată, care zace acolo după sat, are botul plin cu păr, roșcovan, chiar cărămiziu...

Mișele celea roșcate au pus în mare încurcătură întreaga cîmpie. Mă rog, lumea visase la o minune — cerul minune le-a trimis, dar de cînd, mă rog, minunile poartă cojocel și încă unul cu mișe roșcate ? ! Iar dacă nu a fost minune cerească la mijloc, atunci cine este el, apărătorul bătrinelor ce se întorc de la pădure cu sarcini de vreascuri în spate ? !

Peste alte cîteva zile, nu departe de Satul Mare, a mai fost răpită o lupoaică, iar nu mult după aceea, pe iazul cel mare de lângă Boianca, alte trei fiare zăceau potolite pentru totdeauna.

Venea lume de pe lume să vadă cum zac lupii mestecați în omăt, cu blana zburlită, cu botul plin de mișe roșcate.

— I-o fi ajuns blestemele noastre, ziceau oamenii cu jumătate de gură, pentru că mișele celea roșcate îi puneau în mare încurcătură. Blestemul, mă rog, ca blestemul, dar totuși se băteau lupii ceia cu cineva, mușcau din cineva mișele celea roșcate atunci cînd le suna ceasul ? !

Orișicum, iară începuse a se insenina peste Cîmpia Sorocii și, împreună cu acel albăstrel de primăvară, au început a se insenina și frunțile oamenilor ; las că nu se mai prăpădește chiar lumea. Printr-atîtea am trecut și ne-am descurcat, da-va Domnul — ne vom descurca și de astă dată. Că lupul cela îi fioros mai mult noaptea, cînd i se aprind ochii ca două lumînări și el urlă cît ce poate, da cînd îl vezi ziua-n amiaza mare și te uiți bine la dinsul — ia o javră ca toate javrele. Ridici de jos o vargă, un bulgăraș și să vezi cum prinde a da din coadă.

— Ce bulgăraș, bre, care coadă, cînd împlau dihanile pe la case și rodeau din lemnul ușilor ? !

— Hei, au ros ei cît au ros, dacă mai pe urmă, cînd li s-a cerut să pună blana la bătaie...

Aici însă marii noștri atotștiutori, marii noștri viteji căutau să schimbe vorba, pentru că, oricum, nu atît ei,

cît tainicul acela de apărător al cîmpiei le-a venit lupilor de hac, și, deci, să fim atenți, să nu ajungem chiar pînă la amănunte. Pe de altă parte, a trece peste o asemenea întimplare nemaipomenită tot nu se putea, pentru că, dacă nu ne vom mai lăuda unii pe alții, de unde alta or afla copiii din ce neam viteaz și destoinic ne tragem cu toții ! Și iară marii noștri făloși pornesc a visli printre pilde și tîlcuri, povestind cum s-au tîmplat toate, pe cînd cei mai tăcuți și mai plini de minte își scarpină cefele și caută să ghicească cam ce-ar putea aduce ziua de mine.

Datina din bătrîni îi cere omului, atunci cînd i se face un bine, să-l mulțumească pe binefăcător, dar cum să-l mulțumești tu cînd el, ia-l de unde nu-i ? ! A fi cuiva dator cu ceva fără să știi bine cui anume și cu ce îi ești dator, asta e o încercare grea. Țăranii din Cîmpia Sorociei știau că orice bine care ți se face trebuie răsplătit cît nu-i tîrziu, altminteri va mai trece o vreme, vei mai ajunge la o mare strîmtoare și vei tot aștepta să-ți vină de undeva o mîină de ajutor, dar, știindu-te gros de obraz, ajutorul acela poate să vină, dar poate să și nu mai vină.

*

Mai spre primăvară, cînd grijile pămîntului au început a-i coborî de pe cuptor pe marii cugetători ai sărăciei, doi nuielușeni se întorceau într-o noapte de la un iarmaroc. Sau că avuseseră ceva de vîndut, sau că cumpăraseră ceva — oricum, a fost acolo ceva la mijloc pentru care se cuvenea de băut un aldămaș, iar cînd se ajunge la un pahar de vin, omul nostru uită de toate. Abia cînd crîșmărița a ieșit să toarne gaz în lampă, cei doi nuielușeni și-au dat seama că demult era vremea de întors acasă. Amețiți cum erau, ce și-au zis : s-o luăm, bre, pe de-a dreptul. Omăturile, de cum a în-

tors-o spre primăvară, zăceau grele, îndesate, așa că piciorul nu se mai prăbușea la fiecare pas. Drumul spre casă e unul din cele mai frumoase drumuri pe lume, și veneau cei doi cumătri veseli și binevoitori din cale-afară. Vînt slăbuț, frig puțin, mai mult răcoare decît frig, și în tot lungul, în tot largul cerului — o lună plină cît un chip de fată mare.

De lupi uitaseră cu totul cei doi nuielușeni, și nu e lucru de mirare, dacă ținem sama de faptul că vinul din crișma de la marginea iarmarocului era un vin bun, de la codru. Se poate însă întimpla ca ei să nici nu fi uitat de lupi, dar, afumați cum erau, ce-și-au zis: mama lor și răzمامă ! Că, iaca, vremea e spre primăvară, și lupii ceia, oricît ar fi ei dè hapsini, odată și odată trebuie să-și găsească și ei o tovarășă de viață, s-o tot poarte cu vorba de azi pe mine, cum se obișnuiește, mă rog, printre lupi, apoi, cînd i-o veni rîndul să fete, s-o ajute să-și înjghebe colo un culcuș, că, de, așa e de cînd lumea...

Cimpuri albe, nesfirșite, se tot desprind de sub geașa zării. Și încă o vale, și încă un deal. Cerul ba urcă, ba coboară, luna bate din plin, topind noaptea pînă hăt-hăt. Un sat adormit se arată în vale și așa, adormit, rămîne în urmă, un alt sat cu cîteva ferestruici luminate se vede colo sub pădure și, oricît ar fi de tîrziu, dar iată că lumina celor două ferestre îi tot petrece și le clipește, și le clipește a drum bun... Ș-au tot mers cei doi nuielușeni frumos și bine, pălăvrăgînd de una-alta, iar cînd să iasă din Valea Cuboltei, se pomenesc cu trei perechi de luminări aprinse pe-o muchie de deal. Peste fiecare pereche de luminări — cîte două urechiușe ațintite, iar ceva mai jos dihăniile se lingeau pe bot de-un asemenea mare noroc.

— Apu, măi cumătre, din valea asta nu mai ieșim noi, a zis, în cele din urmă, nuielușeanul care avea o vărghuță subțioară.

— Poate-om scăpa, a spus cel care nici vărguță n-avea.

Au stat de-au cugetat o vreme, după care nuielușenii au cercat a se preface că lor în cu totul altă parte le e drumul, dar las' că nici lupii nu erau proști. A urmat o joacă foarte răspîdită printre copii — fac un pas oamenii, mișcă din loc și lupii, se opresc oamenii, se opresc și lupii. Nu, și-au zis, în cele din urmă, cei doi drumeți : dacă-i luăm așa, pe față, degeaba. Mai bine îi luăm cu viclenie. Și, tot grozăvindu-se și făcîndu-se că vin asupra fiarelor, furau cu spinarea înapoi, cotilîndu-se la vale, dar o asemenea șiretenie nu a mai plăcut lupilor. S-au săltat și au pornit cîteștrei peste bieții oameni.

„Doamne, scapă-ne, că altul n-are cine ne scăpa...”

Nuielușenii își făceau în mare grabă cruce, își luau iertăciune de la rude, de la vecini, de la cei de acasă, căci, pe semne, atîta a fost să fie al lor, dar stai că nu par încă să fie zarurile aruncate. Ceva li s-o fi năzărit lupilor, căci, de unde erau de amu gata să se repeadă, o lasă mai moale, prind a se codi, apoi s-au oprit. Înțepeniți, cu boturile sus, hîrîie plini de furie, căci mirosea a luptă grea, a luptă pe viață și pe moarte, mirosea vîntulețul ce venea din fundul văii. Lupii urlă, clănțînind a mare disperare, scormonesc omătul cu labele, însemnînd locul unde-și vor îngropa dușmanii, dar — geaba !

De sub o poală de pădure, pe Valea Cuboltei, venea încet și ostenit Marele Apărător al cîmpiei. De departe părea mai mult o pată, o umbră, și venea umbra ceea oarecum abătută, întristată de marile urîțenii ale acestei lumi. Tot apropiîndu-se, pata ceea începe să semene ba cu un lup, ba cu un cîine voinic de stîină, dar peste toate asemănările dănuia ceva măreț, nepămîntesc. Venea cu botul pe jos, citînd urme ale cine mai știe cui. Grumaz voinic, călit în lupte, trup lung de vițel. Picioarele însă îi erau lungi și subțiri, ca de ogar, și de la de-

părtare nici că se vedeau, lăsînd o ciudată impresie — că javra nu atît merge cît pluteşte peste cîmpurile albe.

— Mare e grădina ta, Doamne...

Atîta vreme cît luna bătea din plin, lighioana din lungul văii era de-un cărămiziu deschis, roşcat, dar cum luna dădea în nori, se întuneca şi ea, se făcea chiar neagră şi, odată cu culoarea blăunii, părea că i se schimbă şi năravul. Tot grozăvindu-se şi clănţănind, cei trei lupi, cînd au văzut că toate-s zadarnice, au pornit a da binevoitor din coadă, mă rog, atît cît le permitea demnitatea, dar — ţi-ai găsit ! Avea ce avea javra ceea cu neamul lupilor, căci, cum pornea pe urma lor — gata : soarta le şi era pecetluită. Văzînd cum vine şi vine ea peste dînşii, lupii pînă la urmă au rupt-o fuguţa spre pădure, dar, hei, de unde, că javra le-a luat-o înainte. Venea pe de-a dreptul, tăind deal şi vale, venea ca o săgeată de foc peste o căpicioară de fin.

Să fi durat întreaga bătălie două-trei minute, nu mai mult. Un ghem de blănuri sure, încinse cu o curea roşcată, schelălăia, clănţănea, horcăia, cotilindu-se pe-o coastă de deal. Cum a ajuns ghemul în vale, totul a şi sîrşit. O fiară a rămas să zacă pe omăt nemişcată, alte două, şchio-pătînd, se duceau ca din puşcă spre pădure. O biruinţă deplină, totală, dar jivina nu se poate domoli. Stă cu botul aruncat înainte, spre pădure, urmărindu-i pe cei doi nenorociţi. Să-i ajungă din urmă, să-i ierte ?

I-a iertat. După care, ostenită, întristată, s-a dat ceva mai la o parte, şi-a ales un locuşor, s-a ghemuit colac şi a prins a-şi însăila blana la loc cu virful limbii, pentru că, oricum, lupta e luptă.

Cutremuraţi şi plini de recunoştinţă, cei doi nuieluşeni au scotocit prin fundul traistelor, adunînd cîte-un pumn de mălai, şi au pornit spre javră cu poclon, dar biruitoarea, dîndu-şi deodată sama că nu era chiar singură în vale, s-a tupilat, s-a zburlit, arătîndu-le celor doi oameni un bot însingerat, tivit cu două rînduri de colţi.

— Ia-te, măi, de scăpat ne-a scăpat, da de știut nu vrea să ne știe...

Treziți cu desăvîrșire din amețeala vinului, nuielusenii au ocolit apărătorul de departe și, cum au luat-o spre casă, nu s-au mai uitat în urmă pînă n-au ajuns în ogrăzile lor.

*

Abia prinseră să picure streșinile, și prin văi se lăsa o boare blîndă, caldă, cu iz de primăvară, după care începeau a prinde viață și drumurile cimpiei. Ieșiți mai întii de prin case, acum oamenii ieșeau și de prin sate, pornind la iarmaroace. Pînă se mai ținea omătul, se grăbea fiecare cu ale sale — unuia îi trebuia o sașă, altuia — sămînță de harpactică, altcineva îndeobște a uitat pentru ce se tot gătea de iarmaroc, dar, pentru că lumea, iată, de cînd se duce, pornește și el cu gînd că, las', pe drum ori chiar acolo, la iarmaroc, își va aduce aminte ce i-o fi trebuit la casă.

Dacă însă nici acolo nu-și va aduce aminte, tot nu-i va fi dusul zadarnic, pentru că la iarmaroacele celea de primăvară, vindutul ca vindutul, dar principalul era să-ți mai descarci sufletul, să mai vezi lumea, să cauți să afli ce s-o mai fi întîmplat prin lume în acel amar de vreme cit frigul te-a ținut închis în casă. Pentru că, odată ce-a venit vorba, a fost o iarnă cumplită, o iarnă strașnică, măi oameni buni, că, iaca, nu știu cum a fost prin alte părți, da la noi săreau lupii de pe un acoperiș de casă pe altul, zău așa... Încă o zi-două și ne-ar fi scos de prin case, ne-ar fi zătrit, pe crucea mea, de nu s-ar fi repezit, nici mai știi cum și de unde, minunea ceea roșcată...

Aici ochii se umezesc, glasul alunecă, pentru că, oricum, a venit, iaca, și ne-a scăpat... O, aceste potâi tăcute și răbdătoare, credincioase unui neam atît de

necredincios ! Și apoi să vezi 'neata purtare, să vezi 'neata modestie ! Scoate o lume întregă din nevoie, dar, cum a scos-o, în foc să pornească prin sat după laude și ciolane, — că lumea ar fi primit-o cum nu se mai poate de bine ! — ea nici gînd să-și lase drumurile pădurii și răfuiala cu neînduplecării săi dușmani.

Și-o mai fost, pe semne, ceva la mijloc, căci nu vroia să dea ochii cu lumea și pace ! Zilele rătăcea prin păduri, nopțile cutreiera cîmpia, și numai rareori, cînd se muta cu traiul dintr-o pădure în alta, putea fi zărită așa, pe la apusul soarelui, urcînd o sprinceană de deal, cu pas de fiară slobodă, stăpîna pe sine și pe zodiile sale. Venea încet, de una singură, îngîndurată, și mersul cea al ei aducea, nu se știe cum și prin ce fel, a vers, a cîntec, căci era cu adevărat o făptură dumnezeiască pe un pămînt dumnezeiesc.

Uneori — ce i s-o fi năzărit ? — cîrnea din drum. Putea răsări așa, pe neprins de veste, la o margine de sat. Stătea pe o înălțătură de loc ore în șir, urmărind nemișcată, cu multă luare-aminte, obișnuita forfotă sătească. Se uita să vadă ce mai fac oamenii, cum gospodăresc, cum se iau la sfadă, pentru ca mai apoi să se împace. Felul cela de conviețuire, de trai în comun, părea să-i fi fost de undeva cunoscut. Pe semne, în subconștientul ei stăruia vreo amintire de pe cînd trăise și ea într-o astfel de lume, dar s-a întîmplat ceva grav, dureros, și la răscrucea ceea s-au despărțit pentru a nu se mai întîlni.

Oamenii, mă rog, cu bunul lor simț, păreau gata să-și recunoască vina, păreau gata s-o ierte, de-ar fi fost cumva vina ei atunci cînd a fost sfada cea mare, dacă, firește, o fi fost ea vreodată. Oamenii păreau gata s-o primească înapoi în mijlocul lor, și, pentru a o ajuta să facă primul pas, îi aruncau din cînd în cînd câte-o vorbă încolo, pe înălțătura ceea de loc deasupra satului. Cum însă se rostea un singur cuvînt anume pentru

dînsa, cum se făcea un singur pas mai mult decît per-mitea buna-cuviință, lighioana tresărea așa, deodată, își pleca botul, reluînd propria sa urmă și într-o clipă se topea de pe muchia ceea de deal, de parcă nici n-ar fi fost acolo.

Nu ținea însă la supărare, căci mai trece o vreme și iar se arată la o margine de sat. O ademeneau, nu se știe prin ce fel, glasurile oamenilor, îi plăcea să asculte ore la rînd zarva ceea sonoră ce plutește zile întregi peste satele noastre, astfel încît uneori nici cerul, nici soarele nu se mai văd de-atîta vorbărie. Cuvîntul însă, oricît de plat, oricît de banal ar fi, este, în fond, o mi-nune purtînd în-sine pecetea unui suflet care contribuie și el cum poate la acel schimb de energii și informații ce se numește matca spirituală a unui neam.

Să ne fi ghicit ea limba, graiul, stînd acolo, pe mu-chia ceea de deal ? S-o fi prins vreunul bun de glume în lanțul pătărăniilor sale, căci, slavă Domnului, la muncă nu prea, dar cînd e vorba de palavre, poți într-adevăr spune că nasc și la noi, în Moldova, oameni. Oricum, s-o fi petrecut ceva acolo în sufletul ei, căci de la o vreme a început să i se facă dor de casele date cu var, încinse cu briie de sineală. Se întîmpla să răsară une-ori și noaptea la o margine de sat, dar, pentru că noaptea oamenii is mai mult prin case și satele-s pustii, vietatea cobora tot mai aproape, tot mai aproape, pînă ce s-a încumetat a trece un sat dintr-un căpăt în altul.

I-o fi plăcut, căci după aceea putea fi văzută ba la o răscruce, ba lîngă o fîntină, ba pe maidanul altui sat. Plimbările celea din miez de noapte pe sub casele oame-nilor au aprins focul fanteziilor, hei, și apoi să vezi zvo-nuri, să vezi presupuneri ! Se vorbea, de-o pildă, că javra a fost crescută la o stîină. Cu toată marea lor tovarășie, se întîmplă, rar de tot, dar se întîmplă să-și alunge ciobanul cîinele de la stîină. O fi lăsat cîndva turma

În sama ei, și biata javră n-a putut-o păzi bine : o fi scăpat lupii în ocol și, alungată de la stăpîn, acum umblă și se răfuiește cu foștii săi dușmani.

Prin alte sate se zicea însă că lighioana nu este și nici n-a fost vreodată cîne. E pur și simplu o lupoaică. — una care a tot prădat cît a putut prin satele cîmpiei, dar, într-o bună zi, ce i-o fi venit, că s-a răsculat și s-a pornit cu mare război împotriva semenilor săi. Satele de lîngă pădure, care păreau să cunoască mai bine năravul lupilor, erau gata să jure că jivina nu e nici cîne, nici lupoaică. Se transmitea din gură în gură, din șoaptă în șoaptă, că e o nălucă, o strigoaică, un ducă-se-pe-pustii, pentru că noaptea își schimbă nu numai culoarea, ci și chipul. Dacă, atunci cînd trece prin vreun sat, o prinde cîntatul cucoșilor, se face copac, piatră, tufă de mărăcini, și stă așa pînă vine altă noapte cu cîntatul cucoșilor, ca s-o dezlege.

Treptat-treptat, cum se întîmplă deseori în lume, mîndria s-a transformat în mirare, mirarea — în nedumerire, nedumerirea a început a se preface în groază, și cine știe pînă unde s-ar fi ajuns, dacă într-o bună zi o veste nemaipomenită n-ar fi cutremurat Cîmpia Sorociei dintr-un capăt în altul. La început șopotea mahala cu mahala, apoi hai repejor că avem niște treburi aici, în satul din vale, apoi se mai face un iarmaroc, și încă unul. De la iarmaroacele celea oamenii se întorceau la fuguța, care erau pe jos, veneau la trap cei care erau călare, și în mare goană — cei care aveau trăsură. Se grăbeau, căci duceau cu toții o veste mare cum nu s-a mai aflat ! Auzi dumneata, pînă ce stătea lumea descuscînd scorneli și snoave fel de fel, groaznica apărătoare a cîmpiei într-o bună zi intră în ograda unui om, dînd binevoitor din coadă, și rămîne să trăiască în ograda ceea, devenind o javră ca multe altele.

— S-o văd cu ochii mei, că nu cred pînă n-o văd !

Se duceau, o vedeau și mare le era mirarea. Ei, hai, să zicem, i s-o fi urit de atîta pădure, de atîta răfuială, dar încaltea să-și fi ales un sat ca lumea, un sat mai acătării ! Ei, de unde ! O intrat, proasta de dînsa, într-un sat care-i mai mult numele decît satul, iar dacă stai să vezi mai bine, nu era el nici numele cela chiar cine știe ce. În vilcica de la încheietura dealului cel mare cu dealul cel mic era, de cînd lumea, o fîntînă cu cumpănă și avea fîntîna ceea o ciutura făcută dintr-o buturugă de stejar. Și apoi fîntîna ca fîntîna, dar ciutura era ce era, căci se întorceau oamenii cine știe de pe unde să-și potolească setea și să se mai mire o dată. Ia mîi minune, că stejarul ista, după ce-a tot stat la umezeală un nesfîrșit amar de vreme, se face negru cum îi cărbunele și tare ca fierul. Ș-o mai fi fost acolo ceva la mijloc, căci pînă și apa din ciutura ceea de fier te pune, iaca, pe picioare, te face oleacă mai mîndru, oleacă mai isteț, oricît de ostenit, oricît de departe ai fi venit. Încetul cu încetul, vilcica de la încheietura celor două dealuri a început a se numi Valea Ciuturii, iar cum au prins a se așeza oameni în valea ceea de-și făceau case, i s-a zis și satului Ciutura, ajungînd acum un sat destul de măricel, dar, între noi fie vorba, nu era el nici prea-prea, nici foarte-foarte.

Ei, hai, îți place Ciutura, te duci la Ciutura, dar și în Ciutura ceea s-ar fi putut căpătui un cine cu ceva mai mult noroc și cu mai multă minte. Oricît de prăpădit ar fi satul, îl treci așa, dintr-un capăt în altul, alegi o casă mai răsărită, un gospodar mai avut, cu vite în ogradă, cu căpițe de fîn, așa ca să ai și ce păzi, să ai și unde trage un pui de somn. Nu și nu. A trecut pe lîngă cascle mai răsărite, după care, ieșind din sat pe-o ulicioară, a urcat dealul cel mare și tocmai colo s-a oprit lîngă o sârmană căsuță, ridicată dincolo de marginea satului, de-a dreptul în cîmpul gol. Iar dacă e s-o spunem pînă la capăt, căsuța ceea nici nu

prea arăta încă a căsuță — patru pereți, acoperiș, loc de ușă, loc de fereastră, iar încolo — paie, lut, sărăcie și deznădejde.

Dar hai să nu mai stăruim asupra sărăciei, căci, atunci când gospodarii îs tineri, de abia cununați, sărăcia nu are încă nici nume, nici tristețe. „Să vă fie într-un ceas bun !“, ziceau ciuturenii, trecind pe lângă căsuța de dincolo de marginea satului. „Las', le mai ziceau oamenii, veni-va o zi când veți ieși și voi în rînd cu lumea...“ Ce să-i faci, din lut am ieșit cu toții, în lut ne vom întoarce, și apoi toată viața, dacă stai așa să te gîndești, de dimineață pînă sara — numai lut și țărna. Asta ne e zodia, asta ne e și scăparea, că, iaca, pui mîna pe un hîrleț, sădești cîțiva nucari, cîțiva vișinari, cumperi o capră să ai de cine păzi copăceii, cosești în pădure un braț-două de fin pentru la iarnă, aduni o girezuică pentru de foc, și dacă ai pace, înțelegere și dragoste în casă...

„Hei, îmi dau pilde, îmi dau sfaturi boșorogii“ — își zice stăpînul acelei căsuțe ridicată dincolo de marginea Ciuturii, zîmbind pe sub musteață, pentru că el ținea să le facă pe toate nu așa cum crede lumea, ci așa cum i se pare lui că bine ar fi. Mă rog, unde s-a văzut moldovean să nu se mai grozăvească și el colo oleacă după nuntă, să n-o facă pe deșteptul ? ! La urma urmei, ce e înșurătoarea dacă nu înscăunarea unui băiețan verde în capul unei familii ! Deci, tînărul gospodar rîdea de sfaturile satului. Mă rog, zicea el, satul te poate sfătui cu dragă inimă, știind bine că pînă la urmă tot tu va trebui să le faci pe toate, iar Ciutura ceea a noastră, dacă ar avea chiar atîta minte, n-ar șede a în vîgăuna ceea înghesuită ca găluștele într-o oală.

Ciutura zîmbea de necaz și ba-l ascultă, ba nu-l mai ascultă pe Onache Cărăbuș. Îl ținuse o vreme de băiat bun, îl fura sară de sară de la părinți, se străduia să-l umple cu minte, cu voie bună — poate va ieși și ea

împreună cu dînsul în lume, dar prea era el rău de gură, Onache acela, prea era arțăgos, că nu degeaba, iaca, de cum s-a însurat, și-a făcut casă acolo pe dealul cel mare. Apoi, pe dealul acela, gospodăria ca gospodăria, soața ca soața, dar marea lui plăcere era să tot arunce săgeți otrăvite din virful dealului în vale, peste sat.

Ciutura ba se supără, ba nu-l mai ia în samă. Mă rog, cine nu face glume înțepate pe socoteala satului său de baștină, dar măgarul acela de Onache face ce face și caută să piște satul tocmai unde-l doare mai tare. O fi avut ciudă pe sat, dar las' că avea și satul dreptate în felul lui. Că atunci cînd l-a văzut pe Onache prea arțăgos și rău de gură, dragostea satului a sărit gardul, alegîndu-l pe vecinul lui Onache, pe tovarășul lui de joacă și de năzbîtii, pe unul Haralambie. Băiatul acela, adică Haralambie, fiind mai tăcut, mai închis în sine, era, în schimb, mai cumpătat, mai cruțător. Ceea ce i-ar fi putut prinde bine, el vede, ceea ce n-ar fi trebuit de văzut, el nu vede, nu aude, și Ciutura, cu apucăturile unui sat coborît din păgîni, îl tot alintă, îl preamărea, zicîndu-i pînă la urmă „deșteptul acela de Haralambie“. Pe fosta sa dragoste, pe Onache, Ciutura n-o mai lua în samă, iar pentru ca înțepăturile lui să nu aibă prea multă trecere, îi ziceau, de obicei, „prostul acela de Onache“.

Cu toată nestatornicia satului, Haralambie și Onache rămîneau buni prieteni. După ce-au tot holteit și zburdat, și și-au făcut de cap cît ce-au putut, hai că se însoară amîndoi într-o iarnă, într-o singură duminică. De obicei, însurății rămîneau să trăiască o vreme împreună cu bătrîni, dar ce căsnicie e pe-o laviță, într-un ungher, în văzul și auzul tuturor ? !

— No, și-au zis cei doi prieteni, că noi o s-o ținem pe lîngă bătrîni pînă în primăvară, da cum se va începe a se zbici, ieșim din sat și ne facem case pe deal, la slobodă...

Lut și lemn, mă rog, cît vrei, dar nevoia cea mare a ciuturenilor erau locurile de casă, pentru că satul, înghesuit la încheietura celor două dealuri, se ajungea streășină cu streășină. Se vorbea de ani de zile că, iaca, de amu nu se mai poate, de amu cine se va căsători, acela să-și ridice casă în cîmp, pe deal, dar în cîmp nu vroia să iasă nimeni. Mai trece o vreme, se mai iau cîteva perechi. O vreme rămîn cu părintii, iar pe urmă fac ce fac și mai înghesuie o căsuță printre celelalte case.

— No, că noi, iaca așa cum ne vedeți, dar o să scoatem Ciutura din văgăuna asta...

Ar fi fost în firea lucrurilor ca cei doi prieteni, după ce-au crescut și holțeit împreună, să ridice două căsuțe acolo undeva la o margine de sat, devenind doi buni vecini, dar asemenea lucruri la noi în Moldova se întîmplă rar de tot, căci în felul moldoveanului de-a concepe viața, după o lungă și nezdruincată prietenie, neapărat trebuic să urmeze o sfadă lungă, grea, încrîncenată, pentru că, altminteri, cu ce-o să-și mai aducă și el aminte c-a fost om ș-a trăit pe lume ? !

Se poate însă întîmpla că sămînța acelei invrăjbiți a fost semănată de Ciutura, atunci cînd dragostea satului a sărit gardul de la unul la altul. Cum se obișnuiește, sămînța acelor neînțelegeri a tot zăcut în adîncuri, la întuneric, la umezeală, iar mai apoi, cînd s-a desprimăvărat și s-a zvîntat, a spart scoarța pămîntului și a ieșit la lumină.

Ruptura s-a produs brusc, ca o explozie, și a căzut chiar la alesul locului de casă. De unde pînă la nuntă prietenii erau înțeleși să mcargă în doi pentru a-și alege loc de casă, iată că spre primăvară Haralambie începe a-l tot purta pe Onache cu vorba. Nu ne ducem azi, ne ducem mîne — și nu atît mîne, cît poimîne. Băiat bun și tovarăș de credință, Onache s-a tot lăsat dus de nas pînă

ce într-o bună zi Tincuța lui a prins prin sat capăt de vorbă că Haralambie acela nu numai că și-a ales de acum loc de casă, dar a și săpat lut, l-a rotunjit într-o călcătură, mine-poimîne vîră caili într-însul, numai ce vezi că au și făcut lampaci¹, pe cînd ei, proștii, stau și așteaptă...

Mirat cum nu se mai poate, Onache iese din sat și o pornește pe-o cărăruie spre apus, pe dealul cel mic, acolo unde se zicea că și-a ales loc de casă Haralambie. Pe o frumoasă frunte de deal, între sat și pădure, se lumina o roată mare de lut proaspăt, așezat frumos, și cînd se apropia Onache, Haralambie tocmai bătea în mijlocul lutăriei un par, ca să aibă de ce lega frîul cailor atunci cînd vor mesteca lutul pentru casă.

— Doamne-ajută, a zis Onache și a mai vrut să adauge o glumă, ceva, cum îi era obiceiul, dar n-a izbutit, pentru că i s-a oprit un nod în gît.

— Să crești mare, i-a răspuns tatăl lui Haralambie, descărîcînd paie dintr-o căruță.

— Parcă era vorba, măi Haralambie, să mergem să ne alegem loc de casă împreună ?

— Dacă pe dealul ista, măi Onache, te miri de-a fi loc de două case ! Că nu degeaba i se zice în sat „dealul cel mic“. Și, abia ieșiți din înghesuiala satului, ce să ne înghesuim iară, cînd satul, iaca, mai are un deal, și nu că așa, da e deal mare, și pe dealul acela loc de case — cît vrei.

— Dar, nu ne-am luat noi într-o sară frați de cruce, n-am schimbat cămeșile ?

— Ei și dacă ?

— Apoi, ce frați de cruce or mai fi și aceia, cînd unul gospodărește pe dealul cel mic, altul pe dealul cel mare...

— Cămeșile, măi Onache, e una, gospodăritul e alta...

— Atunci, dar, mai rămîneți cu bine, le-a spus Onache.

¹ Cărămizi făcute din lut amestecat cu paie.

A vrut să mai zică ceva de glumă, cum îi era obiceiul, dar, vai, nodul acela...

— Mergi sănătos.

Simplu de tot, chiar banal sfârșesc la noi marile prietenii, și Onache, amărit cum era, și-a luat-o pe Tincuța de-un deget, au ieșit amândoi din sat. Și pentru că Haralambie și-a făcut casă la apus, Onache și-a zis : am să-mi fac casă la răsărit. Și pentru că Haralambie și-a ales dealul cel mic, Onache și-a ales dealul cel mare. Încetul cu încetul au scos lut, l-au făcut lampaci, au prins a zidi, dar când începi un lucru mare cu inimă grea, totul merge cu greu, în silă. O vreme, Tincuța, harnică și stăruitoare, îl ajuta din răspuțeri, dar mai apoi a început a se tîngui că prea i-a luat supărarea pe dinainte. În loc să-și lipească și ei colo o bojdeucă undeva la o margine de sat, au ieșit în cîmpul gol unde nici tu drum, nici tu pîrâu, nici tu fîntînă. Onache însă, cum a vîrit hîrlețul în pămînt, a zis că — gata : cu locul de casă el a sfîrșit-o, dar serile Tincuța se repezează în sat să vadă ce mai fac oamenii, și se întorcea cu ochii plînși, pentru că, zicea, rîde satul de alesul lor.

Ciutura, mă rog, avea de unde rîde, pentru că marea ei patimă — Haralambie — a dovedit o minte deosebită atunci cînd și-a ales loc de casă. Pădurea — nici prea aproape, nici prea departe, întocmai cum îi șade ei bine în viața unui om. Pămînturi bune, care nu se mai află jur-împrejur, și apoi pîrăul la doi pași. De ai o vită, de ai o pasăre la casă — și de pascuț are unde, și de înotat are. Neamurile, ce-i drept, is cam depărțitor, în schimb casa Haralambie și-a pus-o pe marginea drumului ce duce în Hîrtoape, și de cum se ia omătul pînă toamna tîrziu, o bună jumătate de sat va tot trece pe lângă casa lui și-i va tot da bună-dimineafa la dus, bună-sara — la întors. În sfîrșit, micuț cum este el, dealul acela, dacă dincolo de pîrâu trece șoseaua cea mare ce duce

de la Movilău la Bălți, și apoi hăt pînă la Dunăre, pînă la mare.

Onache însă, rău de gură și hazliu cum l-a făcut Dumnezeu, dacă minte nu i-a prea dat la alesul locului de casă. Ei, hai, că au mai tovarășit ei și alții, iar pe urmă s-au sfădit, dar stai, măi om bun — azi de sfădești, mine te împaci, iar casa, cînd ți-o faci, o faci pentru o viață ! No, că de unde ! Și-a luat nevasta, a suit-o pe dealul cel mare și a început a săpa, dar, dacă stai așa mai bine să vezi, ce, adică, mare lucru a ales el acolo ? Loc deschis, bătut de vinturi, pămînt hleios, zgîrcit pe vreme de secetă, zgîrcit pe vreme de ploaie. Onache însă habar de grijă ! Umblă și se laudă că din ograda lui se vede în toate cele patru părți ale lumii, și atît cer, atîta lume cît vede el într-un ceas, șezînd cu Tincuța lui pe prispă, satul nu vede într-un an. Vorbă să fie, că va mai trece mult pînă va avea casa. ceea a lor prispă.

— Și apoi soarele, zice Onache, că el cînd răsare, răsare mai întii pentru mine și pentru Tincuța mea, și de abia după aceea răsare pentru tot satul, iar cînd se satură de lume și i se urăște de atîtea prostii, ajunge, în cele din urmă, și pe dealul cel mic...

Mă rog, Onache ca Onache, risul și batjocura, atîta era de capul lui, dar Ciutura rîdea pe sub musteață în sensul că : he, he, vom mai trăi ș-om mai vedea. Stătea la pîndă bătrîna vulpe, și tot culegea cîte-o nouitate cînd de la căsuța de pe dealul mic, cînd de la căsuța de pe dealul cel mare, pentru că tinerele familii, pînă se așază cu traiul, trec printr-un șir de furtuni și neînțelegeri.

Lucruri știute.

Tinerele gospodine — suspicioase, bănuitoare și cică-litoare, tinerii gospodari — arțăgoși și infocați. Cînd se luau la ceartă, ajungeau a nu-și vorbi cu săptămînile. Casa lui Haralambie, fiind aproape de drum, își reve-

nea mai ușor. De dimineată pînă sara lume se duce, lume se întoarce, și mai o babă, mai un moșneag cîrnește din drum să vadă ce mai fac cei tinerei și, găsind sfadă în casă, pun mină de la mină de-i împac, pe cînd Onache cu Tincuța lui muncesc zile întregi singurei în pustietatea dealului.

— Măi femeie, măi, vezi să nu-ți uit glasul, c-ai să ieși într-o sară să mă chemi la masă, și n-am să te mai recunosc !

Vesel și bun de gură, Onache ici se supără, ici îi trece, pe cînd biata Tincuța, oricînd o și vezi e cu ochii plînși. Josuță și puțină la trup, cu fața-i rotundă, veselă, zîmbitoare, umbra Tincuța ceea prin Ciutura ca o pâlărie de răsărită¹ dată în floare. Harnică și plină de voce bună, se încălzea un sat întreg lingă sufletul ei, pentru că lumina ochilor cea a căpriei, zîmbăreții, ardea-ardea și nu se mai stingea odată. De dragul ochilor celor a căpriei s-au bătut flăcării din Ciutura o iarnă întreagă, dar n-a avut noroc biata fată. Și-a legat capul cu prostul ista de Onache, care, iaca, a luat-o de la părinți ca s-o scoată pe dealul ista, în pustietatea asta. Și-amu el umblă șuierînd de colo pînă colo pentru că, mă rog, ce-i pasă lui, pe cînd ea, sărmana, se spetește muncind, cu vorba născîndu-i-se și murindu-i în suflet nemărturisită, pentru că nu are cui o spune. Și-așa i se face uneori greu pe inimă, c-ar lepăda într-o bună zi și casă, și masă, și bărbat și ar porni la vale spre sat, bocînd în gura mare...

*

Să ne întoarcem însă la Onache, pentru că femeile, mă rog, ca femeile. Rar cine să le între în voie. Într-o bună zi ce și-a zis Onache : măi, ia să-mi dreg eu o portiță. Visul lui dintotdeauna a fost să-și ridice o casă frumoasă, cu ogradă, cu livadă, cu gard trainic, împle-

¹ Floarea-soarelui.

tit de jur-împrejur, pe care să-l încheie în fața casei cu o poartă înaltă de stejar, lipită de-o porțiță ceva mai josuță, făcută din viță de salcie. Casa, de bine, de rău, era gata ridicată. Gardul mai poate aștepta, că e lung și are de unde. Poarta, mă rog, ca poartă — o ai, e bine, n-o ai, tot e bine, dar fără porțiță nici că se mai putea. Așa stînd lucrurile, Onache se scoală într-o diminețioară și pînă Tincuța să facă mămăliga, pînă una-alta, el de acum se și întoarce de la pădure cu un druc în spinare. După care se repede și mai aduce unul, pentru că porțițele, dacă poate cumva nu știți, se așază frumos între doi stîlpi. Unul o ține legată să nu fugă, de celălalt porțița se lipește cum s-ar lipi o nevestică tinerică de-un vecinel atunci cînd nimeni nu o vede. Că femeile iestea is tocmai ca și porțițele — unul o ține, de altul se lipește...

Așa. Bun. Frumos. Să vedem ce facem mai departe.

Tot scăpărînd cite-o vorbă de duh pe ici, pe colo, treaba merge. Cum stîlpii au fost aduși în ogradă, și-a luat împreună cu nevasta prînzul, după care s-a repezit în Valea Cuboltei și a adus o cogemite legătură de vițe de salcie, pe care mai apoi le-a curățit frumușel, le-a jupit. Pin' ce vițele s-au uscat la soare, a pus mîna pe hirleț și hai la săpat.

Tincuța în ziua ceea dădea casa cu lut pe afară. Pe semne, i ș-o fi acrit de-a tot călca, mesteca, apoi căra și întinde lutul cela cu lopățica. Ostenită și necăjită cum era, a început a se jeli lumii în gura marc. Elei, Doamne, ce noroc chior a mai avut și ea, sărmana! Ce blestem de bărbat i-o mai trimis soarta, că mai bine măicuța o înădușea de mică cu o pernă decît s-o crească și s-o mările cu vînuuraticul ista. Iaca, de-o jumătate de vară se necăjesc s-o căpătuiască măcar cît de cît, dacă n-au un Doamne-ajută. Casa acoperită ca vai de dînsa, fără uși, fără ferestre. Mine-poimîne îi prinde

frigul și știe Domnul cum vor ierna. În jurul casei — pustiu că ți se strînge inima de atîta sărăcie. Nici copăcel, nici o tufă de rîs, să ai cu ce-ți bucura ochiul cînd ieși din casă ; nici poietică, nici găină, nici iesle, nici baligă, nici coadă de rîs la casă ! Trece lumea pe drum și chicotește de gospodăritul lor, iar Onache — habar de grijă. Șuieră zi de zi toate cîntecele care le știe, avînd în grijă ca nu cumva să obișduiască vreunul. Atunci însă cînd se apucă și el, dragă Doamne, să facă ceva, de ce credeți că se apucă ? Iaca, face porțiță. Cînd a afla satul, are să crape de rîs. Că asta le mai trebuie lor amu — porțiță ! Faci porțiță și — gata, ești gospodar. Să-i fi spus el atunci, în serile cînd îi ținea fusul, cu ce are de gînd să-și înceapă el cășnicia, în vecii vecilor nu s-ar fi dus după dînsul ! A știut să tacă, moțanul, tot luînd-o cu glumele înainte, da amu, iaca, o lasă să se rupă din șale, muncind la lut, pe cînd el șade în pirostria, șuieră și se joacă cu o porțiță. Și încă nu se știe de-l va ajunge capul s-o facă măcar pe aceea ca lumea, dar hai, să zicem că a făcut o porțiță bună — d-apoi porțița le trebuie lor amu, cînd nici casă, nici ogradă, nici poartă !

— No, că de ce zici tu așa... Casa, uite-o. *Bate vîntul văturele, pe deasupra casei mele.* Gardurile se fac mai mult pentru vite — ale tale să nu iasă, cele străine să nu deie peste tine. Porțile se fac pentru a putea intra și ieși cu trăsura, iar porțițele — pentru musafiri. Neavînd încă nici vite, nici trăsură, noi nici cu gardul, nici cu poarta nu prea avem ce ne grăbi, da musafirii chiar că au început să-și facă de cap. Iacă de-abia se lasă soarele spre chindii, și să vezi cum ne vine în musafirie mătușa cea a ta, Ileana. Vine babornita naibii zi de zi, de parcă i-ar fi picioarele de imprumut.

— Vine să ne vadă.

— Hai, mă rog, vine să ne vadă, dar cum vine ea, cum vine !!! Ba o vād urcînd din valea satului, ba o

văd coborînd dinspre pădure. Uneori parcă-parcă ar vrea să treacă pe căraruşa pe care împlăm şi noi, da pe urmă nu ştiu cum o ia, că răsare de după casă, de te face să tresari, să-ţi stupeşti în sîn, şi aşa îmi vine uneori să prînd cîoara ceea de-o aripă...

— Să-mi laşi mătuşa în pace, că nu-i mătuşa ta.

— De-ar fi ea mătuşa mea, atîta ai mai vedea-o tu pe-aici ! Dar, fiindu-mi neam din partea nevastei, rabd şi eu. Rabd cît rabd, dar, fa Tincuţă, căsuţa asta, iaca, aşa cum o vezi, dar e căsuţa noastră, căsuţa unor oameni liberi şi mîndri, drept care, cînd vine cineva în musafirie, trebuie să poarte de cinste casei, altminteri mă supăr, şi cînd şe supără conu Onache...

— Ce te-ai legat, măi, de capul femeii !

— Oamenii din gospodari ştiu că atunci cînd vii la casa cuiva, mai întîi ciocăneşti la porţiţă şi întrebi : se poate, nu se poate ? Aşa se face pe lume. Mătuşa ceea a ta însă vine la noi cum ai veni la o stîna, căci s-o fi gîndit — dacă n-au porţiţă, ce să le mai port de cinste ! Şi mi-am zis mai dăunăzi : mor, dar îmi fac porţiţă. Mă porăiesc azi toată ziua cu dînsa, iar spre sară, cum s-a arăta mătuşă-ta Ileana, să vezi ce muştruluială am să-i fac !

— Ia te uită ce se mai rătoieşte şi Onache aista al meu ! Că tu, în loc de muştruluială, ar trebui să-i faci o cinste ! Vine sărăcuţa şi pe vreme bună, şi pe vreme ră, vine pe jos din sat pînă la noi, că, de n-ar fi ea, nici n-am şti, zău, cînd e zi de lucru, cînd e sărbătoare.

— Parcă ea ştie !

— Numa' că ştie.

— Taci, bre, că mă imflă risul ! De cînd o ţin minte, împlă prin sat şi întrebă care sărbătoare după care vine. Că, altele, mai răsărite, o dată întrebă şi pe urmă ştiu, socotesc singure în capul lor cît e de la Bobotează

pînă la Postul cel mare, cît e de la Înălțare pînă la Sînpetru, da mătușa ceea a ta, de cînd o știu, tot îmblă și întreabă.

— E vina ei că nu ține minte ? !

Și tot așa, din vorbă în vorbă, soarele urcă. soarele e la amiază, soarele trece de amiază, iar minile își văd înainte de treabă. Mai spre sară casa era unsă, și porțița era gata. A avut o zi bună Onache acela ori poate omul devine deosebit de îndemînic de abia după ce se însoară ?... Oricum, a dres o porțiță de-a mai mare dragul. Stîlpii de stejar, îngropați pînă la brîu, aduceau prin ceva a cetate medievală, ridicată pentru a nu-și coborî steagurile. Porțița de nuiiele avea ceva gingaș, feciorelnic, fiind ușurică, dar trainică, cu marginile puțin rumenite la para focului, căci altminteri nuiiaua nu se îndoaie ca să fie frumos împletită.

— Iaca, bre Tincuță ! De la noi atîta, de la Dumnezeu mai mult.

— D-apu... măi tu Onache, măi... cum de te-o ajuns capu' ? !

— Iaca, mi s-a deschis, măi femeie, așa de parcă m-ar fi luminat ceva de sus...

— Ș-o să ție ea oare mult, luminarea asta a ta ?

— Pînă s-a lăsa soarele după deal, ca să te prind în brațe și să te pup.

Uimită de cele ce-i vedeau ochii, Tincuța, după ce s-a spălat pe mîni într-o căldare, a pornit cu fruntea plecată spre tînărul ei bărbățel și spre noua lor porțiță. Venea smerită, oarecum rușinată, pentru că îl mai iubea, sărmana de dînsa, cu toate nesfîrșitele supărări și ciondăneli, îl iubea cum nu se poate mai mult. Văzîndu-și dragostea răsărită ca din pămînt lîngă umărul lui, Onache, fiind mai nălțuț și mai zdrăvăn, a cuprins-o în brațe, a săltat-o de la pămînt, făcînd-o să-i plesnească toate osișoarele, după care o puse cu grijă înapoi la locul de unde o luase. Și, pentru că sufletul îi era plin

de voie bună, iar voia bună pururea se cere scoasă în lume, și-a pus palmele pilnie la gură și a chiuit cât ce-a putut.

Era o caldă zi de toamnă, o zi frumoasă, topită în frumusețile sale, așa încît sufletul, nemaiputînd cuprinde atîtea farmece, a întors brusc foaia, și pe-la amurg omului începu să i se pară că ceea ce a fost pînă mai nu demult, aceea a fost ieri, iar amurgul ce mai stăruie este amurgul unei cu totul alte zile. Dinspre răsărit vine pe furiș noaptea, cerul coboară într-un albastru închis, ici-colo răsare cite-o steluță. Chiotul lui Onache, lunecînd pe lingă pădure, a coborît în vale, iar pentru că valea în drumul ei spre Nistru se tot despletea cînd în două, cînd în trei, a prins a se despleti și chiotul. Și s-au tot dus vîind și clocotînd văile cu chiot cu tot, pînă nu l-au mai putut urmări nici ochiul, nici urechea.

— Ai văzut și tu, măi Tincuța ? !

— Ce să văd ?

— Cum s-au tulburat apele în Nistru.

— De ce, adică, să se tulbure ele ?

— De chiotul meu.

— Las', nu mai spune.

— Pe cuvînt. Hai să mai chiui o dată, iar tu în vremea asta stai molcom și nici nu sufla, nici nu clipi.

Era tînăr, era voinic, și chiotele celea ale lui au cutreierat și deal, și vale, pătrunzînd pînă în văgăunile cele mai îndepărtate, pînă în sufletele cele mai tainuite. Ș-ar fi trezit chiotele celea un dor uitat din vremi străbune, căci n-a dovedit Tincuța să se dumerească ce e cu apele Nistrului, cînd iată că dintr-o margine de pădure se arată o vedenie roșcată cu trup lung de vițel, cu piept voinic, cu picioare lungi și subțiri. O vreme ba se arată, ba iar se pierde prin niște rariști, și iat-o, în sfîrșit, ieșind pe-o basma verde de semănătură de toamnă. Vine cit vine, apoi se oprește, ridică botul,

stă neclintită, de parcă ar fi ascultat glasul cuiva. Și, deodată, îi zărește pe cei doi lângă o frumoasă porțiță de salcie.

— Ai văzut și tu, măi Onache?! S-a uitat la noi. Zicea cineva mai nu demult că de îmblat îmblă ea noaptea prin sate, dar de uitat la oameni nu vrea să se uite.

— Apoi, nu se uita pentru că nu prea avea la cine.

— Ei, ian te uită, da cu ce sîntem noi mai breji decît alții?!

— Firește că sîntem! Și noi i-am lăsat pe-ai noștri, ca să ieșim la slobodă, și ea i-a părăsit pe ai săi, ca să plece în lume. Așa s-a făcut că, iaca, și noi singurei, și ea singurică...

— O fi fiind el poate și așa, dar mi-i în grijă, măi Onache, că, iaca, de cum o pus ochiul, nu ne mai lasă. Ce ne facem dacă vine peste noi?!

— Apoi, dacă vedem că-i rău de tot, scoatem motănașul din casă și să vezi cum ne lasă pe noi și pornește după motănaș!

— Cum să nu! După ce-o spintecat atîtea haite, și-a pune ea mîntea cu un motănaș... Maică precistă, iaca s-a urnit din loc și vine. Ne-ai nenorocit, măi omule, cu chiotele tale. Amu ce ne facem? Că tu ești bărbat și trebuie să știi mai bine ce să facem.

— Ține-te bine de stîlpul cela, că iaca am și eu un stîlp. Stăm bine și frumos fiecare lângă stîlpul lui, și dacă o vedem că se apropie cu gînd rău de casa noastră, închidem porțița și — gata.

— Taci, măi, că mi se face rău de glumele tale...

Groaza pădurilor vine încet, tăind semănături, tăind cîmpuri, tăind arături, și tot vine și vine la căsuța de pe dealul cel mare. Suflă greoi, adînc, trage cu ochiul în lături. Ba-și ascunde, ba-și arată colții, gata fiind în fiecă clipă de încăierare. Firea ei hărțăgoasă, bătăușă, te îndeamnă să cauți un ciomag, o coadă de furcă ceva,

dar nu se poate, vai, nu se poate, căci era mîndria întregii cîmpii, cugetul unui neam întreg o luase sub înalta sa ocrotire.

— Măi Onache, da poate să scoatem un tăciune din vatră, s-o speriem cu focul ?

— M-am gîndit și eu, dacă nu prea avem ce aprinde. Grămăjoara ceea de paie o să ne trebuiască pe mine lă mestecat lut.

— Care lut, măi. Deie Domnul să ajungem noi pînă mine !

— De ce, adică, să nu ajungem pînă mine ? Că eu atunci cînd ne-am cununat, i-am spus popii : părinte...

Aici lui Onache i s-a uscat cerul gurii, pentru că urgia pădurii era de-acum la doi pași.

Avea totuși lighioana simțul buneii-cuviințe. Era de-a mirării de unde l-o fi moștenit, cum de l-o fi păstrat prin cele multe și grele prin cîte a trecut, dar hotărît că-l avea. Cu cît se apropia de casa omului, cu atît i se netezea blana, i se pleca smerit botul. Ochiul i s-a făcut mai îngăduitor, suflarea mai potolită.

Onache stătea după un stîlp. Tincuța — după celălalt, și pentru că porțița făcută în ziua aceea rămăsese deschisă, javra a trecut printre cei doi stîlpi, de parcă ar fi primit botezul, de parcă ar fi părăsit o lume pentru a intra în alta. În bătătură s-a oprit, căutînd ceva. Știa ea cam ce se cuvine să fie în ograda unui bun gospodar, dar, vai, gospodarii erau încă tineri, nu dovediseră să agonisească nimic din cele ce-ar fi putut să-i prindă bine unui cîne.

În cele din urmă, s-a oprit lingă mănunchiul de paie adus pentru mestecat lutul. Urcată pe grămăjoara ceea, a prins a se tot roti în jurul cozii sale, și s-a tot învîrtit așa, pînă cînd și-a făcut un culcuș de toată frumusețea. În sfîrșit, s-a culcat adunată colac, cum le place cînilor să doarmă. O vreme a stat cu botul pe labe, cu ochii des-

chiși, cu gîndurile cine știe pe unde, apoi a oftat, și nu atît a oftat cît a gemut — greoi, dureros, din adîncul rărunchilor. Părea că mii de ani a tot venit ea, trecînd cine știe prin cîte, pînă să ajungă la această casă, la acești oameni, cărora sortit le-a fost să devină stăpîni ei. Geamătul cela, deși a scuturat-o împreună cu grămjoara de paie, dar a slobozit-o, a ușurat-o de povara nesfirșitelor sale pribegii, după care și-a închis ochii și în aceeași clipă a adormit.

— Iaca, măi femeie, începem a ieși și noi în rînd cu lumea. Mă tot cicăleai că ne vorbește satul de rău, că n-avem coadă de rîs la casă. Mă rog, ați vrut coadă, poftim coadă...

— Sst... Să nu cumva s-o trezim. Măi Onache, da ce-om face noi la noapte, cînd ne-a fi să ieșim afară ?

— Cine se rușinează, fa, de cînele său ! Ieși afară cînd îți trebuie și habar de grijă !

— Dacă nu, că nu de rușine-i vorba...

Osteneala unei lungi zile ațipește pe-o frunză colbăită de buruiană. Soarele scapătă după dealuri, dunga de foc de la asfințit începe a păli, dar pînă la amurg mai este.

Învăluită într-o pătură străvezie de fum, Ciutura forfotește domol în vale. Trăsurile vin de la cîmp încet, cu plinul. Fumegă hogașurile caselor, scîrțîie cumpăna fîntinilor — și tot scîrțîie, scîrțîie, căci noutățile-s mult prea puține pentru o zi atît de frumoasă, pentru un sat atît de mare. Drept care iat-o și pe mătușa Ileana urcînd harnic dealul spre căsuța nepoatei sale, strigîndu-i de departe :

— Fa Tincuță, fa ! Iaca, vin la tine !

Cum a zărit-o, Tincuța s-a și luminat la față, devenind veselă și zîmbăreață precum era mai nu demult, cînd era fată mare. Vorba e că mătușa ceea a ei nu prea avea ochi buni să-l vadă pe Onache, și cînd venea, vicleană cum sînt femeile, din vorbă în vorbă, tot căuta s-o

ați pe nepoată împotriva bărbatului său. Tincuța însă își făcea casă nu pentru ca s-o strice, și prin oricîte supărări ar fi trecut ei, cînd-o vedea pe mătușă, se făcea deodată veselă, mulțumită de toate, astfel încît biata femeie, cînd o vedea de departe plină de voie-bună, mai-mai că-i venea să se întoarcă din drum.

— Mai stați la sfat ?

— A făcut, iaca, Onache o porțiță ș-am ieșit și noi, de, cum ies oamenii serile la porțiță.

— Sărăcuța de tine, te-i fi ținut de stîlpul acela să nu te ieie vîntul... Te-o fi pus păgînul ista și la mestecat, și la cărat lut, de-o rămas numa umbra din tine...

— Care umbră, mătușă, că m-a prins mai nu demult Onache și m-a ridicat sus de-au plesnit toate osișoarele din mine. Ai văzut mata umbră să-i plesnească oasele ?

— Da de la ce v-ați luat voi, că te-a înflat ei așa, deodată, și te-a ridicat ca să te bușască în pămînt ?...

— Ei, de la ce ne-am luat... El s-a uitat la mine, eu m-am uitat la dînsul, el s-o lipit de mine, eu m-am lipit de dînsul...

— D-apu că pentru lipit, măi copii, îs lăsate nopțile, iar zilele îs pentru cu totul alte treburi...

— Las', mătușă, că uneori e bună și ziua, ș-așa e de dulce...

— Apoi, dacă o să vă țineți amîndoi de prostii, — și ziua, și noaptea, — nu știu ce-a mai fi din gospodăritul ista al vostru...

— A fi, mătușă, că, ia te uită ce mai frumusețe de porțiță a dres Onache.

— De la porțiță, fată hăi, pînă la o gospodărie așezată e ca și cum ar fi de aici, de la voi, și tucma hăt-hăt-hăt...

Și tot așa, din vorbă în vorbă, vede mătușă că va mai curge multă apă pe Nistru pînă îi va putea ea viri nepoțelei mintea la loc. Văile s-au topit cu totul în amurg, virfurile dealurilor se văd ca o caravană de cămile, plu-

tind pe-o mare cenușie, sumbră, și ca să nu-i fie drumul chiar degeaba, Ileana le-a povestit tinerilor gospodari arhicunoscuta ispravă a greierului care a tot cîntat vara întregă fără să-i pese ce va fi la iarnă. Mătușa ceea a Tincuței era cam lipsită de umor și, cînd i se întîmpla și ei să facă o glumă, fericită cum era, pornea a rîde prima, și tot rîdea pînă ce începea să uite despre ce-a fost vorba. Rîsul cela al ei, noduros și sunător, tot venea și venea la vale ca o căruță deșartă pe un drum bolovănos. Cînd se nimerea cîte-un bolovan mai mare, mătușa repezea capul înapoi pe spate, pentru care lucru risul cela al ei aducea întrucîtva a nechezat.

Pe semne, nechezatul cela a și trezit-o pe javră. Tinerii gospodari, văzînd cum se mîlță din mănunchiul de paie un boț somnoros, trecut cine știe prin cîte, au înlemnit, iar mătușa îi tot dă înainte cu nechezul. Deodată zărește și ea javra. Amuțește la o întorsătură de riset, scoate un „văleu!“ — și, aplecîndu-se, își adună pestelcuța grămadă. Au femeile ce au, dar în clipele de mare emoție se pot face de rușine dacă nu-și adună repejor pestelcuța grămadă.

— Măi copii, măi, d-apu dihania asta o să vă pape la noapte!!!

— Cum să ne pape, mătușă, dacă e cînele nostru?

— Care „cînele vostru“, măi, cînd stați, iaca, și voi și tremurați de frică?! Te poți tu apropia de urgia asta, a lua ea bucățica din mîna ta?!

— Cum să nu ieie? Tincuță, parcă rămăsese un boț din mămăliga ceea de dimineată...

— De rămas o rămas, numai că...

— Las' că facem, măi femeie, altă mămăligă, că mie mămăliga rece nici nu-mi place, nici nu-mi pricște...

— Dacă zici tu, mai facem o mămăliguță, de ce nu...

Biata Tincuță, ca să nu-i dea mătușii capăt de vorbă, intră în casă, scoate boțul cela de mămăligă. Onache îl ia și pornește spre mănunchiul de paie. La o jumătate de

drum, pentru a nu-și pune la încercare chiar tot norocul, îi aruncă bucata. Javra a înghițit-o din zbor, apoi i-a clipit mulțumită stăpînului, și, mai oftînd o dată, ceva mai ușurel, și-a reluat odihna întreruptă de rîsul mătușii.

— Să-ți rămie de cap, măi Onache, că eu, iaca, să-mi dai aur curat...

Toată noaptea ceea pînă în zori Ciutura a fost numai vuiet și freamăt. căci mătușa Tincuței, așa uituță și lipsită de umor cum era, se născuse în fericita zodie a Luptătorului. Atunci cînd, Doamne ferește, o aveai de dușman, îți era de-a scăpării, dar cînd ți se făcea prieten, un prieten mai credincios nici că se putea. După ce l-a tot vorbit de rău pe bietul Onache, mătușa într-o singură sară i-a devenit prieten, știind prea bine că, legînd prietenie cu Onache, se ridica și ea împotriva Ciuturii.

Ei și ce, adică, mare lucru să te pui în poară cu Ciutura ? ! Las', o dă el Ileana la brazdă, că, la drept vorbind, prea își face de cap Ciutura ceea.

Abia coborîtă de pe dealul cel mare, mătușa Ileana a și pornit prin sat dintr-un capăt în altul, și-o tot înțeapă pe biata Ciutură, și-o tot ocărăște că ce, adică, umblă ea și-l tot cocolește pe Haralambie acela, de parcă n-ar fi știut, cum știe toată lumea, că și-a făcut casă pe dealul cela mic și a ținut să fie acolo singur, ca să poată fura mai în voie — și el, și tatăl lui, că tilhari sînt ei cu toții neam de neamul lor. Iar cînd te obișnuiești a pune mîna pe ceea ce nu-i al tău, tot ochind și tîrînd la casă, ajungi deștept foc — de ce nu ? — pe cînd Onache, puțînul pe care îl are, l-a muncit cu mîna lui, l-a plătit cu sudoarea lui. Și voi, nătărăilor, în loc de-a-l tot lua pe unul de deștept și pe celălalt de prost, mai bine v-ați scula mîne dimnecioară și v-ați repezi să vedeți ce minune are Onache în ogradă. O fi vreo javră de cîne, ziceți voi ? Da, e-o javră, dar îi javra ceea roșcată care

ne-a scăpat pe noi toți, că, de n-ar fi fost ea cu colții ceia ai ei, ne-ar fi zătrit fiarele de pe fața pământului. Cum de-a ajuns ea tocmai în ograda lui Onache? Iaca a ajuns. A trecut prin Ciutura, a trecut prin toate satele dimprejur și nici măcar să se uite pe lângă cine trece, da de ales și-a ales tocmai casa prostului celuia de Onache. Doarme într-o grămăjoară de paie, da cum se trezește, dezlipește ochii și-l caută pe Onache — poate îi aruncă ceva fărîmături de la masă, poate o mîngîie...

Noaptea întreagă umbla lumea prin sat, ardeau luminile, băteau cîinii, iar în zori ciuturenii au și început a urca dealul. Se duceau să cinstească curajul și bărbăția celei care, în miez de iarnă, pe vreme de mare cumpănă, s-a ridicat de una singură împotriva a ceea ce părea să fie soartă. Veneau s-o vadă, să se mire, să-și scarpine cefele, pentru ca pe urmă să poată spune: bre, am fost de-am văzut-o și eu! Îi duceau, drept plocon, cîte-un pumn de rămășițe de la săraca lor cină, dar să vezi, javra naibii, din mîna străinilor nu vrea să ia. Cum vede un străin apropiindu-se, se ridică și-ți arată două rînduri de colți, că și se taie suflarea.

— I-ai fi spus, măi Onache, lucruri urîte despre satul tău de baștină, odată ce se ridică ea atît de furioasă împotriva noastră — a tuturor?!

— Ce să-i spun, parcă n-a trecut chiar ea prin Ciutura, nu le-a văzut pe toate cu ochii săi?...

— Lasă, bre, că nu mai sîntem noi de lepădat, și dacă nu i-ai spus nimic de rău, spune-i încaltea ceva de bine, ca să nu împlăm cu buzunarele pline de fărîmituri...

— Dacă nu vi-i îndemină, deșertați-le colo, lângă grămăjoara ceea de paie... Hai, mai vioi, nu vă temeți...

Hei, bine-ar fi, dar cum Dumnezeu să te apropii, cînd jîvina nu te lasă să faci un pas!... Cum te miști din loc, i se umflă nara. Numai atunci cînd se apropie

Onache, blana i se netezește, prinde a luci, botul i se lungește de credincioasă ce-i este și, vai, ce-ar mai fi vrut să fie mîngîiată, sărmana.

— Și chiar de ce n-o mîngîi, bre Onache ? Nu vezi cum ți se gudură ?

— Mata, bade, mîngîi cînele chiar de fiecare dată cînd ți se gudură ?

— Hai, bre, chiar te rugăm cu toții, că ni-i a mirare să vedem cu ochii noștri cum se apropie omul de-o asemenea strășnicie...

— Păi, dacă mă roagă satul cu căciula în mină...

— Cu căciula în mină, zău, că, iaca, îmi scot și eu cușma.

Onache pornește încet cu plocoanele oamenilor spre grămăjoara de paie. Cum ajunge, îi șoptește javrei ceva în așa fel ca să nu audă sătenii despre ce se vorbește, apoi o lasă să culeagă darurile din podul palmei pînă la ultima fărîmătură. După care o mîngîie pe creștet, pe bot, pe urechiușele la care, trecute prin atîtea bătălii, le-a rămas numai numele.

— Și chiar nu te-ai temut, măi Onache, atunci cînd te-ai lăsat în pirostria lîngă dînsa ? ! Și chiar nu te-ai gîdilat atunci cînd culegea cu limba fărîmituri din podul palmei ? ! Și chiar...

*

Zile întregi satul face ce face și iar mai pune picio-rul în căsuța de pe dealul cel mare. Oamenii se duceau nedumeriți, umiliți, căci prostul ceta de Onache, ca să vezi... Atîta noroc are băietanul ceta, de parcă într-adevăr i-a pus Dumnezeu mîna pe cap. Iar cînd ajungi miruit de către Domnul, vorba ceea, prost să fii, noroc să ai. Într-o singură zi satul s-a împărțit în două tabere. Cei care au văzut javra și cei care încă n-au apucat s-o vadă. A nu fi văzut încă potaia lui Onache însemna a fi un om cu totul de nimica, iar a fi de nimica

nu vrea nimeni, și iată că într-o dimineață pînă și cel deștept și avut pornește spre casa celui prost și sărman.

Venea oțărît și încruntat, cu gîndul la marile nedreptăți ale lumii. Auzi tu, muncește omul zi și noapte. Pentru că muncește, îi merge, iar prostul acela de Onache, mai mult cu gluma, mai mult cu fluieratul. Și ca să vezi, acela care se ține de vorba cu duh și fluierături face ce face și, într-o zi de lucru, adună o lume întregă în ograda lui, pe cînd Haralambie, cu toată agoniseala, cu toate laudele, chiar cînd e zi de sărbătoare stă cu nevesta în doi, că le țiuie în urechi de atîta singurătate.

— Și ce-o găsit ea, măi Onache, aici la tine, că de n-ar fi grămăjoara asta de paie, nici n-ar avea unde-și face culcuș!! Să fi trecut, proasta, pe lingă casa mea, că am și căpîte de fin, și vacă, și oițe, iar cînd omul are de toate, o duce și cînele bine.

— De trecut a trecut ea și pe lingă casa ta. numai că de oprit, iaca, n-o vrut să se oprească.

— Și oare de ce ?

• — Prea sinteți voi deștepți, măi Haralambie, iar cei deștepți... mai mult tac, ca să nu treacă ceva din mintea lor și pe sama celor, proști. Iar cînele ce altă bucurie are trăind la casa unui om ? Ia îi mai arunci din cînd în cînd cîte-un boț, cîte-o vorbă. Adică, așteaptă el mai mult vorbe, pentru că de-ale gurii își găsește prin alte părți...

*

Ciutura se considera un sat vechi, de răzeși, cu merite deosebite în istoria întregii cîmpii, dar, vai, meritele celea, în afară de ciuturenii, nimeni nu mai vroia să știe de dînsele. Asta o durea cumplit pe biata Ciutura. În clipele de frămîntare, de reculegere, satul de la încheietura celor două dealuri se visa să ajungă odată și odată cu meritele recunoscute peste tot, dar treceau anii, treceau veacurile, iar Ciutura, în loc de-a ieși la

suprafață, se ducea tot mai la fund printre cele sate multe și necunoscute.

Dar iată că i-a sosit și ei ceasul. Străvechile merite, străvechile virtuți au fost deodată confirmate, intruchipate în carne și oase, pentru că Onache acela, oricum ar fi el, dar e ciutorean de viță veche, ciutorean și la vorbă, și la umblet, și apoi neamul Cărăbușilor, de amu dacă vrei să știți, se trage — hei-hei — tocmai de unde, hei-hei — tocmai de când... Și apoi să vezi vorbă dulce, frumoasă și ametoare ca un pahar de vin bun. Cu pieptul descheiat, cu fruntea sus, au pornit ciuturenii pe la cumătrii, pe la hramuri, pe la iarma-roace. Se duceau să mai petreacă, să-și sporească neamurile, să cumpere ori să vîndă, dar principalul era că se duceau să se mai laude și ei un pic, pentru că, altminteri, nici iarba, dacă n-o lauzi din cînd în cînd, nu mai crește.

Ațîtată și stîrnită din toate părțile, Cimpia Sorocii a prins a toarce cărărușe spre căsuța de dincolo de marginea Ciuturii, pe vîrfurile cele de deal. Venea lume de pe lume. Tincuța nici că mai știa pe unde calcă de fericită ce era — atîta lume vedea casa lor într-o singură zi cît Ciutura nu vedea într-un an întreg. Și tot oameni cumiți, oameni vrednici, oameni înțelepți. Nu veneau ei cu daruri, pentru că moldovenii curioși și săraci sînt de cînd lumea, dar erau cu toții săritori la nevoie, gata a-ți da un sfat bun, gata să te ajute, să-ți arăte. Pe Onache, cînd îi veneau cu sfaturi consătenii, îl prindea căscatul, dar de la străini prindea totul din fugă. Încetul cu încetul, nici că mai știi cum și de unde au început a se procopsi și ei. A apărut și gardul împletit, și poarta de stejar, au fost puse ușile și ferestrele la casă, au fost sădiți copăcei și tufe, întocmai cum a vrut Tincuța să fie. De capre Onache nici c-a dorit să audă, dar cîteva oițe — de bine, de rău — behăiau colo, în preajma casei.

Oițele celea i-au adus bietului om multă bătaie de cap și alergătură. Nici tatăl, nici bunicul, nici neam de neamul lor nu ținuse oi, și Onache, firește, nu prea știa a îngriji de dînsele. Vita simte cînd are, cînd nu are stăpîn, și iată că într-o bună noapte oițele lui Onache sar peste ocol și se tot duc. De abia a doua zi, spre sară, le-a găsit într-o turmă ce cobora de la munte spre mare.

Ciobanii, oameni cumsecade, i-au întors averea fără multă vorbă și, cînd era să se despartă, l-au întrebat cam pe unde ar fi mai bine s-o ia ca să ajungă mai ușor acolo unde le trebuia lor. Onache le-a dat sfaturi multe și bune, iar pentru că drumul lor, oricum, avea a trece pe lîngă Ciutura, i-a poftit să mîie la căsuța de pe dealul cel mare. Ciobanii au primit și, cîrnind-o din drum, așa, mai înspre sară, au așezat turma la mînat între Ciutura și pădure. Unul din ciobani a rămas împreună cu cîinii să păzească turma, iar ceilalți doi, cu traistele la șold, au și pornit spre casa omului. De neam erau munteni. Și portul, și umbletul, și vorba — toate erau de acolo, de la munte.

Cînd să intre în ogradă, lighioana a ridicat din mănunchiul său de paie botul posomorit și roșcovan.

— Uite-o, neică, și pe Moldă! s-a mirat unul din ciobani.

— E cînele meu, a spus Onache arțăgos.

— Firește, ceea ce e în ograda omului e al lui, a zis împăciuitoar ciobanul. Am vrut doar să zic că seamănă cu acea sireacă Moldă...

— Cu care Moldă seamănă?

— E o poveste, măi om bun, mai mult pentru o vatră caldă și o mămăligă mare...

— Apoi, a zis Onache, avem noi și vatră, va fi ea și mămăliga...

Cum cina a fost gata, musafirii s-au așezat în jurul măsuței. Tincuța a răsturnat mămăliga, ciobanii au scos de prin traiste câteva felii frumoase de brînză. Vin căsuța lui Onache încă nu văzuse, dar au pomenit cu un cuvînt de bine acea minune după care, oricum, și viața pare mai veselă, și lumea mai frumoasă.

Așa s-a făcut că stăpînii casei, oameni de acum în toată firea, au aflat și ei legenda lui Dragoș-Vodă. Coborînd din munți, umbla Dragoș cu ceata la vînat, căci erau numai păduri și pustietăți prin părțile iestea. La o vînațoare, gonind un zimbru, într-un puhoi de ape revărsate s-a înecat cînele credincios al lui Dragoș și, îndurerat cum nu se mai poate, voievodul i-a dat riului celuia numele cățelei sale dragi, zicîndu-i-se și acum Moldova.

— Sfinte Dumnezeule, a zis Tincuța cu pumnii duși la gură în semn de mare mirare, căci deseori se dovedea a fi mai ageră la minte decît bărbatul. Nu cumva și numele neamului nostru tot de la javra ceea s-o fi trăgînd ? !

*

După plecarea muntenilor Onache a prins a-i zice javrei Molda și, ciudat lucru, potaia și-a primit numele din zbor, cum primea boțurile de mămăligă pe care i le arunca Onache. Mai spre iarnă, după ce s-a odihnit bine, a început a ieși din ogradă. Se ducea pînă la marginea pădurii, mai gonea cîte-un iepure, ca să-i treacă de urît. Intra uneori în pădure pe cîte-o jumătate de zi, dar spre sară, cînd ieșea Onache ori Tincuța s-o chema, din inima pădurii, de sub pămînturi răsărea ca prin minune și venea tot o fugă pentru a li se culca cu minte la picioare.

Să fi stat la vreun an de zile în ograda lor — și a fost, poate, cel mai plin, cel mai fericit an din viața

Cărăbușilor, — căci au avut dragoste și pace în casă, noroc și spor la toate. Faima căsuței de după marginea Ciuturii a fost atît de mare, încît prin cișlegile de iarnă, cînd s-au mai luat cîteva perechi, au început a se sfădi și-a se frămînta unde să-și facă și ei case. Ba că pe dealul cel mic — că e pămîntul mai bun, ba că pe dealul cel mare — că e mai mult soare. În cele din urmă, au venit de și-au făcut case nu departe de Onache, așa că — nu mai era Tincuța chiar atît de singurică serile și diminețile, iar pentru o femeie, cînd are de unde ciuguli două-trei minciuni dimineața, gata, harnică și binevoitoare va fi ziua întregă.

Iată însă că pe la sfîrșitul verii, într-o sară, pe cînd stăteau Onache și cu Tincuța lui la porțiță, Molda, care dormita în pragul casei, își saltă deodată botul, îl aruncă pe spate și, așa din somn cum era, prinde a urla.

— Măi Onache, măi, oare ce-o mai fi și asta ? !

— Turba, dihanie ! !

Cinele a amuțit. A stat o vreme tresărind, cu geamătul înfundat în sine, după care — ce i s-o fi năzărit ? — s-a ridicat și, cum porțița era deschisă, a trecut printre cei doi stîlpi, retezînd cîmpul spre pădure fără a auzi cum o cheamă stăpînul, cum o roagă stăpîna. S-a prelus pe după niște stejari și dusă a fost. N-a venit toată noaptea, nu s-a întors nici a doua zi.

— ...o-o-o-lda-a-a-a ! ! !

Zadarnice erau toate. Parcă ar fi intrat în pămînt. Bocea în gura mare Tincuța, căci se legase cu suflet cu tot de javra ceea. Umbla veștețit și abătut Onache, pentru că una e să nu ai noroc, și alta e să-l fi avut și să nu-l mai ai. Vicleana de Ciutură atîta așteaptă, că din „prostul cela de Onache“ nu-l va mai scoate.

Mai trece însă o zi la mijloc și iată că de după muchia dealului răsare și vine grăbită aceeași mătușă Ileână.

— Fa Tincuță, fa ! Iaca vin la tine.

Cum ajunge, o cuprinde și prinde a plînge. De la dînsa au aflat și ei că nimănui n-o să-i mai pese de acum încolo de **Molda lor**, pentru că o altă mare nenocire s-a abătut peste mult pătimita Cîmpie a Sorociei.

Începuse războiul, căruia, cu timpul, avea să i se zică război mondial.

Primul război mondial.

Capitolul II

PĂDURE. VERDE PĂDURE

Vreo patru ani, nimeni s-o fi văzut, nimeni să fi auzit de dînsa, dar iată că în a cincea primăvară, așa cam prin postul cel mare, într-un miez de noapte, de pe stîncile de humă ale malului drept, a pornit a tulbura și a răscoli văile nistrene acel groaznic, acel sfișietor urlet care, odată auzit, o viață întreagă va trăi în tine. Țăranii țin, de obicei, minte cînd și ce anume a prevestit urlatul cutărui sau cutărui cîne, fiind convinși că prin tristețea potărilor îi previne soarta. O fi vreo taină la mijloc, vreun legămint, vreo îngemănare de zodii, dar, după mii și mii de ani de conviețuire, urletul cînelui tulbură sufletul omului cum nu se mai poate.

Apoi, culmea culmilor, a apucat-o pe javra ceea urlatul tocmai cînd începuse a se desprimăvăra în Cîmpia Sorociei. Pe la o amiază, cînd era soare și frumos, se auzea prin fundul văilor susurul pîrăușelor. Vînturi — aproape deloc, iar cînd veneau, erau blînde, călduțe. Răsărită și crescută din brazda pe care o muncea, țărîni-mea a început a se înfiripa și a prinde la viață împreună cu semințele rămase în pămînt din anii trecuți. Toate se urniseră din loc, toate păreau a merge spre bine, și, cînd colo, într-un miez de noapte, de pe grumajii de humă ai Nistrului începe a colinda lumea jalea cea fără de seamăn.

Și, ca să vezi, lepădătura naibii, mai era și sirguin-cioasă. Urla noapte de noapte, semănînd panică peste tot. De acum de la o vreme, cum se lăsa amurgul — pustiu pe la răscurci, pustiu prin ogrăzi. Închiși prin case, oamenii cînează, schimbă cîte-o vorbă și încolo stau tăcuți cu frica în spate. Focul în vatră ba se înfiripă, ba iar se stinge, bucata se adulmecă și se înghite cu greu. Stai însă că toate par a se trece cu bine în astă sară. Oarecum ușurată, lumea se așază la culcare, ațipește, și pe după cîntatul cucoșilor, cînd somnul e mai dulce, jigodia ridică botul spre cer și sparge tăcere-noptii, smulgînd lumea din somn cu vis cu tot.

— Să-i ferească Domnul și pe dușmanii noștri de una ca asta !...

Oftează sărmanii din greu; căci nu-și pot închipui cam ce alte necazuri s-ar mai putea abate pe capul lor. Cuțitul era demult la os, căci în cei patru ani de război mult încercata Basarabie trecuse, pare-se, prin toate. A intrat în război ca una din guberniile de apus ale Imperiului țarist, apoi, cuprinsă de revolte sociale, a ajuns a se fi proclamat republică, și s-a menținut ca stat independent vreo zece săptămîni, dar, nerecunos-

cută fiind pe plan internațional, acum ieșea din război ca ținutul de răsărit al regatului român¹.

În cei patru ani de fierberi revoluționare, întrerupte de operații de război, Cîmpia Sorociei a trecut de nenumărate ori cu satele, pămînturile, vitele, averile sale cînd de partea unora, cînd de partea altora. Se dădea foc la moșii, se tăiau păduri și se cărau pe la case, apoi, frică făcîndu-li-se de cele săvîrșite, lăsau și casă, și masă, pornind prin lume în căutarea unui destin mai norocos, dar, negăsindu-l, se întorceau înapoi — la rădăcină și obîrșie. Erau creștini în zile de praznic, păgîni — pe vremea jafurilor și împărțelilor, aduceau a martiri cînd le venea rîndul să treacă prin cumplite suferințe. Au îndurat foamete și frig, nevoie și sărăcie, au trecut prin epidemii de tifos și holeră, că abia dovedeau să-și ducă morții la groapă. Domnul însă a avut grijă de dinșii și acum, în pragul primăverii, cînd clopotul albastru al cerului chema lumea la o viață nouă, cînd pe sub omăturile îmblînzite de soare a început să miroase a fir de iarbă verde, apare secătura ceea cu bocetele sale.

— Să-i rămîie de cap !

Mai ales femeile nu-și aflau locul, fiind istovite de ani și ani de așteptare. Își așteptau feciorii, își așteptau părinții, își așteptau bărbații, și erau pline de înfrigurare

¹ La 19 noiembrie/2 decembrie 1917 Sfatul Țării din Basarabia (anexată de Rusia țaristă în 1812) a proclamat crearea Republicii Autonome Democratice Moldovenești care, două luni mai tîrziu, în ianuarie 1918, și-a declarat independența deplină față de Rusia („ne-am despărțit de Rusia“). La 27 martie/9 aprilie 1918 Sfatul Țării a adoptat cu 86 de voturi pentru, 3 contra și 26 de abțineri, hotărîrea istorică privind unirea Republicii Moldovenești cu România : „Republica Democratică Moldovenească (Basarabia) în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechii Moldove, în puterea dreptului istoric și dreptului de neam, pe baza principiului că noroadele singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama sa România“ (n. red. B.P.T.).

asteptările celea ale lor, căci odată cu alipirea Basarabiei la statul român, Nistrul devenise graniță, și dincolo de acea graniță rămăneau bărbații cîmpiei mîbili-zați. la începutul războiului în armata țarului. Firește, în cei patru ani de război mulți au și căzut pe cîmpul de luptă, mulți s-au pierdut prin focul revoluției, dar o mai fi rămas și din cei cărora scris le era să se întoarcă.

Satele erau numai așteptare: Așteptau musafiri dragi de departe, așteptau să li se întoarcă norocul, așteptau iertarea păcatelor celor multe și grele, așteptau să li se îplinească roada pămînturilor, mana vitelor. așteptau rîsete de copil în vale, lumini calde în toate ferestrele, și, cînd colo, peste toate așteptările lor se lasă, ca o piatră de moară, jalea cea fără de sfîrșit.

— Măi, da chiar nu se găsește nimeni să ieie un băț, o piatră ceva ? !

Se găsea, cum nu, dar de unde, căci o fi fost sălbăticit cînea cela cu totul ! Ziua picura prin desișuri, prin fundături, iar cum se lăsa noaptea, numai ce-l zăreai pe-o stîncă, deasupra Nistrului, cu botul ridicat spre cer. Își alegea loc de urlat în așa fel că, chiar de găseai stîncă pe care urlă, nicicum să te cațări pe dînsa. Cînd, în cele din urmă, îți venea în cap cum să faci ca să urci, javra se muta pe altă stîncă. — pe una și mai al naibii. Și tot așa noapte de noapte, mațul drept al Nistrului — de la Otaci și pînă la Soroca — era numai friguri și groază.

— Ehe, d-apoi că acela e cînea meu ! ! a zis deodată un ostaș nalt și osoș în manta rusească, pe celălalt mal al Nistrului.

Se întorcea, sărmanul, cine știe de pe unde și, pomenindu-se cu granița în față, se ascundea prin desișuri, pe malul stîng. Nu putea să nu treacă riul, căci dincolo, pe celălalt mal, îl așteptau casa, pămîntul, neamul, dar nici că de trecut nu era chip, pentru că vremea a început a bate în cold. Pîrăuășele de prin vîlcele au tot

șopotit și au săpat omătul pe dedesubt, pînă l-au trezit din somn pe bătrînul Nistru. Acum marele nostru rîu, umflat de apele primăverii, vuia și spumega, nevoie mare. Zile întregi ghețurile pocneau de parcă s-ar fi tras cu tunul, albia rîului, tot bolborosind, se umplea de gheață și spumă, amenințînd din clipă în clipă să se reverse peste maluri. Picură crengișul mirosind a mugur, vremea tot coboară din cald în și mai cald, iar de la munte se tot desprind și vin plutind la vale maluri întregi de gheață. Un om chibzuit în asemenea împrejurări așteaptă o săptămînă-două pînă se vor fi potolit apele, dar, vai, după patru ani de înstrăinare, dorul de casă e în stare să-ți întunece mințile, iar urletul cînelui ce-a trăit cîndva în ograda ta punea vîrf la toate.

— ...o-o-ol-da-a-a !!

Urletul a amuțit. Peste o clipă bătaia lunii a surprins un ghem roșcat, ce venea cotilindu-se la vale pe coasta stîncilor de humă. Și iar apare, și iar dispăre, dar las' că fostul ei stăpîn știe pe unde s-o caute. Din vreme în vreme printre munții de gheață ce pluteau domol la vale, pe malul drept, se arăta, pe-o clipă-două, capul ei mare, plin de dor, plin de nerăbdare. A încercat de cîteva ori apa cu laba, dar n-a îndrăznit să înfrunte această strășnicie de ape și a prins a schelălăi.

— Tu, proasto, nu te vîri, că iaca așa și-o prăpădit viața și străbunica ceea a ta. Șezi colea frumușel pe mal și mă așteaptă, că eu, uite-mă-s, vin viu la tine !

Fără a sta mult pe gînduri, își face semnul crucii și se aruncă în mugetul apelor, ieșite pe alocuri din matcă. Răzbătea cu greu. Nici nu prea știa, nici nu prea avea unde să înoate. O apucă de-a curmezișul rîului, înfigînd pe rînd brațele în apa turbure și rece, dar se iscă de pe undeva un val, îl acoperă și el, scăpînd ca prin minune, zărește o lespede de gheață, se prinde cu unghiile de falca ei zgrunțuroasă. Se ține de ea din răspuțeri, dar, deodată, își dă sama că lespede a il duce

înapoi spre malul stîng. O lasă, se mai avîntă o dată de-a curmezişul apelor, ţinînd-o spre malul nalt, abia albind prin întuneric, trece cît trece, şi, deodată, se pomeneşte cu un munte de sloiuri împănate unul în altul, ce vin peste dînsul. Dacă te prind sub talpă — gata, s-a zis cu tine.

A avut un pic de noroc şi un cîne credincios. Apoi, norocul ca norocul, da cînele chiar că l-a scăpat de la moarte. Pe la mijlocul rîului, cînd, sleit de puteri, a început a se gîndi de n-ar fi mai bine s-o ia înapoi, deodată, de printre clăbucii de spumă, răsare o mutră umedă de cîne, gudurîndu-se şi schelălăind de-o mult prea mare fericire.

— Dar nu ți-am zis eu să şezi frumuşel locului, să m-aştepti ? !

Scheaună, se gudură şi, întorcîndu-se, prinde a visli tîngă umărul lui. A trece Nistrul cu cînele în doi i s-a părut lui Onache un lucru de nimica, dar iată că marile lui strădanii nu sîrşesc aici.

Ceva ciudat se petrece şi pe un mal, şi pe celălalt. Pare-se că l-au simţit pînă la urmă. Malul drept nu vroia să-l primească. Au tras în el de două ori, dacă nu l-au nimerit. Malul stîng nu vroia să-i dea drumul. În clipa cînd urma să detune cea de-a treia impuşcătură, un alt ostaş, ce stătea alături, ochind şi el, a pus arma la o parte pentru a se mira :

— Ca să vezi, nebunul cela mai şi cîntă !

*

Cerul e nalt, noaptea e lungă, iar ei stau amîndoi pe mult rîvnitul mal, tupilaţi într-o groapă — omul şi cînel lui. Şi frig le era, şi frică le era, şi tremurau amîndoi de dădea sufletul dintr-înşii. Peste o vreme cînele începu să-şi revină, dar bietului Onache îi clănţăneau dinţii de nu-i mai putea stăpîni. Ostenit, flămînd, înjosit, zăcea el în goapa ceea pe nişte gunoaie

umedede și se întreba : cum, asta se cheamă vatră, asta se numește întoarcere la plaiul natal ? Să răzbați o țară încinsă de flăcări, o țară cit o lume, să scapi de atâtea ori ca prin urechile acului, pentru ca, pînă la urmă, să nimeresti într-o groapă cu gunoaie ? !

Gîndurile însă i se fărîmîtau, pentru că îl scuturau frigurile. La un moment dat i s-a făcut chiar milă de sine și a lăcrămat, și a rostit cuvinte grele de ocară împotriva neamului său. Acum nu mai era băietanul ce arunca doar înțepături peste satul din vale. După patru ani Onache a ajuns a arunca cuvinte grele în tot ce avea mai sfînt, pentru că în acei patru ani a trecut prin toate. Și prin tranșee, și rănit, și decorat, și prizonier a fost. Îl păzea însă Dumnezeu, pentru că în adîncul inimii îi lumina visul întoarcerii la vatră, la pămîntul lui, la nevistica cea cu ochi căpriei și zîmbitori.

Dar, vai, frumoasele noastre vise, care ne tot țin pe pămînt de azi pe mîne și ne tot luminează la fiecîș pas, mai bine nu le-am vedea odată împlinite, căci atunci cînd se împlinesc, îți vine să-ți plîngi de milă. Onache șade tupilat într-o groapă de gunoaie, ascultă cum se îndepărtează, vorbind ei înde ei, doi grăniceri.

Și frig îi era, și frică îi era, și-l tot învăluia să verse spumele ce le-a înghițit trecînd Nistrul. Înger să fi fost și tot pînă la urmă te-ai fi întrebat dacă făcea să-ți pui de-atîtea ori viața la bătaie, pentru ca să ajungi, odată și odată, în această groapă cu gunoaie.

Molda se apropie încet, tîrîș, prinde a-i linge obrazul aspru, nebărbierit. Onache chicotește pe înfundate, căci îl gîdilă limba javrci, apoi, încetul cu încetul, prinde a i se însenina fruntea. Doamne, ce gînduri îți mai vin atunci cînd te fură deznădejdea ! Întoarcerea la vatră trebuie plătită, oricît ar fi costat, pentru că cei ce nu se întorc riscă să rămînă pentru totdeauna între două

maluri, între două focuri. La urma urmei, globul pământesc nu e decît o pustietate dacă sufletul nu are un petic de pămînt al lui, stropit cu sudoarea, cu sîngele străbunilor și lăsat moștenire nouă, pentru ca și noi, după ce ne-om fi trăit veacul, să-l trecem moștenire urmașilor noștri.

*

Ieșite din matcă în puterea nopții, apele Nistrului se strecoară pe întuneric prin văi, peste cîmpuri, prin văgăune, și iată că încep a musti și pe sub gunoaietele pe care ședeau cei doi fugari. „E vremea de plecat“, i-a șoptit Onache cînelui. Grănicerii s-or fi retras prin pichete de frică să nu-i fure apa prin înuneric, dar cum se va lumina de zi, își vor relua posturile și atunci nu mai scapi cu una, cu două.

Malul drept, după cum s-a mai spus, era adunat din două maluri — malul mic, un prag josuț din preajma apei, și la vreo sută de pași, malul mare, înalt cît un munte. Pe malul mic erau ajuși. Acum important era să urce costele pietroase ale celui de-al doilea mal. Acolo, sus, începea cîmpia, începeau satele, pădurile, începea patria lui Onache Cărăbuș. Zile întregi, dosit pe malul stîng, Onache și-a ales pe malul drept o cărăruie care, cum i se părea lui, urca ușor, pe nesimțite, malul cel înalt, dar, ori că apele l-au dus mult prea la vale, ori că s-o fi rătăcit singur — oricum, o bună bucată de noapte a tot umblat Onache cu cînele în urma lui, au tot lunecat și căzut pînă la așteală, iar malul cum a stat, așa rămînea să se înalțe în fața lor.

— Iaca așa, Moldă dragă, ajungem și noi a nu ne cunoaște baștina...

Neamul Cărăbușilor se trăgea din răzeșii de pe Nistru. Cu vremea, flăcăii și fetele din această vale

se însurau și -se măritau prin satele din mijlocul cîmpiei, unde pămîntul era mai roditor și, se zicea, soarta mai binevoitoare.

S-or fi mutat și Cărăbușii în mijlocul cîmpiei, în căutarea unui alt destin, or fi trecut de atunci ani și ani, căci, iată, unul din răzeșii de pe Nistru nici a înota bine nu știe. nici dealul cel mare nu-l poate urca prin întuneric.

Nistrul totuși rămînea în viața lor, continuînd să urmărească soarta Cărăbușilor acolo în mijlocul cîmpiei. Cu toate că bătrînul Cărăbuș, tatăl lui Onache, era convins că nu le-a mai rămas fir de neam acolo pe malul Nistrului, cineva, de pe malul celei ape, tot întreba de dinșii din vreme în vreme, din om în om.

De obicei, neamurile se răspund atunci cînd au ele nevoie, și nu atunci cînd îi fi avînd nevoie tu, dar, spre cumplita uimire a Cărăbușilor, neamul acela de pe malul Nistrului pîndea numai zilele grele din viața altora. Atunci cînd nevoile îi strîmtorau pe Cărăbuși din toate părțile, într-o bună zi se pomeneau cu o bătrînică josuță și tăcută venită de undeva de pe malul Nistrului, o bătrînică ce se cam ferea de ochii, de gura lumii, pentru care lucru a și fost poreclită, zicîndu-i-se „călugărița“.

Se poate însă întîmpla că nu era poreclă, poate că și călugărișe la vreo mănăstire de pe malul Nistrului, pentru că mănăstiri erau destule. Pe urmă s-o fi măritat ori o fi moștenit de la cineva o mică gospodărie acolo pe muchia ceea de stîncă, deasupra Nistrului, căci avea căsuță, ogradă, trăsură și o jumătate de deșetină¹ de țarină, pe care din an în an o tot semăna cu păpușoi mărunței, pe care îi numea „hangani“.

Hanganii ceia au și adus-o de pe malul Nistrului în Ciutura. Era la un început de primăvară. Cîmpia Sorociei, după cîțiva ani de secetă, ieșea din iarnă ca vai

¹ Măsură agrară egală cu 1,09 ha.

de dînsa. Cărăbușii ajunseră în primăvara ceea istoviți și secătuiți, încît părea că — gata, li se stinge rădăcina neamului. De răzbătut au răzbătut ei cu chiu, cu vai la iarbă verde, dar de călcat iarba ceea nu mai aveau putere. Ședeau cu toții pe prispa casei de dimineată pînă sara, ședeau tăcuți, așteptînd dezlegarea, și iată că în una din zilele celea negre, în fundul ulicioarei, răsare o pocitură de trăsură trasă de o gloabă de cal. Vine încet și scîrțîind, apoi, cum ajunge în dreptul porții Cărăbușilor, gloaba îndemnată de hăț împinge oiștea în ograda lor. În trăsura — o mătușică tăcută, cuvinicioasă, cu ochii plecați, cum i se cuvine unei călugărițe. S-a uitat lung, tăcută, la cei ce ședeau pe prispă. A oftat, și-a făcut cruce, apoi a prins a se porăi ceva acolo, în căruță, tot oțărîndu-se și foindu-se. În cele din urmă, a îmbrîncit un tăbultocel de vreo trei puduri¹, făcîndu-l să cadă jos în bătătură.

— Iaca, a zis, pentru că sîntem neamuri, fie de sufletul celor duși...

După care, îndemnîndu-și gloaba mai mult cu vorba decît cu biciul, a dat ocol ogrăzii, ieșind înapoi în drum, și s-a tot dus, încet și scîrțîind, spre malul Nistrului, lăsînd neamul Cărăbușilor într-o cumplită uimire.

„Curat minune cerească“. zicea Cărăbuș cel bătrîn, pentru că tocmai în ziua cînd n-au mai avut chiar nimic ce pune pe masă, tocmai în primăvara cînd n-au mai avut cu ce-și însămînța pămîntul, tocmai în clipa cînd erau convinși că sînt singuri pe această lume, vine, iată, neamul ista de departe și descarcă în mijlocul ogrăzii trei puduri de grăunțe pe care mătușa ceea i-ar fi cumpărat, de-ar fi vrut, cu casă, cu pămînt, cu suflet cu tot.

— Iaca, la toamnă, da-va Dumnezeu roadă bună și ne vom duce să-i mulțumim și-i vom întoarce datoria...

¹ Pud, măsură de greutate echivalentă cu 16,38 kg.

S-o lăsăm însă pe altă dată cu felul acela al nostru de-a mulțumi atunci când ni se face un bine. Cu toate că roada a fost cum nu se mai poate de frumoasă, toamna a venit cu alte griji, cu alte nevoi, și bătrînul Cărăbuș a mutat întoarcerea datoriei pentru anul următor, apoi încă pentru un an și, lucru obișnuit, a și început a uita de bătrînica de pe malul Nistrului. Dar nu vroia „călugărița“ să uite de dinșii. De acolo, de pe stîncă cea naltă, urmărea casa Cărăbușilor zi de zi, an de an, și iată că mai vine o iarnă grea, cu omături, cu viscole, iar făina pentru mămăliguță — deloc, și iar apare în mijlocul ogrăzii o săniuță trasă de-o gloabă de cal, și mătușa, tot oftînd și văicărindu-se, mai descarcă un săculeț cu grăunțe lingă sârmanul lor prag.

Aducea de fiecare dată hangani, gata uscați în cup-tor, numai buni de măcinat, dar ar fi neadevărat să spunem că mătușa le aducea grăunțe de păpușoi.

„Călugărița“ de pe malul Nistrului le aducea cîte un sac de viață nouă. Și, după ce sacul cădea în băta-tură, ea, cu o umbră de zîmbet în colțul buzelor, nu uita de fiecare dată să zică :

— Pentru că sîntem neamuri, iată, fie de sufletul celor dragi...

Într-un rînd i s-a tîmplat bătrînului Cărăbuș să care niște marfă de la Otaci la Soroca. Onache fiind atunci cu tată-său în căraușie, cînd coborau pe Nistru la vale, l-a întrebat pe bătrîn cam pe unde-o fi fiind satul și casa mătușii celeia. Tatăl lui Onache nu prea ținea nici el minte, dar, din gură în gură, din om în om, au dat de urma ei.

Era un sătucean nici prea mic, nici prea mare. Casa mătușii bătrîncască, dar încă trainică, dată frumos cu var, stătea cuviincioasă pe un vîrf de stîncă, deasupra Nistrului.

Tinăr și înflăcărat cum era, Onache zicea că să în-toarcă pe loc trăsura și să se ducă s-o vadă, dar erau

cu marfă, cu plinul, și unde să ridice sărmanii lor căluți atîta greutate tocmai hăt în virful dealului !

— Las', i-a zis părintele, la întoarcere, cînd vom fi cu deșertul.

De la Soroca însă au luat-o pe alt drum, ca să le fie mai aproape, și hai să nu mai lungim povestea atunci cînd nu e tocmai frumoasă...

*

În cei patru ani de război Onache deseori o tot visa, căci fără minuni venite nici mai știi cum și de unde te miri de-ar fi scăpat cu zile. Pînă că și acum, ajuns pe malul Nistrului, pomenindu-se cu grăniceri în față, și-a zis : d-apu' stai că am neamuri acolo, pe malul celălalt, și deci principalul e să ajung acolo, sus, la dînsule.

Cîteva zile, de pe malul stîng, a tot căutat satul și casa mătușii, pînă ce într-o des-de-diminează le-a zărit, dezvelindu-se în ceață. Ba a avut chiar norocul să vadă și căsuța, și pe stăpîna ei. Mătușa tocmai intra cu o căldare plină prin porțiță, pe semne, își adăpa gloaba. Îmbătrînise, sărmana, ori, poate, zăcuse în iarna ceea, căci duce căldărușa cîțiva pași, se odihnește cît se odihnește și iar o ridică de jos.

Căsuța mătușii cu cele două ferestruici i-au luminat atunci cînd s-a aruncat în rîu, dar, cum a ieșit la mal, iată că nu le mai poate găsi. De urcat a urcat, în cele din urmă, muntii cea de humă, dar ce folos, cînd nici tu sat, nici tu casă, nici tu mătușă. Flămînzi și degerați cum erau, se grăbeau să ajungă cît mai repede la căld și au tot rătăcit la întîmplare, iar cînd a început a se lumina de zi, și-au dat sama că au ieșit prea departe în cîmpie și acum trebuia să intre în satul mătușii dinspre apus, trecîndu-l dintr-un capăt în altul.

Iaț-o, în sfîrșit, căsuța. Fumegă din plin hodgeagul, miroase a făină fiartă de păpușoi. Onache intră pe por-

tiță, se apropie de fereastră, ridică mâna să bată, și, deodată, aude alături glasul ei frumos cîndva, acum pe jumătate stins de bătrînețe :

— Intră, că nu e închis...

Mătușa stătea în mijlocul ogrăzii, acolo unde o văzuse el acum cîteva zile, de parcă toată vremea ceea a tot stat locului, așteptîndu-l să vină să-i ajute a duce căldarea. Și Onache a ridicat căldarea cuminte, cuviincios, pornind cu ea spre prag. Cu toată bătrînețea, mătușa era atît de senină, atît de gospodăroasă, atît de preocupată de ale sale, încît îi venea a crede că mai ieri, mai alaltăieri s-au văzut, și amu, mai avînd niște treburi, băiaful ista al lui Cărăbuș iaca a mai trecut pe la mătușă, pentru că, dacă sînt neamuri, de ce n-ar trece ?

Minile mătușii aveau un farmec, o vrajă ce te fura chiar din prima clipă. Erau într-o continuă mișcare, minile celea ale ei, tot ajutîndu-se una pe alta, tot îndemnîndu-se una pe alta, dar se petreceau toate pe furiș, căci avea ce avea mătușa cu cuvîntul, dar îl ocolea, se ferea de dinsul. Ori că i se urîse de atîtea vorbe goale, ori că nu mai credea în ceea ce spunea lumea, dar căuta să se folosească de cuvînt rar de tot și deschidea gura numai atunci cînd altminteri nu se putea.

Intrat în casa mătușii, Onache s-a așezat pe-o laiță, și-a scos șapca și stătea mirat cum nu se mai poate.

Să fi trecut vreo zece ani de cînd îl văzuse mătușa în casa tatălui său. Abia se ridicase flăcăuan și, Doamne, cîte s-au petrecut în viața lui de atunci ! Căutînd de pe celălalt mal casa mătușii, Onache se gîndea că odată ce-au trecut atîția ani, și el intră pentru prima oară în casa ei, vine nebărbierit, în manta ostășească, va trebui s-o ia de departe, pentru a-i povesti bătrînei cine este și de pe unde se întoarce. Nu s-a ajuns însă pînă la hronicul vieții, pentru că mătușa, tot trebăluind prin casă, tot mestecînd măcăliguța, nici gînd de vorbă lungă.

O singură dată, cînd grijea opaiţul din faţa icoanelor, a întreat în treacăt :

— De la război ?

— De la război.

Tăcută a mestecat mămăliga, tăcută a prăjit într-o tigiăie nişte jumere, tăcută şi-a hrănit musafirul. Molda scheuna pe înfundate lingă prag şi mătuşa, oftînd, s-a ridicat de pe scăunaş, a adus un mănunchi de paie de le-a aşternut în tindă. După ce-a lăsat cînele să intre, i-a aruncat ce-a rămas de la masa musafirului. Molda, fericită de a-şi fi regăsit stăpinul, a înghiţit ce-a fost al ei şi, după nopţi întregi de strajă, s-a potolit, s-a încolăcit, a adormit.

— Soba e plină cu lemne, a zis mătuşa, gătindu-se de ducă. Ia un tăciune din vatră şi aprinde-le. Cum s-a încălzit soba, scoate totul de pe tine şi întinde pe şfoara ceca. Pînă se vor usca, hodineşte şi tu pe pătuceanul ista. Ți-am pus, iaca, şi suman, să ai cu ce te înveli.

Tot gătindu-se de ducă, mătuşa se mai îmbrobodeşte cu o şalincă peste broboadele pe care le avea pe cap, după care pune încă una, ceva mai veche, dar mai grosuţă şi, în sfîrşit, le acoperă pe toate cu un şal mare, așa încît nu i se vedeă decît vîrfurile nasului. Suferea de răul vînturilor, sărmana.

— Şi mata, pe cînd înapoi ?

— Odihneşte în voie, nici o grijă. Pe la mine rar să se arăte careva, iar dacă vine, nici vă răspundeţi, nici deschideţi. Mai spre sară, da-va Domnul, vă voi petrece la drum.

Despicăturile de stejar se aprind greu, dar cînd se aprind, parcă te-ai fi întors în copilărie, parcă te-ai fi pomenit pe cuptorul maicii tale. După atîtea focuri făcute cu cărbuni, cu surcele, cu despicături de brad, cu buruieni uscate într-un fund de tranşee, un mîndru foc

de stejar a venit să-l mîngîie pe Onache, să-i spună bun venit și, lăcrămînd de fericit ce era, Onache se gîndea : ce noroc că ne-am legat soarta cu aceste păduri josuțe de stejar, viețuind pe acest blagoslovit pămînt împreună !

*

Mătușa s-a întors sara tîrziu. Minile îi erau acum smerite, mirosind a lumînări de ceară, a tămîie și Onache s-a gîndit că o fi fost la mănăstire. Le-a mai făcut o mămăliguță, i-a hrănit, după care a început a-i găti de drum. I-a dat obiele noi, ceva haine, iar în locul mantalei rusești i-a dat un cagemite suman cu glugă, pe semne, sumanul răposatului său bărbat sau al vreuneia din rude. După ce l-a „demobilizat“ frumos cu mîna ei, a pus scara la gura podului, a coborît cîteva căldări de păpușoi, le-a turnat într-un sac, legînd sacul cu două sfori — una la gură, alta la mijloc, făcînd dintr-însul un fel de desagi.

— Hanganashi, a zis. De sămîntă.

— Nu-ți face, mătușă, atîta supărare, că noi nici nu știu dacă merităm să ni se facă atîta bine...

— Nu eu fac binele. Domnul vi-l face, pe cînd eu numai mut grăunțele dintr-un sac în altul.

— Ușor de zis ! Că, la urma urmei, și semănatul, și prășitul, și strînsul păpușoilor — toate doar au fost pe umerii matală.

— Mare lucru e semănatul, nu e ușor nici prășitul, și, cu toate aiestea, fără binecuvîntarea Celui de sus eu n-aș avea ce pune pe masă, nici ție n-aș avea ce-ți da.

— Mulțumim dar. Cit despre semănat, nu știu, zău, cum mi-a ieși mie cu semănatul, pentru că hanganii iștia în pămînturile noastre, apoi ei nu prea... Acolo, în cîmpie, pămîntul e mult prea bun, mult prea gras pentru soiul ista de păpușoi...

— Dacă n-or rodi, lasă pământul paragină și la anu' mai pune o dată hangani. Și dacă iar n-or rodi, mai lasă o dată pământul parină, și pînă la urmă nu va avea încotro...

— Dar, mătușă dragă, ce ne-am tot ținea morțiș de păpușoi iștia ?

— Pentru că păpușoiul e soarta noastră, iar soarta trebuie s-o știi s-o prețuiești, s-o cinstești. Bogățiile vin și se duc, iar sărăcia ne ține pe lume, și ne tot poartă din durere în durere, din veac în veac...

I-a petrecut pînă la poartă — pe el și pe cînele lui, și abia de acolo, închipuindu-i o cruce pe frunte, s-a uitat la el lung-îndelung cu ochii săi albaștri, curați, plini de dragoste, plini de bunătate. Onache s-a aplecat, i-a sărutat minile și s-a cutremurat, căci atunci cînd i le săruta, ea, tot ferindu-și-le, i-a roștit numele.

Îl ținea minte. În toți anii ceia mulți și grei, pe semne, s-a tot rugat pentru dinsul, o fi tot aprins candelă sară de sară, așteptîndu-l să se întoarcă de la război, să treacă Nistrul, pentru a-l ajuta să ajungă cît mai degrabă la casa lui, la pământurile sale. Acum, la despărțire, emoționată fiind, l-a sărutat în creștet și a oftat ușurată, de parcă ar fi săvîrșit una din cele mai grele munci pe care le avea de făcut pe această lume.

— Rămii dar cu bine, maică.

— Drum bun, Onăchele.

De peste Nistru venea un cîrd de nori, legănați de-o noapte caldă, binecuvîntată, și Onache, cu cînele în urma lui, cu darurile mătușii pe umăr, a ieșit din sat și, pas cu pas, suflare cu suflare, se afluiau în acea mare minune a vieții lui, care se mai numea și Cîmpia Sorocii.

*

— ...o-o-ol-da-a-a-a !!

Venea prin văi, în lungul pîrăușelor cîmpiei, căci era mai ușor de mers pe pământul înțelenit al maluri-

lor, dar iată că se arată luna de printre nori și în zare apare o poală de pădure. Ciudat lucru, dar cum s-au arătat pădurile de stejar, Molda a prins a sălbătăci văzînd cu ochii. Ici i se năzare ceva — și ea rămîne pironită locului, încordată, cu botul în vînt, colo face un salt — și se topește în umbrele nopții, iar tu, Onache, stai de-o așteaptă.

„Au să mi-o fure pădurile și de astă dată, s-a gîndit Onache. Măcar de-aș putea-o duce pînă în Ciutura, să intrăm în sat împreună, dar nu știu, zău, nu știu...”

Pădurile se țineau lanț, sufletul Moldei se tulbură pas cu pas, tresare la fiecă foșnet de frunze uscate. Culege și culege urme, se repede, urmărind pe cineva, se întoarce, dar — nu, iară se mai duce, în sfîrșit, după un salt disperat s-a tot dus lătrînd și lătratul ei se depărtează și se stinge hăt în fundul pădurii.

„La urma urmei, și-a zis Onache, dacă se rătăcesc prin întunerice omul și cînelui lui, e mult mai ușor cînelui să-și găsească stăpînul decît stăpînul să deie de urma cînelui...”

Luminat de-o asemenea cugetare, și-a văzut înainte de drum, căci drumul era lung, noaptea era mare. Se oprea totuși din vreme în vreme ș-o fluiera, ș-o chema pe nume, și se mira cumplit că cine, de unde, pentru ce i-o fi trimis-o pe Molda? Ce-o fi însemnînd această stranie, roșcată ființă în viața unui om, în viața unei cîmpii? Ce taină poate fi la mijloc, că, uite, o ai alături și le ai pe toate, te părăsește și împreună cu ea se duce tot ce-ai avut mai scump și mai drag pe lume.

Onache urcă încet malul pîrâiașelor, iar sufletul lui urcă din creangă în creangă, călătorind prin ciudatul pom al vieții, și, cum tot călătoreau ei tăcuți și luminați, deodată vede că se iscă printre dealuri, spre apus, o zare aprigă, tulburătoare.

Focul, mai ales în vreme de noapte, a fost dintotdeauna groaza țaranilor din cîmpie. Nu trece mult la

mijloc și zarea de printre dealuri prinde a se revărsa într-un lung, tinguitor dangăt de clopote. Acelui prim clopot i-au răspuns clopotnițele din satele vecine, dar flacăra fierbe, înălțându-se peste dealuri, și, împreună cu focul, se ridică către cer, împletindu-se în fel și chip, un mare vuiet de aramă.

„Oare ce-o mai fi și asta ?”

Cîmpia zace într-o ceață subțire, alăptându-și în tihnă primii săi muguri. Vîntul aduce de prin văi mîroznă de salcie crudă, luna prinde cîte o arătură proaspătă, cu brazdele despletite pe marginea drumului.

Era cald în Cîmpia Sorociei, era primăvară la baștina lui Onache. O închipuire de nouoraș hoinărea în largul cerului, de la o stelută la alta, ținîndu-le de urît și șoptindu-le cine-i omul ce-a trecut Nistrul și din ce amar de depărtare se întoarce.

Lui Onache i-a plăcut grozav nouorașul cel minciinos și s-a oprit pe-o clipă ca să-l întrebe :

— Nu cumva și tu ești din Ciutura, măi țică ?

Carul-Mare a început a-și răsuci proțapul, noaptea se trece, și Onache trebuie să se grăbească. A luat-o de-a dreptul prin cîmpuri. Ceața caldă îl legăna, îl amețea încetul cu încetul, și el începuse a crede că se întoarce de undeva de la o cumătrie. Bocancii, două cirpăloage nemțești, adăpate în Nistru și murate în toate pîrâiașele pe unde trecuse, scuiپau la fiece pas, și Onache căuta să-i împace :

— Hai, bre, nu vă mai supărați atîta ! Cum ajung, vă arunc în pod și-ți tot scuipa șoareci vîra-ntreagă !

În cei patru ani de înstrăinare Onache s-a obișnuit a glumi de unul singur. Firea lui șăgalnică nu cunoștea alt fel de a fi, iar toți anii iștia a avut în jur oameni ce vorbeau alte limbi și nu gustau voia bună a lui. Nu-i vorbă, în răstimpul cela de vreme întîlnise cîțiva moldoveni de prin Ismail, dar nu știau șaga — rar de tot, dar poți întîlni moldoveni ce nu știu șaga.

— Nu rîdeau, bre, nici chiar gîdiliți nu rîdeau ! Abia ridicau, uite așa, nasul sus, și foiau din sprîncene a pagubă...

Patru ani de zile se tot întreba Onache : scapă ori nu scapă ? Acum s-a hotărît. Scăpase. Avea în jur, cît cu-prinzi cu privirea, o cîmpie largă și blîndă, înfășurată în prima ceață a primăverii. Pășea peste brazde, simțea sub picioare singurul rost și singura cîntece pe care o cunoștea în viață. Îl așteptau undeva după casă un plug vechi, o iapă roaibă și o sumedenie de cîntece bune pentru plug. Îl ajuta mai ales la aratul de primăvară frumosul cîntec al pădurii :

*I-i-i, pădure, verde pădure !
De s-ar face-un drum prin tine
Și-o cărare pentru mine...*

Onache știa tîlcul la cîntece, apoi le ținea minte, le tot aduna și le cînta întruna — în fiecare clipă îngîna în sinca lui o melodie, potrivindu-și versul cu necazurile și grijile pe care le avea. Iar clopotnițele cîmpiei se tot căinau într-o jale cumplită și nu-l lăsau pe Onache să-și depene pînă la capăt frumosul cîntec al pădurii.

A mers un timp tăcut, încercînd să ghicească ce-o fi vrut să spună acum, în miez de noapte, clopotnițele. Cîteva sate amuțiseră, altele căutau să se plîngă tot mai rar, și numai clopotul din Nuieluși gema neostent.

— Ia să trec pe acolo. Aveam cîndva o mătușă în satul acela. O fi murit, săraca, și plînge moștenirea după mine...

A rătăcit multă vreme pe ulițele întortocheate ale Nuielușilor. Sperînd o javră bătrînă ce s-a năpustit asupra lui, a pierdut un bocanc și a trebuit să-l tot caute multă vreme, pipăindu-l prin glod. În sfîrșit, a găsit bisericuța cu turlele umflate și triste. Prin întuneric

se zăreau vreo zece oameni rezemați de ograda bisericii. Cîțiva fumau, alții se uitau cum se fumează o țigară atunci cînd ai tutun, și numai un moșneag stătea singurel la o parte, legănîndu-se odată cu bățile clopotului. Onache era satul de mintea celor de sama lui. S-a oprit lîngă bătrîn, l-a întrebat ceva, ceva i s-a răspuns, dar clopotul avea grijă să-i surzească la vreme. Au așteptat pînă ce clopotarul își va muta frînghia dintr-o palmă în alta, și atunci Cărăbuș a întrebat :

— Să fi venit sfîrșitul lumii, moșulică ?

Bătrînul s-a ridicat, s-a dat aproape de tot, cum se apropie, de obicei, miopii și, mîngîindu-i umărul cu podul palmei în semn de pace bună, a șoptit în mare taină :

— Da-i-ar Domnul să ne treacă măcar pe noi, că Ciuturii, pe semne, scris i-a fost...

Lui Onache, ciutorean mîndru, nu-i convenea să-și lase satul deplîns de alții și a întrebat artăgos :

— Adică, ce i-a fost scris Ciuturii ?

— D-apoi că o ars, mîi om bun. Noaptea asta, iaca chiar acum o ars...

Onache a zîmbit, căci era cît se poate de bună gluma moșului. Să faci atîtea mii de verste spre satul tău, de atîtea ori să te întorci din lumea celor drepti pe acest blestemat pămînt, să visezi patru ani la rînd, noapte de noapte, satul tău natal și să-ți ardă satul tocmai atunci cînd ești la doi pași — o glumă mai bună nici că ar fi putut fi !

Vechitura de clopot a prins din nou a vîui, dar Onache mai avea nevoie de liniște, căci era ciutorean și era aproape de casă. Nu era fumător, dar războiul l-a obișnuit să ascundă cîte-un muc de țigară pentru a amăgi o mare durere. L-a pescuit dintr-un fund de buzunar, l-a aprins și, trecînd prin poarta naltă a bisericii, a ieșit înapoi în largul cîmpurilor.

Nu mai avea însă spor la mers. I se părea că prin ceața lăptoasă răzbate iz de cărbune, și cîmpurile nu

mai vroiau să-l ducă spre casă. Vechiturile nemțești se lăsau prea ușor supte de arătură, și pașii îl tot duceau spre răsărit, în loc să-l ducă spre apus. A avut mai apoi norocul să găsească prin întuneric o coamă virtoasă de drum și, cu toate că nu părea să-l ducă tocmai spre Ciutura, a pornit pe ea.

A răsărit un vânt dintr-o margine de pădure, a prins a aduna ceața prin văi. Micul noursă, sfirșindu-și poveștea, se topea undeva departe în zare. Stelele scilipeau trist, ca după o boală lungă. Apoi s-a potolit, a amuțit clopotul din Nuieluși, o liniște adincă și deasă s-a așternut peste întreaga cîmpie. Și deodată, prin nămolul cela de tihnă amară, cineva, departe de tot, a prins a depăna un cîntec cu glas împrumutat de la Onache Cărăbuș :

*Pădure, verde pădure !
De s-ar face-un drum prin tine
Și-o cărare pentru mine...*

Onache s-a oprit, și-a scuipat mucul de țigară, a zîmbit. Stai, bade, că ce adică s-a întîmplat ? A ars Ciutura ? Să tot ardă mult și bine, n-a văzut el pojaruri prin Rusia ? De atîta vreme lumea e numai foc și pară — mare lucru dacă mai ard două sute de căsuțe ? O fi ars Ciutura, nu-i vorbă, dar cerul de deasupra satului a rămas ? Vatra satului, acolo, la încheietura celor două dealuri, stă pe loc ? Și dacă ai un cer frumos și două dealuri împreunate, e greu să-ți sufleci mînecele și să dregi un sat de iznoavă ? !

Cîmpia Sorocii...

O fi fost cîndva pe aici, cu mii și mii de ani în urmă, o mare limpede și blîndă. O fi secat încetul cu încetul, s-o fi călătorit prin alte părți, dar s-a dus, lășînd cîmpiei moștenire mărețul chip al unor ape nesfirșite, cu valuri abia-abia însemnate.

Or fi crescut cîndva pe aici, odată demult, păduri adînci și dese. Le-or fi ars vreun pojar, le-or fi pustiit vreo furtună, dar s-au tot dus, și numai în adîncul pămîntului mai mustește un dor străbun după codrii de altădată, cercînd în fiecare primăvară să lege un freamăt verde peste trupul său pîrjolit.

S-o fi nălțat pe aici, cîndva de demult, un cîrd de munți cu creste cărunte, răcorite sus, în albăstrimea cerului. Vremea i-o fi măcinat, cutremure mari de pămînt le-or fi crăpat temeliile, dar s-au dus munții, și numai păsările cîmpiei mai rătăcesc zile întregi undeva sus, printre nouri, căutînd piscurile mîndre de altădată.

Cîmpia Sorocii...

Pămînt tocmai să poarte sute de ani, din sămînță în sămînță, gustul pînii de secară. Grai mustos, ce se pricepe deopotrivă de bine a rîde și a plînge, a mulțumi și a blestema. Un dor năting din moși-strămoși, o fărîmătură de joc nebun, pentru care nici picioare ca să-l depeni, nici pămînt să-l prinzi sub călcîie. Pedeapsa unui car cu boi, osîndit a rătăci ani la rînd, zi de zi, pe un singur drumeag — dimineața din sat în cîmp, sara — din cîmp acasă.

Iar de jur-împrejur, cit cuprinzi cu ochiul, mustește o zare mărunțică cu dealuri mici și sinilii — ba le vezi, ba le visezi. Și dintr-o zare pîn' în alta — o cîmpie rotundă și largă, vreo treizeci de sățișoare risipite la întîmplare. Ori că s-au pornit undeva departe în lume, ori că veneau de pe undeva, au zărit largul cîmpiei, au înțepenit a mare mirare și aici au rămas.

Cîmpia Sorocii...

O zare rotundă de horboțică albastră, întinsuri largi și grele, o gară cu patru plopi, o sumedenie de drumuri înodate la întîmplare — atîta primește cîmpeanul în ziua nașterii sale, atîta poate porunci pe patul de moar-

te, căci, vede numai Dumnezeu — nici mai mult n-a avut, nici mai puțin n-a vrut să aibă.

Cîmpia Sorociei...

*

Intra în Ciutura odată cu zorii. Cițiva cucostîrci, rămași fără cuibare, roteau sperați peste o margine de sat. Case cu pereții afumați, cu sărăcia scoasă la lumină, cu ușile amortite într-o smucitură de disperare. Salcîmi cu ghimpii dogoriți pe marginea drumului, hogașuri caraghioase, înălțîndu-se deasupra satului ca niște năluci, bocînd în limba lor. Boarfe aruncate prin ogrăzi, cărbuni striviți de călcîie, cenușă minată de vînt în lungul drumurilor, băltoace gălbui în jurul fîntînilor.

Niciodată de la zămislirea ei încoace Ciutura n-a fost atît de jalnică, atît de săracă, atît de orfană.

A ars Ciutura. Înghesuită în fundătura ceea, a ars harnic, casă cu casă. La o răscruce Onache se oprește, urcă pe-o aripă de gard, căutînd printre casele de pe dealul cel mare căsuța lui. O făcuse singur și trebuia s-o cunoască, chiar de-ar fi fost să ardă și ea.

— Taci c-o ars. Tincuța mea îi ciutureancă din născare, ea n-o să facă pe niznaiul atunci cînd satul arde, și ea are un acoperiș uscat de secară...

Și totuși, era primăvară în jur, Onache se întorcea de la război și se bucura că se întoarce. Era fericit că vine avînd același număr de mîni și picioare pe care îl avea plecînd de acasă, adică două și două. Era fericit că auzea în jur limba maternă, știa și ce-a fost spus și, mai ales, ceea ce spus n-a fost, dar s-a subînțeles. Era fericit că Ciutura, abia scăpînd de urgia focului, a găsit o clipă să-i șoptească Tincuței bucuria, și ea de amu vine la fuguța în întîmpinarea lui, vine în aceeași pestelcuță albastră pe care o purta și atunci cînd îl petrecuse la război.

— Bine, bre Tincuță ! Atîta amar a fost pe lume, atîția împărați și-au pierdut coroanele, iar tu în aceeași pestelcuță îmi îmblii...

Stăteau în jur case goale cu pereții afumați, stăteau căutînd lung prin ferestrele oarbe cum se întîlnesc doi oameni. Priveau ostenite și dojenitor, căci nu puteau pricepe cum pît sta ei în mijlocul unui sat pîrjolit și plîng, și rid, și se sîrută.

*

Ciutura s-a aprîns pe la miezul nopții. Ciuturenii dormeau duși și nimeni nu știa cum și de unde s-o fi năpustit peste sat virtejul cela de flăcări. Țineau focul în vetre cu săptămînile, iar cînd îl pierdeau, împrumutau jăratie de la vecini, ducîndu-l la fuguța într-o cîrpă ce scînteia și fumea într-una. O fi furat noaptea o scînteie din cîrpa cuiva. Două sute de acoperișuri din paie și stuf, înghesuite într-o vîgăună, o flacăra repezită sus, pînă în moalele cerului — și s-a zis cu Ciutura...

Țipau copiii speriați, prinși cu mînuțele de fustele mamelor. Urlau cîinii, uități în legătură, vitele rupeau ocoalele. Țăranii, buimăciți din somn, aruncau prin ferrești boarfele afară, își frigeau mîinile, înghițeau fum și înjurau.

Iar în ajun ciuturenii își pregătiseră semîntețele. Le prăgătiseră frumușel ca în toți anii — le-au urcat în pod să se zvînteze două-trei zile. Și au ars semîntețele.

Toate ar fi fost ele cum ar fi fost, dar au ars semîntețele și asta era culmea. Venise primăvara, așteptau ogoarele, și un țaran ce nu-și seamănă pămîntul primăvara nu mai are cu ce trăi anul întreg.

La marginea Ciuturii, acolo unde sîrșea satul și începea dealul cel mare, zăceau vreo patru lespezi de piatră abia răsărite din adîncul pămîntului. Într-o vreme ciuturenii încercaseră să le scoată de acolo, să facă sobe din ele,

dar n-au izbutit. Le-au lăsat dar să-și încălzească vara întreagă bătrînețile la soare. Le călăreau copiii, uneori se repezea câte-o nevestă ce trăia la marginea satului să-și ascută cuțitele. Cu anii însă pietrele celea au ajuns la mare cinste. S-a aflat că de aici, dacă urci pe cea mai înaltă piatră, vezi cîmpia cu toate satele, drumurile și pădurile sale. Ciuturenii au început a se aduna încoace să încerce a ghici cum se va schimba vremea. Cînd cineva întîrzia la drum, cei rămași acasă veneau la pietroaiele celea pentru a cerceta depărtările și a presupune de ce nu s-o fi întorcînd? Duminicile veneau bătrînii pentru a istorisi sumedenii de nimicuri din viața lor.

Acum Ciutura s-a adunat lîngă pietre. Stăteau cu toții grămăjoară, ca un stol de păsări călătoare ce au hotărît a se muta spre locuri calde, și în pragul drumului ce-i aștepta își legăneau ultima hodină. Da poate că nici nu era vorba de plecare. Poate s-au adunat să vadă ce zice lumea despre marele lor nenoroc, însă lumea tăcea, nenorocită fiind și ea.

Erau mulți — la vreo două sute de oameni. Ședeau grămadă, lipiți unul de altul, spinare la spinare, genunchi la genunchi, arsură lîngă arsură. Frămîntau cu toții o tăcere adîncă și grea, scobeau cu unghia câte-o pată hleioasă de pe haină, rostind din vreme în vreme :

— Și amu, fraților, ce ne facem ?

Cînd a apărut Onache Cărăbuș în ciudatul său suman cu glugă și a prins să urce cărărușa spre pietre, nimeni nu l-a văzut, nimeni n-a încercat să-l recunoască, nimeni n-a înțeles pentru ce umblă el în jurul lor cu mîna întinsă. De, auziseră ei cu o ureche cum că cineva s-a întors de pe undeva, dar cine anume s-a întors, pentru ce s-a întors, și-ai găsit vreme de aflat !

Onache, cam sitngherit de-o asemenea întîlnire, îi salută cu o cimilitură adunată și potrivită cuvînt la cuvînt prin tranșeele umede, dar nimeni nu-i asculta vorba. Numai o singură nevăstuică cu șalul fugit pe

ceafă, o nevăstuică micuță și dulce, ce stătea lipită de o margine de piatră, i-a zîmbit. Onache s-a dat ceva mai la o parte, s-a rezemat de un pui de vișin, că creștea aiurea l ngă pietroaiile celea, și ochii lui veșnic z mbăreți au prins a se zimțui în lacrimi.

Carevasăzică, s-a întors omul de la război. Firește, a avut el ce-a avut cu valea asta plină de n t r i, pe nume Ciutura, dar toate răfuielile lor erau atunci când era pace și toți viețuiau grămăjoară.  n cei patru ani de război s tutul de la încheietura celor două dealuri s-a transformat în inima lui Onache în tot ce avea el mai sf nt. Scris i-a fost să se întoarcă, să-l mai vadă o dată, dar ce s-o fi petrec nd cu satul la întoarcerea lui ? Stăteau în jur tovarășii de copilărie, stăteau toți p c toșii cărora le timitea închinăciuni în fiecare scrisoare, stăteau vorniceii ce-au jucat mireasa lui, stăteau invalizii veniți din același război, stăteau toți cei cu care avea de trăit o viață întreagă, — stăteau abătuți, cu minile fripte, cu ochii triști, cu o singură întrebare prostească : ce ne facem ?

Și totuși, era primăvară în jur. Cerul se fr m nta, dezghiocat în picături moi și albastre, făgăduia vreme bună cerul cîmpiei.  ne lzea soarele, aburea p m ntul. Onache a rupt un v rf dintr-o crenguță de vișin, a stors în palmă o picătură verzuie de must și, zîmbind visător, a întrebat :

— Măi, da ce mai nou pe la pădure ? O fi înverzit, b tr na ?

Nimeni nu l-a auzit, nimeni nu i-a prins vorba. Numai nevăstuica dulce, cu șalul pe ceafă, fur ndu-l cu privirea, i-a răspuns încet, de parcă-i era frică să nu-i audă cei din jur :

— Te miri de-o fi înverzit. Că stejarul prinde la frunze h t mai încolo. De abia o fi înmugurit...

Onache era fericit că atunci c nd  nota el prin apele reci ale Nistrului, atunci c nd ardea Ciutura, pădurea satului prindea mugur.

— Hai, cine merge cu mine la pădure ? ! Știe badea un cuibuleț cu un singur ou. Un ou picătel și mititel cum n-ați mai văzut. Număr pînă la trei : cine sare primul, numai pe acela îl iau.

Cîțiva ciuturenii și-au ridicat frunțile, cîteva priviri buimăcite au prins a cerceta în fel și chip sumanul rezemat de-un pui de vișin. S-o fi gîndit ciuturenii : ar trebui legat pînă una-alta, căci, ca să vezi, s-a smintit. A ars satul, a ars sămînța în pod, iar el știe în pădure un cuibar cu un singur ou mititel !...

Și, deodată, un vechi prieten de-al lui Onache i-a recunoscut cătătura, apoi i-a recunoscut glasul și a zîmbit. În urma lui au prins a se însenina frunțile din jur. S-a ridicat în picioare unul, după el — alții patru, alții zece s-au ridicat. Hei, d-apoi că ista îi Onache Cărăbuș ! Onache al nostru ! !

— D-apu, măi Onache, tu de unde te-ai luat ? !

*

Și a venit o duminică frumoasă de la începutul lui mai. Onache Cărăbuș, luînd-o pe Tincuța de un deget, de parcă îi era frică să n-o piardă, micuță și tăcută cum era, a pornit cu ea de-a lungul satului. Avea pălăria repezită pe-o sprinceană, și mutra lui hîtră parcă vroia să spună tuturorora : ca să vezi, atîția oameni deștepți în Ciutura asta, dacă nimănui n-o să-i vie în cap încotro am pornit eu cu nevăstuica...

— Și chiar încotro v-ați pornit voi ?

Întrebă Dominte Secară, un răzeș zdravăn cît un munte și șmecher cît patru vulpi prinse coadă la coadă. Cu vecinii în Ciutura se obișnuiește a trăi bine, a spune totul pe față, și Onache, pierzînd pentru o clipă degetul Tincuței, i-a făcut lui Dominte cu ochiul.

— La pădure ne ducem.

— Și ce să faceți voi acolo ?

— O fi dat stejarii în mugur, o fi înverzit iarba...

Apoi, plecîndu-și ușor spre umăr capul plin de păcate, Onache a oftat, a luat degetul Tîncuței și a pornit cu ea încet la vale, unde era pădurea și unde, după vorbele lui, și cōpacii, și iarba, mă rog, dacă e primăvară...

Pădure, verde pădure... Și apoi că-i mare minune pe lumea asta o pădure adîncă de stejari, abia ajunsă în mugur. Vine o boare de vînt, creanga se leagănă încet, dar nu se mai îndoiaie. Undeva adînc, în măduva copacului, s-a trezit freamătul acela verde ce o să tot șoptească o vară întreagă, apoi mulți ani o să mai zacă printre copaci frunze mari, frunze galbene, frunze zimțuite.

Picături mustoase și curate ca ceara se preling prin crăpăturile tulpinilor. Adie miroznă de mușchi, de pămînt dospit, de coajă răznuiată de stejar. O păsăruică a săgetat albăstrimea cerului, dar cînd o cauți, nu mai este, și numai bucuria celor două aripioare, clătite în răcoarea dimineții, mai dăinuie peste pădure. Un izvorăș murmură undeva sub picioarele tale — dai cu hîrlețul o dată și ani de zile va fi pomenit de bine numele tău.

Ciutura s-a înviorat — stai, bade, că nu se mai prăpădește lumea ! De, a ars satul, a rămas fără semințe, bărbatul și-a fript coatele. Necazuri sînt, vor fi înțotdeauna necazuri, dar parcă faci multă treabă eă stai călare pe pietroaiele celea, scărpinîndu-ți ceafa ? Și apoi, dacă s-a nimerit o zi frumoasă, dacă pădurea nu-i tocmai departe de sat, dacă-i duminică, zi de hodină, dacă împrejur, în toată cîmpia e primăvară, de, primăvară ca în toți anii...

Ciuturencele au prins a-și cicăli bărbații. Adică, de ce n-ar putea fi luate și ele de cite un deget, să se ducă frumușel cu bărbații la pădure ? N-au scos ele boarfele din casă tot așa de repede cum le-a scos Tîncuța ?

Nu și-au așteptat bărbații de la război tot atîta vreme cît a așteptat Tincuța ? N-au păzit cinstea casei tot atît de făgarnic cum a păzit-o ea ? Ori, poate, nu-s tocmai așa de tinerele, nu-s așa de frumoșele, n-au băsmăluțe cu floricele cum are Tincuța ?

Ciuturenii au rezistat cu demnitate la toate iscodirile nevestelor. Dominte Secară a ținut numai să afle :

— Bre, ce-mi împli capul cu prostii ? Îi rîpă, îi oală stricăță, îi groapă pentru gunoaiă capul ista al meu ? Pe scurt : vrei la pădure ?

— Vreau.

— Așa să fi spus de la început. Hai, ne ducem. Numai — cu înțelegere de casă. Dacă Onache acela a închipui o mijatcă — el îi nebun, îl știu eu bine ! — să nu crezi că am să mă vîr prin porumbrei să te caut...

Ceva mai la vale de biserică — două căsuțe îngheșuite într-o ogradă. Chiar așa pîrjolite, semănau între ele : aceleași uși, aceleași ferestre. Seamănă între ei și stăpînii caselor : același umblet, aceeași vorbă, aceeași cătătură. Erau frați drepți : Nicolae și Grigore Moraru. Singurul lucru ce-i deosebea era felul cum își purtau ei pălăriile : Nicolae abia o prinde de ceafă, Grigore — o coboară peste frunte, pînă aproape de sprîncene.

Cărăbuș ținea mult la acești doi frați. Erau numai cîtiva de Moraru în toată Ciutura și se tot fereau de lume, de parcă căsuțele lor au fost cărate cu sila din alt sat. Nu le plăcea aici, în Ciutura, și chiar de s-au lăsat mutate, au rămas a trăi cu psaltirea lor. Nimic din cele ce avea Ciutura nu le convenea. Morarii își arau și însămințau ogoarele după socoteala lor, își aveau pentru orice sărbătoare obiceiurile lor, își alegeau neveste și prieteni într-un fel pe care îl cunoșteau numai ei. Pînă și sobele din casele lor erau socotite altfel decît se obișnuia în Ciutura. Ciuturenii îi cam luau peste

picior. Nu rămânea în urma consătenilor nici Onache Cărăbuș, dar de fiecare dată cînd îi înțepa cu vorba, simțea o mare părere de rău pentru cele ce face. Să trăiești o viață întregă, ținîndu-te om străin în satul tău, un mai mare blestem nici că putea fi !

Acum cei doi Morari stăteau pe prispă : unul — cu pălăria pe ceafă, altul — cu averea la rădăcina nasului. Noaptea trecută cinstiseră puțin, paharul fiind una din marile patimi ale Morarilor. Acum nevestele, stînd la porțițe, își blestemau bărbații în așa fel ca să prindă și ei cu urechea despre ce era vorba între ele. Celor doi frați însă puțin le pasă de cobeala muierilor. Stau pe prispă, se încălzesc la soare, cască și, cînd a apărut Onache pe ulicioara lor, ei au ridicat două degete, fiecare spre pălăria sa, dar le-au oprit la jumătate de drum, salutîndu-l pe Onache și, totodată, dîndu-i a înțelege că nu le este neam și, prin urmare, degetele nu vor ajunge nicicînd la pălărie.

Onache le-a făcut semn cu capul, îndemnîndu-i cu el, dar cei doi frați s-au făcut a nu înțelege. Peste un timp, însă, după ce Onache a dispărut cu nevasta în lungul ulicioarei, Nicolae Moraru, cel ce purta pălăria pe ceafă și părea o fire mai blindă, și-a întrebat nevasta, pentru că trebuia, oricum, să se împace :

— Saftă hăi ! Încolo s-o fi ducînd Onache acela ?

— La pădure.

— Ne ducem și noi ?

— La ce bun ?

— Pornim așa, în urma altora, că Onache acela, ei, cînd se duce undeva, cu mîna goală nu se întoarce.

— Știu eu...

Safta nu zăbavă a plecat cu bărbatul său. Grigore, stînd pe prispă și plictisindu-se de privirile iscoditoare ce i le tot strecura nevasta de lîngă porțiță, s-a ridicat și a intrat în casă să-și împlinească un somn abia

urzit noaptea trecută, iar nevastă-sa a rămas lingă por-tiță să culeagă lacrimi în colțul basmalei.

Ciutura avea două păduri — cea de pe dealul mare și cea de pe dealul mic. De fapt, pădurea de pe dealul mare era mai mult o rariște, o rămășiță de pădure, pe cînd pădurea de pe dealul mic era o frumusețe de pădure deasă, curată, stejarii — unul ca unul, și ținea pînă hăt aproape de Bălți, ajungînd cu o poală pînă la ma-ginea codrilor de pe Podișul Moldovei. Astfel, cînd se vorbea în sat despre pădure, se avea în vedere în primul rînd pădurea de pe dealul mic, și cînd i se făcea unui ciutorean dor de pădure, i se făcea dor de pădurea ceea, și cînd a pornit Onache să vadă de n-o fi înverzit încă stejarii, a pornit, firește, spre pădurea ceea...

Haralambie a mai dovedit o dată Ciuturii că e cel mai deștept. Căsuța lui, stînd de una singură pe dealul cel mic, departe de sat, a avut fericita soartă să nu ardă. Acum, cu gospodăria întreagă, Haralambie era nu numai fruntea satului, ci hăt cu mult naintea lui, într-un anu-mit fel, dacă vreți, chiar mai sus decît satul. Pofta în-să vine mîncînd, și Haralambie, pentru a-și spori avu-tul, muncea din noapte pînă în noapte, muncea și în zi-lele de lucru, și duminicile. Chiar și în duminica de la începutul lui mai, cînd Onache pornise să vadă ce mai face pădurea, Haralambie era numai trudă, numai su-doare. Iată însă că-i vine nevasta și-i șoptește îngri-jorată că ce-o fi fiind la mijloc nu știe, dar trec pe drum vreo patru-cinci perechi de ciuturenii cu Onache în frun-te și pare-se că țin drumul spre pădure. Haralambie, deștept fiind, nu prea avea ce învăța de la prostul cela de Onache, dar Onache mai era și viclean, și, deci, păzea !...

— Poate ne repezim și noi, măi omule ?

— Să pornesc eu în urma tuturora, în urma lui Onache ? !

— Da de ce numaidecît în urma lor ? Că noi o putem lua așa pe de-a dreptul și ieșim la pădure chiar înaintea lor...

Posibilitatea de a ieși încă o dată înaintea altora l-a pus pe Haralambie pe gînduri.

*

Vreo zece ciutureni s-au repezit în duminica ceea cu nevestele la pădure. Cum or fi petrecut ei acolo, ni-meni nu știa și nici să fi aflat vreodată. Atîta doar s-a vorbit prin sat că au venit ei de la pădure tirziu de tot, grămăjoară, puțin abătuți, puțin stingheriți.

A doua zi cei zece „pădurari“ și-au suflecat minecile, au prins a curăți ogrăzile de cenușă, au pornit prin satele vecine să împrumute sămînță. Bărbații păreau în-crunțați, gospodăroși, nevestele lor, plimbate la pădure, au devenit harnice și cumițele de se mira tot satul.

Iar așa cam la nouă luni, în miezul iernii, vreme de-o săptămînă au fost unsprezece nașteri în Ciutura — roadă nemaipomenită pentru un sătișor atît de mic. Unguroaica, moașa satului, era purtată cu sania de la o casă la alta — cînste la care ajungea pentru prima oară în viața ei. Fierarul satului a dres din unsprezece colți de boroană unsprezece cuie, unsprezece bărbați și-au găurit tavanele, unsprezece leagăne au prins a munci din greu, iar mamele, picurînd lîngă ele, au pornit un cîntec pe cît de vechi, pe atît de nou, pe cît de banal, pe atît de înțe-lept — cîntecul leagănului.

Onache Cărăbuș n-a avut noroc nici de data asta. Se aștepta la un flăcău, dar a făcut o prostie : s-a cion-dănit cu Tineuța în ziua nașterii și ea, făcîndu-i în ciudă, a născut o fată. S-ar fi împăcat el cu necazul ista, dar n-avea nici un tovarăș de amărăciune, căci toate celelalte mame au născut băieți. Cei doi frați Mo-raru, cu toate că își purtau pălăriile fiecare în felul lui,

s-au pomenit cu doi flăcăi smoliți, încăpăținați și supărați ca și tot neamul lor.

Cei drept, faptul că unul din cei doi Morari nu s-a dus la pădure, iar nevasta lui s-a grăbit să nască prima, a stîrnit o mare nedumerire în tot satul. Onache Cărăbuș a fost rugat să lumineze lumea, iar lui Onache nu-i poți face o plăcere mai mare decît atunci cînd îl rogi să-ți lămurească ceva. După spusele lui, Grigore Moraru avea obiceiul să se ducă noaptea la pădure, să pună lațuri, și cu toate că te miri de-o fi prins vreo jivină, avea el ce avea cu pădurea, că se știau unul pe altul cum nu se poate mai bine.

Au făcut multe daravele în Ciutura cei unsprezece ștîngari. Zimbeau tavanului și plingeau. cădeau din leagăne și așteptau cînd vor fi luați în brațe de părinți ca să le jilăvească genunchii. La șase luni, singura fetiță a înghițit un nastureț de la cămașa părintelui său — avea noroc Onache că era cald afară, altfel ar fi răcit. Feciorul lui Haralambie cel deștept s-a dovedit a nu fi prost nici el. căci. de cum s-a ridicat copăcel, face ce face și o ia așa. pe de-a dreptul, spre sat, să se joace cu alți copii. Biata nevastă a lui Haralambie își ieșea din minți, alergînd și căutîndu-l pe toate drumurile Ciuturii. Apoi, lucru de necrezut, pînă la urmă s-au sfîdit cei doi frați Moraru între ei. Un copil a căzut de pe prispă, și moșul său, cică nici gînd să se repeadă să bată colo prispa cu ceva, ca să-i treacă copilului durerea. Alt băiat s-a speriat de tunet pe vreme de ploaie și se presupunea că rudefe, din răutate, nu l-au sfătuit să-și scuipe repejor în sin.

Iar în cea de-a două vară, cînd bătrînul Costache Mihai trecea cu trăsura pe lîngă biserică, a zărit în mijlocul drumului, lîngă cele două case înghesuite într-o singură ogradă, un băiețel smolițel ce aduna colb, potrivit-l movițițe. Vărul lui stătea pe prispă, așteptînd cînd va trece o căruță pe drum și va călca cu

roata harnica sa rudă. Costache Mihai habar n-avea ce socoteli or fi fost acolo între ei, apoi, fiind om pașnic din fire, a oprit căluțul, strigându-i celui din mijlocul drumului :

— Măi voinicile ! Fugi iute, că vine roata și te topește !

— Dacă nu vlau.

Auzind așa vorbă, Costache Mihai s-a dat jos din căruță, a venit de l-a luat frumușel de subțiori și, ducându-l lângă poarta părinților, l-a înfipt acolo în așa fel ca să steie cumișel, neuitînd să-l piște cu o vârguță, cum se obișnuiește de cînd lumea. Cînd se întorcea spre căruță, a auzit la spate o înjurătură moldovenească în care era vorba despre o anume afacere dintre cioclejuțel cea mucos și răposata mamă a lui Costache Mihai. Bătrînul, năbușit de-o veselie cum nu se mai poate, a prins a lăcrăma, apoi, virîndu-și minile după chimir, a strigat întregului sat :

— Măi, ați auzit voi ce iese din puricele ista ?

Bătrînul cărauș știa, precum știa și întreaga Ciutura, că la supărare fiecare înjură. Cei fricoși scrișnesc înjurătura în gînd, alții abia o prind cu vîrful buzelor, trăgînd cu ochiul în lături, și numai adevăratul voinic, cînd se pomenește îmbrîncit de alții, spune sus și răspicat ceea ce are de spus.

Ciutura era fericită — ea să vezi ce noroc a avut că s-a întors Onache ! Pirjoliți și speriați de pojarul acela, nici că mai știa pe ce lume trăiesc. Nu le mai slujeau căpățînile la nimic. Nu știa de unde să ia și unde să pună, ce să facă, cu ce să înceapă. Păreau gata să-și ieie lumea în cap și numai Onache a înțeles că Ciutura trebuie mai întîi de toate să-și adune frumușel colbul

movilițe. Fără a fi adunat colbul movilițe pe la răscrucea drumurilor, nici satul nu e sat, nici viața nu e viață, nici lumea nu e lume.

*

Pădure, verde pădure... Mai stă ea și azi, pădurea cea de stejari, la locul ei vechi, nu departe de Ciutura. Ca și înainte vreme, e măreață și frumoasă primăvara, când apar primii săi muguri. Vine o boare de vînt, creanga se leagănă încet, dar nu se mai îndoiește. Și-a revenit. A prins viață. Undeva în adînc, în măduva copacului, s-a trezit freamătul verde ce o să tot șoptească tuturora o vară întregă, și apoi mulți ani o să tot zacă printre copaci frunze mari, frunze gălbii, frunze zimțuite...

Capitolul III

SEMĂNATUL ȘI CULESUL

— Ce faci acolo, măi drace ?

Păi, ce să facă ? Se joacă. Desculții, pe prispă întîmpină primăvara, tot pe prispă și tot desculți petrec ultimele zile de toamnă, și apoi de la gilcile din aprilie pînă la cele din noiembrie, odraselele ciuturenilor se tot joacă pe afară. Vara întregă au grijă de ei bunicii. Părinții îi văd rar. Mama se întoarce de la cîmp ostentă, stă cu dinșii la sfat, fără a pătrunde în necazurile lor. Tata prinde a-și cunoaște copilul abia pe la șase-șapte ani, cînd începe a primi un mic ajutor din partea lui. Pînă atunci abia îl zărește o dată pe săptămînă și-i strigă ca nu cumva să uite de frică :

— Măi drace, ce faci acolo ? !

Ce să facă ? Se joacă. Căci, adevăr este, micii ciutu-

reni sînt harnici la joacă precum părinții lor la muncă. Ochii copiilor le prind pe toate cîte ce se fac în jur și le răsădesc în joacă. Uneori pare că au pus la cale un sătișor, o Ciuturică a lor. În sătișorul cela se întîmplă mai toate cîte se întîmplă în Ciutura. Oamenii se sfădesc și se împacă, fac ospățuri, se duc la coasă, umblă cu icoana și se roagă de ploaie, botează copiii, îi însoară, îi îngroapă și plîng la înmormîntarea lor cu lacrimi grele și fierbinți, căci durerea în sătișorul cela mic e aceeași mare durere a oamenilor de pretutindeni.

Iar într-un miez de vară, cînd au rămas de capul lor și, uitați de Ciutura cea mare, nu mai știau nici ei înșiși ce joacă să închipuie, au dispărut. Așa, pe neștiute, pe nevăzute, au dispărut o bună jumătate din copiii satului. S-au întors sara părinții, iar odraslele nu-s. Ba că-s la bunica, ba că or fi adormit prin grădini, ba că s-au ascuns, iar ei nu-s și pace.

Ciuturencele s-au așternut pe bocete, bărbații, încălecînd cîte-o gloabă, au colindat împrejurimile satului, pădurea, dar ștregarii parcă au intrat în pămînt. Abia a doua zi au dat de dinșii. I-au ajuns pe drumul vechi al Pămîntenilor, nu departe de gară. Mergeau lăntișor, ca bobocii, fiecare avînd o vărguță la subțioară.

— Un' vă duceți, măi ?

— Apu', la judecată... Că-i vorba să ni se facă dreptate și nouă...

Luîndu-i cu binișorul, ciuturenii i-au cărat pe la casele cui îi are, iar odată ajunși cu bine, și-au pus odraslele să-și coboare pantalonașii și le-au pușcat cîte-o mamă de chelfăneală, încît bicții copiii o bună bucată de vară mînceau din picioare ori întinși pe burtă.

— Unde s-o văzut, măi proștilor, să lepădați voi și casă, și părinți, să vă duceți un' v-or duce ochii ? Dacă ar fi dat o căruță, o javră peste voi ? !

Mă rog, lumea ca lumea — care cu văruga, care cu povăța, și numai Haralambie, cum și-a văzut copilul înfors acasă, s-a făcut a nici nu ști ce-i aceea supărare. Azi cu binișorul, mâine cu binișorul, după care pune caii la trăsură, căci ținea două iepușoare roaibe, grășune și harnice de-ți era mai mare dragul să le vezi cum urcă dealul, fie cu deșertul, fie cu plinul. Avea noroc Haralambie acela, avea un mare noroc și-i mergea la toate — fie semănătură, fie vită, fie ban.

Acum venise rîndul să-și încerce norocul la copii. Cum s-au descurcat cei mulți și proști, s-a văzut, căci nu era mare lucru de ghicit la mijloc, dar, și-a zis Ciutura, să vedem ce-or face cei deștepți. Haralambie însă nu se grăbește, pentru că prima poruncă a celor deștepți este de a nu grăbi lucrurile. Trece o săptămână, mai trece una și încă una, apoi iată că într-o sară se așază Haralambie cu feciorul pe niște druci, căci tocmai adusese niște druci din pădure și-i descărcase lângă poartă, avînd în gînd să-și facă gard nou. S-au așezat deci amîndoi, cum obișnuiesc bărbații a se așeza pe înserate, cînd nici nu prea au ce-și spune, dar nici a se despărți nu vor. După ce-au tot stat ei tăcuți, fosăind unul lângă altul, tatăl, în cele din urmă, și-a întrebat feciorul :

— Bine, măi ! Că s-au pornit proștii ceia la judecată e lucru la mintea cocoșului, că ei neam din neamul lor tot împlă prin judecăți, ca să li se facă dreptate. Eu unul însă îs mulțumit de dreptatea care o am ; și tatăl meu a fost mulțumit, și bunelul, și stau de mă întreb : ce te-ai luat și tu în urma lor ?

— Dacă vroiam să văd ce-i acolo, după dealurile celea.

— Păi, nu ți-am spus că acolo curge o apă mare ? Nistru.

— Da mai nainte mata ziceai că acolo-i Soroca.

— Firește, acolo-i și Soroca, pentru că Soroca ceea, unde-i ea, nu-i tot pe malul Nistrului ?

— Să fi știut eu că acolo-i și Nistru, acolo-i și Soroca...

— Ei, hai, fie. N-ai știut. Și ce ți-o trebuit ție la Soroca ?

— Vroiam să văd dacă-i drept ce zic oamenii.

— Și ce zic oamenii ?

— Ei zic că acolo, prin Soroca, îmblă cîinii cu covrigi în coadă.

Haralambie a rîs. Nu prea mult, căci celor deștepți nu le stă bine să se cotilească, dar totuși s-a luminat și el puțin la față.

— Bine, măi, poate c-o și fi îmblind ei, cîinii ceia, dar cine ți-a spus că la Soroca, lumea se duce pe jos ?

— Cum dar ?

— Cu trăsura, mama ei de trăsura, că doar pentru că ar ține omul caii !

După care, hotărît cum este omul atunci cînd are de unde, Haralambie își înhamă iepele, aruncă în coșul trăsurii opalca¹ cu demincare pentru cai, mai pune și un braț bun de fin, nevasta scoate din casă și așterne un lăicer în dungi pe finul cela și — iată-i, în sfîrșit, stăpînul împreună cu moștenitorul, gata de drum.

— Măi fumeie, ia sama la casă pînă ne întoarcem noi.

Pocnește biciul, o coamă lungă de colb, țîșnind de sub roțile șarabanei², se tot întinde. Trece un deal ș-o vale, apoi o margine de pădurice, și încă două dealuri, și încă două văi, pînă ce, în sfîrșit, iată că de după o muchie de pămînturi se arată într-o vale lungă, nesfîrșită, un brîu argintiu cu ape sclipind la soare, o străveche cetate pe malul apelor și un pumn de case în jurul ei. Jumătate — pe malul de jos, jumătate — pe malul de sus.

— Asta-i, tată-hăi ?

¹ Torbă ce se menține deschisă la gură cu două bețe, în care se dă de mîncare cailor.

² Haraba, căruță mare.

— Asta-i.

La țîrg țăranul vine în primul rînd pentru a face cumpărături ; și Haralambie, cum a ajuns, i-a cumpărat băiatului o legătură de covrigi și un cucoșel de lut, să aibă în ce sufla cînd i se va face urît. Soției i-a luat un șal de lînă, să aibă în ce se duce la biserică atunci cînd va fi frig și viscol. Sfirșind-o cu cumpărăturile, a lăsat caii, copilul și cumpărăturile pe sama unei consă-tence, care se rugase s-o ia în trăsură cînd se va întoarce, și a început a bate pragul instituțiilor județene, căci era Haralambie acela și isteț, și încăpățînat, și lingușitor atunci cînd vroia el să fie.

Bateți și vi se va deschide, căutați și veți afla. Atîta a spus el ciuturenilor atunci cînd s-a întors de la Soroca și-a fost întrebat ce mai e nou la țîrg. Cu cît îi creștea averea, cu atît mai tăcut, mai închis în sine devenea Haralambie, dar iată că nu trece mult după întoarcere și el se mai repede o dată în orașelul de pe malul Nistrului. Și-a tot umblat și umblat, pînă ce într-o vară a apărut în Ciutura un băietan nalt, tăcut și îngîndurat cum nu se mai văzuse om îngîndurat la vîrsta lui. Soarta a vrut să-l aducă învățător în Ciutura și, vai, tresăltau inimile tinerilor ciuturenice, dar ce țî-i bun cînd nu știau sărmanele carte, iar învățătorul cela, în afară de școală și grijile școlii, nu scotea o vorbă !

Și era sprinten și frumușel, bată-l norocul, chiar par-că-ar fi fost tras printr-un inel. Trecea uneori așa, pe înserate, satul dintr-un capăt în altul. Se oprea pe la o răscruce să mai asculte despre ce vorbește lumea. Ascultă, frămîntă în el cele auzite, din cînd în cînd făcîndu-se a rîde, dar ce anume o fi auzit el din gura oamenilor, ce l-o fi făcut să surîdă, caută de ghicește, dacă poți. Uneori, ce-i drept, se întîmpla să-l răzbată cuvîntul, și era atunci o mare sărbătoare pentru cei din jurul lui, căci cuvîntul îi era dulce, mustos. rotund ca un măr copt.

Ehei, și-a zis Ciutura, cînd om ajunge cu odraslele dăscălite de-un învățător ca aista, om răzbate și noi la o viață mai ca lumea. Că noi, proștii, ne tot ținem de pămînt, crezînd că numai pămîntul ne va scoate din nevoi, dar scăparea noastră nu e atît pămîntul, cît cuvîntul.

Prinzînd iar sămînța de cuvinte pline, cuvinte mari, cuvinte înțelepte. Ciutura a început a gîndi mai altfel, pentru că, la urma urmei, anii trec, și cît pot copiii ceia aduna colbul mōvilite pe-o margine de drum ! Bateți și vi se va deschide, căutați și veți afla... Haralambie acela s-a dovedit a fi judecat cu mintea lui mai bine decît un sat întreg. Dar, pe de altă parte, hai să nu mai facem nici satul de ocară, pentru că, la urma urmei, cine alta dacă nu aceeași Ciutura l-a zărit pe Haralambie încă atunci cînd acela abia se ridicase la casa părinților, de i-a zis Haralambie-Deșteptul ? ! Și, dacă a venit vorba, cine este adevăratul deștept : cel care și este deștept sau cel ce l-a zărit pe mintos încă pe cînd acela nici să fi apucat să deschidă gura !

*

— Bună dimineața, copii !

Micuța școală din Ciutura începuse a prinde iz de mucegai, și glasul învățătorului a bubuit ca într-un butoi gol. Zece căpșoare tunse chilug și un mănunchi de inele aurii. S-au risipit cu toții prin clasă cum se risipesc puii de prepeliță auzind foc de pușcă. Stau tupilați prin unghere și așteaptă ce va urma. Numai mănunchiul de inele aurii, rătăcit printre băieți, clipește fericit — ca să vezi cum îi aici, la școală ! Îți place și mațale, don' învățător ?

Miculescu scoate din buzunar un creion neînceput, un caiet nou și le aruncă pe toate pe măsuta pusă în fața băncilor, Trece cu privirea de la un farmazon la

altul, de parcă toate căpșoarele iestea ar fi mărgele și el încearcă pentru prima oară să le potrivească pe o singură ață.

*Sămănătorii harnici, cu sacul subsuoară,
Pășescu-n lungul brazdei pe fragedul pământ...¹*

E o liniște suspectă, o liniște prea mare pentru a duce poezia pînă la capăt, și Micu Miculescu de la frumoasele versuri ale sandriene trece la proză :

— Bă măgarilor ! V-am dat eu bună dimineața ori nu v-am dat ? !

Copiii au rămas senini, au răsufolat ușurați. Simțeau ei că și-au supărat cu ceva învățătorul de la bun început, dar nu știau cu ce anume. Acum totul era limpede, numai că fiica lui Cărăbuș nici gînd să se simtă vinovată. Ghemul cu inele aurii s-a plecat puțin spre un umăr, doi ochi căprui, micșorîndu-se la repezeală, au devenit hitri cum nu se mai poate.

— D-apoi mata de ce n-ai așteptat mai întii să-ți dăm noi bună dimineața ? Că ești mai mare, ș-a trebuit mai întii noi, că sîntem mai mititei...

Miculescu a zîmbit.

— Și cum zici că te cheamă ?

— Parcă mata nu știi ? !

— De unde să știu ?

— Apoi că eu eram la dugheană cînd ai venit mata să-ți cumperi tiutiu.

— Ca să vezi ! Și eu nici pe departe să fi știtut ! Ei, hai, stați în bănci.

Parcă, parcă se mișcă din loc, dar iar s-au oprit și stau țepeni. Miculescu le mai propune o dată. Copila cu inele de aur oftează a mare necaz.

— Cum să ne așezăm, don' învățător, dacă sîntem sfădiți între noi ?

¹ V. Alecsandri, *Sămănătorii* (din ciclul „Pasteluri“).

— Ca să vezi ! Și pentru ce v-ați sfădit ?

— Știi mata... care pentru pământ, care din pricina materilor...

Miculescu încă nu știa că a avut plăcerea să discute cu fiica lui Cărăbuș și, ca să afle lucrul acesta cât mai degrabă, a scos de prin buzunare un cuțitaș cu plăsele de os, a luat de pe masă creionul și a prins a-l ascuți. Mișcărilor lui iuți și dibace, surcelele lungi și frumoase, briceagul cu plăsele de os au vrăjit într-o clipă toată sdanătura de copii.

— Stați în bănci. Vă impac eu pe urmă.

Morarii, cei doi verișori, au venit aproape de tot și voiau cu orice preț să vadă pînă la capăt cum se face cînd se ascute un creion. Dar vorbă a fost din partea învățătorului ca să se așeze prin bănci. Unul din Morăreii — cel mai firav — i-a repezit un cot celui grăsului, și dolofanul, ridicînd fața în sus, mijind un ochi, a prins a cînta cuvintele unei vecine ce venea des pe la dîșșii și făcea mofturi cînd era poftită să stea :

— Las', don' învățător, nu-ți face mata supărare, că, pe legea mea, nu-i mare lucru, om sta noi și-n 'cioare...

Miculescu a zîmbit. Dolofanul părea să aibă draci, iar oamenii cu draci se bucurau de simpatia lui Micu Miculescu.

— Și cum zici tu că te cheamă ?

Dolofanul rămîne foarte mirat.

— Pe mine ?

— Pe tine.

— A... Eu credeam că mata întrebi de văru-meu. Că pe dinsul îl cheamă Mircea, și casele noastre — cum ți-aș spune eu matale ? — is într-o ogradă, și de la prispa lor pînă la prispa noastră, cum ți-aș spune eu matale ?...

— Da nu-mi spune deloc, mă ! Zi odată cum te cheamă ?

— Pe mine ?

— Pe tine.

— A ! Eu credeam că mata întrebi de văru-meu. Că pe dînsul Mircea îl cheamă. Mircea Moraru.

Cu creionul gata ascuțit și cu căietul deschis, Miculescu l-a înscris și pe Nică, feciorul lui Haralambie cel Deștept, dar Nuței nu i-a plăcut deloc că cineva cearcă s-o lase la coadă. S-a grăbit să se așeze lângă cei doi verișori.

— Mata să mă scrii. don' învățător, la un loc cu băieții ăștia.

— Îți plac să stai cu dînșii ?

— Nu că să-mi placă. dar a zis tata... Mata știi ce-o zis tata ?

— Habar n-am.

— Apoi a zis el așa : „Tu, fa, să mi te așezi cu dracii ceia ai lui Moraru, că, zicea el, băieții ăș mai hîtri, și dacă îi trage cu coada ochiului, ai să prinzi și tu cite ceva. Altfel, zicea el, ai să rupi degeaba încălțăminte, tot îmblind la școală...”.

Peste un ceas și ceva, după mare caznă, lista celor unsprezece elevi a fost gata făcută, copiii au fost așezați prin bănci.

*Sămănătorii harnici, cu sacul subsuoară,
Pășescu-n lungul brazdei pe fragedul pămînt...*

— Știți voi cine a scris această poezie ?

Ochișori căprui și negri privesc învățătorul țintă, gata fiind să ridă și să plîngă, s-o țîșnească pe ușă ori să rămînă aici pe veci.

— Alecsandri a scris-o, mă, marele nostru poet, poetul țărănimii.

S-a plimbat puțin prin clasă, dîndu-le răgaz să guste din slova marelui Alecsandri, dar — țî-ai găsit ! Cei unsprezece pitici — nici gînd. Cască, își dau ghionturi, urmăresc muștele ce se zbat la fereastră. Picioare mur-

dare, hăinuțe vechi și zdrențuite, degete stilcite, legate cu vreo eîrpă ori lăsate așa, în voia sortii.

. Face ori nu face ?

Micu Miculescu încearcă să deschidă singura fereastră, dar fereastra de la școala din Ciutura putea fi deschisă numai după ce-ai fi dat acoperișul jos.

— Mata dă-i cu pumnul, don' învățător. Nu te rușina — arde-i așa ia un pumn...

Miculescu dă cu pumnul, fereastra se deschide, și el rămîne pe gînduri. Așezat și cuminte, silitor și capabil, ajunsese a fi unul dintre cei mai răsăriți elevi ai reputatului folclorist Alecu Rosetti. Nu-i mai rămînea decît un singur an pentru ca să-și termine studiile, însă mizeria și sârăcia au pus mîna de la mîna, făcîndu-l să plece în mînoasa Basarabie, pentru a-și reveni. Dar, sfinte Dumnezeule, e posibil să-și revină cineva într-o asemenea fundătură ? !

Era dintr-un mic orașel de munte și satul ca atare îl cunoștea mai mult prin prisma folcloriștilor din secolul trecut. Ciutura era primul sat cu oare s-a întilniț față în față și, vai, era sătucul atît de departe de ceea ce i se părea lui a fi un sat, că pe loc a și început a i se face dor de București, de orașul din care plecase adineori.

I s-a făcut dor de Calea Victoriei. Tocmai începuse să aibă și el succes la fete. Cînd trecea pe lîngă liceul lor, i se aruncau de la etaj bilețele năstrușnice, pline de aluzii. Afară de asta domnul Rosetti punea la cale una din cele mai vaste lucrări...

— Da mata știi, don' învățător, că eu mai am acasă doi frățiori ? ! Cînd încep ei a buhăi, iar mama frămîntă

aluatul și n-are cînd se porăi cu dinșii, vine tata să-i
împace și, legănîndu-i, le cîntă :

*Bate vîntul văturele,
Pe deasupra casei mele.
Și-mi aduce dor și jele
De la neamurile mele...*

Învățătorul a tresărit.

— Și mai cum ? Știi cîntecul ăsta pină la capăt ?

— Cum să nu-l știu ? !

— Poate ni-l spui sau ni-l cînti, cum îți convine.

— Pot să vi-l și cînt, numai dacă le spuneți proș-
tilor iștia să nu rînjească.

— Cîntă și hăbar de grijă. Mă, tu, ia vezi-ți de treabă !

Și Nuța le-a cîntat. Învățătorul stătea uimit și lumi-
nat de cele ce-i auzeau urechile. Avea, moștenit de la
maică-sa, simțul cuvîntului frumos, era un bun cunoscă-
tor al ritmicii, al structurii versului popular. Pentru el,
Miorița și veșnica stihie lingvistică a țărănimii erau
sfînta matcă a întregului neam, și tresălta de fiecare
dată cînd se pomenea față în față cu această mare mi-
nune.

Puțin cam livresc de felul lui și, deci, puțin cam idea-
list, Miculescu era de părerea că poporul ca atare este
undeve departe, la munte, la cîmpie, acolo unde el te
mîri de va ajunge vreodată, și nici prin cap să-i fi tre-
cut că mina aceasta de case semănite aici, la încheietura
acestor două dealuri, sînt și ele o fărîmă de popor. Res-
piră și aici *limba vechilor cazanii*¹. Aici și numai aici
trăiește cuvîntul în voie. Zburdă ca și mieii pe imaș,
rătăcește prin păduri cu cununițe de flori în creștet. Aici
cuvintele se caută unul pe altul, se găsesc, se aleg și, cu-
nunate de geniul anonim al poporului, rămîn pentru o
veșnicie împreună.

¹ Parafrază după poemul *Limba noastră* de Alexei Mateevici.

Deodată însă unul din frații Moraru, cel grăseliu și dolofan, sare de pe bancă și începe a se furișa cu pași mărunței spre ușă.

— Un' te duci, mă ?

— Acasă.

— Cu ce scop ?

— Ce-ai zis mata ?

— Zic : pentru ce te duci acasă ?

— S' mă piș.

Stau cu toții liniștiți prin bănci ca niște bătrinei înțelepți — mă rog, e în firea lucrurilor ca omul din vreme în vreme... Deodată însă Mircea se saltă de la locul lui și-i suffă vărului :

— Vezi să nu te trimită cu giștele.

Tudorache rămîne pentru un timp cu gura căscată — într-adevăr, te prinde mama acasă, te trimite cu giștele și — gata : s-a zis cu școala. Fără școală însă nu e chip, pentru că, odată ce verișorul lui e aici, cum poate fi el în altă parte ? ! Tudorache chibzuiește cît chibzuiește în fața clasei, oftează a mare pagubă și vine de se așază napoi.

— Păi, te duci, nu te mai duci ?

— De-amu gata, don' învățător. Mi-o trecut.

„Sfinte Dumnezeule, își zice Miculescu, cine poate spune sus și tare că cunoaște poporul, l-a văzut cu ochii lui, i-a auzit vorba, i-a înțeles păsul...” Apoi întreabă :

— Aveți cu ce scrie, cu ce socoti ?

Nică, fiul lui Haralambie cel Deștept și, principala — cel Înstărit, a demonstrat, spre marea zavistie a tuturor, un abecedar, un caiet și o jumătate de creion. Cealaltă jumătate a tăiat-o Haralambie și a ascuns-o acasă. Dacă, ferit-a sfîntul, Nică a pierde creionul pe drum, de ce să piardă el un creion întreg ? ! Cei doi verișori Moraru au adus cîte-un buzunar de fasole pestrițe — să aibă cu ce învăța cînd se va ajunge la numărătoare,

iar Nuța avea o așchie cenușie tăiată dintr-un galos vechi — tatăl său i-a spus s-o păstreze, căci cu guma ceea poate șterge ceea ce nu va fi bine, dar ce anume să șteargă, nu i-a spus.

Miculescu vine la tablă, ia creta și scrie : „Cine știe carte are patru ochi“. Apoi se întoarce cu fața spre clasă :

— Știe să citească vreunul ce-am scris eu aici ?

Tac chitic. Oftează și tac.

— Nici tu, Nică ?

Și încă un oftat, pentru că, de, e una să fii deștept în Ciutura, și alta e să mai știi și carte.

— Bine, bă, am să vă învăț carte, a zis în cele din urmă învățătorul. Ș-o să trăiți ceva mai bine, ceva mai ușor decât trăiesc părinții voștri. S-ar putea ca unii dintre voi, cei care vor fi silitori la învățătură, să ajungă a învăța și mai departe, prin alte școli. S-ar putea chiar întâmpla ca cei plecați să învețe prin alte părți să ajungă oameni bine văzuți, să ajungă a fi domni, a fi boieri, să umble cu brișcă, dar v-o spun din capul locului că sînt sever de felul meu, și pentru cei ce se vor lăsa pe tînjală și nu vor fi ascultători am acasă o nuiă — uite așa de lungă ! — și un bici de curelușe... Ei, ce ziceți ?

Își scarpină cefele și tac. Firește, ar fi mare lucru să ajungi odată și odată a trece cu brișca prin sat, dar, pe de altă parte, și nuiăua ceea, dacă e chiar așa de lungă, și apoi dacă pe lângă nuiăua ceea mai este și un bici pe acolo, pe undeva...

Mircea deodată face o gură pînă la urechi :

— Am mîncat eu mai deunăzi acasă o chelfăneală — mama me ce chelfăneală o mai fost !!!

— Ai plîns ?

— Am plîns cît era tata alături, da cum s-o dus din casă — gata, n-am mai plîns.

— Și pentru ce ți-a tras el chelfăneala ceea ?

— Tata o zis : „Las', că știi tu pentru ce“.

- Și tu chiar știi ?
- Oleacă știi, oleacă nu pre...
- Bine, dar cum crezi : meritai tu chelfăneala ceea ori nu o meritai ?
- Ce-i aceea „meritai“ ?
- Vreau să zic, făcea să-ți tragă taica o bătaie ?
- Cine-și bate copilul pe degeaba ? !
- Mă rog, așa stînd lucrurile, s-o pornim și noi la drum...

S-a plimbat puțin prin clasă și în această scurtă plimbare oarecum i s-au schimbat și glasul, și cătătura, și umbletul.

— Fiți atenți cu toții. O să vă cînt imnul, și cu acest imn vreme de patru ani o să începem și o să încheiem toate lecțiile noastre. Deci, atenție...

*Trăiască regele
 În pace și onor...
 De țară iubitor
 Și-apărător de țară...*

Patru clase număra școala primară din Ciutura. Patru toamne cei doi frați Moraru — unul cu cușma pe ceafă, altul cu cușma coborîtă pe sprîncene, — își cărau odraslele în spinare la școală, căci cu încălțămîntea era greu, iar drumurile Ciuturii zăceau într-un glod pe care nici călare nu l-ai fi putut răzbate. Patru primăveri frumoase au tot scîncit în ograda școlii, iar Ciutura se sfădea la cuțite, căci vitele satului, bănuind povestea, umblau dintr-o semănătură în alta. Patru ani la rînd umbla bietul Tudorache cu palmele umflăte, căci cel de-a născocit gramatica nu-l avea în vedere anume pe dînsul.

Umblau cu toții la războaie împreună cu Ștefan cel Mare și virau groaza în păgîni. Desenau pe tablă chipul bătrînului Nistru cu miile de cotituri și, împreună cu apele lui, coborau încet la vale. Se chinuiau să-și inchipuie cum arată buretele, căci manualul le cerea să

șteargă tabla cu buretele, iar burete ei încă nu văzuseră și în lungile nopți de iarnă, își tot suceau mințile să afle câte ouă a cumpărat servitoarea la piață și cîți bani trebuia să ducă acasă.

De două ori pe an — iarna, înainte de sărbătorile Crăciunului, și primăvara, prin mai, — Miculescu făcea la școală serbări pentru tot satul. Așezau băncile una lângă alta, așterneau pe ele jumătate din porțițele Ciuturii, împrumutau covoare de pe la vecini, le prindeau de jur-împrejur, făcînd un fel de scenă. Opt serbări au fost în total în Ciutura și fiecare se deschidea, firește, cu nemuritoare poezie a lui Vasile Alecsandri, *Sămănătorii*.

Spre marea zavistie a tuturor, prima serbare a fost deschisă de Nuța lui Onache Cărăbuș. Era ceva nemai-pomenit, prindea versul din fugă, nu știa nici măcar alfabetul pînă la capăt, dar era de acum dobă de poezii. Și chit că femeile nici nu umblă la semănat, nu e treaba lor, totuși Nuța a spus poezia în fața satului frumos, răspicat, nu s-a încurcat deloc și a avut un mare succes.

La cel de-al doilea concert s-a produs o confuzie, aproape un scandal. Nică, feciorul lui Haralambie cel Deștept, a apărut în fața satului să arate și el ce poate. A rostit numele autorului, titlul poeziei, a chitit ce-a chitit în mîntea lui, a mai revenit o dată la titlul poeziei, la numele autorului, după care, dîndu-și seama că se prăbușește cu poezie cu tot, a tulit-o de pe scenă.

Cei doi verișori s-au repezit să salveze situația. Ambițioși cum erau, au pornit un fel de vînzoleală în fața satului pentru dreptul de-a însămînta pămîntul. Tudorache, fiind mai grăsuț și mai voinic, și-a împins verișorul de la locul de unde se cuvenea a spune poezia, dar s-a încurcat după primul vers, și tot Mircea a fost cel care a spus-o pînă la capăt.

După Crăciun vine Paștele, după iarnă vine primăvara. Încetul cu încetul fiecare pui de ciutorean ieșea în fața satului cu strofele lui Vasile Alecsandri, și numai bietul Tudorache era amînat de la o serbare la alta. Avea el ce avea că se împiedica de cuvintele frumos rîtunjite. La ultima serbare iată că vine să mai facă o încercare. Suflă greu, de parcă ar fi tras la plug :

*Sămănătorii harnici, cu sacul subsuoară,
Pășescu-n lungul brazdei !!!*

I se părea sârmanului băiat că — gata, s-a și încurcat și făcea gesturi largi cu brațul drept, de parcă ar fi aruncat într-adevăr semințe pe pămîntul arat, jilav și cald. Ciutoreni s-au înveselit grozav, văzînd pe scenă această mișcare sfîntă a însămînțării pămîntului, și au prins a-l îmbrățișa, a bate din palme, a-l lăuda, drept care iată că și Tudorache o scoate cu bine la capăt.

A doua zi cei unsprezece elevi s-au mai adunat o dată la școală. Au venit să rînduiască băncile înapoi, au cărat covoarele și porțițele pe la casele de unde le-au împrumutat, și-au luat rămas bun de la învățător și s-au dus pentru a nu se mai întoarce. Nuța s-a apucat îndată să țese un lăicer cu dungi albăstrele, și dungile celea au furat-o pînă într-atîta, că în cîteva săptămîni în căpșorul ei nu mai rămăsese nimic din cele ce învățase la școală. Mircea umbla cu tatăl său prin păduri, puneau capcane de prins vulpi, căci se zvonise că au urcat cum nu se mai poate blăniile de vulpe la preț și cu toate că mai nimic nu se prindea în capcanele celea, în sat erau priviți cu stimă, chiar o anumită zavistie, și Mircea, și tatăl său. Tudorache, spre marele său nenoroc, într-o sară, întorcîndu-se de la plug, a pierdut pernuța pe care se fixează plugul cînd ară, și în urma acelei pierderi a mîncat de la tatăl său o mamă de bătaie, că a uitat și școala, și tot ce-a învățat el acolo.

Pînă la urmă, cel mai norocos s-a dovedit a fi Nică. Tatăl său, Haralambie, deștept era de bună samă, pentru că și-a zis el într-o bună zi : ia să-mi duc copilul prin lume, să-l dau prin școli, pentru că aici, pe lîngă pădure, pe lîngă casă, nu prea are ce învăța. Și, fără a sta mult pe gînduri, scoate din grajd o pereche de minzoci de-a mai mare dragul și-i pune la trăsură. Se opreau oamenii în drum. Stăteau la poartă înmărmuriți să vadă cum îi va înhăma, pentru că o asemenea pereche de strîjnici ¹ nici că văzuse Ciutura vreodată...

Are noroc, ziceau oamenii, și, firește, avea un mare noroc. Cui să-i fi trecut prin cap că o pereche de iepe roaibe și josuțe vor făta pînă la urmă o pereche de minji de culoarea fumului închis, pe alocuri fum deschis, și erau ei atît de națți, sprinteni, mîndri, că, se zicea, is cai de soi, cai de rasă. Veneau geambași de pe la iarmaroace și-i plăteau că ar fi putut cumpăra cu banii ceia două perechi de cai buni, dar ți-ai găsit pe cine să-l tragi pe sfoară !

Nu ținuse cai de aceia nici tatăl, nici bunicul, nici neam de neamul lor, și totuși știa de pe undeva Haralambie acela că minjii iștia, peste un an și ceva, vor costa cît o avere, dacă îl va ajunge capul, va ști cum să-i îngrijească, cum să-i crească. Și el știa. Îi mai scoate într-o sară din grajd, îi plimbă pe la o margine de pădure, pe la o margine de sat, nu cumva să-i deoache. Căuta să-i înhame cît mai rar și căruța să fie deșartă. Șliul, și mai ales, opritoarea deformează calul de rasă, dacă prea îl înhami, nu mai este bun pentru călărie. Din cînd în cînd însă trebuie să-l scoți, să-l plimbi, să-i ațîți mușchiul.

„O călătorie pînă la Soroca, și-a zis Haralambie, poate fi o plimbare dintre cele mai frumoase. Drumu-i bun,

¹ Noateni, cai de aproape doi ani.

șarabana ușurică, iar profesorii ceia, așa învățați cum sînt, dacă la examenele de admitere trag și ei din vreme în vreme cu coada ochiului spre fereastră să vadă cine și în ce-și aduce odrasla la liceu. O brumă de carte, socotea în mintea lui Haralambie, oricum, dar știe băietul ista al meu. Acum principalul e să vadă domnii profesori în ce trăsură mi-am adus eu băietul.“

Din păcate, porțile liceului erau închise, nu se dădea drumul să intri cu trăsura, dar las' că o asemenea mîndrețe de cai se pot vedea și de după poartă, drept care Nică a reușit de minune la examenele de admitere. Gospodăros cum era, Haralambie mai întii și-a așezat copilul cu traiul în gazdă la o mătușă care obișnuia să țină elevi de liceu, a trecut pe la dughene, i-a mai cum-părat soției un șal — să aibă ce invidia ciuturencele, și, pe la chindii, a pornit spre casă.

Tocmai în ziua ceea de la sfîrșitul verii, de la începutul toamnei, umbla prin Soroca și învățătorul din Ciutura, Micu Miculescu. Ajunseră de acum a fi doi învățători în școală, iar acolo unde sînt doi, firește, unul dintr-înșii urma să fie director. Din păcate, director a fost numit Miculescu, și era un chin nesfîrșit pentru dînsul, căci marele cunoscător al limbii, al versului popular, nu era deloc un om practic, iar școala din Ciutura — nici tu hărți, nici tu glob, nici tu manuale, nici tu caiete...

Cu fondurile de care dispunea, cu banii pe care îi avea în buzunar, pe la o amiază Miculescu se pomeneste în mijlocul orașului cu o mulțime de pachete, dar fără trăsură. Nu e o problemă, și-a zis cunoscătorul lui Alecsandri, trăsurile se iau cu chirie, și așa o fi fiind, dar cînd îți trebuie trăsură neapărat, ia-o de unde nu-i. Un omulean hitru l-a convins să-l ducă pînă la

Zgurița, iar de la Zgurița, zicea el, una după alta merg trăsuri spre Ciutura. A pleca însă din sătucul acela, din Zgurița, era și mai greu decât din Soroca, și iată că un alt hitru l-a sfătuit că cel mai bun lucru e să-l ducă pînă la șleaul cel mare, pînă la răscrucea din vîrfurile dealului, că de acolo, zicea el, cît ai zice pește...

Așa s-a făcut că în amurg Micu Miculescu stătea în cîmp cu o mulțime de pachete. Nu mai știa nici el însuși ce să facă, cum să se descurce, cînd deodată, o minune cerească, vede o coamă lungă de colb în zare, apoi, încetul cu încetul, ochiul prinde a desluși doi cai frumoși, de-o culoare fumurie, ce veneau mîncînd pămîntul. Din trăsură se vedea o pălărie de paie cu borurile largi, întoarse. Era singura, unica pălărie de acest fel în toată Ciutura, în toată Cîmpia Sorocii, și, fericit cum nu se mai poate, învățătorul prinde a-și căra pachetele aproape de drum. La un moment dat însă ceva l-a făcut să lase pachetele. Cei doi cai frumoși, cum veneau în goana mare, păreau a trece tot în goană pe lîngă dînsul, și deodată o bănuială neagră față de dreptatea acestei lumi a prins a-i îngheța sîngele în vine.

— Spre casă, don' învățător ? îi strigă Haralambie de departe.

— Spre casă.

— Iată că și eu îs spre casă... Nu-i pot, zău, ținea în hățuri, nu-i pot opri, că te-aș lua și pe mata, dar las' că găsești aici o căruță și cu zece-cincisprezece lei te-or duce pînă la Ciutura și chiar pîn' dincolo de Ciutura...

„Principalul e să mă ducă dincolo de Ciutura“, s-a gîndit învățătorul.

Mă rog, așa-s țaranii. Omul avea un singur băiat, l-a aranjat la liceu. Alți copii nu mai avea și, deci, ce-i păsa lui de școala din Ciutura și de grijile ei ? ! Unde mai

pui că, ochios cum era, o fi zărit Haralambie acela încă de departe că directorul are marfă multișoară și grea, iar mînzocii ceia erau pentru prima oară porniți la un drum atît de lung... Pînă nu li se încheie vîrsta, printr-o nimică toată poți să-i aprinzi, și după ce-au ars — gata : două glöabe bune pentru plug, nimic mai mult.

*Sămănătorii harnici, cu sacul subsuoară,
Pășescu-n lungul brazdei pe fragedul pămînt...*

Așa e, își zicea Micu Miculescu, stînd pe-o margine de drum, în cîmpul gol. De semănat știm noi a semăna, dar vorba e că ce se face cu roada noastră mai tîrziu ! Cine o culege și ce face cu grăuntele crescute din semănătura noastră ? ! Cum se întîmplă că, pînă la urmă, tot ce semănăm noi spre bine crește spre rău, și cei care ne-au rugat să facem un bine se grăbesc să ne facă un rău ?... Și dacă aceasta ne este matca, și dacă acesta ne este neamul...

Firește, a ajuns el în sara aceea în Ciutura, directorul școlii, și nici că era chiar atît de tîrziu, dar Ciutura l-a pierdut pentru totdeauna. Și-a lăsat bagajele în școală, și-a adunat ceea ce era al lui, a plecat des-de-dimineață și, cum s-a dus, dus a fost pentru totdeauna. Ciutura nici să-l fi văzut, nici să fi auzit de dînsul, și, cum se întîmplă printre oameni, a început să-l uite încetul cu încetul. Numai rareori, cînd se adunau grămadă foștii lui elvi și porneau a vîntura năzbîtiile din vremea școlii, în vorba lor răsăreau, din cînd în cînd, numele învățătorului și cîte-un vers-două din acea mare, acea nemuritoare poezie.

Capitolul IV

SEMINȚE DE VOIE BUNA

Ciutoreanul niciodată n-o să-ți poată spune întotdeauna cam cât pământ are. Primăvara, cînd de printre pîlcurile de zăpadă pornesc a se ridica în capul oșelor semănăturile de toamnă, ciutoreanul se crede că are pământ destul. O roadă frumoasă, numai o singură roadă îmbelșugată să dea Domnul și va scăpa la zile bune. Nici n-ai să prinzi de veste cum ți-l poftesc boierii pe la cumătrii, pe urmă cum se înțelege cu nevasta, fi cheamă și el la un pahar de vorbă. O roadă bună, numai o singură roadă bună !

Trec zile, trece vara, și ciutoreanul începe a se posomorî. Cînd se ruga de ploaie, sufla vînt fierbinte a secetă ; cînd avea nevoie de cîteva zile pentru prășit, turnau ploile. Vecinul a venit să-l ajute cu trăsura tocmai atunci cînd n-avea ce face cu dînsa. Acum îi trebuie neapărat, dar vecinul caută să se întîlnească cu el cît mai rar, și cînd se întîlnesc, nu mai aduce vorba de trăsură.

Pămînturile ciuturenilor se topesc ca o luminare aprinsă din două capete, viața cea bună se călătorește, furată de norocul altora. În ajunul secerișului ciutoreanul rămîne la cele cîteva hectare pe care le avea poruncite de lege. Roadă e puțină, dar ciutoreanul caută să fie mulțumit — o să aibă pîne în casă, iar dacă ai pîne, ce griji se mai pot lega de tine ? ! De-ar fi s-o strîngă cît mai repede atîta cît o are, s-o care în pod, să lege bine sacii, iar încolo — cîtă lume poate aduna să petreacă în casa lui ? Ar fi să mai petreacă și el pe la alții, că nu de alta, dar se supără satul.

După ce adună cu chiu, cu vai, puțină roadă, răsar cîteva datorii pe care se făcuse a le uita. Vine perceptorul cu impozitele și scoate țoalele din casă. Abia gă-

sește parale să scoată zestrea, nevasta prinde a-l cicăli noptile : trebuie ceva hăinuțe pentru iarnă, să fie și copii lor în rînd cu lumea, căci altfel nu se poate, e rușine. Și, scăpînd din minile sale tot ce-a putut el aduna, ciutoreanul scoțoțește prin buzunare cîțiva gologani, se duce la crîsmă și ia un sfert de monopol. Ca să vezi mata, n-are pămînt, nici măcar atîtica nu-l are !

Pămîntul e felul de-a fi al ciutoreanului, și fără pămînt el ca și cum nu ar fi pe lume. Din pămînt ciutoreanul își poate drege orice. Poate face prieteni pentru un pahar de vin și prieteni pentru o viață întregă. Brazdele grele și miezoase picură veșnic pe umerii ciutoreanului, trezindu-se îndată cînd omul trebuie să-și apere averea și cinstea. Din pămînt ciutoreanul poate face vorbe cu haz, pămîntul îl supără și-l împacă cu lumea întregă, pămîntul îi leagă necazurile și îl face a visa la norocul zilei de mîne.

Pămîntul e cea mai sfîntă lege a ciutoreanului, și, cînd vine vorba de pămînt, el nu mai vrea să știe altă lege. Pămîntul poate fi pierdut, poate fi furat ziua-n amiaza mare ; pentru pămînt poți minți cu mîna pe cruce. Din toamnă și pînă în primăvară ciuturenii umblă și caută pămînt. Îl caută pe la crîsmă, pe la judecăți, pe la biserici, pe la iarmaroace. Cine are trei lei la suflet umblă și caută pe cel ce are numai doi, cine are doi îi iese noaptea în cale celui de are numai un singur leu. Bătăliile cele mai grele se dădeau la judecăți. O iarnă întregă din noapte în noapte fierb judecătorii din Cîmpia Sorocii, și procesele țaranilor pentru pămînt au hrănit, făcîndu-i țepeni și rumeni la față, o potaie de avocați, aducînd noroc în viață pentru toate odraslele lor.

Cînd ciutoreanul nu mai are parale să umble pe la judecăți, vine acasă, se așază pe prispă în așa fel ca să-l vadă satul și începe a-și ascuți toporul. În vreme ce buza de oțel se subție în brațele lui, ciutoreanul își

pierde ultimele propteli de cumpărare. Avînd la cingătoare un topor gata ascuțit, ciutoreanul devine sălbatic — poate lovi în fratele său, poate arunca cu el în icoană, poate calici o vită slăbănoagă a vecinului.

Spre marele noroc al tuturor, cînd războiul pentru brazde ajunge la culme, se repede de după deal o boare de vînt primăvărată și ademenește ciutoreanul în cîmp. Semănăturile de toamnă, privighetoarea, un soare blînd și cald îl trezesc încetul cu încetul din sălbătăcie. Ciutoreanul își dă cușma pe ceafă și caută mirat în jur : stai, bade, că nu-i pierdut nimica ! O roadă bună, numai o roadă frumoasă de-ar da Domnul, iar încolo — habar de grijă ! Nici n-ai să prinzi de veste cînd au să vie boierașii să ți-l umfle pe la cumătrii, apoi, cum se înțelege cu muieră, îi cheamă și el la un pui de guleai.

Totul începe din nou.

Cu anii goana după pămînt a secătuit cumplit sărmana Ciutură. Ochiul ciutoreanului mai mult furau prin părți decît căutau înainte. Ciutoreanul ținea mînte orice piatră și orice stîlp pe lîngă care ar fi trecut. Din toate cîte se spuneau, suna a vorbă de om deștept numai un singur cuvînt : *pămînt*. Cine are pămînt are dreptate ; cine nu-l are, poți să-l calci, să-l îmbrîncești cît o să-ți placă. Zornăitul gologanilor ducea gîndul ciutoreanului la scîrșitul cotigii, plînsul plugului îl întorcea din nou cu gîndul la parale, și toată viața unui om, tot ce-a vrut, ce-a avut, ce-a visat rămînea împănăt între aceste două sunete de metal.

Dar, firește, în felul acesta nu mai putea merge, și într-o toamnă, pe cînd crîșmarul Ciuturii a tocmit doi băietani pentru cărat vinul de prin beciuri, cînd judecătoria gêmeau de atîta lume și atîta nedreptate a apărut un ciutorean cu fruntea senină, s-a oprit și stă zîmbind la porțița sa. Pare mulțumit, împăcat cu toate și dragă îi este lumea dintr-un capăt în altul.

Ciuturenii se adună în jurul lui și-și fac unul altuia cu ochiul — las' că nu sînt nici ei proști, bănuiesc cam cum o fi venit veselia asta. Onache Cărăbuș a făcut, pe semne, rost de pămînt și acum, vesel cum nu se mai poate, a ieșit la porțiță, are omul chef de sfat. La care presupunere Onache ride cu multă poftă : care pămînt, bre, ați înnebunit ? ! Îmblam azi prin ogradă, am găsit cîteva semințe de voie bună și mi-am zis : ia să ies cu dînele la drum, că doar pentru ce alta își face omul porțiță...

Aproape două sute de porțițe numără drumurile Ciuturii. Cîndva sătenii, trecînd pe lingă ele, căutau să-și contenească pașii. Aici puteai găsi multe, de toate. O nouătate pe care ai mai auzit-o, un sfat ce n-o să-ți prindă bine niciodată, dar se putea întîmpla să faci rost de un pic de voie bună. Rareori puteai da peste o pătăranie cu draci, așa încît să-ți ajungă voie bună pentru un an întreg. Cu vremea uți și pătăranie, și dracii ceia, dar tot umbli zîmbind — ca să vezi cum a fost !

Porțița lui Onache Cărăbuș, împletită din nuiele de salcie, avusese cîndva multă trecere printre porțițele satului. Pe urmă a prins s-o roadă și pe ea tristețea. Stătea pustie săptămîni întregi, iar de răsărea serile în preajma ei un capăt de vorbă, era aceeași poveste : pămînt, necazuri și iar pămînt...

Cărăbuș ajunsese a umbla și el pe la judecăți. Avea vreo trei hectare cu totul, dar erau risipite prin toate moșiile satului. Cel mai bun pămînt pe care îl avea — ceva mai mult de-o jumătate de desetină — era pe dealul cel mic și acum jumătatea cea de desetină s-a pomenit strîmtoată din toate părțile de pămînturile lui Haralambie. Și chiar că deștept era Haralambie acela — a tot adunat leu la leu, sută la sută, și nu dezlega punga pînă nu auzea că undeva se mai vinde o bucată de pămînt. A tot cumpărat și schimbat, și arendat, și iar cumpărat, și iar schimbat, pînă s-a trezit Ciutura goală pușcă, pentru

că de la marginea satului și pînă hăt la marginea pădurii, tot dealul cel mic erau pămînturile lui Haralambie. O singură fișie, jumătatea de desetină a lui Onache, îl împiedica pe Haralambie să spună în fața satului că, iată, de la sat și pînă la pădure, cît vezi cu ochiul, e tot al meu.

Pentru început Haralambie l-a luat pe Onache cu binișorul. Și-a amintit că s-au luat odată frați de cruce, au holteit, și iar dă-i cu prieteșugul, dă-i cu cumătriile — și toate numai pentru a-l face pe Onache să vîndă, în cele din urmă, jumătatea ceea de desetină. Îi plătea, că puteai cu banii ceia cumpăra două hectare undeva în altă parte, dar nu vroia Onache cu nici un preț să se despartă de bucățica ceea de pămînt moștenită de la tata. Cînd a văzut Haralambie că nu e chip cu binele, a pornit-o cu răul. În fiecare toamnă, pe vremea aratului, face ce face și mai suflă cîte-o brazdă-două din micuța jumătate de desetină a bietului Onache.

Văzînd cum crește lăcomia vecinului, Onache s-a apucat și a sădit vreo zece-cincisprezece vișinari în lungul hatului, așa numai unde și unde, pentru a însemna mai mult locul. Lui Haralambie nu-i plăceau vișinele, și într-o toamnă i-a scos cu plugul. Ca să nu fie pe urmă cu bănat din partea lui Onache, a sădit vreo zece-cincisprezece cireșari, dar nu acolo unde creșteau vișinarii, ci cam pe-acolo pe unde i se părea lui c-ar fi trebuit ei să crească. Asta, firește, nu-l mai aranja pe Onache, și el a smuls cireșarii. După care, firește, a venit rîndul judecăților.

Ani și ani s-au tot sfădit și învrăjbit, ș-au cheltuit, ș-au tot cărat la Soroca martori. Ciutura ba e de partea unuia, ba ține partea altuia. Procesul Vișinarilor împotriva Cireșarilor s-a dovedit a fi unul din cele mai zgomotoase în toată Cîmpia Sorociei. Dreptatea părea să-i suridă ba lui Haralambie, ba lui Onache, dar stai să vedem mai bine ce e cu cîntarul ista al Dreptății? Îți macini averea, îți macini sănătatea, iar dreptatea unde-a

fost acolo și rămîne. A, nu, și-a zis Onache, oi fi fiind eu prost, dacă nici chiar pînă într-atîta. Și într-o zi ploioasă, cînd se ducea pe jos la Soroca, ce-i vine lui în cap — se întoarce de la o bucată de drum.

Era, de altminteri, una din ciudatele lui apucături. La un moment dat ceva parcă i s-ar fi luminat și el începea a se vedea pe sine însuși de la o parte. Apoi, uitîndu-se așa, de la o parte, ce-a văzut Onache Cărăbuș ? Un om necăjit, oropsit, secătuit, îmbrîncit din toate părțile. „A, nu, că așa nu mai merge“, și-a zis el și s-a întors din drum. A ajuns acasă, a pus scara la gura podului și, împreună cu pumnul cela de răsărită, părea să fi scotocit undeva la fundul unui sac și citeva semințe de voie bună. A venit de-a deschis porțița de salcie și acum stătea zîmbind între cei doi stîlpi, de parcă i-a venit pe limbă o pătăranie nemaipomenită și așteaptă să treacă pe drum un voinic destoinic să aibă cui o povesti.

— Hai noroc, bade Onache ! Ce mai faci ?

— Dă, ce să fac ? Stau și eu, să văd un' se duce lumea...

Din vreme în vreme apărea, alergînd în jurul casei cu o sită de gheme, o fetișcană sprintenă de vreo șaptesprezece ani. Visa, pe semne, un covoraș cu dungi rozove, ca să-l urce sus pe zestrea sa. Era tînără, era harnică, drag îi era omul ce stătea la poartă și vroia să afle ce veselie o fi dat peste dînsul.

— Tată, mata ce rîzi ?

— Care rîs, bre Nuțișor ? Stau și eu, de, ca un om...

Copila nu l-a prea crezut. Onache nici n-a stăruit să-l creadă. Sfirșind a depăna firele, Nuța a intrat în casă, iar Onache a rămas să aștepte omul cel vrednic ce-ar putea ține minte multă vreme o asemenea pătăranie. Cîțiva săteni încercaseră să-l ia cu vorba, dar

Onache nu s-a dat — o pătrănie bună trebuie să știi în ce căpățină o așezi, altfel o dai pe nimica.

Pe la amurg, de undeva din ulicioară a răsărit Tudorache. Venea iute cu un topor mare pe umăr și se tot grăbea de parcă l-ar fi simțit turcii și au pornit pe urma lui. Crescuse înalt, aproape îl ajunsese pe tatăl său cu statura și numai un pic de îndrăzneală nu-i ajungea ca să mai apară un flăcău în Ciutura. Era sfios că o fată mare, dar Onache știa bine că nu s-a născut el cu obraji gata rumeniți. L-au deprins cu stinghereala părinții. Tatăl său, lacom la avere, îl tot mîna ca pe un argat, îl făcea să poarte niște vechituri ce semănau zdrențe în jur, și lui Tudorache nu-i rămînea decît să fie iute de picior, să treacă pe ulițele satului aproape nevăzut. Cărăbuș ura nedreptatea, oriunde și oricînd i-ar fi răsărit ea în cale. Nedreptatea făcea din el ostaș într-o singură clipă, chemîndu-l sub steagul libertății, drept care omul își coboară minile ce stăteau adunate cruce la piept.

— De unde-mi vii, voinicule ?

Lui Tudorache nu-i prea venea a crede că cineva îl poate socoti voinic. L-a privit lung, să vadă de nu cumva își bate joc de dînsul, apoi a lăsat toporul să se legene spînzurat de braț. I-a mulțumit cu privirea pentru o vorbă bună.

— Am fost la pădure, credeam, poate, niște lemne...

— Ce să faci cu lemnele ?

Nu se știe cum, dar din vorbele lui Cărăbuș ieșea că Tudorache s-a dus la pădure nu pentru că îl trimisese tatăl său, ci pur și simplu îi trebuiau lui niște lemne și s-a repezit după ele la pădure. De ce, adică, să nu se repeadă ? Lucrul ista i-a plăcut lui Tudorache atît de mult, încît el a prins a căuta primprejur vreun martor, care, pe urmă, ar putea adevări cele auzite.

— Voiam să fac un gard. Tata n-o avut de lucru și iar s-o sfădit cu moșu-meu Grigore. Ba, cică, găinile

scurmă la ei, ba cum că vițelul lor ar fi zburdat prin cartoăfele noastre...

— Și ce zice pădurarul : nu vrea să deie lemne ?

— Nu vrea.

Onache a zîmbiț — ai găsit pădurar ca să-ți deie lemne ! Dar totuși, fac oamenii cumva ca să nu se întoarcă de la pădure cu deșertul.

— Iaca, bre Tudorache, zici tu de pădurar că nu vrea să deie lemne...

Și-a mijit ochiul stîng, scotocind cu el, totodată, și adîncimile cerului înserat, și ascunzișurile firii sale hazlii.

— Mda... Aruncă toporul cela colo pe iarbă — să se descurce mai întii tat-tu și cu moș-to : al cui era vițelul, ale cui au fost găinile. Da... Eram de sama ta pe atunci — aveam vreo șaptesprezece-optsprezece ani. Trecusem, îmi pare, de optsprezece, cu toate că, ia stai un pic, ce să mint, nici chiar șaptesprezece n-aveam ! Apoi, m-am pornit și eu odată, bunăoară, cum te-ai pornit tu amu, la pădure după lemne. Pădurar era pe atunci unul Cazacu și ținea în pădure lă canton o fetișcană cam de sama mea. Da știi tu, bre Tudorache, ce înseamnă o fetiță de șaptesprezece ani, cînd și tatăl ei, și mamă-sa au fost în tinerete oameni frumoși cum nu se mai află ? Nu știi ? E-le-leu ! Apoi am să-ți spun eu ce înseamnă o fată tinerică și cu draci...

Tudorache stătea vrăjit și clipea fericit după fiecare vorbă. Prinsese a se întuneca. S-au întors de la cîmp cei doi băietani ai lui Onache și deshămau tăcuți caii în ogradă. Nuța a ieșit de cîteva ori din casă să-l cheme pe tată-său la mîncare, căci se răcea mămăliguța, iar Cărăbuș depăna întruna frumoasa poveste despre o fiică de pădurar. Pe urmă, amintindu-și deodată cîți ani au trecut de atunci, s-a întristat, și-a scărpinat ceafa, a amuțit, a pornit spre casă. Tudorache nu se mai putea mișca din loc și, fiindu-i milă de băiat, Onache i-a făgăduit

că, se prea poate, în altă sară, când or mai avea vreme...

A doua zi începutul acesta de pătrănie a înviorat toată tinerimea satului. Spre sară, Tudorache împreună cu alți câțiva băieți și-au găsit o mică trebușoară pe dealul cel mare, și se tot plimbau ei pe lângă portița lui Onache Cărăbuș. Ba coborau la vale, ba se întorceau înapoi, și tot căutau lung la portița josuță, împletită din nuiele de salcie. Cine știe, lângă fiecare portiță poți găsi ceva, dar aici, dacă apare Onache, atunci e mare sărbătoare.

Pe la amurg Onache a ieșit cam supărat, de parcă avea de gând să-i întrebe ce tot umblă ei pe lângă casa lui.

— Spuneai mata asară, bade Onache...

Auzind așa vorbă, a rîs din toată inima Cărăbuș :

— Spuneam ! Abia începusem a aduce vorba, măi flăcăilor, căci fetișcana ceea a pădurarului, să nu se supere pe unde o fi fiind ea amu, era un drac și jumătate ! !

Sară de sară, o săptămână încheiată băieții din Ciutura stăteau în jurul lui Onache și se împărțeau din voia bună a lui. Din vreme în vreme, venea Nuța să-l cheme pe tatăl său la masă. Avea și fetișcana asta draci, căci venea tocmai atunci când Onache ajungea cu povestea la cele mai delicate întorsături de vorbă. Băieții nu se supărau — era fiica lui Onache, au învățat cu dînsa la școală, de, cum să te superi !

Într-o sară, când pătrănia ajunsese la momentul cea simpatic, unde totul se hotărăște într-o clipă — a fost ori n-a fost ! — Nuța a mai venit o dată să-l cheme pe tatăl său. Pentru a patra oară ieșea din casă, și bietul Onache, făcîndu-i-se milă de dînsa, și-a lăsat povestea baltă. A oftat și, pornind spre casă, a spus băieților :

— Lasă, poate ne mai întîlnim noi cumva...

A doua sară însă n-a mai ieșit. Era un miez de toamnă și, ba e ceață, ba o întoarce spre ploaie. Iar între ceață și ploaie, așa, cam peste drum, locuiește conul reumatism. Băieții erau încă tineri, slavă Domnului, nu știau

ce-i asta. Se tot adunau pe înserate și stăteau răbdători la poartă. Vroiau să afle cu orice preț cum s-a sfârșit povestea cu fiica pădurarului. L-au tot așteptat multă vreme la portiță, pe urmă ce i-a venit în cap lui Tudorache? Ia hai să între el, să întrebe omenește cam pe unde, pe când ar putea ei să se întâlnească...

A intrat și nu se mai grăbea să iasă napoi. În casă era bine, era cald, și apoi fiica lui Cărăbuș semăna ca două picături cu fiica ceea a pădurarului. Avea draci și ea, era aceeași pătăranie ce umbla sprintenă prin casă și, cu toate că în povestea asta nimeni n-ar fi putut spune din capul locului de-a fi ceva la mijloc ori n-a fi, lui Tudorache i s-a părut că n-ar fi rău să stai așa, la o parte, ca să vezi cu ochii tăi cum se leagă și se dezleagă toate pe lume.

S-a așezat pe laviță fără nici o urmă de grabă, a prins a povesti cum și pentru ce s-au mai sfădit o dată tată-său și cu moșul lui. De data asta era hitru, făcuse școala la Cărăbuș, și a așternut povestea în așa fel, că pe la miezul nopții abia-abia ajungea la începutul sfezii, și când pleca, a fost rugat de toți dumnezeii să vie a doua oară și să povestească totul pînă la capăt. N-a izbutit însă săracul să-și sfîrșească povestea, că în sara următoare, când a intrat, vreo șase băietani ședeau în casa lui Cărăbuș, și fiecare căuta să se vîre cu cuvîntul, căci fiecare venise cu pătărania sa.

*

Trece toamna. Cîmpurile rămase goale suflau o răceală crudă, ce te răzbătea pînă la oase. Cîteva zile cu ploi au oprit semănatul de toamnă, i-au făcut pe ciuturenii să-și ascundă prin poduri roada și o grozăvenie de timp liber s-a năpustit peste sat. Ciuturencele, cu furcile în brîu, se grăbeau să-și îmbrace copiii și casele,

ciuturenii alergau din noapte în noapte după pământ, iar tinerimea găsisse o joacă cum nu se mai poate de frumoasă.

Cele trei ferestruici ale casei lui Onaचे Cărăbuş au prins a lumina tot mai plin, tot mai târziu. Oricît de bine le-ar fi închis pentru noapte, şi poarta, şi portiţa rămîneau puţin crăpate, aşa că cine vroia putea să intre. În serile cînd se strica vremea, lîngă pragul casei apăreau un mănunchi de paie, o furcă de fier, pentru ca dacă cineva ar încerca să-şi curăţe încălţărilor, să aibă cu ce le şterge.

Cînd a venit prima zăpadă, în casă nu mai ajungea loc nici de stat în picioare. Un drac de fată de şaptesprezece ani făcea minuni cumplite. Toţi cei ce erau pînă mai nu demult buni de gură plecau ochii sfioşi, iar ruşinoşii, prinzînd la îndrăzneală, turnau o snoavă după alta. Nuţa părea că nici pe departe nu ştie cîte se petrec în jurul ei — stătea tăcută, torcea şi apoi de unde putea ea să ştie că pentru fiecare zîmbet, pentru fiecare glumă a ei se dau bătăi cumplite !

Băieţii cătau să vie cît mai devreme, să plece cît mai târziu şi se topeau de atîta dragoste. Le plăcea cuşma brumărie a lui Onache, spînzurată în cui să se zvînteze, le plăcea a bea apă dintr-o cănuţă cu doi cucoşei desenaţi pe ea, puneau la cale, fiecare în mîntea lui, o groază de planuri, ca să-l răzbune pe bietul Onache — ca să vezi dumneata porcărie ! Sădeşte omul cîţiva vişinari în lungul hatului...

Fetele mai mari din Ciutura, întîlnind drăcuşorul cela de şaptesprezece ani, căutau să lege prietenie cu dînsul. Părinţii flăcăilor ce-şi petreceau serile la Onache găseau multă înţelepciune în vorbele spuse de Cărăbuş, iar ciuturencele erau gata să puie mîna în foc că Nuţa şi mai ales mamă-sa ştiu a face de dragoste, şi, vede numai Dumnezeu, odată şi odată au s-o păţească ele, au să-şi blesteme şi zilele, şi neamul.

Băieților însă le plăcea să fie vrăjiți. Veneau sară de sară, iar cu cîteva zile înainte de Crăciun, cînd badea Onache, ițindu-se de pe cuptor, a prins a aduce vorba că și somnul o fi avînd vreun rost în viața omului, a mai apărut un flăcău. A venit iute ca vîrtejul — un scîrțit de portiță, pași, o bătaie ușoară în ușă și — uite-l în prag. Nalt, frumos, mîndru cum nu mai văzuse casa ceea. O perică neagră ca pana corbului, buze mari și rumene ca vișina coaptă, un pătrățel auriu de licean la mîneacă.

— Nică !

Au satele noastre o putere misterioasă asupra tuturilor sufletelor crescute într-o singură matcă, așa încît cei plecați nu visează decît la clipa întoarcerii lor. La liceul industrial din Soroca multă carte nu se prea făcea, dar chiar și ceea ce se făcea era însușit în fugă, căci elevii nu visau decît la viitoarea vacanță. Trăia și Nică cu gîndul doar la vacanță. Spre cumplita sa uimire, de astă dată a găsit satul pustiu. Zilele, foștii lui tovarăși dormeau pe după sobă, iar pe la amurg se adunau cu toții în casa lui Onache Cărăbuș, căci, zicea lumea, a răsărit din Nuțșoara ceea un drac de fată cum nu se mai află. Cîteva zile Nică a tot stat pe acasă, căci nu îndrăznea să-și înfrunte părintele, dar mai apoi și-a zis : stai, domnule ! Are tatăl meu ce are acolo cu badea Onache, dar ce avem noi cu Nuța ? Drept care a și coborît într-un amurg de pe dealul cel mic.

— Bună sara.

Nuța, deșteapta fiică a lui Cărăbuș, le-a potrivit pe toate în așa fel, că lîngă dînsa a apărut un locușor slobod, iar furca din care torcea tot timpul se făcea a luneca la vale, bat-o focul s-o bată, așa că nu mai era chip de tors.

— Dă, bre, să-ți țin eu furca ceea !

Fiul lui Haralambie nu era dintre cei care să lase ceea ce putea fi al lor. Dar, pe de altă parte, sărmanii

vișinari, stîrpiți de cireșari... O mare nedumerire s-a lăsat în casă și Nuța, ca să treacă peste aceste tăceri grele, l-a întrebat cîte clase a făcut, cîte i-au mai rămas. Terminase șase, iar încolo Dumnezeu știe, căci zilele omului sînt puține și totul pare să fie dinainte hotărît de soartă. Iar dacă soarta pe toate le-a hotărît, ce să ne mai căznim și noi cu ghicitul ?

Trece Crăciunul, trece Anul Nou, se trece și vacanța. Vreo două săptămîni Nuța torcea tristă și îngîndurată, căci nu mai vedea în casă buzele cele cărnoase, vișinii, ce spuneau minciuni de-ți era mai mare dragul... O scuturau fiorii de fiecare dată cînd scîrția portița, dar, vai, unde ți-i Soroca și unde e Ciutura ! Apoi au venit frigurile celea mari, au venit viscocele, așa că nici biata lor portiță nu mai scîrția, și nici Nuța nu mai avea ce tresări întruna.

Nu se știe cum și de ce, dar tocmai pe frigurile celea mari judecătoria din Soroca a găsit de cuviință să mai revină o dată la procesul intentat de Cireșari împotriva Vișinarilor. Cărăbuș, nu ținea cai în anul cela și a zis că nu pornește el la drum pe un asemenea frig. Fie ce-o fi. Haralambie avea două perechi de cai, dar, cu avocații plătiți din vreme, a zis că nu se duce nici el și a trimis vorbă fiului să se repeadă la proces și să-i scrie cum au trecut toate.

Cu frigul cela nici poșta, nici scrisorile nu mai umblau. Cum însă s-au potolit viscocele și s-a făcut drum de sanie de la sat la sat, iar a început a scîrți serile portița lui badea Onache, și iară a tresărit inima bieteii Nuțe, căci, ca să vezi, l-a cunoscut după pași ! Era el ! Nică a intrat cu o vînație sub ochiul stîng și o copie de certificat din care reieșea că procesul a fost cîștigat de Vișinari. Dreptatea era de partea lor acum, și pururea, și în vecii vecilor.

— Amin, a rostit Onache, culegînd o lacrimă de pe obraz.

S-a grăbit să scoată din beci un ulcior cu vin — cam acrișor, cam tulbure, dar, cel puțin, nu te ține parale, că-i al tău. Casa era plină ca totdeauna. Au închinat cu toții câte un pahar în cinstea lui Nică, a cinstit și Nuța, urîndu-i lui Nică multe clase înainte. Nică a povestit cum s-a întâmplat de-a căpătat numai o vinătaie, a mai făcut câteva glume și s-a grăbit să plece, iar Nuța, aruncînd o basma pe umeri, a ieșit să-l petreacă.

Afară era frig, întuneric, și Tincuța i-a strigat fiicei din urmă să nu stea chiar mult. Nuța ieșea des în tindă să-și petreacă băieții, dar făcea ce făcea și se grăbea să vie înapoi. Ba că-i era frig, ba i se năzărea ceva din întuneric, ba i se părea că o tușise mamă-sa din casă.

De data asta însă ce-o fi dat peste dînsa, că nu se grăbea înapoi... Nici frig nu-i era, nici nu se speria de nimica, nici lelea Tincuța nu-și amintea că are o fiică ce-a ieșit în tindă și nu se mai întoarce.

Liniște și pace. Nici șoaptă, nici rîsete. Vîntul clatină ușa, lovind-o de perete, sfîrșie lampa a somn, iar ei tot stau și stau acolo — un ceas, o noapte, o veșnicie nu se mai întorcea Nuța, iar cînd a venit, n-a mai văzut nici un băiat în casă și ceea ce a tors ea în sara ceea nici măcar nu putea fi legat de coada unui motănaș ca să-și facă chef de joacă.

Au gemut, au scrișnit de durere tinerele lăstare ale satului — ca să vezi, fiicele iestea de pădurari au draci din născare ! O iarnă întreagă au tot bătut ei drumul încoace, au sfărîmat singura pereche de încălțăminte din casă, au rupt din avuția altora un zîmbet, o glumă, erau de acum cu norocul în mîină și, cînd colo, vine acela val-vîrtej peste dînșii, vine deștept, frumos, avut, și a rămas tînăra Ciutură săracă lipită pămîntului. Cu toate că, e drept, nimeni n-a căutat să-și ia lumea în cap — deși tineri, auziseră ei pe undeva că viața e lungă, și deseori nici prin gînd să-ți treacă de unde se pornește și unde se ajunge.

La șaptesprezece ani Nuța ajunsese fericită — lucru ce se întâmplă atât de rar și, totodată, atât de des la șaptesprezece ani. Nică nu s-a mai întors să-și termine liceul. Fusesse ales de inima unei fete și pus în fruntea tuturor ciuturenilor, această dragoste l-a maturizat, l-a făcut bărbat în toată puterea cuvîntului, iar unui adevărat bărbat pentru ce i-ar mai trebui încă și carte ? !

Acum serile cele trei ferestre ale casei lui Onache Cărăbuș luminau numai pentru dînsul, și el venea sară de sară. Stătea pînă hăt tîrziu, apoi ieșea, și, petrecut de Nuța, rămînea în umbra tinzii veacuri întregi. Șuşoteau, se drăgosteau și, vai, rupeau inimile celor rămași în casă, că-ți venea să le plîngi de milă.

Pînă în vară, Nică își tot purta părinții de nas că se pregătește de examene. Ceea ce nu va dovedi să susțină vara, va susține toamna, ca extern, iar toamna toate s-au limpezit într-o singură săptămînă. Sîmbătă, Nică a trimis starostii s-o logodească pe fiica lui badea Onache. A doua zi, duminică, pe cînd ieșea lumea din biserică, nevasta lui Haralambie cel Deștept le-a oprit în poartă pe Nuța și maică-sa și le-a ocărit, și le-a batjocorit în fața întregului sat. Luni, cam pe după masă, Nică a încercat în fundul unui grajd să se spînzure cu niște hățuri, dar l-a simțit Haralambie și l-a scos din laț. Marți, Haralambie împreună cu guraliva de nevastă au venit la Onache pentru a face pace : Doamne, a luat-o gura pe dinainte, un singur fecior au, și profesorii ceia din Soroca, nu trece un ciutorean pe acolo să nu le trimită vorbă să întoarcă flăcăul înapoi la carte. Miercuri la Onache a mai venit un rînd de starosti — de astă dată cu buna înțelegere a întregii familii. Joi nu s-a întîmplat nimic deosebit, iar vineri, Nuța a urcat în brișca viitorului său socru și s-a dus la Soroca, să-și aleagă rochie de mireasă. În sfîrșit, sîmbătă, Haralambie a mai venit o dată cu nevasta la Onache, pentru a alege o frumoasă

zi de nuntă, pentru că, oricum, fără o zi frumoasă nici tu nuntă, nici tu căsnicie.

Onache stătea pe laviță tăcut, își mîngîia cu palma creștetul și la toate propunerile viitorilor săi cuscri tăcea. Nu zicea nici da, nici ba. Cu toată invidia satului, care nu mai înceta să se mire și să se crucească — să vezi cum Onache cel Prost l-a tras pe sfoară pe Haralambie cel Deștept ! — cu toată această mare slavă, Onache era abătut, întristat, chiar prostit într-un anumit fel. Pentru a trăi o viață în mijlocul unei lumi, trebuie să știi a te descurca, altfel nu se poate, altfel te duci la fund. Dar cum Dumnezeu să se descurce el, cînd de dimineață pînă sara vîește satul cu osanale în jurul lui, iar destîmul îi șoptește la ureche că geaba sînt toate. Prostul nu se va înrudi nicicînd cu cel deștept, pentru că niciodată Haralambie nu va lăsa să-i intre în casă prostia lui Onache, precum nici Onache nu va primi să trăiască cu mintea altuia, oricît de deștept ar fi fost acela.

Din păcate, cei din jurul lui nu vroiau să-i împărtășească îndoielile. Băieții erau fericiți să aibă neamuri pe dealul cel mic, tocmai sub pădure. Tincuța se vedea de acum stînd la slujbe alături de șalul cela vîrgat, cumpărat cîndva de la Soroca, cît despre Nuța, ea îndeobște era cuprinsă de un fel de febră, încît nici nu-ți mai venea a crede că-i aceeași fată.

Onache o urmărea așa cu coada ochiului și-l dorea la inimă pentru că, o, sfinte Dumnezeule ! Cu totul altceva avusese el în vedere atunci cînd ieșise într-o sară la porțiță, pentru a povesti băieților o tîmplare cu o fiică de pădurar. O fi vrut, mă rog, ca omul, să-și găsească un băiat bun și cuminte-de aici, din mahala, să le ajute să-și facă pe aici, pe aproape, o căscioară, să-i scoată încetul cu încetul și pe ei rînd cu lumea, dar a venit Măria Sa Întîmplarea, le-a dat pe toate peste cap, zicînd : așa va fi. De, a suspinat Onache, cînd nu a mai avut

încotro : mă voi duce și mă voi așeza la o masă cu ecle mi-a vrut numai rău, dar soarta n-a vrut să-l lase să se închine în fața dușmanului său.

*

Cu câteva zile înainte de nuntă, după ce și-a trimis băieții la stîină după caș, — că mulgeau oile cu rîndul și tocmai venise rîndul lor să ridice brînză, — Onache s-a repezit să are jumătatea ceea de desetină din mijlocul moșiei lui Haralambie, care acum trecea de zestre Nuței. Firește, putea să și nu are pămîntul cela, pentru că viitorul său cuscru avea și cai mai voinici, și plug mai bun, dar, ce s-o fi gîndit bietul om în mîntea lui : de la tata am primit jumătatea ceea de desetină frumos arată, gata semănată, apoi că tot arată și semănată să treacă de zestre fiicei mele. Firește, se poate întîmpla să mai fi fost ceva la mijloc. Oricum, după ce-o viață întregă te-ai tot judecat și te-ai ținut cu dinții de o fărîmă de pămînt în mijlocul unei moșii, acum, cînd într-un fel sau altul, haturile urmau să fie arate și pămîntul urma să fie vărsat în loturile fostului tău dușman, atunci, legea pămîntului, glasul pămîntului te cheamă să mai vii, să-l mai stropești o dată cu sudoarea, luîndu-vă astfel rămas bun unul de la altul.

În pragul nunții sale Nuța ajunsese tăcută, ascultătoare și priitoare cum nu se mai poate. Vroia, pe semne, să lase casei părintești imaginea unei bune surori, unei fiice harnice și iubitoare. Onache i-a zis așa, într-o doară, că poate ceva mai încolo, spre chindii, să se repeadă la jumătatea ceea de desetină de pe dealul mic, să-i ajute a duce caii de căpestre cînd se va ajunge la ultimele brazde și, cuminte, ascultătoare cum era acum Nuța, a venit cu mult înainte decît ar fi trebuit, și o vreme a stat lîngă căruța, urmărind cum se subțiază și se topește văzînd cu ochii fișia de pămînt rămasă nearată.

Fiece pământ poate fi arat în două feluri : ori începi arătura de la haturi, de la margine, și-o duci spre mijloc, ori o începi de la mijloc, de la răzor. Onache obișnuia să înceapă arătura de la haturi, pentru că, își zicea, mai arunci colo o brazdă peste hatul cela și tot e mai cu folos. Acum, firește, nu mai avea nici un rost să arunci brazde peste hat, pentru că zilele haturilor celora, oricum, erau numărate.

— Mă rog, și-a zis Onache, las' că plugul meu știe a ara și de la răzor.

Haralambie semănase în anul cela aproape tot dealul cel mic cu răsărită și, ori că găsisse sămință bună, ori că pământul era bine lucrat, ori că anul a fost priitor pentru floarea-soarelui, dar stăteau păduri nalte cu pâlării cît roata carului. De departe era frumoasă pădurea ceea de răsărită, dar cînd a ajuns arătura la margini, le era de-a scăpării, căci o loveau pe biața Nuță pâlăriile și pe cap, și pe mâni, și pe șolduri, așa încît, năucită, nu mai știa nici ea însăși, sărmana, cum să ducă caii ceia. Erau la ultima brazdă, pe care Onache o culegea pe ici-colo cu fierul plugului, cînd deodată, din ascunzișul codrului celuia de răsărită a țîșnit un drac de vulpe roșie ca para focului. Înnebunită de strigătele lui Onache, care striga cînd la cai, cînd la fiică, s-a strecurat printre copite, pe sub boturile cailor și, retezînd arătura, a dispărut în răsărita din cealaltă parte...

Speriați de vulpe, cei doi telegari ai lui Onache parcă ar fi sălbăticit, parcă ar fi turbat. Nechezînd războinic, s-au ridicat în două copite, au smuls plugul din brazdă și au pornit cu el aiurea prin răsărita lui Haralambie. Femeile niciodată nu s-au priceput a umbla cu caii, iar acum, biata Nuță, speriată de cele ce se petrec, în loc să lase și cai, și căpestre, se ținea morțiș de friu, și caii, repezînd-o în lături, au lovit-o cu un corn al plugului ieșit din brazdă. Fata a țipat mai mult de spaimă decît de durere, pe urmă însă, văzînd cu ce vîntăi la

genunchi s-a ales, s-a dus șchiopătînd spre căruță, s-a ghemuit lîngă opalcă și a prins a plînge.

După o jumătate de ceas cele două gloabe rumegau tăcute la opalcă, Nuța își tot mîngîia vinătaia, iar bietul Onache stătea zăpăcit, plouat, nimicît, căci a cîta oară în viața lui norocul trecea pe alături, pe lîngă poarta, pe lîngă casa, pe lîngă viața lui...

*

La început Nuța se ținea cît se poate de bine. Totuși, mai spre sară, durerile au prins a o răzbi. Adică pînă la fintîină cu căldarea deșartă venea sprintenă și ușurică de-a mai mare dragul, dar înapoi cu căldarea plină nu mai putea merge atît de ușor, și se vedea de departe că șchioapătă. Mai tîrziu însă, pentru a nu se stîrni fel de fel de vorbe, a coborît în valea satului cu niște treburi de-ale ei. Mergea tot atît de sprintenă și vioaie, cele două picioare o purtau ca pe un fulg. Atîta doar că mîinile ei mici, frumoase, măcinau tot ce li se nimerea în jur, și ochii ei căprii, tulburați de-o mare durere, cereau cruțare, cereau ajutor. Apoi, pe lîngă toate, din vreme în vreme a început a i se frînge glasul — era o răgușeală ce-o răzbea așa, pe neprins de veste. Rîdeau priete-nele, rîdea și Nuța de răgușeala ceea a ei, dar, vai...

Dracii de babe o urmăreau pe la răscurci, pentru că ce alte griji mai au babele decît a le ghici pe toate încă din fașă și a sufla o vorbă-două cui trebuie ! Și o tot pîndeau prin ulicioare, pe cărărușe, s-o vadă nu cum coboară, ci cum urcă dealul. O pîndeau să vadă cum calcă cu un picior, cum calcă cu celălalt, și oftau baborni-țele naibii : vai, săraca, chiar șchioapătă, mititica... Fi-rește, cu asemenea noutăți babele nu mai stau acasă, ci-și tot caută treburi pe dealul cel mic, și tot trec pe lîngă poarta lui Haralambie.

Nunta a mai fost amînată pe două săptămîni, și Ciutura a început a-și lua rîmas bun de la dînsa. Cînd o

nuntă se amână de două ori — gata : poți să-i pui cruce. Totuși n-a avut dreptate atotștiutorul sat, pentru că, pînă la urmă, a fost o nuntă cum nu se mai poate spune, acolo, pe dealul cel mic.

Era o frumoasă și caldă zi de toamnă. Pădurile din împrejurimi se mai țineau încă verzi, dar nucarii au început a-și scutura frunza, și ograda lui Haralambie cel Deștept, împrejmuită cu nucari, era numai frunze mari, și peste tot domnea o miroznă ascuțită de nuci coapte. Cîntau copiii de trupă, orchestra unui regiment militar din Iași, și sute de briști, șarabane, căruțe fel de fel, venite din toată Cîmpia Sorocii, impresurau casa lui Haralambie.

Nică era un mire cum nu mai văzuse încă Ciutura. Tot ce mai avea a se împlini, a se lega, a se coace, totul s-a petrecut în cîteva zile, și a înțepenit întreaga Ciutură atunci cînd a ieșit el să-și joace pentru ultima oară mireasa. Cine știe de-i va mai veni ei a juca după nuntă, și deci să se arate satului în clipa sa de glorie, de farmec și înflorire, ca s-o țină satul minte cum a fost ea atunci cînd era mireasă.

Ciutura se făcea însă a nu o vedea, pentru că nu-i plăcea nici cătătura, nici dansul, nici felul ei de-a fi. Ciutura se simțea chiar oarecum jignită — să duci în fața altarului o asemenea frumusețe de flăcău alături de o asemenea pocitură de fată ? ! Ciutura se mira, Ciutura căuta nedumerită în jur, Ciutura întreba în șoaptă : cine o fi fiind mireasa, de unde-o fi găsit-o Nică ?

O jumătate de sat se făcea a nu ști, cealaltă ridica tăcută din umeri, și numai babele, care știau totul, șopteau sătenilor la ureche : apoi e fata lui Vasile, zis Istețul, primarul din Nuieluși, care își are pămînturile față în față cu pămînturile lui Haralambie. Zestrea acestei mirese era atît de mare, încît Haralambie putea spune că uite cît e de la sat pînă la pădure, tot dealul ista — și pînă dincolo de pirău, pînă la drumul cel mare — e

tot al lui. Apoi, vezi bine, ziceau babele, trebuia odată și odată Haralambie cel Deștept să se încuscrească cu Vasile cel Isteț.

Ciutura stătea împietrită. Ciutura dădea trist din cap, întrebându-se : bine, dar ce face cealaltă mireasă, oare n-o să vină la nuntă ? O jumătate de sat habar n-avea — cealaltă jumătate abia sălta umerii, și numai două-trei babe șopteau lumii : cum, n-ați auzit ? S-a otrăvit biata Nuța, în dimineața când muzica a cîntat primul marș, trezind satul, a și băut paharul, săraca.

Dar, pe naiba. Ciutura nu știa firea lui Cărăbuș, n-o cunoștea nici pe cea a fiicei lui. Nuța nici gînd să se otrăvească. Ce-i drept, a plîns, a urlat o jumătate de zi, iar după masă, când s-a sfîrșit cununia în biserică și în ograda de pe dealul cel mic s-a încins veselia cea mare, a venit și ea.

Venea împreună cu cei doi frați, care au crescut de-au ajuns-o cu statura. Era îmbrăcată într-o rochie nouă, venea șchiopătînd în fața satului, șchiopăta pentru toate plimbările ei, cînd umbla cu durerea prinsă între măsele. Și, fir-ar al naibii, putea fi frumoasă fiica ceea a lui Cărăbuș, cînd voia ea să fie — așa; șchioapă, cu obrajii subțiați de plîns, ea rămînea mult mai frumoasă decît mireasa adusă din Nuieluși.

*

A mai venit o toamnă, și cele trei ferestre ale lui Onache Cărăbuș au prins a lumina tot mai puțin, tot mai zgîrcit. Fetele care pînă nu demult căutau prietenie cu Nuța nici n-o mai vedeau, întilnind-o în sat. Ciuturencele aveau mari îndoieli de știe ea împreună cu mamăsa vreo vrajă, iar gospodarii din sat se minunau : Dumnezeu știe ce fel de om e Onache acela. Toacă, toacă, iar dacă stai așa să cauți, nici o vorbă spusă mai ca lumea, mai cu tîlc.

NOPTI DE VARĂ, NOPTI DE CÎMPIE

Atunci cînd amurgul vine să îmblînzească marea oste-neală a unei zile de vară, atunci cînd minile bătătorite se lasă furate de visul unei mîngîieri, atunci cînd adoarme în valeda satului bătaia unei căruțe întîrziate la drum, atunci cînd te prinde pe neașteptate suspinul singurătății și te doare, și milă îți se face pentru bietul tău noroc, — abia atunci încep a răzbate ele în cîmpie, frumoasele nopți de vară.

Văile își culcă iarba în culcușuri de răcoare, cerul greu și sîniliu coboară jos, deasupra omului, cîteva steluțe, răsărite din voia bună a lor, caută lacuri adormite să-și răsfrîngă lumina în oglinda apei. Cîmpia se așază la culcare, și satele, adunate grămăjoară, picură. Din toate cele patru părți ale lumii mustește o liniște blindă, o liniște largă cît o împărăție, și cine ajunge în împărăția aceea — nu o mai poate părăsi. Vorba coboară în șoaptă, auzindu-se abia-abia, oftează pădurile în depărtare și zburdă peste dealuri o boare caldă de vînt.

Nopti de vară, nopți de cîmpie... Ce blind te mai mîngîie, ce bine te mai laudă, ce ușor te amăgesc, scoțîndu-te din casă... Și au să te îmbete pentru o viață întreață cu o singură cofiță sinilie, și au să-ți îngîne toate melodiile pe care le cînta tinerețea părinților tăi, și au să te facă să schimbi tot ce-ai avut pentru un codru de liniște acoperită cu un cer senin. Și n-o să-ți pară rău, căci dulci sînt aceste nopți, ca primul strugur de poamnă rumenit într-un mijloc de vară. Cu vremea va veni toamna, se vor coace viile, vor aduce în calea ta sute de struguri mîndri și frumoși, dar nici unul nu va mai urca acolo unde a rămas acel prim struguraș cu cîteva boabe.

Cîmpia se cam teme, cîmpia caută să ocolească aceste nopți de vară. Oameni buni și crezători din fire, în tinerețe ei se lasă ușor furați de farmecul acestor nopți. Băietani și fete, abia trecuți de pragul copilăriei, abia ajunși la prima lor sărutare, de acum aleargă în întimpinarea acestor nopți de vară. Cînd bieții părinți văd că nopțile prea își fac de cap, cară odraslele pe la case, înjgheabă o mică nuntă, însurîndu-și copiii la șaptesprezece, la optsprezece ani.

Și rîd de graba părinților nopțile de vară, căci după cununia celor doi mai rămîne o tinerețe aproape neînceptută. O viață lungă de om cei doi căsătoriți o să caute să se întoarcă din cîmp cît mai tîrziu, cît mai osteniți, să se culce cît mai devreme, să încuie ușile cît mai bine. Dar nopțile de vară îi tot pasc, îi tot pîndesc... Uneori răzbate cite un crîmpei de liniște în casele lor și-i trezește din somn. Ei vin tăcuți la fereastră, caută lung afară, se gîndesc cu amărăciune : oare să se fi dus chiar totul, oare să fi rămas frumusețea asta numai pentru alții ? Dar nu-și sfîrșesc gîndul, căci prinde a scînci un copil prin somn. Ei vin și-l împacă, îl învelesc, își aduc aminte că ar fi bine să potcovească, în sfîrșit, calul, dar n-au parale, și pînă se tot gîndesc de unde ar putea să le împrumute, se rumenește răsăritul, vine dimineața, și rămîne uitării tulburătoarea vrajă a nopții ce a intrat pe furiș în casă, în suflet, în inima lor.

Sînt scurte și trecătoare aceste nopți de vară, dar, așa scurte și trecătoare cum sînt, cu cîtă patimă is blestemate, cu cît dor is așteptate, ce amar de vreme poartă cîmpenii în sînge amintirea celor nopți de neuitat...

*

Vreo jumătate de vară au tot alergat nopțile calde și senine după un băietan smolițel, dar era hîtru ștren-garul și nu se lăsa prins. Nu-l ademenea deloc bezna

senină în care nu poți trage o brazdă, nu poți ieși la seceriș. Harnic și stringător, avea el de acum socotelile lui cu lumea, era gata în orice clipă să se încaiere pentru haturi, cu toate că nici pământul lui și nici, firește, haturi încă nu avea. Era mîndru, era mintos, și tocmai atunci cînd se simțea pe deplin izbăvit de viclesugul nopților, atunci cînd începuse a-i lua peste picior pe cei pățiți, atunci a pățit-o și el.

Ce are a face cum a fost ? Foarte simplu și foarte complicat, cum se întîmplă mai totdeauna. Noaptea senine și calde de vară l-au încurcat într-o mie de nimicuri, i-au sucit și răsucit mințile, tipărindu-i o palmă pe umăr atunci cînd era limpede că nu mai scapă.

Cu toate că, odată ce-a venit vorba, vinovată era vîrsta. Germenele maturizării sapă în fiecare copil de țaran, și el le tot încearcă ba pe una, ba pe alta — doar doar va fi și el bun pentru ceva. În sat omul devine matur, altfel zicînd, ajunge mare numai atunci cînd se pricepe și el a face un lucru bine, ducîndu-l pînă la capăt. Unii încep a se maturiza prin glume, alții prin meșteșuguri, ceilalți prin viclenii fel de fel.

Mircea într-o bună zi s-a pomenit coasă, și nu că așa, dar un coasă în toată puterea cuvîntului, că rămînea miriștea ca rasă cu briciul în urma lui. Cu cîștigurile de la cosit s-a dus la iarmaroc de și-a cumpărat o coasă nouă, ca să fie a lui. Singur și-a ales-o, singur și-a bătut-o, singur și-a potrivit-o în cosie, și le-a nimerit pe toate atît de bine, că veneau vecinii să se mire de-o asemenea coasă ușurică și bună. Iar cînd omul e tînăr și știe a cosi, și are coasa lui, parcă îl mai poți ținea acasă ? !

Mircea a cosit mai toată vara. A cosit iarbă, lucernă, grîu, secară, iar cînd nu a mai avut cc cosi, s-a înțeles cu pădurarii să cosească în pădure pentru fiecare a patra căpiță de fîn. Pădurarii, mă rog, de ce nu ? Și-l tot înfierbîntau cu laudele, și se tot mirau de-o asemenea coasă, de-un asemenea coasă, iar bietul Mircea — dă-i

nainte postată după postată, așa că-i aburea cămeșa de pe umeri, și căpicioarele de fin ba coboară în vale, ba urcă la deal, ba iară coboară la vale...

Și tot așa hai și hai, — pînă ce într-o zi, într-o bună noapte, căluții lui Nicolae Moraru au sosit pe drumul vechi al Pămîntenilor o căruță cu fin, o mică pălărioară de paie deasupra și un fluierat șăgalnic, ce ținea morțiș la o anumită afacere cu dracul acela de față :

*Măriță, Măriță,
Tinără fetiță !
Eu m-aș îndura
Și ți-aș cumpăra...*

Drumul vechi al Pămîntenilor zace înăbușit de colb, frămîntînd osteneala unei zile de vară. Răsare de undeva o boare de vînt, se prelinge ușor în lungul văilor, și iar e liniște și pace în jur. O lună cu obrajii supti s-a repezit din zarea senină și urcă cerul încet. Din vreme în vreme răsare cîte-o fîntînă la marginea drumului, murmură în jurul ei picăturile de apă, mustindu-se dintr-o călcătură de vită în alta.

E miez de vară, și nopțile sînt scurte, ard cu flacăra deasă, aurie. Umbra căruței cu fin s-a așternut departe în largul cîmpului și pare a nu se mișca din loc — copitele cailor bat surd colbul drumului, roțile se mișcă, dar ce ți-i bun cînd cogemitea umbră, așternută în cîmp, unde-a fost, acolo rămîne. Mirozna finului de prima coasă scoate băiatul din minți, îl tot grăbește și-i șoptește întruna că prea e rușinos, că altul în locul lui demult ar fi sucit mințile drăcușorului celuia de față :

*Cercei și mărgele
Pentru mîngîiere...*

Și deodată a amuțit. La vreo sută de pași înaintea căruței stătea pe marginea drumului o fată. Două gițe unduiau ușor pe spinarea ei, îndemnînd-o la drum — copila face cîțiva pași, apoi iar se oprește. O fată tînă, o fustișoară cenușie, un coșuleț de papură și o cîmpie largă, ce picură în jur cît vezi cu ochiul..

Nuța...

Noaptea era caldă și senină, copila era ostenită, iar el venea cu o căruță încărcată cu fin. Erau amîndoi în aceeași vîrstă, amîndoi erau din Ciutura, și sortit le era să împartă frățește în două și noaptea ceea de vară, și cîmpia și drumul, și finul din căruță.

O viață lungă de om se tot întorcea Mircea la întîlnirea ceea a lor. De fiecare dată o tot tîlmăcea altfel decît data trecută, dar, oricum ar fi răsătîlmăcit-o, întotdeauna, cînd și-o aducea aminte, rămînea cutremurat de acea înfiorare dulce pe care o cunoscuse atunci, pentru prima oară în viață. Că era dor, că era dragoste, că era vis, ce importanță are ? !

Pînă la urmă a întîlnit-o. Urcase și el, o iarnă întregă, dealul cel mare. Petrecea sară de sară împreună cu drăcușorul cela de fată, și începuse a fi așteptat, ajunsese a-i ține furca, zvicnise în inima lor acel fior dulce, dar mai pe urmă a venit frumosul de la Soroca, și ea l-a părăsit ori, cum se zice în Ciutura, l-a *lepădat*.

De obicei, oamenii au buna-cuviință să-i ocolească pe cei pe care i-au trădat. De doi ani, de la nunta ceea a lui Nică, Nuța tot fugea din calea lui Mircea, îl ocolea chiar și acolo unde părea că nu puteau să nu se întîlnească. Dar doi ani e vreme multă și iat-o stînd puțin stingherită, puțina rușinată, pe marginea drumului. Așteaptă. căruța și nu știe nici ea însăși ce-o să fie pînă la urmă — poate a trece fără a o recunoaște, poate s-a opri.

Se schimbase mult în cei doi ani de zile, și totuși Mircea a recunoscut-o. A întîlnit-o noaptea, departe de

sat, și a recunoscut-o. A cunoscut-o, căci abia acum și-a dat sama că o căuta. Căuta sprinteneala ei scînteietoare în umbletul tuturor fetelor, căuta cele două gițe mari, căuta ochii ei căprui...

— Ce nu mai cînti, Mircea ?

Ajungînd în dreptul ei, Mircea a oprit căruța, a venit la marginea finului, a privit-o cum stătea ea jos, micuță, străină și amarită.

— Îl las pe altă dată. Se mai întîmplă o sară frumoasă și să nu-mi fie urît...

— Ba să nu lași nimic pe altă dată. Cîntă amu cît ți-i a cînta, pe urmă, cine știe...

Culesese de undeva din lume cuvinte noi, cuvinte ostentive și amare. Glasul ei, sunător și vesel, acum tremura la fiecă suflare, gata să se frîngă. Băsmăluța, fugită de mii de ori pe ceafă, a rămas să zacă colăcel colbăit în jurul gîtului. Fruntea căzuse jos, ochii osteniți de atîtea depărtări priveau pămîntul de sub picioare, și numai sîinii bătăioși, numai trupul cela sprinten mai așteptau gluma unui băiat îndrăzneț și cuminte.

— De unde vii așa tîrziu ?

Nuța a încercat să zîmbească, dar n-a izbutit și a oftat.

— Nu știi tu de unde vin...

Știa toată Ciutura. Trebuia să știe și el.

— Ce se mai aude la Ieși ?

De data asta fața a zîmbit.

— Lume multă, bani puțini... Încolo — ce să se mai audă ?...

Bate încet lumina lunii. Un suspin prelung și înăbușit se strecoară în lungul văilor — ar fi plîns, dar nu mai au lacrimi, ar fi rîs, dar n-aveau chef.

— O fi mare el, Ieșul cela ?

— Tîrg mare, tîrg frumos...

Luna bate de sus, umbra carului a venit aproape, s-a culcat tăcută lingă roți. Picură și caii, rezemați unul

de altul. Somnul cel adînc însă nu mai vine. Inima se topește, gîndurile amuțesc, și sufletul vrea în clipele celea să viseze un vis măreț, un vis de-o frumusețe rară.

— Ce duci acolo, în coșulețul cela ?

Nuța uitase, pe semne, că are un coșuleț de papură în mîină. S-a bucurat mult că nu l-a pierdut, s-a lăsat într-un genunchi să vadă ce are acolo.

— Am pîne albă, de la oraș. Vrei ?

— Ai să te poți sui încoace, sus ?

Copila a ocolit căruța cu fin, chitînd în mintea ei cam pe unde să urce, și venind înapoi la locul ei, a oftat.

— N-am să pot. Da-i bine acolo în căruța ?

— Rai.

Mircea a înfipt biciul, aninînd hăturile de el, a lunecat din căruță și, prinzînd cu piciorul spinarea unui cal, s-a oprit, a virît un braț în fin. Fusese prea multă vreme dragostea altuia pentru a mai fi și dragostea lui. Era prea sprintenă, ispititoare, amețitor de ispititoare, ca s-o urce în căruța lui, dar o dorise cîndva cum nu mai dorise pe nimeni, și ceea ce am dorit, dar nu ni s-a dat, o să ne tulbure o viață întregă.

— Ei, hai, sui.

— Cum să sui ?

Era fată și habar n-avea cum face omul cînd vrea să suie.

— Uite dar. Aici pui un picior, colo mi-l pui pe celălalt. Aici mi te prinzi cu o mîină, colo apuci cu cealaltă...

Întorcîndu-se de la tîrg, a devenit prea ascultătoare Nuța lui Onache Cărăbuș. A căutat să le facă pe toate întocmai cum i s-a spus și anume de asta le-a încurcat pe toate. Sufla fierbinte sprinteneala ei de nouăsprezece ani, copila tot urca, avînd grijile sale, și, cînd era aproape sus, caii au smuncit căruța din loc.

— Of, Doamne...

Tot ce căuta să ocolească Mircea, marea minune pentru care s-au tot ghiontit băieții din Ciutura vreme de un an de zile, tot ce poate ascunde o fată s-a lipit, a crescut în trupul lui, și numai inima fetei se bătea sălbatic, trezită de amintirea altei dragoste.

— Maica Domnului, am să pic !

Stăteau cu riscul de a se prăbuși între cai, dar căutau să mai rămână o clipă-două, căci le plăcuse. O ceață dulce și neună a prins a tulbura mintea lui Mircea, dar el nu se lăsa, nu se putea să se lase, căci mai rămânea ceva la mijloc. Rămânea risul fetei în umbra tinzii când se ducea să-l petreacă pe altul. Rămânea o mare obidă de om, rămânea acea neagră trădare care nu trebuia și nici nu putea fi iertată. Fiorul acela dulce, însă, îi prostise oarecum pe amîndoi. Odată și odată aveau ei să cadă de acolo de unde s-au oprit, și pînă la urmă au căzut.

Se cam loviseră, dar nu se plîngeau. Le venea a rîde și nu rîdeau. Și-au scăturat colbul de pe haine, au pornit a depăna o tăcere lungă, privind cîmpia, cerul. Cînd unul se încrunta spre apus, celălalt cerceta răsăritul, cînd unul se uita la vale, celălalt căuta la deal. S-au întîlnit totuși prea tîrziu, s-au întîlnit străini cu totul. Și nici de despărțit nu se puteau despărți. În clipele numărate, cînd spînzurau între cer și pămînt, s-a întîmplat ceva. Cele două tinereți înfierbîntate au izbutit să care căldura la grămadă, au despicat, împărțind în două, un fior de plăcere, și fiorul acela rămînea pentru totdeauna o taină a lor.

Stăteau tăcuți și tot priveau — unul la vale, altul la deal, iar cerul prindea a se lumina în zare. Se trecea scurta noapte de vară și era păcat că se duce. Caii, și cîmpul, și cerul — totul își întorsese privirile, lăsîndu-i în doi să-și descurce drumurile, și numai nebunul fin de prima coasă îi tot grăbea din căruță : apoi ce facem noi, bre oameni buni, ne ducem odată, nu ne mai ducem ? !

— Mircea, poate ar fi mai bine să mă duc pe jos...

— De ce să te duci pe jos ?

— Nu-i tocmai așa departe. Sănătate dar...

— Drum bun.

Dar nici ea nu se mișca din loc, nici el nu se grăbea s-o petreacă. Deodată, amintindu-și ceva, Mircea a venit la fundul căruței, a pipăit sub fin un drug proaspăt de stejar, l-a scos, l-a pus în picioare, rezemându-l de fin.

— Uite acolo, sus, în vârful lui, s-au copt câteva vișine. Îți plac vișinele ?

— Grozav.

— Ei, hai dar, sui.

— Dar tu să păzești de aici de jos, să nu mă prindă.

— Sui... Nici o grijă...

Era obosită, se rușina, dar îi plăceau vișinele și s-a urcat. Îi plăceau, nu-i vorbă, și lui Mircea vișinele. A urcat și el în urma ei, căruța s-a mișcat din loc, iar drugul, lunecînd încet, a rămas să zacă în mijlocul drumului, spre mirarea tuturor țăranilor ce aveau să treacă a doua zi, pînă se va fi găsit unul mai deștept să puie mîna pe dînsul și să-l care la casa lui.

*

Au fost, pe semne, multe la număr, sute de mii de floricele o fi fost. Își aveau poienițele lor, fluturii lor. Ascultau păsările, țineau în brațe, din zori și pînă la răsăritul soarelui, picătura lor de rouă. Au înflorit într-o singură suflare, într-o singură noapte au ajuns împodobite, a prins a-și depăna fiecare visul său, dar a venit coasa și totul a luat sfîrșit. S-a răsturnat într-o zi cerul deasupra lor, s-au veștezit frunzele, s-a potolit floarea, a dăspărut poiana cu tot cu stejari, și acum ele zac grămadă în căruță, legănîndu-se încet. O singură amintire le-a mai rămas din tinerețea de odinioară — miroznă ierbilor, mirozna florilor, mirozna viselor.

Așa se face că finul miroase. Și finul din căruța lui Mircea sufla o miroznă fermecătoare, bietele flori deveniseră crunte prin mirozna ceea și aprindeau tot ce li se nimerea în cale, făcînd totul să se miște, să se grăbească — altfel vine coasa și, gata, totul va sfîrși.

Nuța și-a pierdut coșulețul în fin și, tot căutîndu-l, a dat cu obrazul de umărul lui. Mircea s-a pomenit cu hăturile răsucite și, tot descîlcindu-le, a găsit cu cotul un sîn mic și virtos. Luna se topea în zare, se tot ducea noaptea de vară, finul venea cu mirozna lui nebună ca o mare peste ei, val după val, iar undeva în căruța mai mergea împreună cu ei și un cîntec frumos despre o fată care ba vrea, ba nu mai vrea cercei.

— Și, zici, e mare orașul cela, Ieșul ?

— Oraș mare, oraș frumos...

Nuța a venit singură și s-a așezat cuminte alături, hotărîtă să puie capăt acestui joc nesocotit. Și-a adunat gîțele, parcă vroia să le despletească, să le împletească din nou, dar, deodată, le-a repezit, smuncindu-le. S-a înfipt cu dinții în ele, le rupea bucăți și, în sfîrșit, îmbrățișîndu-le ca pe doi copii orfani, a căzut alături în fin, secerată de o jale grea.

A prins a plînge și plîngea că dădea sufletul dintr-însa.

Căruța coboară grăbită o coastă de deal. Jos, în vale, la capătul coborișului, se zărea o dungă subțire — podul Cuboltei. Caii sforăie, sună lanțurile opritorilor. Nuța se frămînta în jalea ei, războindu-se cu cineva. Îl mușcă, îi dă palme, îl bate cu picioarele, și fustișoara cenușie urcă trădător spre brîu.

Apoi copila s-a aciuat. Părea că a ațipit chiar, lăsînd să zacă lingă Mircea două picioare coapte de fată, și seninul cerului se scâldea răsfațat în lumina lor amețitoare. Podul Cuboltei aleargă tremurînd în întîmpinarea lor. Fiecare fir de fin se răscoală, răspîndind miroznă dulce de primă dragoste, iar alături zac, legănîndu-se

ușor, picioarele fetei. Era o comoară pierdută ori aruncată înadins în calea lui, iar Mircea era băiat sărac lipit pământului.

— Lasă, Nuța, nu mai plînge, că, ce să plîngi...

Ea se liniștise demult, iar el o tot ruga prosteste să nu plîngă. Ținea din răspuțeri hățurile, căci îi venea din față podul Cuboltei, un pod vechi și îngust, cu două prăpăstii pe la margini. Chiar ziua, avînd căruța deșartă și caii bătrîni, era cam cu fiori trecerea, iar acum, noaptea, cu finul, cu o frumusețe de față alături... Finul cosit de mîna lui, acest fin subțire de pădure, îl scotea din minți și, în cele din urmă, Mircea și-a zis : stai, frate, ce fac eu ? Cel puțin podul să-l trecem.

A încercat în mare grabă să așeze fustișoara fetei la loc. Un deget, o mică părticică din firea lui s-a atins de lumina celor două picioare, s-a înecat în goliciunea lor și s-a jurat că moare, dar nu se mai întoarce înapoi. Mircea a trimis cealaltă mîna în ajutor, dar a pierdut-o și pe ea. Și atunci cînd fiorul tinereții îi întunecase cu totul, cînd rămăseară numai douăzeci de pași pînă la pod, un braț al fetei, rupînd învelișul finului, s-a ridicat, rugîndu-l parcă ceva în limba lui mută. Mircea a vrut să afle ce vrea el. S-a apropiat, s-a aplecat. Timid și rușinos s-a culcat brațul fetei pe umărul lui, îndemnîndu-l undeva departe, într-o lume unde nu mai există nici rușine, nici amintiri, nici poduri, ci e numai sfînta dragoste...

Nopți de vară, nopți de cîmpie...

Sărmanii căluți au făcut o minune, au răsplătit din plin tot ovăzul, toate laudele de care au avut parte, trecînd căruța cu bine peste pod, iar dacă o pălărie de paie a lunecat totuși în prăpastie, nu mai era vina lor. Cum au trecut podul, s-au oprit, așteptînd măcar un cuvînt de bine, măcar o fluierătură de încurajare, dar căruța rămăseară pustie : nimeni nu-i mai ținea hățurile, nimeni nu le mai cere cailor nimic. Erau bătrîni și înțeleghători cei doi căluți, eră noapte tîrzie în jur și, of-

tind pentru încă o nedreptate ce li s-a făcut, au pornit din capul lor spre sat.

Cailor nu le prea plac drumurile umblate și, cînd le vine, cearcă să facă un drum după înțelegerea lor. Și acum, rămînînd singuri, căluții lui Nicolae Moraru au căutat să facă cel mai scurt, și au făcut cel mai lung drum pînă la Ciutura. Au trecut peste o margine de pădure și cît pe ce să răstoarne căruța prin ciotce. S-au vîrit într-o mlaștină și au ieșit cu greu înapoi. Au poposit lîngă toate căpițele cu lucernă, au gustat din toate păpușoaiele ce li se nimereau în cale, și tocmai spre zori, cînd începuseră a ridica drumul ce ducea de-a dreptul în Ciutura, au simțit prima oară hățurile.

Nuța plîngea. Plîngea zîmbind printre lacrimi, pentru că din vina ei, din vina lui, din vina celor două tinereți adunate laolaltă, n-a rămas nimic din fustișoara cenușie. Se luminase de ziuă, iar din căruța cu fin pînă la una din rochițele ce le avea acasă era un drum atît de mare, un drum atît de greu...

— Hai, bre, ți-ai găsit cînd plînge ! Dă mai bine să vedem ce ai în coșulețul cela.

Avea o bucată de pîne și un boțisor de brînză învelit într-o băsmăluță. Au împărțit totul în două, au mîncat — ea zîmbind printre lacrimi, el veselindu-se. Mircea i-a mîngîiat fruntea cu o mișcare blîndă, stîngace :

— Stai să te așez eu...

A săpat o fîntîniță în fin, și-a ascuns dragostea acolo, dîndu-i de grijă să-și frece nasul la rădăcină, dacă-i va veni a strănuta. A luat hățurile, biciul, și caii au pornit a urca drumul spre sat.

Soarele a apărut de după dealuri fierbinte, roua fumega prin livezi, și ciuturenii mișcau grăbiți pe ulițele satului. Schimbau glume cu vecinii, vorbeau blînd cu vitele, sunau căldările în jurul fîntinilor și se mirau cumplit zărind o căruță încărcată cu fin ce intră în sat

cu zorii — o fi mers săracul băiat o noapte întregă. Iaca aista cînd se însoară, apoi o să adune multe la casă.

— Da un' ți-i pălăria, măi Mircea ?

— Am băut-o.

— Vezi să nu te suduie tat-tu.

— Apoi că am băut-o împreună.

Ride Mircea, rîd și ciuturenii. Într-adevăr, dacă au băut-o împreună, ce vorbă mai poate fi !

O singură noapte de vară a intrat în viața unui băiat și a făcut o minune cu el. Încă nu demult, încă asară, pornind după fin, trecea prin Ciutura băiat rușinos și ascultător — o singură noapte la mijloc, o noapte de vară, și iată-l semeț, setos de glume, cu o deprindere nouă de a privi omul drept în lumina ochilor.

Prima femeie în viața unui bărbat... Un lucru cît se poate de simplu, o moștenire pentru care nici măcar noroc nu ți se cere, a intrat în viața lui, a zguduit, a ars, a vînturat totul. Și, în același timp, nu s-a prăbușit nimic, nu s-a aprins nimic, n-a dispărut nimic. Totul a rămas, născut fiind a doua oară, totul însă a rămas așezat pentru o viață lungă, plină. Sătenii se bucurau — să vezi cum a crescut el, fir-ar al naibii ! Se bucura și Mircea : de, ce să-i faci, crește lumea, și numai Nuța tremura în fintinița ei. Simțea ea cum scapătă un fior de groază printre glumele băiatului. Urmărind vîrfurile salcîmilor de pe marginea drumului, își dădea sama cum o tot cotește el, nădăjduind să ajungă acasă tocmai atunci cînd n-a fi tatăl său.

— De unde aduci finul cela ?

— L-am furat.

— Vezi să nu te prindă !

— Pe dracu mă prind ei.

La încheietura celor două dealuri, în miezul satului, o frumusețe de casă așezată pe-o temelie naltă. O casă cît o școală, îți rîdea inima uitîndu-te la dînsa. Spre deosebire de deșteptul său tată, Nică, nefiind nici el

prost, iată că nu a mai vrut să-și trăiască veacul pe dealul cea mic în vecinătatea pădurilor și jivinelor. Cu bani mulți și grei a cumpărat unul din cele mai frumoase locuri din sat, a cărat piatră albă de pe malul Nistrului și a ridicat o casă de se crucea lumea. Mai ales se minunau cu toții de ferestrele casei — niște ferestre largi și nalte — de la temelie și pînă la streșină.

Mircea, de cum s-au ridicat, îl cam ocolea. Avuseră ce avuseră ei de flăcăi, și apoi, mă rog, cei bogați cu cei bogați, ceilalți cu ceilalți. Fiind totuși consăteni, cînd se întilneau pe-o singură cărare, schimbau două-trei vorbe. „Bună ziua“. — „Bună ziua“. — „Ce mai faci?“ — „Mulțumesc, bine“. Iată însă că, după o noapte de vară trăită din plin, Mircea s-a făcut așa, deodată, ahotnic de vorbe, încît se minuna și el singur.

— Ce ți-o trebuie, măi Nică, ferestreaieale iestea ?

— Nu-ți plac ferestrele casei mele ?

— Ba, de ce să zic, îmi plac ele, dar mă uit și mă mir : pentru ce și-ar face omul ferestre atît de mari ?

— Să fie multă lumină și soare în casă. Să-mi crească moștenitorii voinici și veseli. Cum zice proverbul : Mîntă sănătoasă în trup sănătos.

— De unde să se ieie moștenitori într-o casă cu asemenea ferestre ?

— Cum, adică, de unde ?

— Păi, după cum înțeleg eu, pentru ca să vină moștenitorii, ar trebui ca stăpînii casei să rămînă măcar din cînd în cînd în doi, nevăzuți de nimeni...

— Ei, atîta grijă ! Alegem și noi o noapte, pîn' ce n-a dovedit să răsără luna...

— Doar că...

Urîțica lui soție, hrînind niște pui de rață, ridică înțepată din umăr : ce glume prostești în Ciutura asta !...

Nică se grăbește să schimbe vorba...

— Cît ai dat pe fin ?

— O sută,

— Scump.

— Scump, dar face.

Ridică biciul și caii pornesc încet, căruța cu fin se tot leagănă. Mircea își apleacă din vreme în vreme capul, ferindu-se de crengi. De câte ori se pleacă, găsește cu obrazul două buze fragede și umede, o suflare fierbinte — și-au găsit când să se joace, buzele celea ! Dintr-o ulicioară cîrnește în alta, apoi, după o răscruce, face la stînga, coboară încet și deodată smuncește hățurile, oprind trăsura lingă o porțiță de nuiete.

— Bre Nuță, știi unde pune tat-tu cheia ?

Au avut mare noroc. Onache Cărăbuș, om harnic și stăruitor, o fi avut grijă să-și scoale casa cu noaptea în cap, s-o fi grăbit cu toții la cîmp, încuind ușa cu o lăcățică.

— Uite colo, după lespedeza cea de piatră, pun ei cheia.

Îi plăcuse, pe semne, fîntînița, și nu se prea grăbea să iasă de acolo. Abia și-a scos fruntea. Se uita mirată în ogradă — de două săptămîni nu mai fusese acasă și, ca să vezi cum îi aici... Gherghinele au dat în floare, au început a și-o scutura chiar, cartofii au crescut nalți ca în toți anii, iar cărărușele sînt curățele, de parcă ar fi fost suflute — cei doi frați se străduiseră în așteptarea ei.

Mircea, ridicat în genunchi, a aruncat în mijlocul ogrăzii coșul de papură și, văzînd că fata se cam codește, a întreat-o :

— Ei, ce faci : cobori, nu cobori ?

Nuța era gata să se scoale în picioare, cînd, pe neașteptate, a răsărit de după casă Onache Cărăbuș. Începuse a ciopli ceva, căci a apărut cu un toporaș legănîndu-i-se în mîna dreaptă. S-a oprit în mijlocul ogrăzii, supărat foc. Meseria de timplar și-o putea căpăta numai atunci cînd era supărat și, dacă avea de cioplit, umbla

înfuriat vreo două-trei zile pînă a începe lucrul. L-a privit pe Mircea fără a-l recunoaște, fără a-l vedea.

— Parcă mă strigase cineva. Tu m-ai strigat ?

— Nu.

— Ce mi te-ai oprit la poartă ?

— S-a deshămat un cal.

Onache Cărăbuș, ieșind din ogradă, a venit lîngă cai, a căutat să așeze căpestrele, a smuls o mină de fin din căruță, dar, pe semne, nu i-a plăcut finul, căci s-a grăbit să-l vîre la loc. Întorcîndu-se în ogradă, a zărit coșulețul de papură aruncat din căruță. A rămas foarte mirat. L-a ridicat de jos, parcă era gata să se bucure că găsisese o avere ce-o credea pierdută. Apoi a stat pe gînduri, amintindu-și ceva, și, în cele citeva clipe de frămîntare, a prins a se veștezi. I-au scăpat umerii jos, și-a coborît fruntea, s-a gîrbovit. Deodată însă și-a scuturat capul cărunț, a rămas nemișcat cu toporul într-o mină, cu coșulețul în cealaltă. A prins a se uita sus, în căruța cu fin, la băiatul cu capul gol. Îl privea încet, da parcă îl ara cu plugul, îl privea țintă, suflare cu suflare, și deodată bietul Mircea a simțit în creștetul capului răcoarea și ascuțișul toporului ținut în mină de Onache Cărăbuș.

— Tu mi-ai aruncat vechitura asta ?

Adunînd ultimele picături de curaj, Mircea a căutat să-i răspundă :

— Îi a matala.

Onache și-a lăsat obrazul sfirtecat de un zîmbet batjocoritor — auzi tu, și aista îl are de prost ! Cu pași înceți, cu umblet străin, a venit lîngă căruță. Răsucind ușor brațul, a aruncat coșul sus pe fin, rămînînd să stea lîngă porțiță de parcă se aștepta că toată ziua ceea au să-i tot arunce vechituri în ogradă.

Căruța cu fin se mișcă încet de lingă portiță, pornește la vale, iar Onache stă înțepat și arțăgos și tot stă și stă, până ce căruța cu fin dispăre după cotitură.

*

Nicolae Moraru urmărise căruța de departe, de cum a intrat în sat. Apoi, când a văzut-o aproape de casă, a venit în mijlocul ogrăzii. Stătea țeapăn locului, scuipa plictisit și nici nu s-a întors când a intrat căruța în ogradă. A lăsat-o să treacă pe lingă el. Părea că așteaptă să fie atins măcar de un fir de fin — el sau pălăria lui, și atunci ar fi descurcat ușor cine-i stăpîn în bătătura asta. Mircea era șmecher și, când trebuia să așeze o căruță de fin, știa el s-o așeze.

Alături, după un gârducean josuț, făcut din bețe de răsărită, mătușa Safta smulgea cînepa. Cu umerii cărămizii, presărați de floarea cînepei, cu mîinile pline de must verde, tusea înăbușit. Urmărea cum își întîmpină un tată feciorul, cum răspunde feciorul la supărarea părintelui, fiind gata în fiecă clipă să se amestece, să ia apărarea băiatului, dar cînepa, vai, cînepa, că mai avea de smuls, și apoi tusea ceea o înăbușea cu totul...

Nicolae Moraru, tot zîmbind, i-a făcut lui Mircea semn cu sprînceana să coboare din căruță și, cum l-a văzut jos, a adus o scară, a rezemat-o de fin. Prinzînd o furcă de fier subțioară, a început a urca. A rămas foarte mirat găsind un coșuleț de papură. L-a cercetat o vreme. Închipuind un fel de greață cu sprîncenele, l-a aruncat jos. Scuipîndu-și în palme, a prins bine coada furcii, era gata s-o înfigă în fin cu toată puterea, pentru a arăta tuturor cum se face când se descarcă o căruță cu fin, și, deodată, a înțepenit cu furca ridicată sus, cu gura căscată.

Încet, de parcă s-ar fi ridicat dintr-un fund de mare, au apărut mai întii fruntea, umerii, gîțele aurii, și deodată, Nuța a săltat în picioare, jucînd pe șolduri o ploaie

de zdrențe — rușinea primei sale dragoste. Stătea față în față cu supăratul său socru, stătea frumoasă și îmbujorată, stătea cu ochii plecați, fâgăduind o totală și lungă supunere părintelui său.

Mircea a încercat să zîmbească, dar n-a izbutit și a chinuit cu greu cîteva cuvinte :

— Nora... E nora matală, tată...

Nicolae Moraru și-a scărpinat cu dosul palmei o tîmplă, a scuipat departe, în mijlocul ogrăzii și, privindu-și băiatul de sus, a rostit o frază pe care Mircea nu i-a putut-o ierta niciodată :

— Și ai ajuns tu, măi băiete, să ridici de jos mere mușcate și aruncate de alții ?...

— Dar dacă îi plac lui merele, oricum ar fi fost ele, ce-ți pasă matală ?

Nicolae s-a întors foarte mirat, de parcă un pui de găină i-ar fi vorbit cu glas de om. Nuța, copila cea timidă și sfioasă, și-a ridicat capul, fulgerîndu-i o privire ca un ascuțiș de brici. I-a privit mîinile, fruntea, sprîncenele. S-a înfundat în lumina ochilor viitorului său socru cu o obrăznicie neașteptată, și l-a tot privit pînă ce Nicolae Moraru s-a grăbit să pipăie cu picioarele marginea scării. A coborît jos, dar și atunci cînd stătea în mijlocul ogrăzii, ochii căprui îl mai frigeau de acolo de sus.

Jocul de-a miresele sfîrșise — venise rîndul altui joc, mult mai simplu și mult mai crunt.

Biata mătușa Safta — ea nu putea scăpa de năduful cînepei, tușea întruna, plîngea de necaz, și dădea hotărîta din cap : nu, niciodată, pentru nimic în lume ! !

Era însă tîrziu. Dovedisc să-i blagoslovească o noapte caldă de vară, noaptea cea senină rămînea pentru totdeauna prima comoară în gospodăria lor, și nimeni nu mai putea scoate din sufletul lor seninul, tihna și mirozna finului de prima coasă.

Mircea a luat furca din mînile tatălui său, a aruncat-o sus în căruță. Finul adus rămînea să fie prima lor avere, și el a zis supărat, de parcă o viață întreagă o tot învâța a descărca finul, și ea nu putea pricepe cum se face asta :

— Aruncă jos, numai vezi... Frumușel, vălătuc cu vălătuc, ca să-l pot căpița mai bine.

Pe drum trecea unguroaica, moașa satului. I-a fost sortit să fie martora primei lor zile casnice. A stat o vreme nedumerită la poartă, a zîmbit, a întrebat pașnic :

— Ce mai faceți ?

Nuța i-a răspuns cu vocea unei gospodine mulțumite de casă și de bărbat, și de toată lumea din jur :

— Iaca, am adus cu Mircea niște fin și-l descărcăm. Mata ce mai faci ?

Capitolul VI

MACI ROȘII, MACI FIERBINȚI

Cam prin postul cel mare, cum răsărea primul țurture la un colț de streășină, se ducea și voia bună din casa lui Onache Cărăbuș. Onache își ținea minile cruce la piept, înfășînd într-un fel de trîndăveală puterea ce tot avea să-i prindă bine o vară întreagă, iar Tincuța, șterpelindu-i ciubotele, pornea prin sat să vîneze legăturile cu sămîntă. Un capăt de cîrpă, o nimica toată legată frumușel, cîteva noduri lăsate drept semn. Cu fiecă zi de moloșag Onache picura tot mai des, iar Tincuța umplea casa cu fel de fel de legăturile, astfel încît prin aprilie nici ea însăși nu le putea găsi.

La supărare încă nu se ajungea. Tincuța avea grijă să fie cald în casă, să uite cite-o pernuță prin locurile

pe unde s-ar putea un bărbat întinde să doarmă puțin. Lui Onache nu i-a plăcut niciodată să fie răsfățat, convins că răsfățul nu e o chestie demnă de un bărbat, și, folosindu-se totuși de pernuțele pe care i le uita nevasta pe ici-colo, a început a o urmări. Tincuța ba se ducea prin sat, ba venea înapoi. Umbla iute, bucuroasă de iarmarocul pe care îl face, iar Onache, știindu-și bine nevasta, se gîndea : măi, o să umple muierea asta grădina cu niște urîtenii de-o să-ți fie rușine să ieși în lume ! Și, vrînd-nevrînd, devine curios. Își scutură lenea pentru o jumătate de oră, pescuiește o legăturică dosită de Tincuța, o dezleagă și trece printre degete o șuviță de semințe.

— Măi femeie ! D-apoi asta ce să mai fie ?

— Ghicește.

Bătea la poartă primăvara. Gospodinele adunau sămînță, iar semănatul a fost totdeauna și mai rămîne a fi cea mai mare încercare de noroc. Și chiar de se mai abătea cîte-o aripă de viscol peste sat, căutînd să bage groaza în lume, plugarii simțeau că vine primăvara. Ciuturenii își mîngîiau brațele cu lenea, să nu se plîngă că rău le-a fost tot anul, iar ciuturencele își umpleau casele cu legăturile, căci pe sama lor erau lăsate grădinile.

Un petic de pămînt în jurul casei, bătătorit de vite și ciopîrțit de cărărușe, odată cu facerea cerului, se prindea de fusta gospodinei și n-o mai slăbea pînă în toamnă. Ciuturencele sînt cele care încep primăvara, înfruntînd pămîntul cu primele boabe de sămînță. Sînt mîndre și îngrijorate de marea răspundere ce revine pe capul lor, schimbă și tot răsschimbă prin sat semințe, se bucură, se sfădesc, se împacă și iar se sfădesc. Ciuturenii, ajunși la primele zile calde de primăvară, abia urmăresc cu coada ochiului porăielile gospodinelor.

Cît îl privește pe Onache, el niciodată nu s-ar fi înjosit pînă într-atîta ca să prindă o legăturică și s-o dezlege, dar ceva se petrecea cu nevasta ceea a lui.

În primăvara lui patruzeci, Tincuța umbla prin sat ca o morișcă. Cărase atîtea legăturile, încît a prins a închipui niște cîntece vechi, ce îi plăcuseră cîndva de fată mare. Veselia asta l-a scos pe Onache din sârte. Adică, după ce i-a stîrpit toată grădina cu prostiile sale, muierea asta a lui mai și cîntă ! Supărat cum nu se mai poate, Onache a lăsat pe-o vreme moțăiala de primăvară, a prins a desfăce legăturilele. Bănuia el că nu-i stă tocmai bine să facă ceea ce face, dar nu se putea opri. Apoi a dat de-o legăturică cu semincioare cenușii, ne-maipomenit de mărunțele.

— Ce-o mai fi și pe-aici, măi femeie ?

Și-a întrebato nevasta în felul cela plictisit și plin de necaz, după care pornea, sfada cea mare. Tincuța, deprinsă a înghiți orice ocară, numai să nu se zvonească prin sat că e sfădită cu bărbatul, de data asta și-a înfipt mîinile în șolduri și i-a răspuns de parcă l-ar fi scuipat în obraz :

— Ai chiorît, nu vezi că-s maci ?

Pentru prima oară, după atîția ani de căsnicie, Tincuța a încercat a fi obraznică. Onache a tras cu coada ochiului spre nevestă, socotind cam cît loc îi desparte și unde ar putea el nimeri de s-ar răsuci cu brațul, fără a se mișca din loc. Norocul ei că stătea cam depărțitor.

— Nu cumva te-or fi dus dracii pînă la moșie ?

— Ce să mă duc singură, dacă am băieți ?

— I-ai trimis tu la moșie ?

— S-au dus singuri și bine au făcut. Au cîștigat un ban, au adus și oleacă de sămînță...

Onache Cărăbuș nu suferea macii. Cîndva, demult, în copilărie, s-a dus cu niște draci din mahala să fure prin grădini. Au dat de niște gămălii de maci abia por-

niți a se coace. Semințele moi și lăptoase se dădeau la mîncare, și Onache s-a îndopat bine de tot. A venit acasă, s-a culcat pe prispă și a tot dormit două zile și două nopți. Mamă-sa bocea că nu se mai trezește Onăchel al ei, dar a venit o mătușă și l-a pus pe picioare. A umblat însă Onache o vară întregă somnoros, după care nu a mai avut ochi ca să-i vadă. Cu alte cuvinte, lui Onache nu-i plăceau macii, iar cînd ciuturanului nu-i place ceva, apoi chiar că nu-i place.

Tincuța, în schimb, se dădea în vînt după maci. Fără maci ea nu mai era gospodină, nu putea pune la cale nici o petrecere în casa ei, nu putea găti renumitele în toată Ciutura turte cu maci. Tincuța căuta în fiecare primăvară să-și umple grădina cu maci. Îi semăna fără știrea lui Onache. Atunci cînd avea noroc și, după primele ploii în grădină răsăreau tufe pletoase, fumurii, umbla cu frica în spate, pentru că Onache smulgea macii cu mult înainte de-a dovedi ei să dea în floare.

Cu vremea vecinele au aflat că Onache smulgea macii din grădină și nu mai vroiau să-i facă Tincuței parte din sămință. Tincuța, pînă la urmă, părea că găsise un alt fel de-a coace prăjiturile, ca să fie tot așa de gustoase, de parcă ar fi fost ele presărate cu mac. Onache se simțea răzbunat, silind macii să-i ocolească grădina și casa, și ar fi fost toate cum nu se poate mai bune, de nu apărea arendașul.

Nu departe de Nuieluși era o moșioară. Arendașul, un venetic uscățiv și foarte îndemînic, semăna moșia din an în an cu soia mică, ungurească, ori cu maci. Nici secara nu-l ispitesea, nici păpușoiul nu avea să-i placă. Europa era în ajunul războiului, din an în an creștea prețul la soia, la maci și, spunea lumea, mîne-poi-mîne arendașul cumpără toată moșia.

Tocmea oameni la lucru cu ziua, plătea cîte douăzeci și cinci-treizeci de lei pe zi, și țărani din satele vecine se duceau la cîștig. Mai ales umblau primăvara, la semă-

nat, cînd nu prea aveau de lucru pe ogoarele lor. Pe lîngă cîștig, mai aduceau buzunarele pline cu mac, cu soia, și apoi aruncau boabele aduse pe ogorul lor : cine știe, te pomenești că poți ajunge așa, într-o bună zi, om bogat...

Onache a întrebat nevasta :

— Și soie au adus ?

— Este și oleacă de soie.

— Ș-o să sămănați și pacostea ceea ?

— De ce să n-o sămănăm, dacă samănă toată lumea ?

— Vreți să vă îmbogățiți și voi ? !

A făcut legăturica la loc și pentru prima oară, în loc de-a încinge o sfadă, a tăcut. Mă rog, dacă crede așa toată lumea, dacă face așa toată lumea...

Pe la mijlocul lui aprilie, cînd în grădină a prins să răsără tot ce fusese semănat, Onache n-a putut descoperi nici o tufă pletoasă în jurul casei. Era lucru de mirare, a văzut cu ochii lui cînd i-a semănat Tincuța, știa și locul unde au fost semănați. Dar n-au răsărit. Pămîntul din jurul casei a trecut de partea lui, însuși pămîntul a venit să le facă pace în casă. Onache a umblat cîteva zile cu urechea ciulită, așteptînd să se plîngă Tincuța că n-au răsărit macii, și apoi să-i spuie el cîteva vorbe frumoase, dar Tincuței puțin îi păsă și de grădină, și de cele ce-au răsărit sau n-au vrut să răsără.

Atunci, în primăvara lui patruzeci, se vestezise oarecum Tincuța ceea a lui. Umbla tristă și tăcută zile întregi, umbla cu ochi roșii, nedormiți. Părea bicisnică, le încurca pe toate în gospodărie și nu mai aduna de prin sat nici vorbe bune, nici vorbe rele. Onache s-a îngrijorat : nu cumva o fi prins a boli nevasta lui ?

Tincuța niciodată nu se plîngea că ar fi durut-o ceva. Era veșnic în picioare, de dimineață pînă în noapte tot alerga ca o furnică, și părea făcută cu așa socoteală, încît să nu se mai cheltuie niciodată. Numai rareori, cînd se adunau trei-patru femei și începeau să-și de-

pene necazurile, Onache prindea cîte-o frîntură din şoapta nevestei.

— Doamne, Dumnezeu! M-a apucat o dată aici sub inimă, cînd veneam de la deal — credeam că nu mai ajung acasă...

Onache s-a îngrijorat pentru prima oară : nu cumva să-l lase vădăoi, că asta i-ar mai lipsi... A prins a-şi urmări nevasta. Îi urmărea vorba. Îi urmărea grijile. Îi urmărea munca. Se mira cumplit că, hodinind nopţile ca şi el, nevasta umblă nedormită. Şi a rămas trăsnit cînd a fost să afle că aşa, cam pe la zori, cînd cei doi flăcăuani, abia întorşi de la fete, adormeau în casa cea mare, Tincuţa cobora de pe cuptor şi, păşind uşurel în virful picioarelor, intra în odaia de alături.

Cum trăgea uşa în urma sa, dispărea de parcă ar fi înghiţit-o pămîntul. Oricît şi-a sucit minţea Onache, nu putea pricepe de ce-o fi stînd ea acolo ? De vorbit n-avea cu cine, căci băieţii dormeau duşi. De tors n-ar fi putut prin întuneric, rugăciuni nu i-ar fi ajuns pentru atîta amar de vreme, nici de culcat n-avea pe ce să se culce în odaia ceea.

Onache niciodată nu se grăbea să afle adevărul acolo unde era rost de ghicit. Îi plăcea să-şi puie minţea la plug, s-o obişnuiască cu toate sucilele cîte s-ar fi putut întîmpla, dar plimbările Tincuţei au ţinut cam o săptămînă încheiată. Şi nu de alta, dar pentru că foşnetul fustelor îl trezea de fiecare dată, într-o noapte s-a ridicat şi el din pat şi a pornit în urma nevestei.

Prin ferestrele din casa mare bătea o lună plină. Băieţii se ciondăneau prin somn pentru un capăt de ţigară. Pe podele zăceau, aruncate, la întîmplare, hainele şi încălţările lor. Tincuţa nu era. Neştiind ce să mai creadă, Onache a pornit înapoi spre uşă şi tocmai atunci şi-a zărit nevasta. Stătea lipită într-un ungher.

Urmărea, absentă şi fericită, somnul celor doi vlăjgani.

— Vă-hă-hă... Și-apoi ce-mi stai aici ?

Tincuța, ridicînd un deget, a pornit grăbită cu el spre buze :

— Sst... Să nu mi-i trezești.

Ar fi rîs Onache, de n-ar fi fost trezit din somn.

— Care trezit, bre ! Pe dînșii dimineța cu o căldare de apă nu-i poți pune în picioare, darmita amu, la primul somn ! Hai la culcare.

— Du-te, eu mai stau olecuță. Că-i privesc și mi-ai atît de bine...

— Hm...

Onache s-a întors în casă, și-a găsit culcușul pe lavită, dar somnul nu-i mai venea. Stătea cu ochii închiși și se gîndea că s-a prostit cu totul Tincuța lui. În loc să ia cociorva ori melesteul, ea îi tot alintă pe cei doi vlăjgani. Băieții prea s-au răsfățat, caută a trăi fiecare cu mîntea lui. N-ar strica să-i dea puțin la brazdă, dar nu mai avea nici chef, nici vreme.

Ațipise un pic și, deodată, ce s-o fi tîmplat la mijloc — nici el însuși nu știa, dar s-a pomenit într-o clipă stînd în picioare în mijlocul casei. O asemenea săritură nu mai făcuse de mulți ani. Îi tremurau genunchii, de pe frunte scăpătau pe obraji picături reci de sudoare. Ba că a visat un fior rece ca gheața, ba că cineva l-a prins de umeri și l-a scuturat.

Onache se silea la repezeală să-și amintească unde e furca cea de fier. Apoi s-a gîndit : ce te poate ajuta furca ? ! Se cutremurase lavita sub el, pereții se cutremuraseră, pămîntul parcă s-ar fi mișcat din loc. A venit la fereastră, s-a uitat puțin afară, dar luna a fugit în nori. Era întuneric. S-a culcat iar, și-a șters fruntea cu mîneca de la cămeșă și s-a gîndit : să știi că a fost mare cutremur de pămînt !

Sudoarea de pe frunte nu-l mințea niciodată. Cărăbuș se simțea stăpîn pe soartă numai atunci cînd avea sub picioare un pămînt greu, potolit pentru totdeauna.

Cum pămîntul începea a-și irosi măcar cît de cît eterna sa pace, Cărăbuș era primul care se tulbura. Și iată că iară s-a întîmplat ceva acolo, în adîncurile pămîntului, și Cărăbuș se trezește în miez de noapte.

Stătea în capul oaselor și se crucea : toată viața a crezut că nopțile sînt mute și tăcute în cîmpie. Acum era noapte, dar de tihnă și pace — nici vorbă. Suge vîntul frunza prin livezi, o javră la vecini ba scheaună prin somn, ba se trezește și cască. A plesnit un căprior în acoperișul casei, rugumă Joiana, offînd din cînd în cînd. Apoi urmează cîteva clipe de tihnă, e o tăcere atît de deasă, atît de încheșată, încît ți se pare că te scalzi în mare. Și iată că tocmai în clipele celea de tăcere urechea lui Onache a prins un vuiet surd, ce părea a veni de departe, din adînc, pe sub pămînturi. Venea atît de departe și atît de adînc, încît părea a fi însuși glasul pămîntului, și glasul cela tînjea. Nu se plîngea, nu striga, nu urla, ci gemea așa, pe tăcute, cu măsesele strînse.

Tincuța nu s-a mai întors să-și împlinească somnul. Pe la zori a ieșit în ogradă, a prins a aduna vreascuri pentru a face de mîncare. Umbla tăcută, nedormită, se tot grăbea fără a ști bine de ce se grăbește, privea împrăștiat în jur și încurca vorbele cînd o oprea vreo vecină la poartă.

*

Într-o sară, întorcîndu-se de undeva pe la amurg, Onache a găsit în casă un bob de lumină ce tremura în candela spînzurată în ungher, sub icoană. Băieții erau duși pe la șezători. Tincuța tot umbla de la o vecină la alta, lăsîndu-l singur în casă. Și Onache, după multe cugetări, a venit în fața icoanelor, a prins a șopti încet, cu vîrfurile buzelor, *ocinașul*¹.

¹ *Tatăl nostru.*

Un mugur de lumină, răsădit pe-o iconiță veche, mirozna plăcută de oloi ars, înșirarea domoală a unor vorbe cărora nu le știa rostul, dar pe care le prinsese de mic de la răposata sa bunică, l-au împăcat cu toate. S-a culcat și a dormit un somn adânc, trudit, dar pe la zori iar l-a trezit foșnetul fustelor, și cum a intrat Tincuța în casa cea mare, a și pornit a tînji pămîntul.

Onache o prins a se linguși pe lingă nevastă. Simțise muierea ceea ceva atunci cînd lui nici că să-i fi trecut prin cap, știa Tincuța ceva, ceea ce nu știa el. Onache a prins a-i lauda bucatele cînd se așeza și cînd se ridica de la masă, cerea băieților să-i poarte mamei cinstea, îi aducea din sat orice mînciună auzită, dar toate erau în zadar. Tincuța umbla zăpăcită, nedormită, încurca vorba, privea risipit în jur, se gîndea numai la cei doi feciori și, văzînd așa treabă, Onache a prins a-i urmări mînile. Și mînile au trădat-o. Mînile Tincuței erau doi copii ce nu se mai săturau de a se juca între ei și era cît se poate de simplu-să le pricepi joaca.

Tincuța a început a ținea casa într-o curățenie cum nu se mai pomenise în Ciutura. Totul era măturat, scuturat și spălat înainte de a fi venit vremea măturatului, scuturatului și spălatului. Cînd intra cineva în casă, Tincuța îi urmărea picioarele, avînd bănuieli urite, urmărirea să vadă unde a să se așeze, ce o să facă cu pălăria scoasă din cap. Tincuța se oțăra la cele mai frumoase și proaspete înjurături, vîra băieților prin buzunare capete de cirpe curățele și se făcea palidă cînd vreunul se pornea spre mătura din ungher cu un deget ținut la nară.

Tincuța aștepta nepoți, Tincuța ținea casa curată în așteptarea nurerilor. Pămîntul vuia noapte de noapte, iar Tincuța visa nunți. Hitler înghițise o jumătate de Europă, prin sate porneau concentrările, iar Tincuța se visa soacră mare. Ce-o fi socotit ea în capul ei — pînă una-alta, să-și însoare băieții, să le facă la amîndoi case,

să-și crească nepoții, să moară și să fie înmormintată în straiile ce le va porunci cu gură de moarte, iar încolo — fie ce o fi...

Celor doi vlăjgani nu le ajungea minte pentru altceva, dar atîta lucru au priceput. Și s-au grăbit, așa, într-o glumă, să împartă gospodăria în două. Fiecare își avea calul său, hectarul său, și a pornit o mare încurcătură în gospodăria lui Onache. Ba un cal a rămas neadăpat, ba un hectar rămînea neprăsit, căci frate, frate, dar brînza-i pe bani. Și, culmea la toate, Nuța a prins a veni cam des, tot șușotea cu frații și le făcea cu degetul jucăuș, amenințîndu-i pentru cine știe ce mari isprăvi pe care aveau de gînd să le puie la cale cei doi băieți.

„Așa-i, carevasăzică !“

A ajuns Onache Cărăbuș străin în casa lui. Nimănu-i nu-i pasă de are el de spus ceva ori nu. Tincuța se grăbea cu nunțile, băieții despicau gospodăria în două zi cu zi, pămîntul tînjea nopți întregi, iar lui Onache nu-i rămînea decît *ocinașul* — o rugăciune ale cărei cuvinte nu le înțelegea. Și ceea ce îl scotea cu totul din fire era faptul că uneori în casă i se mai zicea și tată — pe semne, pentru a-și bate joc de dînsul.

*

Onache Cărăbuș a prins a-și aminti toți sătenii ce-i rămăseseră datori cu un pahar la crîșmă. Avea de gînd să se așeze odată cu băieții la sfat, dar, pentru a-și înfierbînta vorba și ciuda, era nevoie de un pahar-două. Parale n-avea. Avea mulți săteni ce-i datorau cîte-o petrecere, căuta să se tot întîlnească cu ei, dar ciutureanul, cînd se face uituc, apoi rar găsești un prost ca dînsul. Și în vreme ce Onache se tot căznica să-i ducă cu vorba cît mai pe de-a dreptul, au venit în Ciutura renumitele băști galbene.

Directorul școlii, un om milităros, bine hrănit, cu sprînceana încruntată, a împodobit tinerii satului de nu

se mai cunoșteau ei înde ei. Nimeni nu știa cum a ajuns el director de școală. Se spunea că a fost pînă mai nu demult proprietar al cîtorva mori, dar pe urmă a lăsat măcinatul și a trecut la politică.

O fi ajuns departe, tot trecînd de la un partid la altul, căci jandarmii, întîlnindu-l, ridicau bocancii sus, repezînd în același timp dreapta la chipiul fuguiat, și ciuturenii, văzînd cum stau lucrurile, îi cam purtau directorului frica. Se grăbeau să-i dea primii bună ziua, să-și vadă iute de drum, iar directorul, care niciodată nu răspundea la binețe, îi urmărea cu ochi mici, suspicioși, împănăți sub sprîncenele stufoase.

Era tăcut, părea să-și fumeze și țigările fără a deschide gura, abia prinzîndu-le a greață cu vîrfurile buzelor, și mare a fost mirarea satului cînd directorul a rostit o cuvîntare. Într-o sară, trimițîndu-și elevii prin sat, a adunat în ograda școlii toți băietanii ajunși la optsprezece ani. I-a fluierat într-o linie, le-a arătat tăcut cum poate omul să-și umfle coșul pieptului, a trecut cu pași leneși prin fața lor, oprindu-se din vreme în vreme și cîrpînd pe ici-colo cîte-o pereche de palme. Cu ce îl supăraseră băieții pe care îi pălmuia, ce merite aveau cei de scăpa-seră ieftin — asta Ciutura n-a putut-o afla niciodată.

— Mă, boilor! Vă cheamă la sînul ei patria-mumă, iar voi stați cu mîinile prin buzunare!

În fond, cam astea au fost și începutul, și mijlocul, și sfîrșitul celor ce avea de spus. O dată pe săptămîină, duminică dimineața, băieții urmau să se adune la instrucție pe o mică toloacă de lîngă biserică. Instrucție poate face numai voinicul ce schimbă pălăria pe-o bască galbenă. Basca se cerca încununată de-o insignă, pe care o prîndea în așa fel ca să fie sus la muchia frunții. Băștile îi așteptau la prăvăliile de manufactură din Pămînteni, iar insignele puteau fi primite la cancelarie de către voinicii ce aveau basca gata cumpărată.

Optsprezece ani ! Cine nu-și dă la optsprezece ani o jumătate de viață pentru o bască galbenă și o insignă ! Atîta doar că directorul, tăcut din fire, a uitat să le spună băieților prin ce minune ar putea ei face rost de parale, ca să-și cumpere băști. În buzunarul ciutoreanului rar cînd se adunau cîte doi-trei gologani, iar acum era primăvară, sărbătorile Paștilor înfundaseră satul în datorii, și orice vorbă de parale aducea a mare prostie.

O săptămîină întregă în casa lui Cărăbuș nu se vorbea decît de bască și insignă. Băieții se linguseau și se rugau cu lacrimi în ochi, umblau flămînzi de ciudă ce le era și nu scoteau mînilor din buzunare cîte două-trei zile, ca să-și învețe părinții minte. Biata Tincuță bătea pragurile tuturor neamurilor, îndulcindu-le cu vorba și milogindu-se în fața lor, iar Onache zicea că nu poate schimba mia fără a sta cîteva săptămîni pe gînduri. Feciorii nu știau șaga cînd ajungea vorba de băști. Onache a fost nevoit să urce în pod, să coboare un ciomag no-duros de corn. După cum s-a aflat, băieții îl mai țineau minte, și cum l-au zărit în tindă după ușă, dorul de băști i-a slăbit puțin.

Au trecut vreo două săptămîni la mijloc, iar de instrucție premilitară — nici vorbă. Duminicile abia se adunau pe toloaca de lîngă biserică cîte doi-trei băietani din cei mai avuți. Fumau, dosind prin mîinci țigările, și se risipeau pe la case. „Patria-mumă“ ar fi rămasă să tot poarte dorul flăcăilor din Ciutura, de nu apăreau din nou macii. Într-o dimineață a răsărit în vatra satului vătăful arendașului și a prins a trezi satul cu vocea lui răgușită :

— La ma-a-aci ! La ma-a-aci !

Onache Cărăbuș își avea pămîntul, gospodăria sa, și a munci pe ogorul altuia era pentru el o rușine. Văzînd că băieții își pun cozi noi la sape, Onache i-a lăsat în pace să ducă la bun sfîrșit măcar lucrul ista, iar sara, cum s-a așezat la masă, le-a numărat pe degete de

cite piei o să-i jupoaie dacă le-a veni în cap să se ducă să prăsească maci. A îndoit degetele la amîndouă mî-nile — pe toate zece. Băieții au rămas buimăciți de atîta măcel, iar părintele, mulțumit cu frica ce-a vîrit-o în ei, și-a văzut de grijile sale.

A doua zi însă, cînd gătea trăsura să plece la prășit, — că aveau și ei mult de prășit în anul acela, — spre marea sa mirare, Onache a zărit-o pe Tincuța coborînd din pod sapa cu care nu mai prășise demult. Cum s-au ridicat băieții, Onache n-o mai lua la deal. De data asta însă Tincuța s-a hotărît să meargă. A pus sapa în căruță, alături de sapa lui Onache. Băieții încă nu se sculaseră. Veniseră prea tîrziu de la fete. Tincuța se tot repezea în casă, prin ferestrele întredeschise se auzea cum îi probezește ea, dar flăcăii se leneviseră cu totul. Pînă la urmă biata femeie s-a urcat necăjită în căruță, spunîndu-i bărbatului :

— Hai, mină. S-or trezi ei și ne-or ajunge din urmă.

— Băieții să se scoale singuri de căpul lor și să vie de dorul părinților la deal ? !

A rîs Onache, auzind așa vorbă.

— Nu poți lua, bre, un ciomag ori barem o căldare cu apă ? !

A sărit iute din căruță, despletind biciușca din mers. A intrat în casă cu o falcă în cer și cu alta în pămînt, iar peste cîteva clipe a apărut năucit.

— Unde-s dracii ceia ? !

Tincuța, plecînd capul, a zîmbit necăjită — ca să vezi, și de data asta i-a prins Onache cu mîța în sac.

— Băști vor, ce să le faci...

— Așa-i... carevasăzică...

A fost singurul lucru pe care l-a putut spune Onache Cărăbuș despre cei doi flăcăi, despre nevastă și despre sine însuși.

Patru răsărituri de soare întimpinate pe-o moșie cu maci, patru amurguri petrecute în drum spre casă, și Ciutura nu mai știa ce să facă cu atîția boboci — oriunde cauți, tot berete ! Sărmana tinerețe ! Ea nu știa cum să-și potrivească podoaba pe căpățînă, nu știa cum s-o poarte, nu se pricepea a prinde o insignă ca lumea, dar era fericită, aștepta să vie duminica, cum aștepta în copilărie întoarcerea mamei de la tirg.

Iar nopțile vuiiau, vuiiau întruna. Pămîntul ce hrănea fire de maci, pămîntul pe care umblau flăcăii în berete galbene se frămînta, gemea, tînjea. Nopti întregi zornăia sticla în ferestre, sunau mărunțul tacîmurile uitate pe masă, se prăbușea cîte o cocioabă ținută în proptele. Ciuturenii umblau cu frunțile grele, cu măselele strînse a necaz și își tot ciuleau urechea, ascultînd. Cine știe ce-or tot fi ascultat ei — poate căutau să deslușească năravul zilei de mîne, poate căutau să prindă rostul zilei de ieri.

Între timp a mai venit o duminică. Era o zi senină, frumoasă, cu cer nalt, cu soare fierbinte, și Nică, subofițer demobilizat de cîteva săptămîni, ieșind din frumusețea sa de casă și trecînd prin cîteva ulicioare, a cîrmit-o spre pilcul de boboci adunați pe toloacă.

Prima buchie din alfabetul militar român era simplă, cum ar fi, de-o vorbă, litera „a“ : culcat și drepti. Culcat și drepti ! Într-o clipă ești jos, lipit pămîntului, în cealaltă te pomenești în picioare, pentru ca peste o suflare iar să fii întins la pămînt.

Nică, după ce i-a dezmoțit cu vreo sută de culcări la rînd, i-a așezat în coloană după statură, a prins a le lămuri cam ce ar putea să se întimple dacă s-ar presupune pe o clipă că fiecare măgar ce poartă bască galbenă e ostaș român.

La nouă fără cinci minute a apărut pe drumul larg al Ciuturii mult temutul director de școală, și au rămas ciu-

turenii trăsniți. Directorul avea gradul de locotenent, iar un locotenent în armata regală română era egal cu gradul de căpitan în orice altă armată. Un fior, o admirație mută a înfrigerat coloana tinerilor ciuturenii. Fostul licean de la Soroca, cu o voce subțire și tăioasă ca briciul, i-a înțepenit cu zîmbete prostești pe buze, și subofițerul a tras un pui de fugă să raporteze.

Directorul a bolmojit fără a deschide gura :

— 'Neața copii.

De răgușeală ciuturenii nu s-au plîns și nici dascăli, nici văcari nu s-au dus să împrumute de prin alte sate. Glasuri Domnul le-a dat din plin pentru totdeauna. „Să trăiți !!“ Trei silabe, două răcnete ca două mușcături, o bubuitură de trăsnet, un suspin din ziua de apoi au prins a răscoli văile, iar locotenentul, încruntîndu-și sprînceana, s-a uitat mirat la subofițerul ce-i raportase, de parcă voia să-l întrebe : să fi gîngăvit ceva sugacii ăștia, ori mi s-a părut ?

— Bă măgarilor ! V-am zis : „'Neața copii !!!“.

Începea muștruluiiala ceea nesăbuită, căreia i se mai zicea „premilitărie“. Ciuturenii stăteau adunați în jur, rezemați de garduri, chiorîndu-se unul peste umărul altuia. Degeaba însă s-au grăbit — pregătirea militară e un secret de stat, și Nică, făcîndu-i o dată la stînga, pentru ca pe urmă să-i întoarcă la dreapta, a pornit coloana spre pădure.

S-au întors tocmai pe la chindii. Spinările bobocilor abureau, dar coloana înainta semeț, și ochii băieților luceau, dosind o taină pe care o știau numai ei. Aduceau un cîntec pe care nu-l mai auzise Ciutura pînă atunci :

*Europa ne cheamă,
Europa ne-ndeamnă,
Europa e mîndră de noi...*

Cîntecul a avut mare succes. Poate pentru că era primăvară, poate pentru că Ciutura cîntăreață era din

născare, poate pentru că vioiciunea îi prieşte omului mai mult decît moleşea, dar peste cîteva zile toată Ciutura s-a pomenit proslăvind Europa, care nu mai putea de dragul ciuturenilor. Cîntau copiii, ducîndu-se cu vacile. Îl cîntau sara prăşitorii, întorcîndu-se de la cîmp, îl murmurau femeile, repezindu-se cu căldarea pînă la fintînă. Îl cîntau cu toţii, iar încolo, fiecare cîntînd să umble cum îi venea mai bine la socoteală — care pornea cu dreptul, care cu stîngul.

Onache Cărăbuş a început a se înstrăina de copiii săi. Nu le mai purta dorul, nu mai simţea nici o bucurie cînd îi avea alături. De cum îşi puneau beretele, parcă ar fi fost doi demoni. Cînd îi îndemna Onache să facă ceva prin gospodărie, ei zîmbeau pe sub mustecioară — îţi venea a crede că, de-ar fi fost să judece ei singuri cu capul lor necazurile casei, ar fi făcut mare brînză. Apoi se tot aţîţau unul pe altul, căutau să intre într-o mare daraveră şi, dovedindu-şi puterea, să-l facă de rîs pe tata. Porneau la fete cînd nici soarele nu apuca a asfinţi de-a binelea, se întorceau pe la zori, aducînd cu ei în casă duhoare de tutun, şi dimineaţa, cînd se aşezau la masă, cereau Tincuţei ceva acrişor.

Din cei doi flăcăuani pe care îi avea Onache Cărăbuş, a rămas să nu mai aibă nici unul. Chiar de mai rămîneau ei să trăiască în casa lui, omul simţea că nu le mai era nimic drag din cele ce puteau moşteni de la tatăl lor. Au schimbat totul pe două berete. Toate poveştele şi îndrumările de bine pe care le tot străcura Onache în căpăşinile lor au fost acum răsucite, puse cu picioarele în sus, înţelese mult mai altfel decît au fost spuse. Se făcuseră ostaşi înainte de a fi fost luaţi la armată, se tot ascundeau după casă, minuind un lemn cioplit în chip de armă.

Iar Tincuţa făcea ce făcea şi se tot repezea prin sat să-şi dea în cărţi. Se întorcea fericită şi rumenă

la față, căci vrăjitoarele îi prevesteau în casă două dame — una de cruce, alta de dobă. Tincuța de acum visa lăutari în ogradă, visa satul întreg adunat în jurul casei, se visa soacră mare, alături de Onache, și aveau amîndoi prosoape frumoase, mari pînă-n călcîie. Tincuța căra ouăle din poiată, prin dughene, aduna băieților fel de fel de unsori pentru căpățînile lor ciufulite, tot bolmojind un cîntec despre Europa, întrebîndu-și soțul cu multă părere de rău :

— Ei, iaca, îi însurăm noi și cum o să trăim cînd rămînem iar singuri ?

Onache Cărăbuș, ca să nu-și strice inima, stătea într-un ungher și dregea briciul pe un capăt de curea. A început a o cam îndesi cu bărbieritul, a ajuns a-și rade barba o dată la trei zile. Avea un păcat de brici, adus de prin Rusia, și la bătrînețe nu prea vroia să înțeleagă briciul acela unde era vorba să taie, iar unde urma să lunece ușurel. Cînd sfîrșea să-și scarmene barba, avea pe față o sumedenie de musculițe de hîrtie. Nu se plîngea însă, căci briciul punea temelia — abia după brici venea plăcerea cea mare.

Avea în casă un pieptene greu, făcut de țigani dintr-un corn de vacă. Înainte de a se pieptăna, Onache îl curăța pe un fir de ață. Cum firul de ață pornea să fluiere subțire, în casă se așeza o liniște ca de mormînt. Lui Onache îi plăcea să fie liniște cînd se piaptără. Era și mai bine dacă îl lăsa singur în casă — numai el și pieptenele.

Greu era începutul, ca orice început. Onache ridica pieptenele sus, deasupra creștetului, parcă ochind cu el, și toată fața îi rămînea sfîrtecată în așteptarea unei batjocuri nemaipomenite. Îndată ce colții mărunței ajungeau la percica moale și cărunță, el strîngea măselele a bărbăție și încet, căznindu-și sufletul, pornea cu el spre frunte, trăgînd primele patruzeci și patru de brazde.

Cînd ajungea cu pieptenele la frunte, ofta uşurat, de parcă ieşea dintr-o apă rece ca gheaţa. Mijea un ochi spre colţii pieptenelui, sufla doi-trei fulgi de mătreaţă şi iar îl ridica sus, deasupra creştetului, ochind locul unde va cădea minia Domnului.

Era la mijloc o ciudăţenie pe care Onache nici n-ar fi putut-o lămuri. Toate grijile şi necazurile pe care nu le putea descurca la repezeală, Onache le păstra gri-juliu, pentru ca pe urmă, adunîndu-le cît mai multe, să se aşeze într-o bună zi să le descurce. Pieptenele cerca să-l ajute a face rînduială în viaţa sa. Cînd îl ridica sus deasupra creştetului, i se părea că vede aieveau toate necazurile pe care le avea. Era o viaţă de om aşternută sub colţisorii unui pieptene, se încingea o luptă crîncenă, şi Onaché le tot limpezea cu forţa pînă i se făcea milă şi de creştet, şi de pieptene, şi de perică.

Pămîntul vuia întruna, gemea pămîntul nopţi întregi, iar băştile galbene erau ţesute cu aşa socoteală, că chiar vechi, chiar zdrenţe de-ar fi ajuns, tot aşteptau să li se comande : „Un-doi, un-doi, un-doi !...“. Tincuţa aduna prin casă cîrpe bune pentru pelinci, băieţii umblau duminicile şi luau cu asalt toate vilcelele şi poieniţele din pădure, în biserică se aduna la slujbă atîta lume, că se stingeau, înăbuşite, lumînările, iar sara, lîngă crişmă, se adunau deşteptii să pună ţara la cale.

Veniseră vremuri grele. Ciuturenilor ba nu le ajungea averea, ba nu-şi puteau înghiţi bucată. Ciutura îşi tot pierdea zi cu zi calmul, cumpătul, repezîndu-se ne-bună ba la vale, ba la deal. Onache s-a contract o viaţă întregă cu satul său de baştină, dar îl iubea, îi era credincios, şi atunci cînd satul a prins a se tulbura şi a ieşi din matcă, Onache s-a gîndit că-i vremea să se re-peadă la Pămînteni.

Se gătea de drum fără nici o tragere de inimă. Nu erau în firea lui călătoriile, mai ales la Pămînteni nu-i plăcea să se ducă. Gărişoara cea mică, cum îl zărea, se

grăbea să-l înjosească, să-și bată joc de viața lui. După ce umbla prin toate prăvăliile și trecea pe la cele două iarmaroace, după ce vedea cu ochii lui o sumedenie de lei, care, sunînd ușurel, se mutau dintr-un buzunar în altul, Onache se întorcea acasă mult mai sărac decît se crezuse. Nu-i plăcea să se ducă la Pămînteni. Dacă avea vreo treabă, o porunca prin vecini, prin neamuri. Acum însă trebuia să se ducă. Vuia pămîntul sub picioare, și cînd nu mai știi nici tu însuși, nici satul tău nu știe ce e de făcut, atunci trebuie să ieși în lume.

S-a dus pe jos. Nu știa ce vești îl așteaptă acolo — bune ori rele, și nu s-a hotărît să mîie caii la întîmplare. S-a dus, deci, pe jos. Pășea încet și tot privea în pămînt ca și cum căuta un anumit sens în felul în care erau risipiți bulgării pe marginea drumului. Nici că-i păsa de cele ce se petreceau atunci în jurul lui și, spre marea sa mirare, a rămas să ție minte toată viața drumul zilei celeia, făcut pe jos pînă la gară. A reținut pentru totdeauna și felul cum arătau semănăturile, și din cîte părți suflau vînturile, ținea minte cîți oameni, ajungîndu-l, l-au lăsat în urmă, pe cîți i-a lăsat el însuși ; ținea minte și ce fel de păsări au zburat peste dînsul, și ce zi, ce dată, ce lună erau în calendar.

Ajungînd la Pămînteni, Onache Cărăbuș mai întii de toate a venit la gară. S-a așezat pe singura bancă de pe peron, și-a vîrit minile în mîneci. Răzmuiat de un pui de osteneală, s-a așternut pe-o așteptare lungă, socotită pînă la sosirea primului tren. Îi era totuna ce fel de tren o să apară, din care parte va veni, în care se va duce. Însemnat era însuși faptul. Umblau încă trenurile și, vasăzică, țara rămînea în picioare.

Nu departe de gară vreo zece muncitori, adunați în jurul unui vagon de marfă, urlau din răspuțeri : „Hop, și încă o dată hop !“. Onache, săritor la nevoie, cînd auzi „și încă o dată hop !“, a tras o fugă mărunțică, dar a ajuns tîrziu. Vagonul era dat la rampă, o punte s-a

culcat din ușa magaziei în ușa lui. Muncitorii cărau saci, puntea se lăsa moale din mijloc, ca spinarea unei pisici atunci când o mîngîi, iar în jur — semințe mici și cenușii.

Pornea a călători prin lume roada macilor din anul trecut.

Onache n-a mai stat să aștepte primul tren. A coborît cîteva scări, a retezat mica piață din dosul gării, a intrat în prima prăvălie ce-i răsărise în cale. La tejghea stătea un băietan cu șapcă albastră, cu curelușă aurie, pe semne, elev de liceu. Tînărul moștenitor al prăvăliei i s-a părut lui Onache puțin cam stricat de învățătură — căuta să fie cît mai drăguț cu lumea, se căznea să intre în voia tuturora. Bănuind cum e povestea, Onache s-a așezat pe un pervaz de fereastră și, înțepînd cu degetul toate mărfurile așezate pe rafturi, iscodea prețurile. Țăran simplu, aproape fără carte, Onache se pricepea a mirosi prețurile, știa a pipăi cele cîteva cifre în așa fel, ca să afle de ce tot tînjește, de ce tot geme și vuiește noapți întregi bietul nostru pămînt.

Lumea își ținea paralele strîns, făcute nod peste nod. Au scăzut prețurile — numai furcile de fier și topoarele, — pentru prima oară de cînd se ținea Onache mințe, — furcile și topoarele s-au scumpit de două-trei ori. Onache s-a bucurat văzînd una ca asta, a scotocit cîteva gologani prin buzunar, a cumpărat o furcă nouă. Avea acasă două furci bunișoare, dar a mai cumpărat una. Odată ce s-au scumpit, înseamnă că cu vremea au să fie căutate.

Drumul făcut înapoi spre casă nu l-a mai reținut. Toată viața s-a întrebat prin ce fel a ajuns el atunci înapoi în Ciutura? Uneori i se părea că ajunsese pe jos, alteori îi venea să creadă că a fost dus de cineva cu trăsura. O fi zburat, s-o fi tîrit pe brînci — nu ținea mințe. O furcă nouă cu șase colți, adunată într-o hîrtie unsuroasă, rupsese ceva din felul lui Cărăbuș de-a primi

lumea în sufletul său. Avea o furcă subțioară și încolo — nimic. A simțit iarăși pământul sub picioare abia acasă, când Tincuța, pipăind cumpărătura, l-a întrebat în șoaptă, cu un fior de groază :

— Ne mai trebuia nouă o furcă ? !...

Onache Cărăbuș a prins a visa nopțile o cămașă de cînepă, lungă pînă la genunchi, o curelușă jerpelită, două musteți roșcate, trase pe oală, o privire de creștin ce țesea întruna fire de tristețe. Din toate amănuntele iese-tea, potrivite de Cărăbuș într-un anumit fel, a răsărit pe neașteptate un chip viu, cu suflare, un glas domol, șugubăț, ce mai trăia în sîngele lui, făcîndu-se auzit din vreme în vreme.

Onache aproape că-l uitase pe răposatul său părinte, cu care atîția ani a tot muncit pământul, de atîtea ori a tot umblat în cărăușie. Uneori însă, cînd i se întuneca lumea în jur, răsăreau pe neașteptate o cămașă de cînepă lungă pînă la genunchi, două musteți trase pe oală, o curelușă și o cataramă din cine știe ce vremuri moștenite. Chipul părintelui era pentru Onache o icoană, un manual de istorie, un tovarăș bun pentru zile grele, și cel mai mare judecător care avea a spune ultimul cuvînt.

Furcă cea cu șase colți, cumpărată la Pămînteni, nu i-a plăcut bătrînului ce purta cămașă lungă. A pornit moșneagul a o pipăi, a zîmbit trist, trecîndu-și degetele pe la vîrfurile fiecărui colț, a rostit încet, cînd au rămas numai ei doi :

— Să fii cuminte, măi băiete...

Onache a zîmbit : sireacul tata. Așa l-o fi crescut cîndva pe dînsul, așa l-a crescut și el pe Onache. De mic i-a dat de grijă să fie cuminte. Și tuturor ciuturilor de mici li se dă de grijă să fie cumiți. De sute de ani, neam de neamul lor, moldovenii își cresc copiii

cu o singură pravilă : să fie cumiți ! Dar, Dumnezeule, ce înseamnă să tot fii cuminte ? ! Depinde cînd, cum, unde. Totdeauna nu poți fi cuminte. Dacă ai casa ta, dacă ai pămîntul tău, dacă ai neamul tău, și dacă tot ce ai se duce pe rîpă, mai poți fi cuminte ? !

*

Într-un miez de noapte, pe cînd cîmpia dormea dusă, a trosnit, a vuit ceva în ograda lui Cărăbuș. După care s-a lăsat iarăși liniște, dar prin liniștea ceea se auzea de undeva de departe, de sub pămînt, un jalnic miorlăit de pisică. N-a avut noroc — s-a vîrit în beci să prindă șoareci tocmai în noaptea cînd sortit îi era beciului să se risipească. Acum, prinsă sub dărîmături, se plîngea și ea, sărmana, de soartă.

Cărăbuș, trăind o viață întregă fără a cobori la necazurile unei pisici, acum a ajuns a se văicăra. S-a sculat cu noaptea în cap, și-a suflecat mînele, a început a desfunda beciul, avînd de gînd să-l facă din nou. Des-de-dimineată, sculînd băieții, i-a trimis la plivit griul. A rugat-o pe Tincuța să caute a-i fi la îndemînă în ziua ceea. Știa el prea bine că n-o să aibă nevoie de ajutorul ei — avea însă un lucru mare, un lucru greu de făcut și s-ar fi simțit mai bine dacă Tincuța, venind peste fiecare cinci minute, ar fi tot cotcodăcit în jurul lui : mama mea, ia ce grozav muncește, ia cum pune, ia cum ridică ! Succesul la femei face bărbatul mai voinic, mai îndemînic. Atîta lucru știa și Onache și se folosea de el din cînd în cînd...

Tincuța a răspuns fără a înțelege bine despre ce-i vorba : da, numaidecît, cum să nu ! După care, adunînd

rufele din casă, și-a luat tălpășița spre Căinar, pîrăușul de după dealul cel mic. Nunțile puteau veni pe neașteptate, trebuia să-și ție casa veșnic gata. Pe lângă asta, mai voia să afle cîteva minciuni despre flăcăii săi, iar pîrăul acela de la marginea șatului, cînd se adunau ciuturencele la spălat, era numai spumă și minciuni.

Tincuța venea de-a lungul satului cu două legături subțioară, îndemnînd cumătrele cu dînsa. Ciuturencele, tot dînd din cap a înțelege, căutau să-și vadă de griji, și cînd a ajuns Tincuța la Căinar, a găsit numai un șuvoi de apă rece, patru-cinci pietroaie mari, puse stavilă să nu fugă albiturile cu apa.

S-a bucurat Tincuța — dacă-s proaste cumătrele și nu vor să vină, cu atît mai bine! Avea Tincuța un fel al ei de-a întoarce orice necăz în bucurie — n-au venit ciuturencele poftite de ea, cu atît mai bine! Putea spăla în voie, fără a-și dosi rufele de ochii vecinilor, și cu săpunul putea s-o lase oleacă mai moale, căci se ducea săpunul Tincuței ca apa pe Căinar.

După ce a desfăcut amîndouă legăturile și, tipărindu-le cu palma printre pietre, le-a lăsat să se inmoaie, s-a așezat cumincior la o parte, cu bărbia ascunsă în podul palmei, ș-a prins a-și aminti ce obiceiuri mai sînt la întoarcerea tinerilor de la tununie. Erau multe obiceiuri în mintea ei, îi plăceau toate pe cîte le știa și, fără a le putea alege pe cele mai mîndre, a început spălatul rufelor.

Cînd o prindea hărnicia, mînile Tincuței păreau a-i fi dușmani — se jurase să se răzbune și nu le lăsa să răsufle. Pietroaiele pe care spăla nu-i trezeau nici o milă. Albiturile erau de cînepă, toarse, țesute cu mîna ei.

Ba le repezea, înecîndu-le în apă, ba le smulgea înapoi cu rădăcină cu tot, ba le sucea colac și prindea a cio-măgi pietrele. Ceea ce era gata spălat și clătit, Tincuța așternea pe iarbă să se zbicească puțin la soare, să-i fie mai ușor a le duce acasă. Abia dovedea s-o aștearnă pe una, că se întorcea iute la cele rămase și se tot crucea : au înnebunit dughenarii ceia din Pămînteni ! Vînd un săpun, că nu poți scoate fulg de spumă dintr-insul !

Pe la amiază o scoase la capăt cu spălatul. Îi rămăseseră numai cîteva schimburi ce tot cătau să fugă cu apa la vale. Înciudată, Tincuța a prins un crac, l-a așternut pe piatră, a ochit cu săpunul, și-a plecat umerii deasupra pietrelor și, deodată, sughițînd a mare mirare, s-a îndreptat din șale, repezînd minile sus, de parcă și-ar fi înțepat degetele. Cu ochi tulburi de spaimă și îngrijorare, a prins a iscodi în jur — nu cumva a văzut-o cineva ? N-o văzuse nimeni. Era singură pe malul Căinarului. A ridicat albitura pe care începuse a o spăla, a mai așternut-o o dată pe piatră, cercetînd-o.

Și-a prins capul în mîni, de parcă ar fi apucat-o mari dureri de măsele, și a început a se legăna dintr-o parte în alta cum se leagăna firele de mohor pe haturi. Biata Tincuță ! Unul din cei doi băieți n-a vrut să aștepte ziua nunții, o copilă din satul lor n-a vrut să-și ducă cîntea în casa socrilor, și au ucis-o amîndoi pe biata Tincuță. Aici pe malul Căinarului, lingă pietre, se prăbușise tot ceea ce avusese ea sfînt în viață.

Era singură în vîlcică, pe malul Căinarului, o frigea la inimă, îi venea să urle, să spargă geamuri, să aprindă lumea, să facă un pojar cum nu s-a mai pomenit ! Avea însă nevoie de sfat, nevoie de ajutor. Onache era unicul

ei sfetnic și, adunînd albiturile, umflîndu-le în spate, a pornit la fuguța spre sat. Venea prin grădini, căci n-avea vreme. Alergau cîinii în urma ei, lătrînd, legătura îi umezea spinarea, pieptul, dar ea nu mai simțea nimic. Era orbită de amărăciune, avea mintea întunecată de rușine și sufletul ei blajin s-a răscolat, cerînd moarte de om.

Onache, rămas singur, nu făcuse multă treabă. Abia a defundat beciul pe jumătate, salvînd viața pisicii. Acum stătea jos pe iarbă, furat de gînduri, iar mîinile lui, cîrpite cu pete de hlei uscat, netezeau pe genunchi un petic de hîrtie. Cînd a intrat Tincuța în ogradă ca o vijelie, el nici n-a ridicat capul. Nu s-a mirat deloc că nevasta, aducînd rufele gata spălate, le-a aruncat grămadă în colb.

Tincuța îl trăgea de mîinecă spre casă, bolmojind ceva cu buzele înălbite.

— Spune ici, bre, ce ai de spus...

Lăsîndu-se într-un genunchi, Tincuța i-a cuprins gîtul, a pornit a-i șopti ceva la ureche. Onache a zîmbit, apoi a trecut la un chicot mărunt. Suflarea caldă a nevestei îl gîdila la ureche și, smulgîndu-și capul din brațele ei, scobind urechea cu pricina, a stat o vreme de și-a venit în fire. Tincuța s-a mutat repede la cealaltă ureche. Onache, făcînd palma pîlnie, a zîmbit cam stingherit, cam zăpăcit, dar a zîmbit :

— Să-mi fie el sănătos ! A știut cum s-o ieie. Alta pentru ce au mai fost ele făcute, fetele...

Tincuța stătea împietrită. Privirea ei rătăcea pe chipul lui Onache, pierzînd fir cu fir rostul tuturor lucrurilor, și atunci Onache s-a apucat să mîngîie hîrtiuța ce rămînea să-i zacă pe genunchi.

— Tu, bre ista, lasă prostiile... Începe mai bine a mă găti de drum — uite, am primit ordin de concentrare...

În vinerea cea pentru prima oară pământul a vuit ziua-n amiaza mare. Și a venit amurgul, ultima sară înainte de plecare. Cei doi vlăjgani, întorși de la cîmp, se linguseau în jurul lui Onache. Ca să vezi ce nedreptate poate fi pe lume ! Ei poartă băști, știu a ține cadența, fac o mînuire de armă care nu se mai află ! Iar Patriamumă cheamă sub drapel un om care nici nu știe a cînta pînă la capăt chemarea Europei, încurcă stîngul cu dreptul, nu mai poate scoate pieptul afară. Primise, uite, ordin de concentrare. Cei doi băietani, scărpinîndu-și cefele a mare mirare, buchiseau ordinul, iar Onache, pipăindu-și părul cărunt, le făgăduia să-i spînzure pe o singură cracă la întoarcere, de-ór cerca să iasă din vorba Tincuței.

La aprinsul luminilor a venit Nuța. A venit cu sapa, cu un coșuleț de papură — a aflat vestea pe drum, întorcîndu-se de la prășit, și n-a mai trecut pe acasă. Din prag a început a-și sufleca mînecele. Mircea al ei de cîțiva ani era pe drumuri — ba face armată, ba nu dovedește bine a fi demobilizat și iar e luat la concentrare. Astfel Nuței îi mersese vestea că știe cît se poate de bine a petrece un bărbat la oaste. Odată cu începerea concentrărilor, era rugată de ciuturence să le spună cam ce-ar trebui de copt, cîte și cum ar trebui așezate în sacul de drum. Lui Onache sortit îi era să fie pregătit de drum de fiică, iar Tincuța, înlăturată de la gura cuptorului, stătea rezemată de un ușor, urmărind mișcările iuți și îndemînatice ale fiicei, fără a le prinde rostul.

Cărăbuș avea să plece a doua zi cu trenul de nouă. Tîrziu, cînd sacul a fost gata de drum, s-au înțeles că pe

la zori înhamă caii și se duc. Se duc cu toții să-l petreacă. În casă era un mare tărăboi. După ce au ațipit pe la miezul nopții băieții, Onache și-a ridicat sacul cu merinde, i-a dat Tincuței de grijă să nu scape gospodăria din mâni și, deschizînd ușile, a plecat de unul singur, fără a-și lua rămas bun de la băieți.

De vreo jumătate de an a tot fost lăsat să fie singur în casa asta, fără voie bună, fără bucurii. A vrut să plece nepetrecut, tot singur. Lacrimile lor pe peronul gării l-ar fi șcîrbit. Unde mai pui că lui Onache în genere nu-i plăcea să fie petrecut. I se părea că, cu cît mai frumoasă a fost petrecerea, cu atît mai grea și mai întîrziată va fi întoarcerea.

Satul era pustiu, adormit pe veci. Dormeau casele, dormeau drumurile cu bulgări, cu troscet cu tot, dormeau porțițele spetite, dormeau picăturile de rouă întinse pe sirmele ghimpate din garduri. Dormeau cucoșii prin poieți. Lui Cărăbuș i s-a năzărit că cerul se luminează pe la poale, dar pînă la zori mai rămînea mult. Se tot oprea, numărînd luminile din sat, numărînd tovarășii cu care urma să facă concentrarea. Se grăbea să ajungă la gară înaintea lor, să nu-i vadă cum trec, lăsîndu-l în urmă, cum se duc cu trăsurile, avînd alături nevastă cumincioară și copii deștepți.

Căuta să meargă prin cîmp pe de-a dreptul, dar răsărea cîte o zdreanță de cărare și-l tot fura. Cînd vedea că se ducе prea aiurea, se întorcea, dar venea alt drumeag să-l fure. Cădea o rouă deasă, poalele pălăriei scăpătau pleoștite. Sacul cu merinde îl stingherea. Oricum l-ar fi întors, părea că duce pietre în spinare. Era greu sacul cela și mai răspîndea în jur o miroznă dulce de copturi,

zădărind omul atunci cînd el n-ar fi fost în stare să
inghită o fărîmătură.

Cînd s-a luminat de ziuă. Onache s-a pomenit ajuns
la marginea Nuieluşilor. S-a mirat, căci satul acela rămî-
nea mult într-o parte de drumul Pămîntenilor. Se plî-
ngeau a mare osteneală picioarele lui Onache şi, ca să
le deprindă cu armata, ciutureanul le-a silit să facă un
ocol mare în jurul Nuieluşilor. A nimerit într-o vale
lungă, tăiată de două poduri, o vale pe care abia o mai
ţinea minţe din copilărie. Retezind de-a latul, a ridicat
un deluşor şi s-a oprit cu gura întredeschisă a mare
mirare. A ridicat mîna spre pălărie, apoi a lăsat-o să
cadă înapoi. În faţa lui se legăna un cîmp larg scăldat
în sînge — şaizeci şi ceva de hectare, cît vezi cu ochii,
erau numai foc şi pară. Înfloriseră macii.

— Şi-s frumoşi, măi, bată-i pustia...

Cărăbuş stătea prost, zîmbea încet, cu o umbră de
pocăinţă. Cui îi pasă că cineva s-a lăcomit în copilărie,
şi s-a îndopat cu maci de nu se mai putea trezi? Marea
minune a frumosului rămînea veşnic minunea. Se repezea
cîte o boare de vînt, umflînd flăcări mari, cu creste
roşii, călite. Şaizeci de hectare, şaizeci de minuni clă-
dite din bulgării acestui pămînt, şaizeci de valuri plă-
mădite din gămălii de jărat. Iaţă şi ţarna, şi bulgării
trecuseră de partea cealaltă, crescînd un fel de foc meste-
cat cu nebunie, dar frumos care nu se mai află.

Nu-i plăceau macii lui Onache, dar această minune
nici că avea nevoie de dragostea cuiva. Trăia prin ea
însăşi, îşi croia drum pe unde ar fi vrut, se strecura
uşor în suflet, făcînd din fiecă inimă o gămălie aprinsă
de mac, lăsînd-o să se legene împreună cu cele şaizeci
şi ceva de hectare.

Ce avea a face că mai apoi, în urma acestui pojar, va rămîne numai cenușă...

Șaizeci de hectare, legate într-o singură flacăară, e cam mult pentru un om. Undeva în adînc, sub para ceea, era pămînt, pămînt obișnuit, cu care a venit pe lume Onache Cărăbuș, pămîntul care i-a ținut casa, pămîntul primit din moși și gătit nepoților. Dar acest pămînt arat și semănat într-un anumit fel, cu anumite ploii și zile calde, a venit acum să-l înjosească, să-și bată joc de el.

Onache Cărăbuș stătea în fața celor șaizeci de hectare și nu se mai putea mișca din loc, nu mai ținea minte încotro și pentru ce s-o fi pornit el.

— Hai, bre, c-am mai văzut eu frumuseți de-aiestea ! Trec două-trei zile, se scutură floarea, și-or tot sta macii îștia ca moșnegii pleșuvi o vară întreagă...

Pentru că îl ajunseseră anumite griji ale dimineții și pentru a demonstra o anumită atitudine, a intrat pe cîteva minute fără sac în cîmpul cela de maci, după care a revenit, și-a pus povara pe umăr.

*

Vreme de cîteva săptămîni Onache Cărăbuș n-a tri-mis acasă nici o veste. Apoi a venit o carte poștală presărată cu rînduri mărunțele și strîmbe.

„Dragă Tincuță ! Și nu mai aștepta scrisori de la mine, că regimentul pleacă pe zonă. Roagă-te Domnului pentru zilele mele, iar de s-a întîmpla să nu mă-ntorc, vezi de pune o cruce lîngă mormîntul părinților mei. Cînd va fi ziua pomenirii morților, să-mi veniți cu toții, grămăjoară, căci se vede că așa a fost dat să fie — nici eu să n-am parte de voi, nici voi să n-aveți noroc cu mine.“

Celelalte rînduri au fost citite numai o singură dată. Pe urmă Tincuța le-a tot scâldat în lacrimi, că nu mai puteai desluși o buche. Cînd moldoveanul scapă la durerea cea mare, nimic nu-l mai poate opri. Onache abia i-a dat Tincuței a înțelege că, se prea poate, o să fie război, iar Tincuța își tot tremura bărbia într-o jale lungă, zi și noapte, cu toate că pînă la urmă n-a fost nevoită să adauge o cruce în cimitir.

Cam peste o lună Basarabia a fost ocupată de Armata Roșie. Autoritățile române erau obligate să elibereze toți basarabienii din armată, și iată-l pe Onache Cărăbuș pe podul dintre Iași și Ungheni. Are în spate un grănicer român, în față — un grănicer sovietic. Sta năucit, de parcă era sculat din somn în puterea nopții și a ieșit în prag să vadă ce se face pe lume. Un ostaș sovietic i-a dat o pîne și o bucățică de slănină, să aibă de drum.

Trenurile nu umblau — calea ferată s-a dovedit a fi prea îngustă pentru locomotivele sovietice, și cîteva zile la rînd, cît o lărgeau, n-a circulat nici un tren. Onache nu mai avea timp de așteptat pînă iar vor prinde a umbla trenurile celea și, împreună cu miile și miile de foști camarazi, a pornit pe jos, prin cîmpuri, prin sate, nepăsător la cele două sute de kilometri pe care le avea de făcut.

A ajuns în Ciutura într-o dimineață. A scăpătat moale lingă portița împletită din lozie. Iată că se mai ținea încă pe picioare portița ceea a lui împletită Dumnezeu știe cînd, cu o viață de om în urmă. Și să mai zici după asta că viața de salcie nu ține! Avea doar cîțiva pași de făcut pînă la pragul casei, dar nu-i mai putea face. Picioarele i se umflaseră, mai departe nu

voiau să-l ducă, și el le-a lăsat să zacă pe iarbă, cu tăpșile ațintite spre casă. Satul mai odihnea încă, duminicile Ciutura obișnuia să se scoale ceva mai târziu.

Căsuța lor, nu demult văruiată, stătea ațipită, cu ferestrele aburite, iar în jurul casei — numai snopi. Snopi pe prispă, pe iarbă; snopi rezemați de garduri, clădiți în clăi, puși gireadă, și snopi dezlegați, împrăstiați la întâmplare. Snopi grei, cenușii, fără frunze. Numai bețe și gămălii. Gămălii mari, împodobite cu o mică coroaniță împărătească.

Maci.

L-au pîndit cînd el nu era acasă, și au dat buzna în ograda lui. Vede Dumnezeu, nu i-au plăcut și nu a visat Onache Cărăbuș să strîngă o roadă de maci. N-a arat pămîntul pentru ei, nu i-a semănat, n-a venit să-i secere. Dar macii au venit singuri. Or fi bătut ei la porțiță ori n-au bătut, dar au intrat buluc, s-au tot adunat snopi, ținîndu-se de mîni, ca la horă, în jurul casei, i-au înfundat ograda, i-au spetit gardurile, i-au înăbușit toate drumurile și cărările. Au ocupat totul — și bătătura, și prispa, și casa, și masa.

Erau copti, erau grei, și erau mulți. Erau prea mulți pentru o simplă minte de ciuturcan, pentru o grijă de țaran, pentru un suflet necăjit, pentru o răbdare cîmpească. Pînă la urmă, Onache a început a crede că încă n-a ajuns acasă, ci a ațipit undeva la vreo răscruce, iar macii i s-au arătat în vis. Dar nici vis nu era, căci l-a simțit o javră de cîne și a început a se gudura. L-a zărit și Tincuța prin fereastră, a sărit din casă, s-a prins de gîtul lui cu șiroaiele de lacrimi cu tot, iar el stătea jos pe iarbă, aduna în jur gămălii de mac, le fărîma, strecu-

rind printre degete semincioare mărunte, cenușii, semințe ce purtau în ele acel foc mare, mistuitor.

Tincuța, clipind fericită cu genele-i umede, a pornit a le înșira pe toate — în sfârșit, puterea nouă le-a dat pământ și lor, acum au destul pământ. Au primit două hectare din pământul arendașului, două hectare cu tot cu roadă. Macul se secera ușor — în câteva zile l-au culcat la pământ, l-au cărat în ogradă. Trece lumea pe drum și se minunează : atita roadă n-a mai văzut ograda lui Cărăbuș ! Și să știi că chiar așa este — atita roadă n-au mai văzut ei !

Ciutura fierbea. Să te pomenești într-o singură zi dintr-o țară în alta, așa minuni se întâmplă mai rar. Renumitele griji de țărani, ce uscau mințile nopți întregi, griji ce au intrat vreme de veacuri în măduva oaselor, în douăzeci și patru de ore s-au tot călătorit peste Prut. Bieții ciuturenii nici nu știau cum să așeze perna ca să adoarmă. Totul în jur se mișcă, totul e al tău. Întinde mina și ia. Vrei pământ — poftim pământ !

Onache Cărăbuș ar fi fost fericit cum nu se mai poate, de nu întâlnea în fiecare dimineață o grozăvie de maci în ograda lui. Se bucura pentru pământul primit, era gata să-l răsplătească cu tot ce are, dar roada asta de maci n-o putea primi. Era la mijloc un ceva peste care el nu putea trece. S-a obișnuit a socoti drept al său numai ceea ce era plătit cu sudoarea, cu truda celor două brațe. Restul nu l-a ispitit niciodată. Stătea pe prispă și nu putea înțelege prin ce fel macii semănați și prășiți de arendaș pot așa, deodată, deveni macii lui ! De, ținea minte că băieții lucraseră câteva zile — în socoteala celor trei-patru zile ar fi putut primi cu conștiința

împăcată zece-douăzeci de snopi, dar nu roada celor două hectare !

Pe de altă parte, nu-l lăsa obrazul să se ducă la cîrmuirea satului să renunțe la roadă. Pe drumul vechi al Pămîntenilor treceau din vreme în vreme tancuri mari de fier cu stele roșii, și erau gata acele mașini să dovedească dreptul lui Onache Cărăbuș, cetățean din satul Ciutura, raionul Pămînteni, la cele primite de el.

După ce-a stat cîteva zile în cumpănă, Onache s-a apucat și a clădit snopii într-o gireadă înaltă și lungă, ce ajungea pînă aproape în fundul grădinii. I-a clădit în așa fel, că gămlăile macilor ieșeau prin gard în drum, ademenind trecătorii, și cînd veneau femeii să culeagă în pestelcă gămlăii, căci primiseră soia, el nu le alungă, dar, ce-i drept, nici nu le poftea să mai treacă.

Ciuturii nu-i mai ajungea răbdare. Umbla ca pe ace. O băbuță ajunsă în mintea copiilor a curățit vreo zece snopi, a suít în spate un pud de mac și a pornit cu el la Pămînteni. Se întorcea a doua zi, avînd fustă nouă, bluziță, basma. ducea daruri pentru nepoți și se ciondănea cu toate gardurile — pe semne, închinase un păhăruț înainte de a porni spre casă.

Noroc și pace bună, dar părea atît de ciudată și stingeri:ă biata Ciutura, ajunsă la viață bună vreme de cîteva zile ! Vădanele, ce-au tot ocolit o viață întreagă orice gloabă nimerită în cale, au împărțit caii arendașului, se urcau dimineața în căruță, suceau stîngaci hățurile și porneau așa, fără nici o treabă. Se plimbau. S-au cam potolit fetele țăranilor mai avuți — s-a dus zestrea, acum poți pune mîna pe un băiat numai cu cele ce ai, și ele începeau a urmări flăcăii pe care cu două zile în urmă i-ar fi dat din casă afară. Copiii umblau

lingîndu-și buzele — au aflat, spre marea lor mirare, că sînt pe lume țări unde bomboanele nu se vînd la număr, ci la cîntar. Vrei o sută de grame — mă rog, care vrea două sute — să fie sănătos ! Ciuturencele se repezeau în Nuieluși, unde s-a deschis magazin ceva mai devreme, și stăteau la rînd după fiare de călcat — pînă și Tincuța a izbutit să facă rost de un fier, cu toate că pînă atunci n-a auzit-o nimeni să se plîngă că i-ar fi trebuit la gospodărie.

Cărăbuș umbla tăcut. Cînd s-a răcit vremea, el nu s-a așezat pe un scăunel josuț, pentru ca împreună cu băieții, cu Tincuța, să reteze gămăliile de mac, să le scuture în covată. Nu s-a dus cu dinșii la gară atunci cînd sacii au fost suiți în căruță. A lăsat-o pe Tincuța să cheltuie banii după voia ei. Cînd i se cerea părerea, scotea cîte o vorbă despre ciubotele cumpărate pentru băieți, cînd nu era întreat — tăcea. A ajuns să nu se bucure nici atunci cînd Tincuța i-a adus de la Pămînteni un palton nou cu guler de blană. Și era ciudat, căci ierni întregi nu ieșea din ogradă, rușinîndu-se de paltonul vechi pe care îl avea.

Onache Cărăbuș a umblat o jumătate de iarnă în paltonul său vechi și, dacă-l întrebau unde-i cel nou, zicea că-l ține de zile mari. Pe la Crăciun 'au dat geruri, și iată-l pe Cărăbuș trecînd prin sat în palton nou. Mergea încet, cu gulerul ridicat, căci cernea zăpada de sus. Foia cu capul ba la stînga, ba la dreapta, întrebînd urechile de li-i cald, și se tot minuna în sinea sa : marele pojar de după Nuieluși a fost potolit, fărîmițat și împărțit oamenilor. Fiecăruia — cîte un tăciune cald la ureche, la spinare, la piept. O viață lungă de om Onache Cărăbuș a tot îndurat frigul, a tot visat picătura -ceea de căldură...

Și totuși, pământul vuia noapte de noapte. La vreo cincizeci de verste de Ciutura, pe malul Prutului, mai rămîneau să stea față în față doi ostași. Unul în șapcă, altul în capelă. Erau băieți tineri, cu puful abia-abia răsarit pe buze, dar aspri la cătătură, și degetul zace pe trăgaci, pentru că nu atît doi ostași, cît două lumi stau față în față, iar între ele — o dungă subțire de apă tulbure și rece.

Pământul vuia, și prin vuietul cela a venit primăvara din patruzeci și unu. Era atîta soare, că toate vietățile s-au îmblînzit, și-au încălzit suflarea. Erau atîtea cîmpuri slăbode, că și-au ostenit piciorușele toți copiii. Era un cer atît de adînc și atît de limpede, că se îneca aripa rîndunelor, dar, bete fiind de atîta zbor, nu se puteau opri.

Onache Cărăbuș stătea pe hațul proaspăt al celor două hectare primite și se gîndea : oare pentru ce să fi venit primăvara atît de frumoasă ? Au nu cumva scris este să fie pentru mulți ultima lor primăvară, și ea vrea să-i petreacă la drum, împodobită cu toate podoabele pe care le avea ? !

Pământul aburea și cerea sămîntă. Flăcăii lui Cărăbuș îl semănau o dată, îl mai semănau o dată, iar pământul aburea și cerea sămîntă. Onache stătea în largul cîmpului cu capul descoperit și se gîndea : pentru ce-o fi cerut el atîta sămîntă ? Nu cumva se teme că prea mare va fi prăpădul ce vine peste el, și pentru a-și păstra porunca primită, pentru a duce mai departe gustul pînii de secară, el vrea să lege o roadă cît mai mare ?

Pământul vuia și vuietul lui răzbătea tot mai aproape, mai aproape de inima, de sufletul omului. Și, într-o

dimineată, cînd se legase din plin frunzișul codrilor, cînd romanițele scäldate în rouă își desfăceau pletele mici și albe, cînd cîmpia își împlinea somnul, înfășurată într-o pătură străvezie de fum, de pe malul drept al Prutului primul tun și-a scuipat schija în largul cîmpiei. Primul ostaș a fost secerat, a căzut pe spate, cu ochii fugiți peste cap, rămînînd să tot privească un cer senin și cald, un cer străin și scump, un cer de vară.

Începuse războiul.

Cîmpia ardea. Avioanele, tunurile și tancurile au arat pămîntul, întorcîndu-i cîmpiei o roadă abia ajunsă în floare. Ardea pădurea cu fum negru, înăbușitor. Ardeau două cisterne la gara din Pămînteni, așternînd o coamă de fum peste întreaga cîmpie. Fumega o țigară strînsă între degetele unui ostaș mort pe-o margine de drum. Ardea un foc în vatră, gătînd obișnuita mămăliguță, iar explozia a secerat și casa, și hornul. Dezmățul flăcărilor a pornit în cele patru părți ale lumii, și Cîmpia Sorociei a ajuns să ceară măcar o picătură de apă, pentru a-și umezi buzele...

Peste două săptămîni frontul a trecut dincolo de Nistru și s-a tot dus spre răsărit. Și au trebuit băieții lui Cărăbuș să puie șcara la pod, să scoată de printre cîrpele vechi două băști galbene. Tincuța a pornit-o din nou cu nunțile, iar Onache a fost chemat la Pămînteni la postul de jandarmi pentru o socoteală foarte delicată. Vorba era că prin ce minune macii domnului arendaș au ajuns în ograda lui, și unde să fie acum sus-pomeniții maci ?

Cercetările au urmat cîteva zile la rînd. Spre deosebire de mulți alții, Onache n-a fost adus acasă cu căruța. A venit singur, dar pînă la sfîrșitul vieții îl tot prindea

cîte-o tuse seacă, de-i scälda fruntea în sudori. A fost obligat în termen de zece zile să-şi achite datoria, dar cum putea el s-o achite, cînd banii se ieftiniseră rău şi, după socoteala pe care o făcuse, cînd se întorcea de la Pămînteni, chiar de-ar fi vîndut casa, mai rămînea dator !

I-au iertat ei datoria, în schimb au fost luaţi din casă cei doi flăcăi, singurii feciori pe care îi avea. Că-răbuş s-a dus cu Tincuţa la gară de i-a petrecut. Acolo, pe peron, pentru prima oară de cînd se ţinea minte om în fire, a lăcrămat. Plîngeau şi băieţii, şi Tincuţa. A venit trenul, s-a dus trenul, au rămas ei doi...

Unul din băieţi a dovedit să trimită cîteva scrisori, celălalt n-a trimis nici un rînd. Au tăcut vreme multă, vreme grea, apoi despre soarta lor a aflat Cărăbuş dintr-un cîntec trist, adus de invalizi :

*La Crimeea, peste mare,
Măi dorule, măi...*

Au trecut de atunci ani mulţi, dar şi acum, cînd vine vara, cam prin iunie, în ograda lui Cărăbuş prind a răsări maci roşii, maci fierbinţi. Stau mîndri, aburind a pară şi gămăliile lor de jăratice străjuiesc zi şi noapte bătrîna căsuţă, puţin fugită pe-o coastă.

O vreme, cit mai ţinea războiul şi se tot întorceau oamenii, Onache, nădăjduind că poate se întorc şi băieţii lui, smulgea macii, îi tăia cu hîrleţul, îi fărîma cu călciile, dar în vara următoare ei răsăreau din nou. Pe semne, pămîntul ogrăzii s-a umplut cu atîtea semincioare cenuşii, ce poartă flacăra şi nebunia acestei lumi, că şi peste mii de ani, cînd nu vor mai fi, poate, nici neamul

Cărăbușilor, nici Ciutura, pe dealul cel mare, unde a fost odată casa lui Onache, în mijlocul verii, așa cam prin iunie, vor tot înflori gămălii pletoase de maci roșii, maci fierbinți...

Capitolul VII

NOROCUL

E mare lucru cînd omul are noroc, iar norocul ciutoreanului sînt cele două brațe ce știu a pune la cale o roadă bună. Începutul începutului, zămislirea pentru Ciutura e cea mai grea încercare, și oamenii sînt veșnic în căutarea acestor două mîni norocoase, ce pot amăgi cu un pumn de sămînță un pod de grîu. În norocul propriilor lor mîni oamenii nu prea cred, și de aceea îl caută mereu la alții. Îl caută primăvara și toamna, îl caută în casa lor și departe de sat, îl caută ieșind la semănat, pornind a săpa un capăt de vie, și apoi vreme de mulți ani la rînd, în fiecare zi, în fiecare clipă ciutoreanul tot caută blagoslovirea celor două brațe norocoase.

Ciutura avea puține brațe bănuite de noroc, iar la cele pe care le avea cearcă de răzbate. Bătrîni rămași pradă amintirilor și suferințelor, vădane zăpăcite de ne-cazuri, oameni umbriți de o mare sărăcie, toți cei ce nu știau toamna cum să intre în iarnă, iar pe vremea frigului nu știau cum să răzbată în primăvară, veneau de se închinau celor două brațe. Se rugau pentru puțin — să le tragă, într-un noroc, prima brazdă, să arunce

un pumn de grîu peste țărna jilavă și puhavă, să îngroape rădăcina unui copăcel, să culce la pămînt primul snop de grîu...

E mare lucru cînd are omul noroc, și Onache Cărăbuș părea să-l aibă. Brațele lui au fost, poate, cele mai căutate printre ciuturenii. Onache se făcea a zîmbi a mi-rare, cînd dădeau peste el buzna, cu toate că în sinea sa, pesemne, el se simțea mîndru de acest dar al lui și, cînd era rugat, se ducea pe ogorul altuia cu mare tragere de inimă. Le ținea minte pe toate cîte au fost zămislite de mîinile lui și, făcînd un bine de trei minute, urmărea ani întregi soarta celor puse la cale de el. Se minuna cumplit, deseori aducînd noroc altora, și nu se amăra că, darnice fiind pentru alții, cele două brațe rămîneau zgîrcite cînd era vorba de grijile lui.

Țărîna era cea mai mare dragoste a lui Cărăbuș, era cel mai frumos cîntec al lui, un cîntec ce se cerea cîntat cu măsură și trebuia ținut minte cuvînt cu cuvînt. Țărîna era marea lui durere, căci, cu cît mai mult se înfundau el în ea și ea în el, cu atît mai puțin îi înțelegea taina. Țărîna era o muierușcă ce-l tot purta cu făgăduieli și-l făcea să-i poarte dorul o iarnă întreagă, o iarnă lungă cît un veac.

Atunci însă cînd Cărăbuș răzbătea la primăvară și rămînea față în față cu pămîntul, atunci cînd, mînat de o nevoie a lui ori rugat de vecini, avea să atingă primul bulgăr, să trimită în blagoslovitul sîn al brazdelor primele boabe, să treacă țărînei suflet din sufletul lui, atunci Onache Cărăbuș, om mîndru și șiret, „încea“ pămîntul.

Jucînd un zîmbet în colțul buzelor, de parcă ar fi pus la cale o horă într-un mijloc de sat, scormonea de

sub bulgări un pumn de țărână crudă, o tot boțea cu palmele, închipuind din ea o minge. Și cum boțul ajungea virtos, Onache, răsucindu-și brațul, îl repezea sus, în moalele cerului. Atunci când boțul de pământ, răsuflându-și zborul, rămânea să cugete un pic și pornea grăbit înapoi, Cărăbuș părea că încearcă să ghicească ceva în mintea lui. Căuta să-și prindă boțul întreg, să-l prindă tot, pînă la ultima fărîmătură, și când îl avea întreg cu les din largul cerului, fața i se lumina, căci cele ghicite aveau a se împlini.

E mare lucru când are omul noroc, și chiar că aveau noroc cele două brațe ale lui Onache. Dar, într-o bună zi, rugat de un vecin, a ieșit în cîmp și a rămas să stea cu mîinile cruce la piept. Părea să fi uitat cum făcea el atunci când boțea un pumn de țărână jilavă. Ochiul lui nu mai vedeau brazdele din jur, urechea lui nu mai auzea glasul pîrăușelor, iar sufletul lui, sufletul lui, sufletul lui...

*

Ciuturenii, de cînd lumea, își fac singuri case. Ciutureanul nu plătește nici zidarului, nici lemnarului, nici sobarului, și cînd e vorba să-și facă casă, și-o face singur. Își suflecă minecile pînă aproape de umeri, desfundă un capăt de lutărie, umple valea cu lampaci ori, cum li se mai zice în Ciutura, „saman“. Ca să nu aibă supărare în casă, stă puțin de se pune la cale cu nevasta, iar încolo tot singur alege locul casei, ridică pereții. Ajutat de vreo rudă mai bătrînă, leagă căpriorii. Deseori munca la căsuță ține doi-trei ani la rînd, ciutureanul se alege cu o vătămătură căreia nu-i poate afla leacul, dar e fericit că și-a făcut casă. E a lui cum nu mai poate fi o casă a unui om, și-i trainică precum nu mai are cu-

vinte ca să-ți spuie, și dragă îi este, că nu dovedește a ieși bine din sat și i se face dor de dînsa.

De altfel, ciutoreanul nici nu-și face casă cum se obișnuiește prin alte părți — ciutoreanul o smulge din miezul firii sale, dîndu-i suflare din suflarea lui, bucurie din bucuriile lui. Poate anume de asta, cum nîmerești în sat, dacă e vremea lucrului și lumea e la cîmp, te poți așeza cu casele la sfat și ai să afli cam tot atît cît ai fi putut afla de la oameni. Ba se poate întîmpla ca o căsuță să fie mult mai sfătoasă, mai limpede la vorbă decît stăpînul ei, căci, pe cît de tăcuți și zgîrciți la vorbă sînt ciuturenii, pe atît de vorbărețe apar casele zidite de dînșii.

În patruzeci și patru a apărut o căsuță în Ciutura cu o durere atît de mare, încît se opreau trecătorii din drumul lor și urmăreau cruciți marele necaz al celor trei ferestruici. După ani și ani de viață pașnică, și-a pierdut voia bună lutul ridicat de Onache Cărăbuș, și acum iată a prins a se jelui lumii. Plîngeau cu lacrimi amare și atunci cînd se apropia frontul, a plîns în zilele cînd a ajuns frontul, și chiar pe urmă, cînd armatele sovietice se apropiau de marea lor biruință, căsuța lui Onache Cărăbuș rămînea îndurerată cum nu mai poate fi.

Onache nu-și găsea locul. Se zbătea bietul om ca peștele pe uscat. Ici mai tăce, colo mai rîde, dincolo se face a nu fi înțeles, iar căsuța de după porțița de salcie se tot căina, deplîngîndu-i pe cei doi feciori căzuți la război. Această adunătură de lut, zămislită și ridicată de mîinile lui Onache, trăia aceeași viață cu dînsul, dar, spre deosebire de stăpîn, casa nici nu putea, nici nu vroia să se prefacă. Iar drumul satului e mare, un rînd de șefi se duc, alții vin, și tot trec pe lîngă casa lui

Onache, se tot opresc pentru a se întreba : de unde atîta tristețe într-o zi atît de însořită și frumoasă ?

Din păcate, casa lui Onache nu era singura casă încruntată. Casa lui Haralambie cel Deștept stătea și ea amărită, plină de necaz, cu toate că fiul lui Haralambie, Nică, se refugiase în România cu soție cu tot și, în fond, nu prea avea ce se plînge. Totuși, înrăită cum era, nu avea ochi a se uita la lume casa ceea, și iată că nopțile au început a fi chemați amîndoi la sovietul sătesc — Haralambie cel Deștept și prostul cela de Onache. Se cerceta în amănunțime cum poate fi explicat cazul că două case — una de pe dealul cel mic, alta de pe dealul cel mare — trăiesc cu aceeași dispoziție, pe cînd stăpînii caselor aproape că nu-și vorbesc unul altuia și, cînd sînt chemați, stau tăcuți unul într-un ungher, celălalt — în alt ungher.

Peste vreo două săptămîni Haralambie cel Deștept a fost ridicat, întreaga avere a fost împărțită printre săraci.

S-a stîns pentru totdeauna lumina în casa de pe dealul cel mic, și Onache Cărăbuș și-a dat sama că a venit rîndul casei lui. Cu toată sfada și neînțelegerea, erau frați de cruce. O știau ei doi, o știa satul, o știa o lume întregă și, după ce a fost ruinat unul, nu putea să nu fie ruinat și celălalt.

*

Pe drumul cel vechi al Pămîntenilor trecea oaste. De-a lungul văilor pluteau coame de colb, închipuind toate povîrnișurile și întorsăturile vechiului drum. Roți de mașini, roți de tunuri, șenile grele de tanc. Drumul se destrămase, drumul își muta albia, ba scăpătînd la vale,

ba repezind-o pe de-a dreptul peste deal, iar armata venea întruna. Peste bulgării măcinați de mii de ori și plămădiți înapoi de-o bură de ploaie, saltă greoi camioane cu ferestrele găurite. Două focuri de armă, două găurele mici — una în dreptul volanului, alta ceva mai la stînga, unde sta ofițerul în mașină. Două împușcături, două gloanțe, două lovituri mortale, iar mașina tot saltă prin bulgări, și ei picură a drum lung, șoferul la volan, *leitenantul* — alături. Fumează amîndoi, culeg colbul de pe buze cu mîneca hăinei, se tot înfundă cu armata în largul cîmpiei, de parcă ar fi uitat că încă nu demult au fost răpuși mortal de gloanțe. Mașina are benzină, șoferul are ordin, ofițerul are hartă și se tot duc înainte, uitînd cu totul de cele două găurele ce stau în fața lor, fluierînd povestea unei lupte grele.

Armata intra în repaos. Au fost oprîți, au fost întorși cu spatele la moarte, au fost trimiși să răsufle puțin, iar războiul geme nu departe, în Carpați. Vuieste, fierbe războiul. Coloana nu-l mai aude. În fundul văilor puhoiul începe a se despleti, cîte o șuviță de mașini cîrnește din drum, pornește în căutarea unui sătuc. Toate se fac pe tăcute, dar cu o repeziciune hotărîtă din vreme. Ostașii sînt înfierbîntați, cartușele zac în mașazie, degetul arătător al dreptei tot caută pîmprejur țîța trăgaciului. Măsele adunate mai scrișnesc, cerînd socoteală dușmanului, iar privirile se lasă îmblinzite de priveliștea largă a unei cîmpii blinde, trudite. Între cele ce fuseseră ieri, între cele ce urmau să fie a doua zi, rămîne numai o țigară groasă de mahorcă, cu bobocul de jăratîc într-un capăt, cu hîrtia jilavă în celălalt.

Cîmpia toată le ieșise într-o întîmpinare. De-a lungul întregului drum al Pămîntenilor stau basmale albe, cuș-

mă vechişoare, şepci micuţe, fără cozoroc. Femeile ţin legături cu *ostinţe*¹ — le tot leagă şi dezleagă, le tot ascund şi le ţin cu mâni darnice, întinse a voie bună: Maşinile vin iute, ţesute una în alta, e armată mare, ce vine de la război şi n-o poţi opri cu două-trei plăcinte coapte în cuptor la tine.

Copiii stau cu gurile întredeschise, înghit colb şi nu-şi pot găsi loc. Fiecare căpşor ar vrea să afle cam ce ispravă închipuie o medalie lucitoare. Copiii vor să afle ce trebuie să facă un om de treabă care ar fi vrut şi el o decoraţie, iar pământul tremură sub tancuri, drumul înfierbîntat îşi tot mută coastele, ferindu-se, şi ochii proaspeţi, larg deschişi, lasă să pătrundă în sufletul copiilor mareaşa privelişte a unei arme abia scoase din luptă.

Bătrînii stau cu buzele strînse, cu mâni reci, lipite de solduri, cearcă la repezeală a-şi aminti care drum încotro poate duce pentru ca, de-or fi întrebaţi, să răspundă scurt, milităreşte. Iar armata tot trece şi trece pe lîngă ei. Mii de tone de fier scrişnesc şi se încruntă, fluieră vîntul prin ferestrele găurite, şi colbul stă chifîind deasupra drumului — nici mai sus nu poate urca, nici mai jos nu izbuteşte să coboare.

Armata venea la odihnă. Întristatele case ale cîmpiei demult aşteptau musafiri, şi de abia au dovedit primele maşini s-o cîrnească din drum, abia s-a răspîndit zvonul cum că s-au oprit, alegîndu-şi fiecare cîte o ogradă, că ţăranii cîmpiei au şi pornit o mare îmbrînçală. Satele au prins a împărţi musafiri ele înde ele. Fiecare sat îşi închipuia că ştia bine ruseşte, în fiecare casă se găseau scaune cu spetează, fiecare călcii de pîne putea fi îm-

¹ Daruri.

părțit în două. Oamenii de prin toate văile stăteau zi și noapte pe marginea drumului Pămîntenilor. Numărau mașinile, își scărpinau cefele, mișcau din picioare a nerăbdare, căci li se poruncise fără musafiri să nu se întoarcă.

Și, Doamne, ce bucurie era pe atunci un rus în *ghimnastiorkă*¹ albită de soare, cu *pilotka*² repezită pe-o sprinceană ! Era așteptat și rugat să intre în fiecare casă, căci era îndemînat și se pricepea la toate. Putea dezlega ușor orice neînțelegere cu stăpînirea satului. Putea fi conducător de oaste și talmăcea pe înțelesul tuturor unde fierbea pămîntul azi și unde o să ardă mîne. Putea fi musafir ce știe rostul la pahare, îți putea spune cam unde va ajunge satul, ce se va face cu fiecare palmă de pămînt, și mai erau cei ostași ruși suflete darnice, ce te puteau face cu doi-trei litri de benzină pentru lampă, cu un cauciuc vechi de mașină pentru tălpi la încălțăminte.

Erau anii cînd rusul învățase a lupta. Ajunsese a simți dușmanul cu toată ființa, și dacă îl vedeai vesel, cu pieptul deschiat, sunîndu-și micuții nasturi de metal, însemna că la o sută de verste în jur e liniște și pace. Oprind mașinile ba ici, ba colo și coborînd să-și mai dezmoștească picioarele, soldații priveau mirați în jur. Stoluri de copii umblau în urma lor, ostașii se opreau, îi priveau lung, zîmbind. Li se părea ciudată ciripeala lor gălăgioasă, era de minune că glasurile subțirele aduceau a vorbă de bărbat, și numai trista perpică ciufulită tot aștepta cînd s-a întoarce tata s-o mîngîie, s-o așeze la loc cu mîna lui..

¹ Tunică.

² Bonetă.

Biata Ciutură... Tocmai atunci cînd îi era lumea mai dragă, s-a dovedit a nu avea noroc. Era aruncată cam la o parte de vechiul drum al Pămîntenilor. Pentru a răzbate în Ciutura, trebuia să treci Căinarul, iar Căinarul acela, cu două podețe mai mult pentru căruțe — și asta cu condiția că ele vor trece cu deșertul... N-au făcut, un pod ca lumea, și amu au ajuns de rîsul tuturor.

Cele mai oropsite sățișoare — niște adunături de căsuțe pe care nici nu le-ai fi putut numi sat — își aveau de acum armata lor, iar Ciutura n-avea nici armată, nici mașini, nici steluțe roșii, nici armonică guralivă, nici vorbă rusească, iute și pipărată. Iar zilele treceau, coloana se fărîmițase cu totul, acum rar cînd răzbăteau cîte șase-sapte mașini rămase în urmă, și se tot duceau ca glonțele, iar de-o cîrneau, se tot duceau prin alte sate. Biata Ciutură, deznădăjduită, ieșea cu gloata, cu tot satul ieșea și stătea zile întregi la marginea vechiului drum,

Onache Cărăbuș, ce-i drept, nu s-a dus să întîmpine ostașii. Nu se ducea, căci n-avea vreme. Nici o clipă să răsufle n-avea. Cum se scula de dimineață, punea scara la gura podului. Urca, scîrțîind fusceii. Acolo, în pod, căuta pe bișbiite niște rămășițe de răsărită uitată din anii trecuți. O aduna cu tot cu colb, își umplea buzunarele. Coborînd înapoi, venea în fața casei, se rezema de-un perete, așa ca să-l vadă tot satul. Stătea și mîncă răsărită. Era singura lui grijă. Arunca cîte-o sămînță în gură, făcea cu ea ce făcea, scuipa cojile, cercînd a strînge din măsele, iar alegea o semincioară pentru a o arunca sub cerul gurii. Aștepta cînd va veni după el mașina cu doi milițieni. Mașina avea să se oprească la poartă și, după socoteala lui, unul din ei avea să spună :

„Poehali, papaşa...”¹.

Venirea maşinii avea să pună capăt tuturor necazurilor. Puţin îi păsa ce-o să fie pe urmă. La o adicătelea, se putea mulţumi şi cu anii pe care i-a trăit. A fost om cinstit în viaţa lui, a bucurat lumea în măsură în care lumea îl bucura pe el. Fireşte, dacă ai sta să depeni anii fir cu fir, ai putea descoperi că acest Onache Cărăbuş, trăind o viaţă de om, mai n-a văzut nimic bun, dar cui îi păsa de cele ce-a dovedit, de cele ce n-a dovedit el ? !

Seminţele de răsărită erau cam seci, o jumătate erau amare, şi cum nimereau pe limbă, se cereau scuiplate numaidecît. Vreme de trei zile, tot ronţându-le, i s-a cam făcut scîrbă de ele, i s-a umflat vârful limbii, dar nici fără ele nu putea. Avea două braţe mari şi grele ce spînzurau în lungul trupului ; se cerea să le găsească un rost, iar mîncatul răsăritei, oricum, e un lucru pe care trebuie să-l ştii cum să-l faci, dacă vrei să-l faci bine.

N-a prea avut noroc în viaţă Onache Cărăbuş. Degeaba venea lumea să-l roage primăvara — n-a avut noroc. Tot stînd în faţa casei şi scuipînd coji de răsărită, omul se gîndea : te pomeneşti că se mai poate întîmpla o minune la mijloc. Ar fi putut, de-o vorbă, să vie oaste multă în Ciutura. Soldaţii, judecîndu-le din nou pe toate cu mîntea lor, s-ar fi oprit, poate, pe-o clipă să vadă ce-i cu prostul cela de Cărăbuş. Dar nici prea mult temei nu făcea să pui pe o întîmplare ca asta. Armata nu intră în ogradă de capul ei — se întreabă mai întii stăpînirea, iar stăpînirea Ciuturii ar fi avut grijă ca toate maşinile să ocolească casa lui Cărăbuş cît mai pe departe, să nu se molipsească de tristeţea ei.

¹ Să mergem, tataie (rus.).

Într-o dimineață, cînd Onache iată că urcase în pod și tot pipăia tavanul uns cu lut, căutînd răsărită, s-a pomenit cu un vuiet de mașini, ce venea clocotind pe ulițele satului. Cărăbuș și-a tras capul între umeri, de parcă se făcea a primi lovitura. Iute, cu o repeziciune de care nu se credea în stare, s-a dat jos; a venit în fața casei la locul lui. Aștepta fără a ști el însuși ce așteaptă : poate mașina care avea să-l ducă, poate un ostaș ce avea să poposească la dînsul și să-i apere casa de ochii și de gura lumii...

O sumedenie de „studebaker”¹ -e, gemînd a sfîrșit de cale, pluteau prin ulicioarele întortocheate ale Ciuturii. Ostașii fumau, cîntau din armonici, picurau. Oamenii deschideau în grabă porțile și mașinile intrau : o mașină cît un tren intra pe o poartă strîmtă și nici un vreasce nu trosnea, nici un cui nu se smintea din locul lui. Pe lîngă ograda lui Cărăbuș au trecut cîteva mașini, au dat de marginea satului, dar spre casa lui șoferii nici să-și fi întors capul !

Pe la amurg au mai tras în Ciutura cîteva mașini, dar s-au oprit fără a ajunge în mahalaua lui Onache. Ciutura vuia ca un roi de albine. S-a aciuat tocmai hăt tîrziu, spre ziuă, iar Onache n-a mai ațipit în noaptea ceea. Căsuța lui era, pare-se, singura în tot satul ce nu ținea în cui mantale ostășești, prin unghere nu negrea nici o armă, troscotul din ogradă nu fusese stropit cu benzină. Și culmea la toate — se sfîrșise răsărita din pod.

— *Papașa !*

¹ Mașină militară de cercetare, marcă americană, folosită în al doilea război mondial de către armata sovietică.

Onache Cărăbuș, lăsându-se pe la zori furat de un pui de somn, a sărit afară numai în cămașă și izmene. În drum stătea o mașină vechișoară, cu ferestrele făcute la tâmplar, stătea cu roțile din față ținute spre poarta lui. Un ostaș înalt și osos își pipăia la repezeală nasturii, să vadă de nu cumva au rămas descheiați. Își tot dregea glasul, de parcă Onache Cărăbuș ar fi fost un mare conducător de oști și el nu știa cum să i se prezinte. A întrebat ostent, rămânând puțin rușinat de cuvintele sale :

— Cum aș face eu, papașa, cu mașina asta a mea...

Cărăbuș a pornit spre poartă cu pași străini, pipăind pământul cu tălpile, de parcă ar fi pășit pe fundul unui rîu cu ape repezi și reci. În cele cîteva clipe pînă avea să ajungă la poartă, se gîndea în mintea lui : Doamne-Dumnezeule, ce țară mare, ce țară nemaipomenită pentru o minte de om mai e și Rusia asta ! E mare lucru să-ți legi soarta de soarta ei, dar a vieții cu ea împreună se poate numai atunci cînd ai putere multă, pentru că și dreptatea, și nedreptatea ea și le făurește cu același braț virtos și greu. După care, trecînd prin poarta deschisă, a venit lingă mașină, și-a suflecat mînele, și de n-ar fi avut mașina ceea motor, el singur, cu brațele sale, cu sufletul, cu dragostea sa, cu dorul pe care îl purta pentru viață, ar fi împins mașina ceea în ogradă.

Ostașului i se zicea Nikolai. Mai mult n-a adăugat nimic la prenumele său simplu — nici numele de familie, nici numele tatălui său, nici gradul pe care îl avea, căci ceva mai tîrziu Onache a avut pe epoleții mantalei cîteva plăsele galbene de metal.

Era un om tăcut din fire — mai bine zis, nu că era tăcut, dar se rușina a sta de vorbă. Orice convorbire era pentru el o mare taină a vieții. Stînd de vorbă cu

un om, el căuta să primească cuvintele așa rotunjite cum au fost spuse, cu suflarea, cu căldura ce-o aveau ele. Răspundea la vorbă încet, prin frînturi, fiind stingherit că, să vezi, nu-i în stare a sta de vorbă cu un om deștept.

Curățenia și rînduiala celor din jur erau o mare patimă a lui Nikolai. Orice haină, oricum și-ar fi aruncat-o el pe umeri, îi stătea de minune, de parcă altceva nici că se putea să poarte. Orice ar fi început, era anume lucrul care îl aștepta, și în cele ce făcea punea atîta suflet, atîta iscusință, încît toți cei ce se întimplau să fie în preajma lui îl urmăreau mișcare cu mișcare, de parcă ar fi fost vrăjiți.

Era șofer, dar niciodată n-a dat de înțeles că știe a conduce mașina. Nici nu aducea vorba de dînsa, părea că nici n-o vedea așa, întreagă cum era — cu roți, cu cabină, cu caroserie în urmă. Și cu toate acestea, tot timpul cît a găzduit la Cărăbuș, stătea întins sub mașină. Ciubotele lui grele, uitate afară, se tot suceau din vreme în vreme — ba se culcau una peste alta, ba rîmau pămîntul cu călcîiele, ba se întorceau cu călcîiele spre cer.

Puțină lume părea să fi văzut el în viața lui, căci un oaspete mai ciudat nici că se putea. I se părea mereu că încurcă lumea, că s-a vîrit nepoftit în ograda omului, că a pus un om sărac la cheltuieli. Onache nu știa ce să facă — nici să-l poștești în casă, nici să-l așezi la masă, nici să scoți din el o pătăranie ori să-l veselești tu însuși cu ceva... Era un musafir pe care nu-l puteai primi cu nimica, nu-l puteai însenina, și cît a avut mașină în ogradă, Onache se ciondănea cu Tincuța.

Adică ceea ce se petrecea între ei nici a ciondăneală nu prea semăna. Onache își ocăra nevasta. O dojenea cu sprîncenele, cu un zîmbet silit, cu buzele strînse a le-

hamite. Îi dădea de înțeles că nu-i gospodină, că nu se pricepe a găti o gustare în așa fel ca bărbatul să simtă putere de dimineață pînă seara. Stă bietul om sub mașină și tot sucește fierul cela — de-ar sta acolo sub mașină Tincuța măcar un singur ceas, de-ar fi pusă să desșurubeze o singură mutelcă ¹, atunci ar ști cum să facă o masă pentru doi bărbați !

Tincuța căuta să intre în voia tuturor. Își dădea singură sama că a găti, cînd nu prea ai din ce, ea nu se pricepe. Se scula cu noaptea în cap și nu mai lăsa în pace gura cuptorului — fierbea, cocea, frigea. Atunci cînd ieșea îmbujorată, împreună cu Onache, să-și poftască musafirul la masă, Nikolai îngropa la repezeală lingura după turetcă și rostea încet, privind sfios undeva în altă parte :

— A fost un tovarăș la bucătărie : „Hai, zice, să-ți aduc și porția ta...”.

Uneori, sara, intra singur în casă. Cînd se lăsa amurgul și se abăteau din cîmp nopți reci, tomnaticе, cînd se aprindeau printr-o suflare sute de ferestruici în valea satului, cînd vorba omului, și dragostea, și odihna i se mutau în casă, la cald, apărea și Nikolai. Mai întii umbla o vreme în jurul mașinii, adunîndu-și curajul, apoi se apropia de prag, tușea ușor, parcă prevestind că, iată, se poate întîmpla să vie și el în casă. Și intra.

Nu dovedea să se așeze bine pe laiță, că Onache, făcîndu-i cu ochiul, ca să nu înțeleagă Tincuța despre ce era vorba, punea pe masă două păhărele, se repezea în casa cea mare, peste o clipă se întorcea, ducînd o sticlă atupată cu un ciocălău. Pornea sărbătoarea bărbaților și Onache și șoptea lui Nikolai :

— Bunătate ca asta mata încă n-ai gustat !

¹ Piuliță.

Cînd sticla pornea a gilgîi, iar paharele cu picioruș se legănau ușor, parcă îngrijorate că n-au să poată ținea în brațe o bunătate atît de scumpă, ochii căprui ai lui Nikolai prindeau a zîmbi trădător. Nikolai înțelegea că nu-i prea în firea lui să zîmbești unui pahar, dar era rus, din neamul rușilor, și bucuria paharului rămînea una din marile patimi ale sale. Prima înghițitură făcea cumplite minuni cu musafirul lui Onache. Ostașul devenea rumăn la obraz, zîmbea larg, plin de suflet, și părea gata a blagoslovi, a mîngîia toată lumea din jur. Mîncă cu multă poftă, tot trăgînd cu coada ochiului spre Onache și căutînd a prinde măsura domoală a cinei obișnuite printre civili.

Atunci cînd Onache izbutea să-l mai cunune cu un păhăruț, se scula de la masă, căuta mirat în jur, se uita prin fereastră la mașină. Rostea trist, a mare mirare :

— Mă duc să mă culc în mașină. Numai ea, drăguța, nu se învîrtește — restul e scrînciob.

*

Ciutura a dispărut, s-a topit printre oastea poposită în vale. Ciutura a făcut soldaților parte dreaptă din toate pe cîte le avea. În răstimp de cîteva zile ostașii au aflat de bucuriile și nădejtile ficcărui om, iar rusul, cînd îl ieși cu sufletul deschis, niciodată nu-ți rămîne dator. O jumătate de sat umbla în haine militare, bătrînii și-au făcut rezervă de mahorcă pentru ani de zile, iar obrăjorii pistruiați ai micilor ciuturenii povesteau tuturora că au tras și ei cu pușca. N-au nimerit ținta, mă rog ce să-i faci, dar de tras au tras !

Era vremea prășitului păpușoiului, și Cărăbuș, cu toată părerea lui de rău, diminețile lăsa musafirul în ogradă și se ducea la cîmp. Serile, cînd se întorcea, îl

găsea pe Nikolai la poartă. Ostașul stătea încruntat, tot căutînd în lungul drumului, de parcă aștepta un tovarăș întîrziat, dar nu știa a se preface și-l vedea cale de-o poștă că a ieșit și stă la poartă anume de dragul lui Onache. Întîmpinările iestea din amurg erau o mare bucurie pentru Cărăbuș. Omului nu-i ajungea curaj, nu-i ajungeau cuvinte rusești ca să-l întrebe pe Nikolai de unde o fi fiind el de loc, ce o fi făcut pînă la război? Nikolai, tăcut și modest din fire, niciodată nu pornea vorba despre sine, și Onache nu mai știa ce să creadă despre musafirul său.

Întîmpinările de la poartă, în amurg, l-au dumerit pe Onache. E o lege nescrisă a tuturor țăranilor. Cei care rămîn acasă pentru toată ziua ies sara la poartă înaintea celor ce au muncit pămîntul. Îi o plecăciune în fața omului ce adună pînea cea de toate zilele, îi o mîngiere pentru o zi nesfîrșită, petrecută în singurătatea dealurilor.

Nikolai era ostaș, plătise cît se poate de scump mica lui hodină, apoi avea treburi, își repara mașina. Dar mai era și om. În clipa cînd a tras în ograda lui Cărăbuș, a primit legile acestei case. Îi era, pe semne, necaz că dimineața nu poate pleca împreună cu Onache la cîmp. Credea că mîncîcă pînea omului, adunată cu atîta trudă, și sara ieșea la poartă, privea lung, nerăbdător în lungul drumului, așteptînd, chipurile, un tovarăș, și se lumina la față, cînd îl vedea pe Onache întorcîndu-se cu sapa pe umăr.

În cele două săptămîni cît a găzduit la Onache, o singură dată n-a ieșit la poartă. Cărăbuș a rămas foarte îngrijorat. Se cam temea că ostașul poate fi amăgit de altă casă, putea să-i ordone cirmuirea să schimbe gazda. O rușine ca asta Onache n-ar fi putut-o îndura și, intrînd

iute în ogradă, a prins a-l căuta pe Nikolai ba sub mașină, ba în cabină, dar soldatul nu era. Tincuța cocea plăcinte. Onache îi tot dădea a înțelege că a venit vremea să coacă niște plăcinte, dar acum, intrind în casă, a rămas supărat de tărăboiul din jur și a întreat-o unde-i Nikolai. Tincuța l-a liniștit — era în ogradă, că și-a curățat pușca ceea a lui. O fi fiind undeva prin grădină. Onache a ieșit în prag, a așteptat o vreme, dar văzînd că nu se mai arată, a pornit a cerceta toată ograda, pînă a dat de dînsul.

Cu minile uitate pe genunchi, cu capul scăpat pe-un umăr, Nikolai stătea în fundul grădinii pe-un mănunchi de curpeni și zimbea. Era zimbetul unui om înstrăinat, ce a întilnit un alt om tot așa de înstrăinat și singurel. Nu mai era ostaș, nu avea nici epoleți, nici mașină, nici armă automată. Se întorsese, în sfîrșit, la casa lui, și se bucura omul.

A schimbat totul în jur. În locul livezii și-a sădit mesteceni albi, cu care își petrecuse copilăria. A ridicat o casă de birne aici în fundul grădinii, a umplut cîmpiile cu păduri dese-de brad. Și-a sărutat nevasta, și-a mîngîiat în voie copiii. Acum s-a așezat pe-o clipă, căci nu putea crede în marea minune a întoarcerii sale.

Onache Cărăbuș și-a șters fruntea de sudoare, căci pămîntul a prins a i se legăna sub picioare. Abia acum, în clipa asta, a înțeles ce înseamnă războiul pentru Rusia. Abia acum a înțeles ce amar de înstrăinare poartă soldații, ce dor cumplit le macină sufletele, aici, în cîmpia pe care o văd pentru prima oară. Gînduri adînci și dureroase, o dezertare pe-o jumătate de ceas, o întilnire cu ai tăi la o răscruce de drum, un pic de lumină închipuită — apoi că a fost și Onache ostaș, a privit și el odată cu ochi buimaci și umezi undeva în depărtare, a mîngîiat-o și el pe Tincuța departe, în inimă

Rusiei, cu toate că Tincuța în viața ei n-a trecut hotarele Ciuturii.

Cărăbuș stătea nemișcat. Era gata să oprească toată lumea, să smulgă pământul din străvechea lui suceală, să apere liniștea așezată peste sat, pentru ca ostașul, ajuns acasă, să poată sta cu neamurile sale cit o să-i placă, cit o să îndure.

Atunci cînd a început a se îndesi amurgul, Onache pășind greu, a pornit spre Nikolai. Știa că nu s-ar cuveni să-i tulbure singurătatea, dar se ducea. Era țăran, purta o mare dragoste pentru omul ista în *ghîmnastiorcă* rusească. I-a venit un dor să intre și el în casa lui, să-i vadă copiii, nevasta.

Ajungînd alături, Onache l-a întreat de poate el, fiind om în vîrstă, civil, moldovean de neam, să se așeze alături, pe mînunchiul cela de curpeni. Nikolai, fără a se întoarce de la baștina sa, a dat din cap : firește, vino de șezi aici alături !

Cărăbuș s-a așezat. Stăteau tăcuți. Deasupra lor se scâlda un cer adînc și siniliu, sclipeau steluțe risipite pe cer. Din cîmp venea răcoare, în vale sute de ferestruici suflau o lumină caldă. Adia miroznă de bucate prin livezi, cădeă cite-o frunză galbenă din copac, și pentru cei doi bărbați, pentru cei de stăteau în jurul lor erau prea de ajuns de toate.

Apoi Cărăbuș a întreat cu glas stîns, aproape în șoaptă. A întreat Onache Cărăbuș, a întreat o fire setoasă de viață, au întreat două mini de plugar ce avuseseră cîndva un pic de noroc :

— Auzi mata... cum o fi fiind viața în colhozul cela al vostru ?

Umerii lui Nikolai au tresăltat. Ostașul s-a întors în regiment. Războiul încă nu sfîrșise. Și-a întors capul,

l-a privit pe Onache, a privit un țaran cu obrazul dogorît de soare, zbîrcit de vînturi. A spus simplu :

— E rău acuma la noi în colhoz...

Și, zîmbind, de parcă vina colhozului era vina lui, a adăugat :

— Fără indoială, sperăm și noi că după ce se va sfîrși războiul...

Tincuța scosese plăcintele din cuptor și, îmbujorată, căci le potrivise tocmai bine, a pornit în fundul grădiniîi spre dînșii. Onache niciodată n-a putut-o ierta că vênise anume atunci să-i poftescă la masă.

— Se răcesc, măi Onache, și-î păcat de dînsele...

Au venit în casă, s-au așezat la masă, dar, vai, capătul cela de vorbă, sfîntul cela adevăr, fără care nu poți, și cu care tot nu poți...

Au băut cîte două păhărele, au gustat plăcintele, după care Nikolai, zîmbind a minune și spunînd că totul se învîrte, afară de mașină, s-a dus să se culce în cabină. Onache a mai băut singur cîteva pahare, s-a culcat. Îl dureau tîmplele, fierbea greu, a plumb, sîngele în vine, și într-un tîrziu a adormit.

Des-de-dmineată, în zori, cînd a ieșit în prag, i s-a părut că cerul se prăbușește și despicături senine vin grămadă peste el. În ogradă — nici pomeneală de mașină. Nici mașină, nici ostaș, nici manta în cui, nici automat sub laiță. „L-o fi arestat, că a vorbit de rău colhozul. Să nu-l împuște cumva, Doamne ferește.” Palid, cu mîni tremurînde, Onache s-a îmbrăcat la repezeală, a pornit iute prin sat, gata fiind să pună viața la bătaie, numai să-l întoarcă pe Nikolai în casa lui.

De apărat însă nu mai avea ce apăra. Erau ostași, războiul fierbea undeva departe peste munți. A venit

ordin, s-a sfârșit odihna. Pe la zori, încet, fără veste, mașinile au lunecat de prin ogrăzi. Mute, cu luminile stinse, s-au strecurat din sat, și în toată Ciutura — nîci vorbă de oaste. Numai troscotul de pe marginile drumului, încărunțit de roua dimineții, păstra urme de mașini, și urmele păreau a mulțumi oamenilor pentru odihnă. Erau, pe semne, departe, or fi ieșit din Cimpia Sorociei, dar Onache nu putea să nu-și petreacă musafirul. A ieșit pe drumul vechi al Pămîntenilor și a pornit încet, pe jos, spre gară. Îl petrecea pe Nikolai ca un părinte, dorindu-i tot ce socotea vrednic în viață. La intrarea în gară s-a oprit — mai departe nu avea rost să se ducă. Iar la întoarcere — ce-i vine lui așa, deodată, o cîrnește din drum și intră într-o arătură proaspătă. A adunat un boț de pămînt, l-a tot strîns între palme, i-a făcut vînt, aruncîndu-l departe, în cer... L-a prins întreg, și fruntea lui grea a început a se însenina, căci iară avea să-i meargă.

Căsuța cu trei ferestre de pe dealul cel mare rămînea să-și deplîngă mai departe durerea, dar asta nu mai îngrijora autoritățile. Important era că acolo a poposit un rus, și amintirea acelei ospitalități rămînea să dăinuie ocrotitor asupra casei întorcîndu-i-le napoi pe toate cîte erau ale ei.

Capitolul VIII

OSTINȚE PENTRU COPII

O răzbise pe biata Nuță și de la o vreme, cum însera, pornea pe la vecini. Se ruga de toți dumnezeii să-i împrumute cineva pe noapte un copil. Fără copil,

zicea ea, se teme a intra în casă, îi țiuie în urechi, stă nopți întregi picurînd — poate să-și iasă din minți dacă vecinii n-or vrea să-i facă bunătatea asta.

Vecinii nu erau zgîrciți. Nuța lua de mină puradelul împrumutat, venea fericită spre casă, îl căznea cu povești încurcate și lungi cum nu se mai poate, îl alinta, îl răsfața, iar Ciutura zîmbea urmărind-o. Ca să vezi dumneata ce mai draci are muierușca ceea ! Patru ani și ceva a tot stat singurică în casă, nu s-a plîns nicio dată de urît, iar acum, ca prin minune, a dat frica într-însa.

Nuța alerga ca o furnică de dimineață pînă noaptea tîrziu. Era harnică, era stăruitoare, era pricepută la toate. Cînd se apuca să răsucească o legătoare, era legătoare ceea ce făcea ; cînd răsădea flori în grădină, creșteau flori în urma ei. Căsuța Nuței, proaspăt văruiată, încinsă frumușel cu un briu de sineală, stătea zile întregi cu ferestrele deschise, se vîntura, visa ziua-n amiaza mare, părea să aștepte pe cineva, iar Ciutura se topea de mirare — să vezi mata ce vulpe ! Toți anii războiului a stat căsuța ceea cu lăcată la ușă și stăpîna — cine mai știe pe unde o purta dorul, iar acum s-a întors stăpîna, acum totul în jur e numai așteptare.

Nuța bătea pragurile moșnegilor și căuta să prindă ceva minte de la ei. Le cerea sfaturi — cum cred ei că ar fi mai bine de făcut ? Că, dacă o iei așa, ar fi bine, și de o întorci almintrelea, tot n-ar fi rău. Bătrîni, ahotnici de vorbă, mai ales cînd se roagă o muierușcă tinerică, îi umpleau capul cu fel de fel de vorbe adînci, numai că Ciutura, urmărind cum se întoarce de la bătrîni cu plinul, dădea uimită din cap. Auzi tu ! Parcă mai nu demult, încă alaltăieri, căuta să trăiască de capul ei,

ba din vreme în vreme cerca să-i învețe și pe alții min-te... Acuma însă ea nu mai știe ce să facă, acum e copil și se pierde de nu se găsește cineva s-o îndrepte de bine.

Nuța își purta toate vechiturile, se îmbrăca de min-tuală, se încingea cu o basma și tot visa să treacă odată prin sat în așa fel că nici un bărbat să nu-i fure umble-tul cu privirea, iar Ciutura chicotea în sinea sa : să vezi mata cum o întoarce ! Trăind o viață aici, în sat, Nuța niciodată nu căuta s-o facă pe călugărița. Răspundea la orice glumă, roșea numai împreună cu bărbații, iar acum — gata : de dimineața pînă sara e tot sfintă.

Nuța era hitră, dacă nici Ciutura nu era proastă. Nuța căuta să le intre tuturor în voie, iar Ciutura o păstrea la fiecă pas, o tot înțepa pe ici, colo. Nuța nu se supăra. Îi era drag satul, îi era dragă și ciuda lui. Părea gata să ia în brațe toate cele două sute de case din vilcica de la încheietura celor două dealuri, căuta să se întâlnească cît mai des și să stea cît mai multă vreme la sfat cu consătenii.

Satul, intrigat de marafeturile ei, primi jocul, de ce nu ? Ciuturenii se opreau să schimbe o vorbă-două cu dînsa. Satul spune o minciună, Nuța se face a nu crede. Apoi Nuța spune o minciună, și sătenii nu cred, iar în vreme ce schimbă între ei cîteva vorbe, ochii Nuței întrebă lumea din jur : și chiar de ce nu vreți să-i trimi-teți scrisoare bărbatului meu ? De-ar fi să-i scrieți măcar cîteva rînduri. Dacă n-aveți ce-i scrie de bine despre mine, scrieți-i ce vă trece prin cap. Faceți-i măcar o carte — mică, dar din care să afle că-s sănătoasă, că-s aici cu voi și-l tot aștept din zi în zi.

La care Ciutura, nemaiavînd cuvinte, strecura un deget printre altele două, arătîndu-i Nuței ce-a ieșit pînă la urmă. Că, he, las', o fi ea hîtră, dacă nu e prost nici satul...

*

Mircea Moraru a plecat împreună cu Armata Roșie chiar din primele săptămîni ale războiului. Pare-se că nici n-a fost mobilizat, a plecat singur. Atunci, în patruzeci și unu, în Basarabia n-a fost mobilizare ca atare. Poate pentru că nu rămînea vreme la mijloc — granița era la doi pași, frontul nu dovedea să se retragă, și trebuiau mai întii salvate armatele.

Poate că nu ajungeau trenuri, comisariatele se evacuaseră, abia înștiințînd populația că e vorba de mobilizare. Basarabeni plecau fiecare de capul lui. Se duceau pe jos, ținînd un singur drum : spre răsărit, în Rusia. Mulți din ei, ajungînd la Nistru, se răzgindeau, se întorceau acasă, alții, călcați de linia frontului, au căzut prizonieri. Cît despre Mircea, parcă ar fi intrat în pămînt. S-a dus într-o dimineață cu traista în spate și dus a fost. Nimeni să-l fi văzut, să fi auzit ceva de dînsul.

Vreme de trei ani și ceva Nuța nu știa ce să facă. Uneori i se părea că are bărbat, alteori se credea vădană, iar cîteodată începea a crede că nici măritată n-a fost : s-a mutat din casa părinților în casa ei și-si aștepta mirele. În anii fetiei sale nu umbla să-și rupă capul cu fiecare, nu și-a făcut casa de rîs, n-a avut dohot pe poartă. Din vreme în vreme trecea pe la mătușa Safta, dar nu-i mai zicea mamă, și mătușa nu se supăra. De la Mircea nu venea nici o veste și cît nu era Mircea, ele rămîneau, orișicum, două femei dintr-un sat.

O iarnă întregă, numai o singură iarnă Nuța a tot tînjit că-i singurică și că nimeni nu-i dă crezare. Pe

Urmă s-a obișnuit. Ba chiar a început să-i placă, să fii om singur în casă — te culci când îți place, te scoli când vrei. Te trăsnește — o iei la deal, te răzgîndești — o cîrnești la vale. Nimeni nu știe ce ai și ce n-ai, nimeni nu umblă să-ți scoată ochii : și adică ce-i mai trebuie unei muieri ? Ciutura însă o urmărea. Ca să nu uite, Ciutura le însemna pe toate. Ciuturii nu-i prea place cînd mintea unuia caută a se contrapune minții unui sat întreg. Ciutura le ține minte pe toate și, cînd îi vine la socoteală, se răzbună.

În primăvara lui patruzeci și patru, cînd mătușa Saffa a strîns la piept prima scrisorică de la Mircea, Nuța se zbătea ca peștele pe uscat. S-a trezit deodată din moțaiala sa dulce, a gemut, a încercat să-și frămînte minile, a încercat să-și smulgă gîțele. Alerga pe mică de ceas la soacră să citească hîrtia primită, ținea minte pe dinafară toate rîndurile, toate buchiile venite de la Mircea, și mai căuta să întrebe oamenii care au ținut hîrtia în mînă ce era scris acolo — poate n-a înțeles ceva, poate o fi scăpat vreun rînd, vreo întorsătură de vorbă ? !...

Vreme de-o săptămînă îi toț scria zi de zi, a trimis vreo șapte scrisori la rînd, și pînă n-a venit răspunsul, nu mai știa pe ce lume trăiește.

Mircea i-a răspuns. Cu răvașul venit de pe front Nuța a colindat tot satul și iarăși — a cîta oară ? — se îndrăgostea de bărbatul său. Îl aștepta în fiecă clipă, îl aștepta zi și noapte, îl aștepta pentru toți cei patru ani și ceva cînd nu-l prea așteptase. Începea să i se năzărească în casă voce răgușită de bărbat, trupul ei setos de dragoste se topea în așteptare, iar Ciutura, urmărind-o, zîmbea pe sub musteți ; să vezi dumneata cît ține în viața unui om dragostea de fată !

Pînă la Berlin, pînă la pace, pînă la prima demobilizare mai rămînea mult. O iarnă întreagă Mircea aproape nu-i mai scria, iar primăvara, cu cîteva zile pînă la sfîrșitul războiului, a venit în Ciutura un maior de la comisariat. În ograda sovietului sîtesc se întîmplase tocmai o adunare, și maiorul a scotocit ceva în planșeta de piele, a scos o hîrtie verzuie.

Și a rămas trăsniță Ciutura. Mircea Moraru ajunsese decorat cu ordinul „Slava”. Ciuturenii se bucurau ca niște copii — ca să vezi, fir-ar al naibii ! Țăranul nostru, cînd știi să-l pui la treabă, el reușește nu că așa și pe dincolo, el poate ieși primul la toate !

Nuța era mîndră și nenorocită în aceeași vreme. Mulțumind tuturor cu o plecăciune pentru vorbele bune spuse despre bărbatul său, adunînd pachețel hîrtia și virînd-o în sîn, a pornit încet spre casă. Zimbea ferită oamenilor, făgăduia aldămaș cînd i se făceau aluzii și se gîndea în sinea ei că abia acum a rămas singurică și că n-o să-l mai vadă pe Mircea întors acasă.

Fiind nevasta unui ostaș decorat, Nuța primea mari ajutoare din partea statului. I se dăduseră cele mai mănoase pămînturi, i le arau cu tractorul, i le semănau. N-avea de dus *postavkă*¹, era scutită de toate dările, n-avea datorii, și în felul ista într-o singură vară, pe neștiute, pe nevăzute, a ajuns stăpîna unei frumoase gospodării.

Asta nu i-a mai putut-o ierta Ciutura. O fi știînd comisariatul ce face Mircea acolo, pe front, dar Ciutura știa bine cum l-a așteptat Nuța. Acum Ciutura nu se mai mulțumea cu simple înțepături. Veneau la mătușa Safta, împrumutau adresa feciorului ei. Îl tot îndesau cu scrisorile. Nuța a simțit că e ceva necurat la mijloc. Mircea răspundea cu multă întîrziere. Scrisorile lui, mai

¹ Cotă.

întîi mirate, apoi glumețe, în sfîrșit au devenit scurte cum nu se mai poate — două-trei rînduri cu „dragă nevastă“ cu tot, și iată că s-a răspîndit prin sat o veste nemaipomenită : Mircea nu se mai întoarce. Mircea o are pe alta. Nevastă, ibovnică, ce i-o fi fiind ea acolo, dar o are.

Onache Cărăbuș era singurul om din Ciutura care n-ar fi putut lămuri ce-o fi dat peste Nuța lui, că așa, din senin, a prins din nou a aligni. Cu anii, parcă își tîmăduise durerea din tinerețe și, numai rareori, cînd avea un mare necaz, iar pornea să șchiopăteze. Onache știa de fiecare dată ce-a dat peste dînsa. —

Acum nu știa.

Adică, la drept vorbind, el nici nu s-a prea mirat de nouitatea asta. După ce și-a pierdut flăcăii la război, după ce și-a închipuit cu sufletul cum mor ei amîndoi, într-o singură zi, pe marginea unei miriști, toate necazurile Nuței i se păreau copilării. Nu mai trecea s-o vadă ce face. Dacă are ea poftă și trece pe la dînșii — mă rog, stă de vorbă cu dînsa, îi strecoară cite-un sfat, o pune la cale. Nu vine — treaba ei să nu vie.

Îi era totuși fiică, era sînge din sîngele lui. Și cînd ajungea ea în cumpănă, durerea ei pornea a se strecura către dînsul, răzbătea încet, dar se strecura tot mai adînc, tot mai adînc. Și tot așa pînă ce, într-o noapte, Onache și-a visat fiica. Se făcea că alerga prin cîmpuri cu sufletul la gură și o tot striga. O trimisese — mică copilă — cu vaca. Sara nu s-a întors acasă și uite-l că aleargă prin cîmpuri, chemînd-o. A găsit-o numai pe Joiana. Vaca păștea pe-o margine de drum, iar Nuța nu mai era. Trecuseră tancurile peste ea. Onache s-a lăsat într-un genunchi, aduna bucățele din rochița ei și tot întreba ce s-a făcut cu nasturii — trebuia să fi rămas și niște nasturi.

Gemea prin somn, nu se putea trezi, bocea ca o muiere. Până la urmă, s-a ridicat în capul oaselor, cătînd buimac în jur. Un fior s-a cuibărit în spinarea omului și îl tot scutura, de parcă dăduse peste el frigurile. Slobozind picioarele de pe cuptor, aruncînd o scurteică pe umeri, Onache a rămas pe gînduri. Afară era întuneric, abia răsărea de printre nori o așchie de lună. Cucușii băteau din aripi prin poieți, gătindu-se a prevesti dimineața, și Onache a întrebat nevasta :

— Bre Tincuță ! Ce, o fi suferind iar cu piciorul fata ceea a noastră ?

În felul ista a aflat și Onache Cărăbuș — ultimul în Ciutura a aflat — că ginerele lui, Mircea, te miri de se mai întoarce. Dînd ușor din cap a înțelegere, Onache a pornit a-și mîngîia percica cu podul palmelor. N-o ținea minte pe bătrîna sa mamă, dar mai rămîneau în el mișcărilor cele înțelepte și domoale ce împăcau toate necazurile cu o singură mișcare. Și, cînd îi venea greu, Onache pornea a-și mîngîia singur creștetul.

Acum zadarnice erau toate. După visul cela urît nu-și putea veni în fire, mîinile îi rămîneau reci ca gheața. Ca să și le recapete, trebuia să-i ceară Tincuței o bucată de pîne, s-o mănînce încet, cu gust, să bea o cană cu apă. Și nu-i era nici a mînca, nici a bea, dar îi erau mîinile și picioarele reci.

— Tincuță, dă-mi un călcii de pîne...

A fost cea mai amară hrincă de pîne pe care a ținut-o Onache în mînă, dar a mîncat-o încet, pînă la o fărîmătură. A băut o cană de apă. Între timp a prins a se lumina de zi.

Era duminică. Onache s-a bărbicrit, apoi două ceasuri s-a tot pieptănat. A pus-o pe Tincuța la cale să se repeadă la Nuieluși, unde se mai făcea slujbă la biserica, și, în sfîrșit, a ieșit în ogradă. Era un început de

toamnă. Cerul dospea țesut cu nori, dar ziua era caldă, năbușind puțin a ploaie. Onache, amintindu-și că are o mică livadă, s-a dus în fundul grădinii, s-a așezat sub un copac cu picioarele adunate turcește sub el și a prins a ronțai un fir de iarbă. Stătea cu capul lăsat pe un umăr, cu privirea rătăcită printre case, în felul acela blajin când ți se pare că le vezi pe toate și în același timp, nimica nu vezi; ți se pare că stai pe gânduri și nu te gîndești la nimic. Dar, ciudat lucru, tocmai atunci când nici nu vezi, nici nu te gîndești la nimic, se petrece ceva în adîncul firii, acolo, în dedesubturile care știi ce e de făcut atunci când nimeni nu știe. Cele două sute de case din jur, cele șaizeci de drumuri așezate la închietura dealurilor, mia ceea de consăteni au dorit să se mai ia o dată de piept cu dînsul. „Mă rog, și-a zis în cele din urmă Cărăbuș, să vedem care pe care !“

În viața sa, Onache a avut deseori de furcă cu Ciutura. De multe ori a fost nevoit să se ridice, să lupte cu veninul, cu mîrșăvenia celor două sute de case. Le-a biruit de fiecare dată cînd a fost vorba de biruit, le-a întins pe spate așa cum i-a plăcut. De-ar fi fost măcar o singură dată să rămîie bătut, Onache, firește, și-ar fi luat cîmpii și nu s-ar mai fi arătat prin Ciutura.

Din toate felurile de răfuială Onache o recunoștea numai pe una singură : lupta sinceră, deschisă, piept la piept. Scurt și cuprinzător — ori el urcă pe dinșii ori ei suie pe spinarea lui. Acum, trecut de cincizeci de ani, Onache semăna cu un băietan hotărît să-și facă dreptate. Păstrînd pe față un zîmbet blajin, Cărăbuș în același timp stătea întins ca o coardă de vioară, percica i s-a ciufulit și, trăgînd cu ochiul în jur, aștepta mo-

mentul. Important era să nu-l piardă, să sară primul, încolo — toate se vor petrece așa cum le-ar fi fost lor mai bine.

*

Peste vreo jumătate de ceas a zărit prin împletitura gardului un căpșor tuns chilug. Ștregarul părea adormit de-a-n picioarele. Îi urmărea grădina, pipăind cu privirea copac după copac. Tușind în pumn de câteva ori, că să nu-l sperie. Onache, întins pe o coastă, să-l vadă mai bine, l-a întrebat :

— Ce-i, măi flăcăule ?

Copilul, trezit din somn, a rupt-o la sănătoasa, dar Onache l-a strigat din urmă, l-a întors întocmai la locul unde era atunci când au început a discuta.

— Ce fugi, bre, că doar nu te alungă nimeni ? ! Am întrebat doar — mi s-a părut că-ți place ceva în livăzuica mea, dar te rușinezi să sari gardul.

— Prāsadele ¹, a zis oarecum vinovat băiețelul.

— Păi, da, am și cîțiva prāsazi. Și ce-i, zici, cu prāsadele celea ?

— Apu' s-au copt.

— Nu mai spune !

În aceeași clipă Onache a simțit o miroznă dulce de prāsade coapte. A stat o jumătate de zi în livadă și abia acum le-a simțit. S-a ridicat în picioare, și-a scos pălăria și, îndreptîndu-și pașii după miroznă, a prins din mers a dezdoi fundul pălăriei în așa fel ca să încapă în ea cît mai multe.

¹ Perele.

Băiețelul înghițea noduri, tot sprijinindu-se ba pe un picior, ba pe altul, și Onache, făcându-i-se milă, a pornit spre el cu pălăria plină, deșertînd-o, peste gard, în dreptul poalei ridicată de copil. O singură prăsadă a rămas între nuielele gardului și, întrucît băiețelul ajunsese în celălalt capăt de sat, Onache a șters-o cu mîneca, a mușcat-o și tocmai atunci și-a dat sama : stai, frate, că are prăsade !

Livezi în Ciutura erau puține și prin ele abia rătăcea cîte un prăsad. În fiecare primăvară, fiind lacomi la floare, prăszii degerau cumplit la prima brumă, și toamna cînd venea vremea roadei, copiii abia mai puteau nimeri cu bățul ori cu bulgărele în cele cîteva zbîrcituri galbene. Ciuturenilor li se făcuseră lehamite de copacii ceia și primăvara, cînd venea vremea culesului omizilor, se făceau a nu vedea prăszii. Nici să-i scoată nu se puteau hotărî — oricum, erau prăszii.

Copacii păreau a înțelege că ceea ce fac ei nu-i tocmai bine, și odată în doi-trei ani arătau și ei ce pot. Că doar nu degeaba sugeau pămîntul cu rădăcinile. Și era o minune în livezile Ciuturii. Toți prăszii, de parcă ar fi fost înțelesi ei înde ei, copaci bătrîni cu tulpini pe jumătate putrezite, mîncate de furnici, adunau pe umeri roadă, că se crucea lumea în jur. Nici creangă, nici frunză, nici tulpină — numai o legătură țigănească de prăsade, spînzurată între cer și pămînt, se leagănă ușor, boîndu-și coastele moi și mustoase.

Aproape fiecare gospodar avea cîte-un prăsad-doi. Și în ograda lui Cărăbuș erau vreo doi-trei copăcei nenorociți, ce stăteau vara întregă cu crengile dezbinat. Onache nici nu mai căuta să afle cine îi strică copacii. Erau atît de bătrîni și josuți, încît copiii satului, atunci cînd numărau pe degete ce li-i drag pe lumea asta, nici

nu puneau la socoteală prăsazii lui Cărăbuș. În schimb, cînd veneau anii cu roadă, cînd pe marginile drumurilor la fiecă pas dădeai de prăsade abia mușcate, cînd ciuturenii discutau pe îndelete din ce neam se trage cutare sau cutare prasad și prin ce se proslăvește neamul lor, atunci ograda lui Cărăbuș ajungea în mare cinste.

Prăsadele lui Onache știau să mîngîie un om ca să-l împace pentru totdeauna. Lungărețe și mari cît un pumn de fierar, cu coaja galbenă ca ceara, o ceară curată, aburită pe ici-colo a rușine de fată mare. Apoi că mai erau și mustoase — abia porneau cu dînsa spre gură, că de la o jumătate de drum începea a picura must dulce, cald. Se dădeau la mîncat prăsadele celea ale lui Cărăbuș cum nu se mai poate, și chiar după ce te săturai, o bună jumătate de zi simțeai sub cerul gurii rămășițele unei minuni cerești și sufletul tot tresălta de parcă ar fi fost o zi de mare sărbătoare.

În patruzeci și cinci prăsazii Ciuturii stăteau plouați prin grădini. Își istoviseră puterea în anii trecuți, acum abia adunaseră cîte trei-patru nimicuri. atîta doar ca să-ți treacă pofta. Dorul de prăsade iar pornise a crește, și numai copacii lui Cărăbuș, după ce au rodit împreună cu toate livezile anul trecut — ce le-o fi venit, că au mai adus o roadă !... Onache nu știa că tot satul, trecînd pe lîngă casa lui, se miră : Maica Domnului, au să se prăbușească de atîta roadă copacii ceia ! Dar copacii erau ai lui Cărăbuș, și ceea ce era al lui nu se lăsa culcat la pămînt cu una, cu două.

Nu-i vorbă, pe lîngă roada de prăsade Onache a mai avut și un pic de noroc. Și-a găsit livada bogată într-o duminică pe la amiază, tocmai atunci cînd pe ulița cea mare a Ciuturii, zisă de săteni soșă, au apărut primele

băbuțe și s-au așezat grămăjoară pe lângă porțițe. Ulița cea mare și întortocheată se făcea în fiecare duminică loc de plimbare pentru tot satul. Fiecare ciutorean de treabă și cu demnitate nu putea să nu se arate duminica pe soșă.

De obicei, mai întâi apărea un bețivan cu pălăria pe-o ureche și cu o zdreanță de cîntec pe care o tot îngîna în sinea lui. În aceeași clipă se iveau mătușile pe la garduri, dădeau din cap a mare ocară și vorbeau între ele : vezi la ce rușine ajunge omul cînd n-are frică de Dumnezeu ! Apoi răsare un stol de copilițe, pe jumătate ajunse fete mari. Merg încet, cumițele, caută să nu-și boțescă podoabele, iar mătușile le urmăresc fără a clipi. După ele vin fetele mari, merg cîte două-trei. Ele nu se mai tem de mătuși. Le dau bună ziua, trec mai departe. De undeva din ulicioară răsar flăcăii și încep a le amăgi cu vorba. În ulicioară, se lasă liniște : toată lumea urmărește cum se vor înțelege. Le vor întoarce din drum, se vor duce cu ele ori se vor despărți tot așa cum s-au și întilnit ?

În sfîrșit, după ce și-au spălat și și-au pieptănat odraslele, după ce s-au înțeles cine vine cu tata de minuță, cine vine cu mama, ies la soșă ciuturenii. Mă-nîncă răsărită, stau la sfat, schimbă cîte o glumă-două. Spre sară, cînd o trăsură întîrziată rătăcește printre perechi, i-i de-a scăpării. Fără îndoială că însăși zicala de-a pune bețe în roate a apărut mai întâi ca un fapt real într-o duminică după-amiază, în Ciutura, cînd o căruță întîrziată căuta a trece prin mijlocul satului...

Pe la asfințitul soarelui, cînd răcoarea amurgului începe a ciupi mătușile de umeri, plimbarea prinde a se sfîrși. Perechile de gospodari se pierd prin ulicioare cu pași înceți. Oamenii vin tăcuți, duc în brațe copiii ador-

miți și caută primprejur, poate-poate le pică ceva să ducă acasă. Orice țaran, cînd se întoarce de la plimbare, trebuie să ducă ceva acasă, pentru a recompensa timpul pierdut în zadar.

De data asta, întorcîndu-se de la plimbare, ciuturenii s-au împiedicat de 'o miroznă istovitoare, o miroznă dulce de prăsade. Copiii, pe jumătate adormiți, s-au trezit în brațele părinților, ochișorii lor mici aleargă în jur și tot caută, caută. Onache stă în poartă avînd alături două panere încărcate cu prăsade.

— Hai, cine se lăuda că are buzunare...

Ciuturenii niciodată nu vindeau roada de prin livezi, socotind că e păcat să vinzi ceea ce pămîntul îți aduce aproape fără nici o trudă. Cînd se coceau fructele, era sărbătoare în tot satul — care cere, care fură, care se oprește și mănîncă cît îi place. Uneori vreo mătușă usucă ceva pentru iarnă. Lui Cărăbuș nu-i plăceau prăsadetele uscate.

Deci, a umplut două panere, le-a cărat lingă poartă, a luat cîte două-trei în fiecare mîină și, lunecînd cu privirea peste picioarele sătenilor, întreba puțîn stingherit, de parcă îi venea greu a ține în mîină prăsadetele :

— Care zice că are buzunare ?

Ciuturenii se codesc, caută să ocolească cît mai pe departe panerele, mirozna și dărnicia lui Onache. Sfădiți nu erau cu omul, dar țineau mîinte că au niște socoteli cu dînsul. Și-au zis odată, demult : păzea cu Onache acela... Acum, abătuți, osteniți de plimbare, întunecați de mirozna prăsadelor coapte, caută la repezeală a-și aminti ce-or fi avînd ei cu omul, dar copiii din brațe prind a înghiți lacrimile, s-au virît cu privirile în panere și nu-i mai poți rupe de acolo.

— Luați, oameni buni, *ostințe* pentru copii... Ce le mai plac lor prăsadele, Doamne sfinte! Noaptea trecută credeam că-mi sfarmă și gardurile, și casa! Hai, **dați** copiilor să guste, iar voi da-va Domnul și-ți gusta când s-or coace în livezile voastre.

În-sfirșit, s-a spart gheața. O mătușă și-a adus copilul aproape, băiatul a luat o prasadă, a încercat-o, s-a înecat în mustul ei dulce, și-a scaldat cămeșuica la piept, iar întâmplarea asta a scos din răbdare copilandrii satului. În câteva clipe, panerele au fost goale. Onache s-a repezit în livadă să le mai umple o dată și, când s-a întors, lângă poartă, o jumătate de gard era culcată la pământ și nu mai încăpea lumea în drum.

Apoi copiilor nu le-a ajuns răbdare să aștepte pînă ce Onache avea să care prăsadele cu panerul. S-au strecurat pe lângă el, au dat buzna în livadă, și gospodarul îi ruga să crute măcar livada.

Cînd s-a întunecat de-a binelea și ulița din inima Ciuturii a rămas pustie, în ograda lui Cărăbuș nu mai rămăseseră nici sămînța, nici miroznă dulce. Biata Tincuță nici măcar nu gustase roada copacilor, și era păcat — trebuia să-i găsească măcar ceva-ceva. Stînd pe prispă, Onache își pipăia buzunarele la repezeală. O singură prasadă a fost de-ajuns ca să-și împace nevasta, și Onache, scuturîndu-și palmele, mîngîindu-și creștetul, a oftat adînc, a mare biruință : dovedise satul și de data asta. Încă nu știa cum anume a fost, dar era sigur că a cîștigat.

Darurile dulci din copilărie rămîn să fie ținute minte multă vreme, uneori rămîn pentru toată viața. Unde mai pui că bieții copii nu prea înțeleg de cîte ori pe an rodesc livezile... Ștregarii Ciuturii au rămăs să fie minte

poarta, cărăruşa pe care s-au dus la fuguţa, copacul de unde şi-au rupt prăsada. Căutau să umble cât mai des pe lângă casa lui Onache, se tupilau pe lângă gard. Când se întimpla să-l vadă pe Onache prin ogradă, îi zimbeau de departe, iar de se nimerea să aibă omul vreme, venea lângă gard şi se aşeza cu dinşii la sfat. Discuta fel de fel de nimicuri — de-o vorbă, cercau să afle care prăsade sînt mai gustoase : cele din ograda tatei, cele cerute, cele primite în dar sau cele furate ?

Ciuturenilor nu le prea place cînd copiii lor prind la minte de la oameni străini. Apoi că li s-a urît să tot vie serile la Onache, să-şi dezlipească de la gard odraslele. Aveau ce aveau ei cu omul ista — au avut prostia să-i rămîie cu ceva datori, Ciuturenilor nu le plac datoriile, mai ales datoriile mici, de care poţi scăpa uşor. Norocul lor că era toamnă, şi iată-l într-o sară pe Onache întorcîndu-se de la cîmp, iar în cale îi ies pe la porţiţe ciuturencele. Stau smerite, dosind în pestelcuţe cîteva perje, un măr-două, un struguraş de poamă.

— Bade Onache... Ține din partea noastră — e roadă puţină anul ista. De, ce să-i faci ?... Fie de sufletul mamei...

Onache se face a rîde.

— Şezi binîşor şi fii cuminte, cumătră...

— Ia uite ce mofturi mai face omul ista !... Nişte bunătăţi, de, să-şi îndulcească sufletul...

Auzind pomeneală de bunătăţi, Onache se opreşte ca un domnitor în mijlocul drumului, priveşte scurt, pe sub sprincene, cumătrele şi le întreabă cu glas stîns :

— Cui, mă rog, aş duce eu bunătăţi ? Băieţii nu mi s-au întors de la război, fata îi gospodină în casa ei... Credeam într-o vreme că poate vreun nepot-doi, dar, de...

Zice lumea că ginerele cela al meu, cine știe, se va întoarce ori nu se va mai întoarce... Ce să fac eu cu darurile voastre ?

Și, fără a duce vorba la capăt, pleacă înainte, jignit adânc, jignit în cea mai sfântă credință a lui, iar ciuturențele stau buimăcite lângă porțițe și tremură în minile lor un strugur de poamă, un măr, citeva perje.

Și iată că Nuța nu mai alignește. Nuța aleargă serile prin vecini și caută să împrumute pe noapte un pui de dor, iar Ciutura, urmărind cum îl duce ea de mînuță, face din cap a înțelegere : ce crezi, ia cearcă să stai singură în casă cinci ani și ceva !

Nuța umblă ca o furnică de dimineață pînă sara, pe toate le dovedește, la toate are îndeminare. Căsuța ei, încinsă cu brîu siniliu, e numai așteptare, și Ciutura se bucură: Ia te uită mata ce gospodină ! Arde totul în jurul ei și să nu crezi, da-i gospodină, și-i cu cap, și se pricepe !

Nuța oprea moșnegii pe drum, asculta răbdătoare bolmojeala lor, iar ciuturenii o chemau la o parte și-i șopteau :

— Ce-ți pierzi vremea cu dînșii ? Ei, săracii, nu mai țin minte nimica ! Tu, dacă vrei să reușești, uite ce-ar fi mai cu cale să faci !...

Nuța își purta toate vechiturile, umbla încinsă cu o basma, iar Ciutura o dojenea : lasă băbia asta slută, ai să tot umbli o viață întreagă și-ai să te tot plîngi că nu mai ești așa de sprintenă și frumoasă cum erai...

Nuța era fericită de satul din jur. Nuța părea gata să țină în brațe toate casele. Nuța căuta să se întâlnească cît mai des cu sătenii. Ciuturenii spun o min-

ciună, Nuța se face a nu-i crede. Spune ea însăși o minciună, sătenii se fac a nu o crede. Iar pînă stau ei de vorbă, ochii căprii ai Nuței se roagă : și, adică, de ce nu vreți să trimiteți scrisorile bărbatului meu ? Nu vreți să-i vorbiți de bine despre mine, nu-i vorbiți !... Pomeniți măcar că sînt și eu cu voi, că îl aștept din zi în zi...

La care Ciutura începea a-și scărpinga ceafa. Să vezi tu necaz : avea pînă mai nu demult toc în casă, iar acum nu-l mai are — s-a pierdut cu tot cu peniță. Unde mai pui că nici hîrtie nu-i ! Erau cîteva foite, dar soacra a acoperit niște hladunețe¹, le-a făcut unsuroase, încît îți vine să plîngi — de, hîrtia și tocul, cînd nu le ai în casă, e mare nenorocire, dar nu pînă într-atîta ca să stai cu mîinile în cruce și să nu știi ce să faci.

Iar livezile Ciuturii tot șopteau noapte de noapte și-și spuneau una alteia că mai încolo, la anul, vor trebui să lege roadă din care își vor primi și nepoții lui Onache Cărăbuș partea lor de bucurii. Copiii rămîn copii și ce-i al lor, oricum, dar trebuie pus de-o parte...

Capitolul IX

DOMNIȘOARA ÎN ALB

Era frumoasă drăcoaică ceea în bluză albă și a avut un succes nemaipomenit. Trenurile făceau cale lungă spre casă, veneau tocmai de prin Polonia. Ostașii păreau oameni în vîrstă, așezați, cu dorul demult statornicit, aveau pe undeva pe acasă neveste și copii. Se întorceau hotărîți de-a duce pînă în prag aceeași credință pe care

¹ Răcitură, piftie.

o purtaseră nevestelor ani de zile, dar domnișoara în bluziță albă era frumoasă, era dulce cum nu se mai poate și a avut mare succes. Ce-i drept, ea nici că încercase să tulbure mintea cuiva. Călătorea ascunsă într-un buznar de *ghimnastiorcă*, în dreptul unei inimi credincioase, se tot muta dintr-un tren în altul, ș-a străbătut mai multe de-o jumătate de drum fără s-o fi bănuit cineva.

Apoi cum au trecut ultima graniță, ostașii au prins a scoate scrisori mai vechi și mai noi, buchisindu-le încă o dată. Le citeau pentru ultima oară, ca să guste din drum bucuria întoarcerii. Rîndurile stropite cu lacrimi sau cuvintele prea jucăuse erau date pentru desfătarea întregului vagon. După care a venit și rîndul fotografiilor : ia să vedem cum arată mincinoasa ceea a tă. E bine, măi, s-o știi de la mine că e bine ! Să fii atent cu vecinii, că vecinii iștia, las', îi știm noi...

Mircea Moraru, sergent smolit, cu încetineala unui rus de pe Volga, cerceta domol pozele scoase de tovarăși, găsea cite-un cuvînt bun să spună fiecăruia, dar nici scrisori nu scotea la lumină, nici cu fotografia nevestei nu se lăuda. Întoarcerea lui spre casă părea cam ciudată — îți venea a crede că el nici nu se întoarce. Pur și simplu regimentul își schimbă locul și el se mută împreună cu armata, fără a ști bine unde anume și pentru cîtă vreme se vor opri.

Avea fruntea cam posomorîtă. Erau prin marfarele încărcate cu oaste demobilizată destui triști. Trecută printr-un greu război, țara mai zăcea încă în ruine, mulți ostași își pierduseră casele, nu mai aveau unde se întoarce, nu mai avea cine-i întîmpina. Și ei își făcuseră din armată casă. Războiul era meseria lor, cazanul — masa cea de toate zilele. Acum, demobilizați fiind, iară

rămîneau singuri, fără căpătii. Norocoșii le simțeau durerea, îi jeleau tăcuți, căutînd să aducă cît mai rar vorba de casă. Mircea Moraru începuse și el a fi jelit de alții, pînă cînd un bun țintaș a zărit un colț de fotografie ce se ițea din buzunarul hainei :

— Ia cară, măi sergente, odorul incoace...

Domnișoara a început a călători încet ca un fulg, din mină în mină, și a avut un succes care nu se mai află. În potopul cela de fotografii micuțe și modeste, boțite prin buzunare, sluțite prin tranșee, fotografia ei era cea mai nouă, cea mai mare și, spre deosebire de celelalte, avea marginile zimțate. Printre sutele de zîmbete, triste și gînditoare, silite a bucurie și măcinate de necazuri, chipul ei năstrușnic secera armata din jur : era un drac de fată ce nu se hotărîse încă ce să răspundă. Părea gata să zică „da“, însă se putea întîmpla să dea un răspuns tot atît de scurt, dar compus din cu totul alte două litere. În sumedenia de basmale și rochițe fel de fel, bluza ei albă, mînecele scurte, tivite cu horboțică, scoteau ostașii din minți. Albul cela se făcea fum, se topea treptat-treptat, așa încît, pînă la urmă, îți venea să te întrebi : ici e fața, ici e părul, dar domnișoara unde e ? !

Fotografiile erau, de obicei, însoțite de cîteva slove calde, și prin nenumărate rînduri dulci și încurcate, cu multe semne de mirare și întrebare la coadă, scrisul domnișoarei trezea o mare stimă.

— O fi fiind dobă de carte. Și, mă rog, în ce limbă-ți scrie ?

Scris era în limba cehă, dar Mircea răspundea cu o jumătate de gură :

— Apoi, moldovenește, numai că e cu litere latine.

— Și... Ce zice ea acolo ?

— Ce să zică ! Te ador și te aștept. Că ele toate scriu la fel.

— Și cum crezi ? Te-așteaptă ? Te adoră ?

— O-la-la !

Era limpede că îl așteaptă. O simțeau din vorba lui, o pricepeai din zîmbetul ei, și ostașii se bucurau — ca să vezi, fir-ar al naibii ! A găsit-o pînă la urmă. Ce crezi, niți fiica generalului n-ar putea să te mîngîie cu un asemenea suris...

La Jmerinka domnișoara în bluză albă urma să facă schimb de trenuri. Din unul a coborît, dar altul în care să urce nu putea găsi. Era pornită spre Moldova, se ducea în Cîmpia Sorociei. Cîmpia era undeva aproape de tot, și bietul Mircea umbla prin păienjenişul drumului-de-fier, căutînd un vagon măcar cît de cît, ca să ajungă odată acasă.

Nu departe de gară, pe una din ultimele linii ce stau veșnic ruginite, năbușite de buruieni, se afla un vagonaș cu vopseaua jupuită. Șeful gării l-o fi vîrit încolo, pe semne, ca să nu se priceapă lumea cînd și încotro va porni el. Dar vagonașul nu voia să fie prea ascuns, vagonul era plin de voie bună. Prin singura ferestruică se prelungea o poveste veselă cum nu se mai poate : un lipovean ce stă cu o bunătate de vin în drum și nu se pricepe cum să încingă o petrecere. Ostașii îl puneau cu grămada la cale. Pe ușa vagonului cineva scrisese cu cretă : „Ajungem acasă în două zile, vii sau morți“. O fi avut, pe semne, un succes prea mare lozinca ceea. Vagonul abia sufla de înghesuială și vreo șapte voinici aleși pe sprînceană făceau de strajă. Stăteau în ușa vagonului, cu picioarele spînzurate afară și mutrele lor plîctisite păreau a spune că nimic nu-i veșnic pe lumea

asta, și cu cît mai des îl cauți pe dracul, cu atît mai curînd îl poți găsi.

Domnișoara în bluză albă obosise de atîta drum, iar Mircea nu era fricos din fire și, fără a sta prea mult pe gînduri, a strigat spre ferestruica din care izvora povestea cîntecului :

— Mihalaș, reține-mi locul !

Și în vreme ce șapte zdrahoni se uitau nedumeriți unul la altul, întrebînd de ceilalți care o fi fiind Miha-laș și despre ce loc e vorba, Mircea, urcat în vagon, își făcea drum cu spetele. A ridicat geamantanul sus deasupra capului, despică mulțimea cu umerii, cerîndu-și iertare în dreapta și în stînga. Soldășimea din vagon a amuțit. Mirosea a scîrmăneală. Au fost înșelați prin tactică, dar urma să vie strategia să-l pedepsească.

— Îi hîtru, bre.

— Petre, să-i ard una ?

— Vine cu 'cioarele peste noi...

— Da-i negru, parcă ar fi din satul vostru !

— Petre, îi ard una ?

— Vre la fumeie, mititelul... Ia cătați cum se rupe, cum nu mai poate răbda...

— Pe crucea mea că l-a furat. Geamantanul nu-i al lui !

— Petre, să ți-l pocnesc ?

Mircea era nepăsător la replicile din jur. Îl scotea din sărite numai dobitocul ce tot aștepta sfatul lui Petre. S-a uitat prin părți, a însemnat o *pilotkă* nouă de lînă verzuie, o frunte largă, pistruiată. Ajungînd la doi pași de cel ce se vroia bătăuș, a lăsat pe-o clipă geamantanul jos, s-a răsucit cu brațul, i-a pocnit o labă, că *pilotka* verzuie a zburat ca un pui de vrabie tocmai în celălalt capăt al vagonului.

Ostașii tac. Sergentul era tanchist, iar tehnica cere să i se poarte cinste. Apoi, orișicum, nebunul de sergent, pe lângă două medalii, avea ordinul „Slava“, și unde mai pui că *pilotka* verzuie a zburat friptă de pe căpățina celui pistruiat.

După o lungă șovăială, Petre a rostit dintr-un fund de vagon :

— Ei, hai, bre... Arde-î acolo una.

Dar cel pistruiat nu-i prost.

— Lasă-l naibii, nu vezi că bate cu stînga ? Stîngacii îs nebuni cu toții...

Vagonul fierbe de atîta veselie, iar în vreme ce ostașii hohotesc, o locomotivă l-a încheiat la coada unui marfar, și Moldova, a pornit spre case. Stau prin colțuri, în pirostriei, își citesc documentele abia primite. Numără pe degete de cîte ori au fost răniți, numără tranșeele, tovarășii pierduți în război, prietenii lăsați în sat. Dezeleagă sacul cu merinde, scotocesc la fund cîte-o basma, stau de cugetă : să i-o ducă soacrei, să nu i-o ducă ? Pe dracu, nu mai vede ea basma !... Dar după o mică chibzuială, oftează : totuși ar trebui să i-o dea soacrei...

Prin mica ferestruică a vagonului cerne un cer siniliu de toamnă, clipește steluțe, flutură cîte-un vîrf de copac. Locomotiva fluieră prin văi, ațîțîndu-și goana, vagoanele toacă întruna „noapte bună“, ostașii prind a moțai prin unghere. Pace și fosăială în tot vagonul, cînd, deodată, ostașul cu fruntea pistruiată face ochii mari și se ridică în picioare :

— Bine, măi ! Dar dacă vin și-o găsesc măritată, atunci ce mă fac ? !

Într-adevăr, ce se face bietul băiat ? Toți cei din jur erau tovarășii lui, trebuiau să-i dea un sfat. Era o datorie sfîntă a lor. Îl cunoșteau demult, l-au însoțit în re-

tragere. l-au ajutat la înaintare, l-au văzut alergînd cu arma fierbinte, cu mantaua murată în ploi, i-au legat rănile, au împărțit frățește cu el și pinea, și mahorca, cunoșteau bine fața după cele povestite de el. Și trebuiau să-i dea un sfat la despărțire.

De picurat, nici pomeneală. Se aprinde la mijloc o mare discuție. E vorba de fustă — cea mai veche și cea mai complicată problemă a bărbaților dintotdeauna. Ce a făcut fusta ceea cît era bărbatul la război : și-a păstrat cinstea ori-a petrecut cît i-a plăcut ? Pornesc prin vagon vorbe cu țile, pătărăni triste și vesele. De-o vorbă, venind spre casă, te abați puțin din drum. Ai una la mînă. Ori, să zicem, te întorci frumușel, intri în casă, dar în loc de doi, ți se prind de gît trei copii.

Vagonul ba rîde, ba rămîne trist, și numai un fruntaș josut, cu un zîmbet năstrușnic de ștregar, umblă cu un butuc de cărți. Se oprește în fața fiecăruia și ciocnește cu degetul un crai de dobă, pofțind lumea la popa-prostu. Ostașii n-au vreme de joc, ostașii înșiră pătărăni întruna, dar Mircea se simte oarecum jenat. N-ar fi vrut să audă domnișoara în bluză albă toate mojițiile ce se înșiră, și întinde mîna :

— Fă-te încoace cu patru tuji ¹.

Cărțile erau nou-nouțe, foarte frumoase. Și damele, și valetii privesc vajnic, autoritar, de parcă te-ar fi îndemnat să te pătrunzi de importanța acelei nemaipomenite, minunate lumi în care intră cel ce se așază să joace cărți. Bine, hai să vedem ce e aici la voi.

— Și ce zici că-i cozul ² ?

Fruntașul ridică din umeri : Dumnezeu știe care-i cozul. A dat el cărțile cu mîna lui și nu știe care-i cozul. Halal de așa jucător.

¹ As în jocul de cărți.

² Atu în jocul de cărți.

— Dă să le amestec eu.

Iar roțile de fier tot toacă mereu un cîntec de întoarcere, găurile mici fug în urmă una câte una și ostașii, lăsînd grijile muierilor, încep a aduce vorba de gospodărie. Cît poate costa un cal bun și cît te poate ține hrana lui... Care și ce-a auzit de colhozuri : de ce, adică, într-un colhoz e bine, iar în celălalt tot e bine, dacă de amu în cu totul alt fel. Pămîntul e patima cea mare a tuturor. Miroase a brazde proaspete în vagon, răzbate de undeva un cîntec de privighetoare, și numai Mircea rămîne să împartă grijuliu cărțile.

— Doba-i cozul.

N-a dovedit să-și pună viața la cale împreună cu domnișoara în bluză albă, iar cu alții n-are ce și-o socoti. Nu se amărăște. Alege o zi, se așază cu frumușica ceea alături și hotărăsc ei ceva în așa fel ca să fie bine.

Pe la zori ostașii încep a-și curăți în grabă nasturii de metal, își lustruiesc ciubotele, își potrivesc pe umeri epoleții noi, pregătiți din vreme. Trag adînc în piept vînt de cîmpie, răcoarea băstinei, și tot tușesc încet în pumn, să nu-și piardă firea. Începe ziua pe care urmează s-o ție minte toată viața — ziua întoarcerii.

Își iau rămas bun. Coboară câte unul, câte doi, iar ceilalți stau țesuți în ușa vagonului și-i urmăresc lung, pas cu pas. Așa își petreceau tovarășii în recunoaștere. Atunci căutau să ghicească în mintea lor : s-or întoarce, nu s-or întoarce ? Acum e limpede : din operația asta nu se întoarce nimeni. Și le pare bine, și le pare rău că tovarășii se duc și nu se vor mai întoarce...

— Care zici că-i cozul ? !

Ostașii din vagon se întorc mirați spre sergent. Mircea se uită buimăcit în jur. Îl caută pe fruntașul cu zîmbet năstrușnic, dar fruntașul nu mai este. Alături, pe geamantanul lui Mircea, pe care jucaseră popa-prostu,

zac toate cărțile grămadă, iar frunzașul nu mai este. Un ostaș în vîrstă, ce stătea rezemat lingă ușa, grăi fără a se întoarce :

— S-a dat jos. A coborît și el, sârmanul.

— De ce nu și-a luat cărțile ? !

— Ce să faci cu dînsule ? Că-i mut, săracul. L-a amuțit o mină, în ultima săptămînă de război. Nici nu aude, nici a vorbi nu poate...

Mircea începe a-și aminti cu înfrigurare că toată noaptea frunzașul cu care a jucat cărți n-a scos un cuvînt. A prins a frunzări cărțile — deodată și-a dat sama că și damele, și valeții, toate cele treizeci și șase de cărți erau mute.

„Vezi, domnișoară, cum ne întoarcem noi spre casă...”

Trenul stătea de vreun sfert de oră, gîlgiind a sete mare. Mircea a venit lingă ferestruică, s-a ridicat puțin, să vadă ce-i afară. O băbuță alerga disperată pe peron cu un coș de papură, patru plopi înalți, citeva litere sub streșina gării date cîndva cu var și spălate de ploii. L-au zguduit ca un fior cele nouă litere adunate grămadă : „Pămînteni“.

A coborît în ultima clipă — abia a izbutit să sară, cînd trenul se urnise din loc. Frunzașul ploilor înalți stătea veștedă, potolită de prima brumă. Un vînt de cîmpie cerca să măture într-o joacă peronul ; de printre case cernea lumina unui soare rece și mic, abia răsărit. Iar mai departe, după căsuțele gării, sufla o cîmpie largă cît o mare — numai marea și cîmpia le simți alături fără a le vedea.

„Uite, domnișoară... Asta ni-i gara, asta ni-i cîmpia...”

*

Ciutura nu se aștepta la musafiri. Ciutura se grăbea să care din cîmp răsărita și păpușoiul. Ciutura ajunsese din nou mahmură — rodise cîmpul puțin, o dăduse iar

de sminteală. Ciutura socotea în mintea ei *postavka* pe care a cărat-o la stat, cea pe care mai urma s-o deie. Ciutura asculta cum sună ordinul Slava, chitea în mintea ei cam câtă bunătate poate încăpea într-un geamantan și abia după toate acestea ridica fruntea, zîmbind ostentivă :

— Ne întoarcem, Mircea ? Așa-i ?

Venea acasă, firește.

„Acesta mi-e satul, domnișoară...”

Pășea încet, arătîndu-i domnișoarei satul său și se mira cumplit, căci ajunsese a nu-și mai cunoaște nici el satul. A îmbătrînit, a sărăcit. S-a deșteptat ea, Ciutura, pe cîteva clipe dar, iată, o paște somnul de veci. Niște case, niște drumuri ce abia păreau să-i amintească de-un sat ce l-a știut odată. Se mira, căci răvașele Nuței, scrisul ei cunoscut din copilărie, cu toate literele, cu toate întorsăturile de codiță, îl făcuseră a crede că Ciutura a rămas așa cum o lăsase, dar Ciutura cea veche nu mai era. Ogrăzile pustii, capete de cărarușe pierdute prin buruieni. Case cu ușile și ferestrele bătute în scinduri, garduri spetite, acoperișuri vechi, cîrpite cu cîte un mănunchi de paie...

Vremea vine, vremea trece...

Numai casa lui Nică ținuse piept acestei furtuni de vremuri. Stătea naltă și mîndră ca o cetate. Pereți de piatră, ferestre mari, pentru lumină multă, dar, vai, și-a coborît steagurile în modul cel mai neașteptat această cetate. Mircea știa din scrisorile Nuței că Nică cu soție cu tot s-a dus în România. Nuța i le-a înșirat pe toate și nu-i scrisese numai un lucru — că-i școală în casa lui Nică.

Mircea a zărit de departe o învățătoare tinerică, în fustă albastră. Stătea în mijlocul ogrăzii cu spinarea

spre poartă, avînd în faţă două rînduri strîmbe de şcolari. Îi dăscălea vesel, cu voce lină, cu glas frumos de fată mare. Cînd zice ea „unu“, copiii ridică minile sus. Uite așa. Cînd face ea „doi“, minile se aruncă în lături, la aceeași înălțime cu umerii. „Trei“ — și povestea se sfîrșește, toată lumea lasă minile jos. Carevasăzică, „unu“...

Cîteva fetițe din rîndul doi au ridicat minile sus, iar ceilalți stau împietriți și, cu sufletul la gură, caută lung spre poartă, încercînd să ghicească în sinea lor : e tata, nu e tata ?...

Mirată, învățătoarea se întoarce spre drum. Rămîne îmbujorată la bucuria ce poate că-l așteaptă pe vreunul din școlarii săi.

— Îl cunoști ?

Avea niște ochi cenușii, doi ochi galeși, ochi de vrăjitoare. S-au lăsat ușor prinși de ochii ostașului de la poartă și Mircea, ani de zile tocit de setea femininității, s-a cufundat pînă la brîu în lumina lor. I s-a făcut rușine de copii. A trecut cu privirea peste ei, s-a mirat cum nu se mai poate, căci printre căpșoarele lor deslușea ușor chipurile prietenilor din copilărie. Povestea pornea de la început. Se adunaseră cu toții a doua oară în fața școlii, aceeași pistruiți, aceeași smoliței, aceeași dolofani și numai Mircea nu se putea pierde printre ei. În locul lui trebuia să fie fecioru-său, dar n-a venit, căci a fost un mare război pe lume.

*Sămănătorii harnici, cu sacul subsuoara,
Pășescu-n lungul brazdei pe fragedul pămînt...*

Nu era. Nu era nici cel ce avea să semene cu el ori măcar cu Nuța. Nici un ghem de inele aurii, nici un smolițel cu sprîncenele încruntate. De-ar fi știut că nu-l va găsi aici în ograda școlii, poate nici nu s-ar fi întors.

— Nu-l cunoști ?

— Al meu se tot gătește...

Domnișoarei în bluză albă i-a plăcut învățătoarea.

„Îi a voastră, de aici din sat ?“

Mircea o vedea pentru prima oară, dar ar fi vrut să fie a lor, ar fi vrut să se laude și el puțin.

„Da, îi de-aici, îi ciutureancă...“

Învățătoarea, întoarsă cu fața în vînt, și-a fluturat părul, poate și-a scuturat numai pletele, poate a dat din cap că nu-i de aici din sat. O fi auzit-o ea cumva pe domnișoara în alb de acolo, din umbra buzunarului ? ! I-a zîmbit lui Mircea în semn de rămas bun.

— Nu uitați să ni-l trimiteți la școală !

— Se poate să uit ? !

Mergea încet, cu genunchii moi, slăbiți de împlinirea visului de a se întoarce, și tot asculta în urmă cum se stinge un glas de fată, numărînd copiilor :

— Unu, doi, trei...

La o răscruce l-au oprit cîteva mătuși — se miră băbuțele, îl pipăie ca să-l recunoască mai ușor, îl cercează nasture cu nasture, și se plîng de veșnicele lor nevoi și necazuri. Mătușile se tot jeluiesc și tot fac vorbă multă, tot trag cu coada ochiului ca să aibă ce zvoni prin sat. Dar Mircea e altul, lui puțin îi pasă ce-au să spună mătușile despre el, se grăbește s-o sfîrșească odată cu întoarcerea, căci simte : e prea grea venirea lui. Își ia rămas bun, picioarele îl tot duc înainte, pe ulițele vechi, uitate pe jumătate.

„Uite, domnișoară, acolo e vatra părinților mei...“

De undeva, de printre case, l-a zărit, i-a fript inima un acoperiș vechi, cunoscut din copilărie. În celălalt capăt de sat își avea casa lui, dar în acești mulți ani de război, cînd avea să se gîndească la sat, cînd era între-

bat de casă, îi răsărea mai întâi vechea lor bojdeucă părintească. Mircea venea încet, venea repede, mîngîia cu privirea ferestrele vechi, cu două bețe puse în cruce, pragul trecut pentru prima oară, cîțiva copăcei ce făceau slujba stîlpilor de gard.

Biata mătușa Safta ! De-ar fi știut, Doamne-Dumnezeule, de i-ar fi suflat cineva o vorbă că-i mare bucuria ce vine peste ea, dar — ce să-i faci ? — n-a știut. Zile întregi îl tot aștepta la porțiță, uneori ieșea pe drumul larg al Pămîntenilor, îl visa noapte de noapte, îi visa bătaia în ușă, iar acum, ca înadins, s-a apucat să ungă prispele. L-a zărit abia cînd Lupu, un țincușor cu labe mici și încă *moi, depășind cărarea, s-a repezit spre poartă, lătrînd. Era mic de tot, nu putea pricepe că a fost o vreme cînd mătușa Safta avea un fecior și trăia acel fecior tot aici, în casa asta...

Mătușa Safta vine la fuguța, orbită de lacrimi, îl cuprinde de un umăr și bocește puțin. Apoi își dă sama că minile îi sînt numai de lut. Se apleacă, le tăvălește prin iarbă, din mers dă un picior țincușorului să amuțească odată. Iar vine și-l îmbrățișează. Apoi tot bociind, încuie țincușorul într-o cămară, vine de-și spală minile într-o căldare, își șterge ochii cu basmaua și abia pe urmă se apropie, îl prinde în brațe, îl sărută pe frunte...

Cățelușul scheaună în cămară, socotindu-se nedreptățit, mătușa Safta plînge, își frămîntă minile a necaz : Doamne, să fi știut ea... Și chiar așa era, să fi știut, nici o mamă nu și-ar fi întîmpinat feciorul atît de frumos. Dar ce să-i faci, n-a știut... Îl pofteste în casă, găsește un scaunăș pe care îl făcuse Mircea odată în copilărie ! Laudă scaunășul, de parcă e cea mai mare avere a ei, îl pofteste să vadă ce bine e de șezut pe el,

pune pe masă tot ce poate aduna, apoi se așază jos, lângă picioarele lui, mîngîie ciubotele feciorului și plînge, plînge întruna. Iar Lupușor scheaună de ți se rupe inima.

— Să nu te superi — îi mititel și prostuț, iar încolo, așa-i de cuminte ! Am rămas singură, atîta suflet viu am... Stă nopți întregi în tindă și mă păzește. Ai să vii o dată, de două ori și te-a ține minte, că-i deșteaptă potaia...

Feciorul scoate din geamantan șalul de lînă, la care a tot visat o viață întreagă mătușa Safta, i-l pune pe genunchi. Mătușa stă împietrită, cu mina pornită spre el. Nu îndrăznește să-l atingă, i se pare prea frumos, prea bun, prea scump pentru o femeie ca ea, iar ochii blînzi, spălați în lacrimi, întrebă : dar pentru tăt-tu ? Chiar să nu-i fi adus nimica ?

Mircea mai scoate o pereche de pantaloni, îi așază jos, lângă mamă-sa, iar mătușa, prinzîndu-și capul în mîni, prinde a boci. Nicolae Moraru a căzut în război. O știa și mătușa, știa și Mircea. Totuși, uneori, așteptîndu-și feciorul, mătușa se gîndea — te pomenești că Mircea va aduce ceva și pentru tatăl său. Mircea a adus, iar tatăl său tot nu-i, și era atît de amară bucuria venită pentru om, atunci cînd omul s-a dus să nu mai vină...

„Uite astea, domnișoară, ne sînt necazurile...”

*

Hăt departe de sat, pe dealul cel mic, lângă o poală de pădure, Nuța secera răsărita. Era vechea ei zestre — jumătate de desetină pentru care cîndva s-au tot judecat Vișinariii cu Cireșarii. Acum pămînturile lui Haralambie cel Deștept au fost împărțite pe la oameni, și Nuței i-au propus oricît ar fi putut lucra. Dar n-a vrut. „Atîta am

avut, a zis, atîta o să ținem.“ A arat ș-a semănat răsărită.

N-a avut noroc, căci răsărita nu s-a prea făcut în anul acela. Nuța se lăcomise, a semănat-o des. Răsărita a crescut naltă, cu bețe subțiri, cu pălării mărunte. Și cu secerișul a cam întîrziat — vrăbiile făcuseră praznic, și în jur, cît vedeai cu ochii, numai coajă de răsărită.

Nuța secera iute, amarnică în hărnicia sa. Dădea uneori patima asta peste dînsa, și era atunci frumoasă nevasta ceea a lui. Mînilor ei umblau iute, abia le puteai urmări. Secera nici nu se vedea, părea că Nuța vrăjește. Stă plecată din șale, șoptește ceva răsăritelor, și ele vin grămadă la vale așa încît ea abia dovedește să le prindă, să le facă snopi.

Din vreme în vreme, se oprea pe o clipă fără a se îndrepta din șale, lega din nou basmaua, o lega ceva mai strîns sub bărbie. Ținea minte Mircea și deprinderea asta a ei — cînd își lega din nou basmaua, putea să însemne multe. Se putea întîmpla că i s-a făcut foame ori sete, ori dor de cineva, dar mai are multe de făcut și singurul lucru pe care și-l poate îngădui e basmaua pe care o leagă din vreme în vreme, făcîndu-se ceva mai frumoșică.

În graba asta mare, în beția secerii ce nu se mai putea domoli, Nuța a zărit printre bulgării unde ajunsese cu seceratul două ciubote mari, colbăite. A zîmbit, așa aplecată cum era : poate e vis, poate nu. Poate-i el, poate-i altul. Privirea ei a prins a urca încet, ca o furnică pe picioarele lui. A ajuns la brîu, l-a trecut, a ajuns la cele trei medalii împreună cu ordinul Slava. I-au tremurat buzele, a împietrit. Mai sus nu putea urca. A mai făcut o sforțare, i-a aburit fața cu privirea, a gemut surd, cu mînilor ridicate sus și a pornit cu spatele înapoi, cerînd parcă să fugă...

S-a întors — atât de scump, atât de drag, atât de străin sergentul ce se oprise în fața ei... Se chinuia să zîmbească, cerca să-i întindă minile, dar pașii osteniți o tot duceau înapoi, înapoi și numai înapoi...

— Bine te-am găsit dar, măi femeie...

El a pornit încet spre dînsa, iar Nuța se tot dădea înapoi. Căuta cu minile în jur să se rezeme de ceva, să nu cadă, dar în jur era numai loc gol, un cîmp cu ciocleji, cu mănunchiuri de răsărită. El s-a întors peste atîția ani de zile, iar ea fugea ca un copil ce a strîcat fereastra în miezul iernii. Tot venind înapoi, a dat de un snop de răsărită, a căzut pe el și a rămas să stea nemișcată. A zîmbit, dosind cu palma două buze crăpate de vînt, de sete.

— Mi te-ai întors, Mircea...

— Scriai că vii la gară, mă întîmpini...

— Te-ai întors, vrasăzică ? !

Buimăcită, atunçi cînd nu mai avea ce face, nu mai avea ce spune, a zărit alături un ulcioraș gol în care fluiera vîntul a jale. S-a bucurat cum nu se mai poate. Împreună cu ulciorașul, a prins un pic de curaj, a pornit încet spre dînsul. Vine, privindu-l țintă : îi el, cine-a spus că nu-i el ? ! Mai face cîțiva pași, și iar îl pierde, iar nu-l mai cunoaște.

— Vezi, secéram... Răsărită seceram, Poate că ți-i sete ? Să trag o fugă pînă la izvoraș, că nu-i departe.

— Dacă vrei...

Fugea încet și deșirat, fugea prin cîmpuri, pe de-a dreptul. Deodată și-a dat sama că iar a început să șchiopăteze. S-a rușinat, a trecut la pas. Merge o vreme, se oprește, caută înapoi spre musafirul așteptat atîta, vreme, dar nu-l recunoaște nici de departe și iar pornește spre izvor.

„Iată, domnișoară, aista mi-i pământul...”

A venit, s-a așezat pe o muchie de hat, a pus cuminte brațele pe genunchi. Să vedem cu ce putem începe. Avem două brațe dezvățate de plugărie, iar în jur e tot pământ.

Atîta vreme a visat el mănoasele pămînturi de pe dealul mic. Atîtea dobitoace a tot ciomăgit de ciudă că n-are pământ, iar dobitoacele ce puteau face? N-aveau nici ele bulgăre la suflet. De atîtea ori se împricina, se sfădea cu vecini, cu rudele, cu întreaga Ciutură.

Pentru a stăpîni aceste pămînturi de pe dealul mic, a devenit el ostăș în Armata Sovietică, a făcut un război lung, a colindat o jumătate de lume, a ajuns pînă la Berlin. Acum, iată-l, stă demolit, așternut la picioarele lui, rîvnitul pământ al Ciuturii, dar Mircea nu se mai bucură. S-a întors ostaș de meserie, delușoarele și vîlcelele din jur îl interesau numai din punct de vedere tactic: aici pui mitraliere, pe dincolo scoți flancurile. Urma să ia o coadă de cal, un plug vechi, iar el se obișnuise a umbla cu mașini mari și grele! Urma să treacă serile pe la vecini, să caute a ghici împreună de plouă mine ori nu plouă, iar el se înfruptase cu alte griji, avea socotelile sale cu Churchill, care, să vezi, atîta vreme i-a purtat cu vorba pînă a deschis al doilea front...

Nuța se spăla lîngă izvorăș. Se tot gătea, privindu-se în oglinda apei, aduna în grabă cite-o fărîmătură din tinerețea trecută. Pînă la urmă, crezîndu-se destul de frumusecică, a pornit cu ulciorul spre el, iar Mircea stătea stingherit. Căuta să n-o vadă, să n-o rușineze, să nu fie nevoit a o pune alături de domnișoara în bluză albă.

Nuța, în zilele de muncă grea, părea mult prea alta. Mircea s-a gîndit că au rămas aceleași numai literele învățate la școală, încolo era altă femeie. Trupul ei,

sprinten altădată, începea să se înveli, în grabă, cu o nepăsare băbească: hai, fie cum o fi, că frumos tot n-o să fie... Din cele două găte frumoase și aurii abia de rămăseseră la ceafă doi colăcei, legați cu cîrpe vechi, și păreau a fi mai mult cîrpe decât găte. Sîinii ba dispăreau, ba apăreau, călătorind în lungul, în largul bluzei, și numai ochii căpriei mai păstrau ceva din vicleșugul de altădată. S-a oprit vinovată la cițiva pași :

— Ți-o fi fiind foame, iar eu, proasta de mine, îți aduc apă !

Mircea a luat ulciorașul, abia și-a clătit gura, căci nu-i era sete. L-a astupat înapoi cu un ciocălău, l-a pus lingă picioare. A ridicat de jos șecera. S-a întins și, așa șezînd cum era, nu se știe cum și pentru ce, a șecerat o răsărită. A lăsat-o să cadă cum o să-i placă, să-și risipească semințele în jur.

N-a văzut cum ochii căpriei ai Nuței au prins a se stinge, martori fiind la batjocorirea trudei sale. Dar domnișoara în bluză albă a văzut. A văzut totul, a înțeles totul și l-a întrebat dojenitor :

„Atunci dar pentru ce te-ai mai întors ?“

*

În casă nici fărîmătură de pîne coaptă. Nuța n-a știut, n-a avut pentru cine, n-a avut vreme să coacă. Mircea se spăla în fața casei, dezbrăcat pînă la brîu, iar Nuța, aruncînd pe umeri haina lui și zornăind decorațiile, a pornit pe la vecini să împrumute o pîne. În vreme ce tot alerga ea prin sat, au prins a se aduna prietenii lui Mircea, foștii elevi ai lui Micu Miculescu. Intrau în casă tăcuți, smeriți, ca la biserică, scoteau de

prin buzunare sticle cu samogon¹ tulbure, le înșirau pe masă și abia după asta porneau să-i strângă mâna.

— Bun venit dar, frate Mircea !...

Onache Cărăbuș ședea cuminte într-un ungher pe laiță, cu fruntea plecată. În clipele de tăcere, când se trecea un început de vorbă, iar altul încă nu se lega, zicea așa într-o doară, ca să umple golul :

— Să stai așa să te gîndești : aproape cinci ani de zile ! Cinci ani de zile, hei !

S-a întors Nuța, a așternut în grabă o față de masă. Turnau basamac prin pahare, li se făcea greață de mirozna lui rîncedă, strîngeau nările cu două degete cînd dădeau paharul peste cap, dar închinau, convinși fiind că altfel nu se poate. E bucurie mare : s-a întors un om. Se simțeau vremuri de secetă, căci musafirii abia se atingeau de gustare, apoi multă vreme culegeau fărîmăturile din fața lor, își lingeau degetele și se căzneau cu toții să afle în ce fel a ajuns Mircea de la Pămînteni acasă, de parcă toți acești ani el n-a făcut decît un singur drum — de la gară acasă.

Lampa a prins a clipi, se sfîrșea gazul. Nuța tot mai des se împiedica cu privirea de geamantanul adus de Mircea, și foștii elevi ai lui Micu Miculescu, mai succind cite-o țigară, cite-o glumă, să lase casa senină în urma lor, au prins a-și da ghionturi, îndemnîndu-se unul pe altul spre ușă.

— Las', mai avem vreme de petreceri. Principalul e că s-a întors !

— Mircea, și chiar te-ai întors ?

Rămăsese răi iarăși singuri. Nuța stătea pe un scăunăș josuț, ținea în brațe podoabele primite și-l tot pipăia cu privirea. Ba cerca să-l culeagă cu o simplă privire, așa nalt și zdravăn cum era, ba trăgea numai cu coada ochiului

¹ Basamac, rachiu

lui spre el, ba pornea să-i cerceteze mâinile, fruntea, pieptul. Și se tot crucea în sinea ei : ca să vezi, nu-l mai cunoaște ! A început a-l uita. A uitat bucuriile pe care le-a împărțit cu el, a uitat noaptea cea caldă și senină, căruța cu fin. Mai bine zis, le ținea minte pe toate, dar ceea ce se întâmplase fusese între ea și un alt băiat de aici din Ciutura, pe care l-a petrecut la război și-l aștepta. Un băiat smolit, uscățiv, ascuțit la vorbă și blind, când voia el blind să fie.

S-a întors însă altul. Nu-i vorbă, îi plăcea și sergentul ce s-a întors. Îi plăcea poate mai mult decât cel pe care îl petrecuse, dar nu știa cum să se apropie de el. Acest om avea un fel de-a tăcea despre lucruri pe care ea nu le cunoștea și nu se grăbea să caute un alt capăt de vorbă ; avea o obișnuință nouă de a-și fuma tutunul, avea o mișcare recunoscută — repezind cu tîmpla într-o parte, urca înapoi o șuviță pe jumătate căruntă ce-i tot scăpăta pe frunte. Și-i erau Nuței atât de dragi toate obișnuințele lui, și mâinile albe, și șuvița ce căuta să-i fugă din stăpînire, dar nu știa cum să se apropie.

Pentru prima oară s-a plîns — s-a plîns cu toată ființa pentru sterpăciunea sa. N-avea copil. N-avea cine pîndi clipele de tăcere, să vie la fuguța cu piciorușele goale, să i se cuibărească în brațe, să i se prindă de gît, iar ceea ce e al copilului, aceea e și al mamei ce l-a crescut.

Nuța își blestema norocul. Nuța pipăia cu degetele-i aspre minunea de mătase venită cine știe de unde, din fundul Germaniei. Nuța stătea o vreme cu capul plecat, și iar se repezea cu privirea : poate îl cunoaște...

„Asta mi-i casa, domnișoară...”

S-a stins, printr-o singură suflare, lampa. Nuța s-a ridicat de pe scăunaș și, pășind încet, de parcă pornise la furat, a început a face patul. Așternea albiturile, repetînd toate mișcările cu buzele-i aspre, de parcă îi era frică să nu încurce ceva. Două perne mari, după ani

și ani de înstrăinare, pentru prima oară s-au întâlnit, au rămas să zacă iar alături. A suflat a răcoare plapuma adusă din casa cea mare.

Nuța a șoptit încet, de parcă își cerea iertare.

— Maica Domnului, ce-am mai ostenit eu azi...

S-a dezbrăcat într-un colțisor, tupilindu-se a rușine. Cămașa ei albă, cu horboțică pe la poale, s-a zbătut prin întuneric, ca o pasăre ce uitase demult să zboare. Nuța a lunecat sub plapumă, s-a aciuat, a amuțit, în casă a pornit a se depăna o tăcere dulce, plină de miez și pururea tainică : s-a întors bărbatul de la oaste...

Era ceva sălbatic în obișnuința asta străveche de-a duce căsnicie.

El abia ce s-a întors.

Ea abia de l-a văzut.

După atîția ani de înstrăinare, privirile lor au început din nou a se cunoaște, a se cîntări, a găsi un anumit rost comun ; sufletele lor căutau o cît de mică amintire dintr-o dragoste ce-a fost odată, dar...

A venit așternutul, le-a pus capăt la toate, că, ce mai pe ici, pe dincolo...

Mircea stătea la masă, acolo unde l-au lăsat tovarășii din copilărie. Stătea îngîndurat și nu-i prea venea lui să se miște din loc. Tot căuta ceva prin buzunare, ba-și încheia nasturii, ba-i deschidea înapoi. S-a ridicat, a intrat în casa cea mare. A aprins o țigară, a scos fotografia domnișoarei, s-a apucat s-o mai cerceteze o dată, luminînd-o cu țigara. I-a prins chipul și a împietrit, i s-a tăiat suflarea, căci domnișoara nu mai zîmbea. Fetele din Cehia nu le plăcea să fie înșelate, fetele din Cehia te cred numai o singură dată pe cuvînt.

„Cum, chiar să nu-ți fi spus că-s însurat ? !“

Ce să-i faci, s-a întîmplat așa că a uitat să-i spună adevărul la vreme, iar acum era tîrziu. Domnișoara se cerea dusă acasă numaidecît, în aceeași clipă, iar drumul

pînă la casa ei era lung și greu. Mircea a oftat. A oftat adînc, că l-a săgetat o durere în ceafă. Și, după o asemenea oftare, s-a simțit tot așa de supărăcios și buimăcit cum era atunci cînd plecase. Ca să-și smulgă din suflet visul cu rădăcini cu țot, a scobit cu unghia adresa scrisă de mîna fetei. A coborît din perete o ramă mare, unde zăceau, îngropate după sticlă, răposatele rude ale lui și ale nevestei. A făcut un loc printre ele, și-a îngropat domnișoara în bluză albă, apoi, strivind în tindă țigara cu călciul, a intrat în casă.

*

Dar poate că nu sălbatică, ci înțeleaptă cum nu se mai poate e străvechea obișnuință de-a duce căsnicie? Poate, de-ar fi fost să le ia pe toate de la început, n-ar mai fi ajuns ei niciodată bărbat și nevastă?...

O rază de lună scăpătată de sub perdea se furișează ca un motănaș pe podeaua casei. Luminează tăcuți cei patru pereți, mîndri că au fost lăsați martori la prima lor întîlnire. Prima, căci de abia atunci cînd s-au găsit prin întuneric, abia sub plapuma caldă și moale, Mircea pentru prima oară s-a întors de la război, iar cumintea lui nevăstuică venea la fuguța, ieșindu-i de departe-departee în întîmpinare.

A rămas pentru totdeauna în colțul său, acoperită de sticlă, domnișoara în bluză albă. Fetele din Cehia sînt cumiști și înțeleghătoare de felul lor. Domnișoara a înțeles totul și nu s-a supărat. Stă tăcută, așteptînd din simbătă în simbătă să vie Nuța cu un capăt de cîrpă și, grăbită, să șteargă sticla din fața ei. Și iar zîmbește dracul cela de fată, căci nu s-a hotărît nici pînă acuma : poate o să spuie „da“, se poate însă întîmpla să spuie un alt cuvînt, tot atît de scurt, dar adunat din cu totul alte două litere.

Mircea pare să fi uitat de dînsa. Numai rareori, cînd i se întîmplă să rămîie singur în casă, o fură de sub

sticlă, mîngiie încet chipul ei pe hîrtie zimțuită, încearcă să-i descifreze adresa scobită cîndva cu unghia, și devine trist, trist cum nici că se mai poate...

De, ce să-i faci... Nimeni nu se bucură cînd își ia rămas bun de la tinerețe, și, da-va Domnul, triști vom rămînea pururea, despărțindu-ne de ea.

CUPRINS

<i>Prefață</i> (Spațiul sacru)	V
<i>Tabel cronologic</i>	XXI
<i>Capitolul I</i> Miruirea	1
<i>Capitolul II</i> Pădure, verde pădure	43
<i>Capitolul III</i> Semănatul și culesul	77
<i>Capitolul IV</i> Semințe de voie bună	97
<i>Capitolul V</i> Nopti de vară, nopți de cîmpie	118
<i>Capitolul VI</i> Maci roșii, maci fierbinți	136
<i>Capitolul VII</i> Norocul	173
<i>Capitolul VIII</i> Ostințe pentru copii	192
<i>Capitolul IX</i> Domnișoara în alb	209